

Þingsályktunartillögur.

A.

Afgreiddar til ríkisstjórnarinnar.

1. Rannsókn vegarstæðis.

Á 20. fundi í Nd., 11. febr., var útbýtt:

Till til þál. um rannsókn vegarstæðis milli Siglufjarðar og Haganesvíkur (A. 145).

Á 21. fundi í Nd., 15. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 23. fundi í Nd., 15. febr., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Magnús Guðmundsson): Jeg kann ekki við annað en segja nokkur orð um þessa till., sem inniheldur áskorun til stjórnarinnar um, að hún láti rannsókn fram fara á næsta sumri á vegarstæði milli Siglufjarðar og Haganesvíkur. Það er mikil umferð

Alþt. 1928, D. (40. löggjafarþing).

milli þessara staða, og Fljótin eru eina landsvæðið, sem Siglufjörður hefir samgöngur við landleiðina. Það er því mjög mikilvægt, að samgöngurnar milli þessara hjeraða verði bættar, og það er einlæg ósk íbúanna, að svo verði gert. Jeg veit, að það verður örðugt, en vænti þess, að hæstv. stjórn láti rannsaka þetta þegar á næsta sumri.

Fors. og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Það er sjálfsagt að láta slíka rannsókn fara fram, ef það hefir ekki því meiri kostnað í för með sjer. Annars er hitt rjettari leið, að samþykkja þetta með þál. með tveim umr. í báð-um deildum, til þess að fá fullnægjandi útgjaldaheimild.

Flm. (Magnús Guðmundsson): Vita-skuld fylgir þessu dálítill kostnaður. En jeg hefi aldrei vitað til þess, að nokkur stjórn hafi neitað að fremja slíka rannsókn, heldur lofað rannsókninni, svo

Rannsókn vegarstæðis. — Þýðing og gildi þinglýsinga. — Siglingalög.

framarlega sem hún gæti, enda hefir hún nógu mönnum á að skipa til þess.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 16. shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 207).

innar og fela henni að láta fagmenn undirbúa málið. Því miður er sá ráðh. ekki við, sem þetta heyrir undir, en jeg vona, að honum sje ljúft að undirbúa málið.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 20 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 208).

2. Þýðing og gildi þinglýsinga.

Á 21. fundi í Nd., 13. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um þýðing og gildi þinglýsinga (A. 147).

Á 22. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 23. fundi í Nd., 15. febr., var till. tekin til einnar umr.

Frsm. (Magnús Guðmundsson): Í gær var samþ. hjer í deildinni frv. til 1. um þinglýsing skjala og aflýsing. Við 2. umr. þess máls var það tekið fram, að borist hefði frá prófessor í lögum við háskólann erindi, þar sem hann kvartaði yfir því, að nógu skýr ákvæði vantaði um, hvaða skjöl þyrfti að þinglýsa og hvaða gildi þinglýsing hefði. Það er mikið verk að búa til frv. um þetta efni. Það er eitthvert örðugasta viðfangsefnið í lögfræðinni, og varla hægt að búast við, að nokkur einn þm. leggi þá vinnu á sig, sem til þess þarf. Því er best að snúa sjer til stjórnar-

3. Siglingalög.

Á 22. fundi í Nd., 14. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um að skora á ríkisstjórnina að endurskoða siglingalöggjöfina (A. 166).

Á 23. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 25. fundi í Nd., 17. febr., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Sigurjón Á. Ólafsson): Þar sem nú hefir gengið svo greiðlega með afgreiðslu þeirra mála, sem voru á undan á dagskránni, vænti jeg, að ekki gangi ver með afgreiðslu þessa máls.

Jeg geri ráð fyrir, að ekki verði um það deilt, að siglingalöggjöf vor sje úrelt orðin og ekki samsvarandi kröfum tímans. Það er heldur ekki nema eðlilegt, að svo sje, þar sem núgildandi

lög um þetta efni munu á sínum tíma að mestu hafa verið þýðing á dönskum lögum, sem þá giltu. Norðurlandþjóðirnar hafa líka sjeð þörfina á að endurskoða þessa löggjöf, hver hjá sjer, og hafa nú allar orðið á undan okkur í því efni.

Svíar endurskoðuðu sína siglingalöggjöf 1922, Danir og Norðmenn 1923 og loks Finnar árið 1924. Breytingarnar hafa orðið allmiklar hjá þessum þjóðum og einkum miðað að því, að samræma lögin við kröfur tímans, gera þau frjálslegri en þau voru og breyta refsíákvæðunum, sem ekki þóttu samboðin þeim tíma, sem við lifum á. Danir hafa skift lögunum þannig, að þeir hafa tekið út úr og sett í sjerstakan lagabálk ákvæðin, sem snerta skipshöfnina, en hin ákvæðin, sem vita að skipaeigendum og váttryggjendum, hafa þeir sett í annan bálk. Virðist þetta að ýmsu leyti hentugt, og er gott fyrir okkur við endurskoðun þessarar löggjafar að hafa til hliðsjónar niðurstöðu nágrannaþjóða vorra í þessu efni.

Þá er annað atriði, sem vert er að athuga, og það er löggjöfin í sambandi við fiskiveiðar vorar og starfshætti þeirra. Reynslan hefir sýnt, að á því er síst vanþörf. Það er engum vafa bundið, að slíkt verk sem þetta, er hjer liggur fyrir, er mikið vandaverk og alls ekki á færi einstakra þm., enda er það venja, þegar um stóra lagabálka er að ræða, ýmist að fela stjórninni að undirbúa málin í hendur þingsins, eða þá að láta millipinganeftnd fjalla um þau.

Jeg hefi nú tekið þann kostinn að leggja til, að stjórninni sje falið að annast undirbúning málsins og leggja fyrir næsta þing frumvarp til siglingalaga.

Jeg býst við, að allir hv. þdm. sjeu á einu máli um það, að rjett sje og sjálfsagt að endurskoða þessi lög, eins og önnur úrelt lög, og samræma þau við kröfur tímans.

Jeg skal taka það fram, að jeg hefi ekki leitað álits hæstsv. stjórnar á þessu, en jeg vænti þess, ef þessi till. mín verður samþ., að hún taki henni vel og fái sjer nauðsynlega aðstoð til að vinna að frv. um þetta efni.

Jeg skal svo ekki, að svo komnu, þreyta hv. þdm. á lengri ræðu.

Jón Auðunn Jónsson: Jeg vil aðeins benda hæstsv. stjórn á það, að við höfum nokkuð aðra aðstöðu, að því er snertir smábátaútveg, en aðrar þjóðir, og er nauðsynlegt við samning laga um þetta efni að taka sjerstakt tillit til þess.

Jón Ólafsson: Jeg vildi aðeins nota tækifærið til þess að benda á, eins og hv. flm. (SÁÓ) að nokkru leyti tók fram, að það nær engri átt, að sömu ákvæði gildi um siglingamenn og fiskimenn, þótt hvorirtveggja sjeu sjómenn. Auk þess, og ekki síður, vildi jeg vekja athygli á því, að sjóveðrjettarákvæðið í 36. gr. siglingalaganna, 2. og 3. lið, er orðið alveg ófært fyrir útveginn í heild sinni, og er því bráðnauðsynlegt að reyna að koma þessu öðruvísi fyrir. Jeg vil beina því til hæstsv. stjórnar að athuga, hvort ekki sje hægt að finna aðra tryggingu fyrir kaupí háseta en þessa, sem jeg hefi nú nefnt. Lánsstofnanirnar eru mjög óánægðar með þetta fyrirkomulag, og það verður ekki aðeins útgerðarmönnum til örðugleika, heldur verður það einnig oft og tíðum

til atvinnuspillis fyrir sjómenn og verkamenn, því að eigendur báta og skipa láta þau oft liggja aðgerðalaus af þeim ástæðum, að ætíð getur hlaðist á þá sjóveð, sem, eins og kunnugt er, er forgangsveð. Það má vera, að nokkur vandi sje að ráða fram úr þessu, en jeg vildi þó skjóta því fram til athugunar fyrir hæstv. stjórn, hvort ekki væri hægt að finna annað hentara fyrirkomulag á þessu.

Flm. (Sigurjón Á. Ólafsson): Á þessu stigi málsins vil jeg alls ekki hefja deilur um þetta atriði. Jeg vil ekki leggjast á móti því, að stjórnin athugi þetta, en hinsvegar vil jeg benda henni á, að þetta ákvæði er mjög mikilsvert atriði, því að það er eina tryggingin, sem sjómenn hafa fyrir greiðslu á kaupum sínum á skipunum, og er því um stórvægilega rjettarskerðing að ræða, ef það væri felt niður.

Sem sagt læt jeg það óátalið, þó athugað sje, hvort finna megir aðra tryggingu jafngóða, en jeg er hræddur um, að það reynist lítt mögulegt, svo nokkur trygging sje í. Ef tryggingunni, sem fólgin er í sjóveðum, væri kipt burtu, án þess að nokkuð kæmi í staðinn, er sje jafngóð trygging, álitu jeg, að um svo mikla afturför væri að ræða, að slíkt geti ekki komið til mála. Það myndi verða mjög hættulegt fyrir sjómannastjettina yfirleitt.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 16 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 230).

4. Landspítalinn.

Á 27. fundi í Ed., 20. febr., og á 27. fundi í Nd., sama dag, var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um byggingu landsspítalans (A. 237).

Á 4. fundi í Sp., 19. mars, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 6. fundi í Sp., 27. mars, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Hjeðinn Valdimarsson): Hv. 5. landsk. (JBald) og jeg höfum borið fram till. þá til þál., sem hjer liggur fyrir. Í henni er farið fram á, að þingið skori á stjórnina að ljúka byggingu landsspítalans fyrir 1930.

Landsspítalamálið hefir ekki verið og er vonandi ekki enn neitt flokksmál. Að minsta kosti hafa fleiri flokkar en Alþýðuflokkurinn ljeð því fylgi hjer á þingi, og jeg vænti því þess, að þeir muni verða margir og af öllum flokkum, sem ljá því enn fylgi sitt við væntanlega atkvgr. nú.

Jeg veit, að hæstv. stjórn er hlynt því, að þessari byggingu verði sem fyrst lokið, en það er þó ljóst, að verði ekki meira unnið en sem svarar þeirri upphæð, sem til þess er veitt í fjárlögum fyrir 1929, þá fer því mjög fjarri, að byggingunni verði lokið fyrir 1930.

Upphaflega var allur kostnaður við bygginguna, auk innanhússmuna, áætlaður um 1300 þús. kr., en hann hefir orðið töluvert minni í reyndinni. Til

Landsspítalinn.

Þessa hefir verið lagt til byggingarinnar 275 þús. kr. úr landsspítalasjóði og 230 þús. kr. úr ríkissjóði. En á þessu ári er búist við, að landsspítalasjóður leggi fram 25 þús. kr., en ríkissjóður 120 þús. kr. Það eru því alls 145 þús. kr., sem eru til umráða á þessu ári, en samkvæmt umsögn húsameistara ríkisins þyrfti 240 þús. kr. Með öðrum orðum, það þyrfti nokkurt lán þegar á þessu ári. En ef byggingunni á að verða lokið fyrir 1930, þá þarf meira lán, því að ef ekki verður lagt fram meira en 100 þús. kr. á ári, þá mun byggingunni ekki verða lokið fyr en 1934. Hjer er því að ræða um heimild fyrir ríkisstjórnina til að taka 400—500 þús. kr. lán til þess að ljúka verkinu, þar með talið til kaupa á innanstokksmunum, sem munu kosta á annað hundrað þús. Það er ef til vill mögulegt, að eitthvað mætti spara með því að byggja ekki í bili nema neðri hæð starfsmannabústaðarins, en þó er mjög vafasamt, hvort nokkur sparnaður mundi af því hljótaskast.

Við flutningsmenn þessarar till. þjuggumst við því, að ef ljúka ætti byggingunni fyrir 1930, þá þyrfti nýja þál. um lánsheimild, því að þótt stj. hefði þessa heimild frá 1919, þá er ekki að búast við, að hún leggi út í lán-tökur, nema hún hafi nýjan og skýlausan þingvilja að baki sjer.

Það eru margar ástæður til þess, að ljúka þarf byggingunni sem fyrst. Það eru þá fyrst fjárhagsástæður. Það liggur í augum uppi, að það er mjög óhagkvæmt að hafa lengi mörg hundruð þús. kr. bundnar í ónothæfum steinveggjum hjer uppi í holtum. Önnur ástæðan er hin brýna þörf á sjúkrahúsi vegna þess ástands, sem fjöldi sjúklinga, bæði í

spítölum og utan þeirra, á nú við að búa. Þau sjúkrahús, sem nú eru til, eru yfirfull, svo að menn jafnvel neyðast til að setja fárveika sjúklinga á ganga og í baðherbergi. Menn eru fluttir af sjúkrahúsum, þótt þeir sjeu jafnvel nýkomnir af skurðarborðinu, og aðrir, þótt þeir hafi engan veginn náð fullum bata og hefðu brýna þörf fyrir að vera þar lengur, vegna þess að knýjandi þörf er til að rýma fyrir öðrum enn þá veikari. Bygging landsspítalans ætti að minsta kosti að bæta mjög mikið úr þessu.

Þá snertir þetta mál mjög kenslumál, þótt mönnum kunni ef til vill að koma það undarlega fyrir sjónir. Próffessorar háskólans kvarta yfir því, að það sje orðið næstum ógerningur að kenna læknaefnum, vegna þess að spítalarnir sjeu svo þröngir og illa útbúnir. Sama er að segja um ljósmæðrakensluna. Hún verður ekki í góðu lagi, nema kostur sje á fyrir ljósmæðranema að ganga í fæðingadeild. En slík fæðingadeild mun verða sett á fót við landsspítalann. Svipuðu máli er að gegna um hjúkr-unarkenslu. Vel lærðar og æfðar hjúkr-unarkonur er erfitt að fá, vegna þess hve örðugt er fyrir hjúkrunarnema að fá stöður á spítölum til að læra hjúkr-un. Landsspítalinn mundi bæta töluvert úr þessu.

Það eru því mjög mikilvægar ástæður til að flýta sem mest byggingu landsspítalans. Jeg vænti, að flestir hv. þm. sjeu okkur flm. sammála um það, að það sje mjög æskilegt, að fyrir 1930 komist upp þessi merkilegi 1000 ára minnisvarði um menningu Íslendinga, sem mun sýna það, hver munur er á henni nú og til forna, þegar börn voru borin út, gamalt fólk og sjúkt ráðið af

Landsspítalinn.

dögum og annað svipað athæfi látið viðgangast.

Ingibjörg H. Bjarnason: Jeg býst við því, að engum þurfi að koma það á óvart, þótt jeg kveðji mjer hjer hljóðs í þessu máli. Við hv. þm. Snæf. (H-Steins) og hv. 6. landsk. (JKr) bárum í fyrra fram í Ed. þáltill. svipaðs efnis, og erum við vitanlega mjög þakklát hv. flm. fyrir það, að þeir hafa nú tekið upp þetta mál að nýju.

Þessi þáltill. var borin fram þ. 20. febr. síðastl., en ekki tekin á dagskrá fyr en 19. mars, og nú fyrst, þ. 27. mars að kvöldi, er hún tekin til umræðu.

Jeg er sammála hv. flm. (HjV) um alt það, sem hann sagði till. til stuðnings. Á hverju þingi undanfarið hefi jeg tekið þetta fram, og kanske betur en hægt er að gera í svo stuttri ræðu. En jeg held, að hv. flm. (HjV) hafi gert það svo nægilega vel, að jeg geti látið það nægja að þessu sinni. En mjer þykir hlýða að lesa upp kafla úr brjefi frá nefnd þeirri, sem á að sjá um þetta mál og jeg hefi þann heiður að eiga sæti í. Jeg býst við, að hæstv. stj. hafi verið sent þetta brjef af formanni hennar, próf. Guðm. Hannessyni. Þar er gerð grein fyrir, hvernig nefndin álitur hagkvæmast að koma upp þessari byggingu fyrir 1930, þegar hún

samkvæmt samningi við stjórn landsspítalasjóðsins á að vera fullgerð.

Jeg ætla þá að leyfa mjer að lesa upp nokkrar tölur, sem jeg tel nauðsynlegt að komi fram.

Þann 21. nóv. 1927 var fjárhagur landsspítalans þannig:

Búið að borga til bygg-	
ingarinnar	kr. 500,000,00
Óunnið	— 700,000,00

Samtals kr. 1200,000,00

Áætlun frá 27/4 1926 var — 1360,000,00

Eftir því sem jeg kemst næst, þá liggur þessi mismunur aðallega í lækkuðu kaupi og lækkun á verði byggingar-efna. Öll útboð til verksins hafa orðið lægri en áætlað var, og má telja það kost. Þegar áætlunin var gerð 1926, var gert ráð fyrir, að alt verkið mundi kosta um 1360 þús. kr., og þá var gert ráð fyrir, að þessi kostnaður fjelli á áv. hvert:

1928	kr. 344,000,00
1929	— 234,000,00
1930 (Þar af innan-	
stokksmunir kr.	
170,000,00)	— 292,000,00

Samtals kr. 870,000,00

Þann 16. mars 1928 var stjórninni skrifað þetta yfirlit:

Greitt úr landsspítalasjóði		Greitt úr ríkissjóði	
1925	kr. 50,000,00		— „ —
1926	— 139,000,00		155,000,00
1927	— 86,000,00		75,000,00
Samtals kr. 275,000,00			230,000,00
1928 eru til umráða	— 25,000,00		120,000,00
Samtals kr. 300,000,00			350,000,00
		Alls kr. 505,000,00	
		— — 145,000,00	
		— — 650,000,00	

Ef aðalbyggingunni á að verða lokið 1930, þótt starfsmannahúsi sje slept, eru þarfir yfirstandandi árs þessar:

Sljettun innveggja	kr. 185,800,00
Hurðir	— 24,000,00
Hitaveita (pípur og ofnar)	— 50,000,00
Veggflísar	— 20,000,00

Samtals kr. 279,800,00

Handbært fje — 145,000,00

Mismunur kr. 134,800,00

Sú upphæð er það fje, sem þarf að fá að láni á þessu ári.

Jeg hefi þá lesið upp útdrátt úr þessu brjefi nefndarinnar, og jeg vona, að hv. þm. hafi skilið þýðingu þessara talna.

En úr því að jeg er staðin upp á annað borð, þá er óhjákvæmilegt að minnst á aðalatriði þessa máls, og það er samningurinn, sem gerður var af hæstv. ríkisstjórn f. h. Alþingis við stjórn landsspítalasjóðsins, og er dags. 24. apríl 1925. Þar eru m. a. sett tvö skilyrði fyrir fjárframlagi landsspítalasjóðsins. Það fyrra er, að ríkissjóður leggi fram að minsta kosti kr. 200,000,00 á ári, og það seinna að spítalinn verði fullbúinn 1930. Jeg vil undirstrika þessi tvö atriði, því að ef þeim er báðum fullnægt, þá er alt í góðu lagi. En eins og sjá má af fjárlagafrv. stjórnarinnar, sem fyrir þessu þingi liggur, þá á nú þegar að fara að rifta þessum samningi, því að þar er einungis gert ráð fyrir 100 þús. k.r. framlagi í stað 200 þús.

Þetta hefir að vísu fengið einhverja

leiðrjettingu í hv. Nd., en á því er þó ekki full bót ráðin enn sem komið er.

Hv. flm. (HjV) tók það rjettilega fram, að þótt veittar væru kr. 200,000,00 á ári, þá gæti spítalinn samt ekki verið fullgerður á tilsettum tíma, og þar með yrði annað höfuðskilyrði samningsins rofið. En ef þessi skilyrði verða rofin af ríkissjóði, þá getur hinn málsaðilinn fengið hann dæmdan, að viðlögðum dagsektum; til þess að leggja fram hina umsömdu upphæð, eða að öðrum kosti að endurgreiða það fje, sem Landsspítalasjóður Íslands hefir lagt til byggingarinnar, ásamt vöxtum. Jeg geri ekki ráð fyrir, að til þessa komi, en jeg vil taka það fram hjer, að skyldi svo fara, að samningsrof yrðu, þá mundum vjer konur, sem að þessu stöndum, sennilega leita úrskurðar dómstólanna um þessi mál. Að minsta kosti vil jeg nota þetta tækifæri til þess að lýsa yfir því, að jeg geymi mjer fullan rjett til þess. Vona jeg þó, að enginn þurfi að skilja þetta sem neina hótun. (LH: Það er ómögulegt að skilja þetta öðruvísi en sem hótun). Ef annar aðilinn brýtur samning, þá eru það samningsrof, og má engan undra, þótt jeg geymi mjer rjett til þess að fá samningnum fullnægt.

Verði þessi þáltill. samb., þá er alt gott og blessað, svo framarlega sem hæstv. stj. sjer sjer fært að leggja fram það fje, sem þarf.

Jeg skal taka undir það með hv. flm. (HjV), að þetta mál hefir átt því láni að fagna að vera ekki flokksmál, og get jeg nefnt marga menn í andstaðingaflokkum mínum, t. d. bæði hæstv. fjmrh. (MK) og hæstv. dómsmrh. (JJ), sem ætíð, þegar málið hefir komið fyr-

ir hv. Ed., hefir sýnt því mikinn skilning og velvild. Jeg vona því, að það sjerjett hjá okkur hv. flm. (HjV), að þetta mál eigi ætíð að standa fyrir utan öll stjórnsmál, og því muni enginn kritur verða um það.

Það heyrir oft, að ýms stórmál, sem varða velferð lands og lýðs, eru af flutningsmönnum og öðrum, sem sjerstaklega er ant um þau, kölluð „mál málanna“, og er þá nokkuð eðlilegra en að jeg kalli þetta mál, sem oss konum hefir verið og er hjartfólgnast allra mála — kalli það mál málanna? Mjer er spurn: Treystir nokkur hv. þm., sem hjer er viðstaddur, sjer til að reikna það út, hvað mannslífín kosta, hverjar afleiðingar það hefir að taka mann, sem er banvænn, af spítala, til þess að koma þangað manni, sem er enn þá banvænni?

Jeg vil þess vegna leyfa mjer að skora á alla hv. þm., sem hjer eru staddir, að þeir styðji að því, að þetta mál, sem jeg kalla „mál málanna“, fái rjetta úrlausn nú, svo að það geti staðið sem merki um skilning þeirra á rjetti einstaklinganna, því að þetta er mál, sem allir eiga að njóta góðs af. Jeg skal svo ekki orðlenga þetta, enda býst jeg ekki við, að langar ræður breyti afstöðu manna hjer.

Fjmrh. (Magnús Kristjánsson): Sökum þess, að sá ráðherra, sem mál þetta heyrir undir, er ekki hjer viðstaddur, verð jeg að segja nokkur orð.

Þeir hv. þm., sem talað hafa í máli þessu, hafa farið með tölur, sem ekki hafa verið fjarri sanni. En mig furðar á, að hjer skuli vera farið að tala um samningsrof í þessu sambandi, því að jeg veit ekki betur en að ríkisstj. hafi

þegar lagt fram meira fje í þessa byggingu en samningar standa til. Jeg fæ þess vegna ekki skilið, hvers vegna hv. 2. landsk. (IHB) tekur svona djúpt í árinni, því að hjer hefir ekkert skeð frá stjórnarinnar hálfu, sem átöluvert er. Mjer virðist því, að fyllilega megi vænta þess, að málið sje rætt með stillingu og kurteisi.

Það var upphaflega gert ráð fyrir því, að bygging þessi myndi kosta 1,4 milj. kr., en nú er farið að halda því fram, að hún muni verða eitthvað ódýrari, en jeg fyrir mitt leyti held, að ekki sje vert að gera ráð fyrir, að svo verði, því að reynslan hefir oftast orðið sú, að slíkar byggingar sem þessi hafa farið fram úr áætlun, heldur en að kostnaður hafi verið of hátt áætlaður. Fjelag það, sem mest hefir beitt sjer fyrir þessu máli, hefir lagt fram 275 þús. til fyrirtækisins, en ríkið er búíð að veita til þess ½ milj., og ennfremur hefir komið til orða, vegna tilmæla landsspítalanefndarinnar, að á þessu ári yrði lagt fram meira fje til byggingarinnar en veitt er í fjárlögum.

Annars fæ jeg ekki betur sjeð en að stjórnin hafi verið í samræmi við vilja þingsins, þegar hún tók ekki upp í fjárlagafrv. í þessu skyni nema 100 þús., þar sem engin till. kemur fram um hækkun á fjárveitingunni, heldur aðeins um það að taka lán til byggingarinnar. Hvað lagt er fram af þingsins hálfu á hverjum tíma, verður að sjálf-sögðu í þessu sem öðru að takmarkasi við getu ríkissjóðs. Annars býst jeg ekki við, að það verði til þess að flýta fyrir málinu, þó að farið sje að hefja áðeilur á stjórnina svona alveg að ástæðulausu. Hv. 2. landsk. hjelt því fram, að nú þegar hafi verið rofið ann-

að aðalatriði samningsins. Þessu mótmæli jeg algerlega, og jeg veit ekki, hvernig hægt er með rökum að finna slíkum orðum stað. Því að jeg veit ekki betur en að þær upphæðir, sem í fjárlögunum hafa staðið, hafi verið í fullu samræmi við samning þennan. Að fara því þegar við byrjun umræðunnar að tala um að hefja málsókn á hendur stjórninni fyrir samningsbrot, áður en nokkur átylla er fyrir slíku, tel jeg nokkuð fljót-færnislega af stað farið. Annars verð jeg að segja fyrir mitt leyti, að jeg legg ekki svo mjög mikið upp úr samningi þessum. Jeg get alls ekki láð hv. 2. landsk. (IHB), þó að hún vilji gera sitt til þess að flýta þessu máli. En hingað til hefir það ekki þótt heillavænlegt að hafa svo mikið kvennaríki, að við karlmennirnir værum öllum ráðum sviftir. Svona alment skoðað held jeg, að það væri að hafa endaskifti á hlutunum, og það til hins lakara.

Jeg get nú vel búist við, að hv. þm. hafi með sinni hjartnæmu ræðu hrært einhverja hv. þm. til þess að vera með þessari till., og hún verði því samþykkt, en jeg hygg, að stjórnin muni, hvað sem henni líður, fara sínu fram í þessu máli, því að þó að þörfin sje mikil á því að fá þessa byggingu fullgerða, þá verður jafnan að gæta þess að reisa sjer ekki hurðarás um öxl, hvorki með því að íþyngja skattþegnum um of, nje með því að taka lán á lán ofan, ef ekki er vissa fyrir, að þau verði greidd á gjalddaga. Annars má jeg fullyrða það, og það hefi jeg tekið fram áður í þinginu, að það er ætlun stjórnarinnar, að sú bygging, sem nú er komin upp, verði fullgerð til notkunar

Alþt. 1928, D. (40. löggjafarþing).

snemma á árinu 1930. Hvort aðrar byggingar, eins og t. d. geymsluhús og starfsmannabústaður, verða fullbúnar þá, þori jeg ekki að fullyrða. Þá vil jeg bæta því við, að það er mikil hvöt fyrir stjórnina að haga þessu þannig, til þess að bygging þessi geti komið til nota við hátíðahöldin 1930. Og geti það orðið, að aukabyggingarnar verði fullbúnar í árslok 1930, sem jeg frekar geri ráð fyrir, þá finst mjer, að konur þær, sem mest beita sjer fyrir þessu máli, megi láta sjer vel líka. Það er því alveg óþarfi fyrir hv. 2. landsk. (IHB) að láta sjer mjög óðslega í þessu efni. Stjórnin mun gera sitt besta í því, meðan henni endist aldur, en fari svo, að aðrir verðugri, að áliti þessa hv. þm., taki við stjórnartaumunum, þá hygg jeg, að öll tortrygni þessa hv. þm. hverfi eins og dögð fyrir sólu.

Jón Baldvinsson: Jeg vil aðeins segja nokkur orð til árjettingar því, sem hv. 2. þm. Reykv. (HjV) tók fram.

Þegar fjárlagafrv. var lagt fyrir þingið, var sýnilegt, að með þeirri fjárveitingu, er þar var til byggingar landsspítala, mundi vart hugsanlegt, að hægt yrði að ljúka við bygginguna fyrir 1930, án meira fjárframlags; og því er þessi tillaga fram komin, til þess að láta stjórnina vita, að þingið telji rjett, að lán sje tekið til byggingarinnar, ef ekki verður hægt að leggja fram nægilegt fje úr ríkissjóði.

Af því að mjer fanst felast í ræðu hv. 2. landsk. (IHB) tituprjónsstingur til okkar flm. tillögunnar um það, að við hefðum óboðnir hlaupið fram fyrir skjöldu í þessu máli, vil jeg láta þess getið, að við Jafnaðarmenn teljum

okkur hafa haft allmikil afskipti af þessu máli áður, því jeg veit ekki betur en að það væri verkalýðsfjelögin hjer í Reykjavík, sem stuðluðu að því, að á sínum tíma var ákveðin lóð undir landsspítalann, og sömuleiðis voru það fulltrúar Albýðuflokksins í bæjarstjórn Reykjavíkur, sem studdu að því, að samkomulag náðist milli bæjarstjórnarinnar og ríkisstjórnarinnar um lóðina. Þá má og geta þess, að á þinginu 1922 var flutt till. af albýðuflokksfulltrúa, til þess að ýta á eftir málinu, og síðan hafa albýðuflokksmenn oft látið mál þetta til sín taka, og má því til sönnunar t. d. geta þess, að albýðuflokksmaður var einn af flm. að þeirri fjárveitingu, sem fyrst komst í gegnum þingið til byggingar landsspítalans. Jeg játa fúslega, að hv. 2. landsk. (IHB) hefir gert mikið fyrir þetta mál, en þingmaðurinn verður að virða okkur það til vorkunnar, þótt við látum málið til okkar taka, þar sem við þykjumst líka hafa gert töluvert fyrir það áður. Og hvað það snertir, að till. þessi kom ekki fram fyr en 20. febr., þá er það ekkert ámælisvert, því að það er meira að segja ekki venja, að þáttill. komi fram fyr en seint á þingtímanum, og jeg vil umleið nota tækifærið til þess að þakka hæstv. forseta sameinaðs þings (MT) fyrir það, hve fljótt hann brá við að taka till. þessa á dag-skrá, eftir að ósk um það var beint til hans.

Þá vil jeg taka það fram, að mjer finst undarlegt að fara að blanda samningsrofum inn í þessar umræður nú, því að jeg finn enga ástæðu til þess. Jeg álít sem sje, að þingið hljóti að vera þannig skipað á hverjum tíma,

að stjórnin verði að fara eftir vilja þess.

Út af ræðu hæstv. fjmrh. (MK) vil jeg taka það fram, að jeg býst ekki við, að hann hafi verið að beina því til okkar flm. till., að við hefðum verið að tala um samningsrof af hálfu stjórnarinnar í þessu máli, því að við höfum ekkert sagt í þá átt. Jeg er þvert á móti þakklátur hæstv. ráðh. fyrir þau loforð, sem hann gaf fyrir hönd stj., að aðalbyggingin skyldi verða fullgerð snemma á árinu 1930, enda þótt viðbót-arbyggingarnar verði byggðar seinna.

Sje jeg svo ekki ástæðu til þess að hafa þessi orð mín fleiri. Hv. 2. þm. Reykv. (HjV) hefir talað fyrir till. sjálfri. En í henni stendur, eins og kunnugt er, að stjórninni heimilist að taka lán til spítalabyggingarinnar, ef þörf gerist. Með öðrum orðum, ef stj. hefir ekki nægilegt fje fyrir hendi, þá er ætlast til, að hún noti heimildarlög-in frá 1919.

Ingibjörg H. Bjarnason: Jeg hlýt að svara að einhverju leyti ræðu hæstv. fjmrh. (MK), sem aðallega snerist um það eitt, að bera mjer á brýn, að jeg hefði haft hótanir í frammi, og að jeg væri að sýna það greinilega, „að kvennaríkið vildi hafa endaskifti á hlutunum“. Þetta átti víst að vera fyndni hjá hæstv. ráðh. En jeg bjóst satt að segja ekki við, að hann færi að fara út í svona útúrdúra, þegar jafn-al-varlegt mál sem þetta er til umræðu.

Þá var hæstv. ráðherra að víta það, að jeg hefði talað um samningsrof. Slíkt var algerður óþarfi hjá hæstv. ráðh., því að jeg talaði ekki um, að samningarnir hefðu verið rofnir, heldur

var jeg að vara við að rjúfa þá, og ekki veldur sá, er varar, þótt ver fari. Jeg fann ástæðu til slíkra aðvarana vegna þess, að í fjárlagafrv. því, sem nú liggur fyrir þinginu, eru ekki ætlaðar nema 100 þús. kr. til landsspítalans, í stað þess að það ættu að vera minnst 200 þús. samkvæmt samningnum. Og af þeirri upphæð mun síst veita, til þess fyrst og fremst, að byggingunni miði eitthvað áfram, og jafnframt til þess, að hægt sje að vinna það, sem hentugast er á hverjum tíma. Jeg bið því engrar fyrirgefningar, þó að jeg benti á það í síðustu ræðu minni, að um samningsrof mætti tala í þessu sambandi.

Um það skal jeg ekki þrátta, hvort ríkissjóður hefir hingað til lagt meira fje fram til spítalabyggingarinnar en honum hefir borið, en hitt veit jeg, að landsspítalasjóður hefir lagt fram það fje, sem samningar hafa staðið til, svo að nú eru ekki eftir af þeirri upphæð nema síðustu 25 þúsundin, og þau eru handbær hvenær sem vill.

Jeg vil leiðrjetta dálítinn misskilning, sem mjer virðist vera í huga hæstv. fjmrh. (MK), og einnig hefir komið fram í ræðu hjá honum í öðru máli hjer í hinu háa Alþingi. Það er sá misskilningur, að um miklar viðbótarbyggingar við landsspítalann sje að ræða. En skv. samningnum eru það ekki nema tvær byggingar, sem eiga að vera komnar upp fyrir 1930, spítalabyggingin og starfsmannahúsið. Það hús á jafnframt að vera partur af spítalanum sjálfum, og verða þar unnin ýms störf, sem nauðsynleg eru til þess, að spítalinn geti starfað. Það mun litið misjafnlega á, hvort æskilegt sje,

að aðalbyggingin sje komin upp 1930, en jeg lít svo á, að ekki sje aðeins æskilegt, að aðalbyggingin sje þá komin upp, heldur og hin byggingin, sem samningurinn talar um. Eins og jeg sagði, getur spítalinn ekki tekið til starfa fyr en báðar byggingarnar eru komnar upp. Um þetta get jeg vitnað til nefndarinnar og formanns hennar, próf. Guðmundar Hannessonar.

Hæstv. fjmrh. (MK) mótmælti því, að stjórnin hefði rofið samninginn við landsspítalanefndina. Jeg segi ekki, að hún hafi rofið samninginn beinlínis, en hún hefir gert eitthvað í áttina, þar sem það stóð í fjárlagafrv., að leggja ætti fram 100 þús. kr., í stað 200 þús. kr. samkv. samningnum. Þarf því að taka lán til þess, að samningurinn sje haldinn. Þess vegna er till. hv. 2. þm. Reykv. (HjV) og hv. 5. landsk. (J-Bald) orð í tíma talað.

Hæstv. ráðh. talaði um, að konur ætluðu að fara að „gerast breiðar í sessi“. Jeg skil þetta sem það eigi að vera fyndni og ætla ekki að fara að svara því. En jeg skil ekki, að vera mín á Alþingi gefi tilefni til að álíta, að þessi samkoma sje nokkuð ver skipuð, þótt konur eigi þar sæti.

Að stjórnin fari sínu fram hvað sem konur segja, það má vel vera. En konur eru meira en helmingur þjóðarinnar og kjósendanna, — geta orðið helmingur Alþingis, þegar stundir líða, hver veit. Og þá kann að vera, að hæstv. landsstjórn færi að taka tillit til þess, sem konur segja.

Það, að heillavænlegt sje að draga á langinn byggingu, sem byrjað er á, hefir hv. 2. þm. Reykv. hrakið svo rækilega og vel, að jeg þarf engu við

að bæta. Enginn einstaklingur mundi láta dragast lengi að ljúka við svona dýra byggingu. Það er að láta fje sitt standa ónotað. Jafnlengi og það dregst að ljúka þessari byggingu, jafnlengi dregst það að bæta úr hinni brýnu þörf, sem öllum landsmönnum er á spítalanum.

Innan þingsins hafa komið fram raddir, sem vilja draga upp þá grýlu, að spítalinn muni verða dýrari en gert hefir verið ráð fyrir. Reynslan bendir í þveröfuga átt. Öll útboð hafa orðið lægri en áætlað hafði verið. Get jeg lagt fram og ljeð hæstv. stjórn skrá, þar sem þetta er sýnt með tölum.

Hv. 5. landsk. mun hafa vikið til mín fáeinum orðum. En jeg var þá svo önn-um kafin við að brjóta til mergjar það, sem hæstv. fjmrh. sagði, að jeg veitti orðum hv. þm. ekki fulla eftirtekt. Það er siður minn að taka það verulega fram yfir það óverulega, og því hlýddi jeg fremur á hæstv. fjmrh. en hv. 5. landsk. Hann mun hafa verið með smáhnippingar til mín, en jeg vænti, að við sjeum jafngóðir vinir eftir sem áður.

En þar sem hæstv. ráðh. sagði, að við konur hefðum unnið fyrir landsspítalann af eintómum látalátum, þá er það ómaklega sagt. (Fjmrh. MK: Hefi jeg nokkurn tíma sagt það?). Máské ekki með þeim orðum, en jeg skrifaði hjá mjer orð hæstv. ráðh. Hann sagði: Hv. 2. landsk. og aðrar konur, sem virðast sýna röggsemi í þessu máli. Þetta eru hans óbreytt orð. Jeg skammast mín ekkert fyrir að „virðast“ sýna röggsemi, en mjer er annað lagnara en að láta. Jeg vona, að jeg þurfi aldrei að skammast mín fyrir það, sem jeg hefi gert í þágu landsspítalamálsins.

Jeg ætla ekki að segja meira og vona, að það, sem jeg kann að hafa misgert með orðum mínum, verði ekki látið bitna á þessu máli málanna.

Halldór Steinsson: Eins og kunnugt er, hafa mörg undanfarin þing verið fluttar till. þess efnis að flýta byggingu landsspítalans. Að vísu verður ekki annað sagt en að þessar till. hafi borið nokkurn árangur, enda þótt málið sje ekki komið svo langt sem vænta mætti, eftir margítrekuð tilmæli Alþingis. Fyrri ræðumenn hafa skýrt frá því, hve mikið fje er komið í bygginguna, og er það um 500 þús. kr., og hve mikið áætlað er að þurfi til að ljúka henni, samtals 870 þús. kr., og eru þá með taldir innanstokksmunir. Einnig hefir verið bent á, að samkv. samningi milli ríkisstjórnarinnar og landsspítalanefndar eigi spítalinn að vera kominn upp árið 1930. Þessi samningur hefir stundum verið vjefengdur, en jeg hygg, að það sje ekki hægt með rjettum rökum, og því verði hæstv. stjórn og Alþingi að hegða sjer eftir honum.

Landsspítalasjóður hefir nú þegar lagt fram alt það fje, er hann hefir, og verður ríkissjóður því að taka við og ljúka byggingunni. Eftir áætlun húsa-meistara ríkisins þarf hvert næstu þriggja ára að leggja fram sem hjer segir, til þess að byggingin geti haldið áfram með fullum hraða: 1928 344 þús. kr., 1929 234 þús. kr., 1930 292 þús. kr., og eru þar með taldir innanstokksmunir. Nú er útlit fyrir, að í ár verði ekki handbært úr ríkissjóði nema um 150 þús. kr., og kemur þá til með að vanta hátt á annað hundrað þúsund. Sje jeg ekki, að reynt sje til að bæta úr þessu í fjárlögum eða fjáráukalög-

um. Að vísu liggja fyrir Alþingi allmörg tekjuaukafrv., sem telja má víst að nái fram að ganga, og munu auka tekjur ríkissjóðs allmikið. Samt sem áður tel jeg víst, að taka þurfi lán til þess, að hægt sje að standa við samninginn. Jeg lít svo á, að í till. felist það, að þessi bygging eigi að sitja fyrir um fje úr ríkissjóði, ef það er fyrir hendi, og verði a. m. k. tekið fram yfir aðrar ónauðsynlegri framkvæmdir utan fjárlaga. Treysti jeg hæstv. stjórn til að hegða sjer eftir því.

Hæstv. fjmrh. bjóst við, að kostnaðurinn við að koma upp þessari byggingu mundi fara allverulega fram úr áætlun, og dæmdi þar eftir reynslunni um opinberar byggingar alment. Jeg vil í því sambandi minna á, að enn sem komið er hafa öll útboð um þessa byggingu orðið undir áætlun. Það sýnir, að áætlanirnar hafa verið mjög varlega gerðar. Má því vænta, að þær standist einnig framvegis.

Hæstv. ráðh. sagði, að það mundi ekkert bæta fyrir málinu, þótt þessi til-laga væri samþykkt. Jeg er satt að segja hissa að heyra þetta sagt úr ráðherra-stóli. Jeg hefi álitíð þingsályktanir bindandi fyrir stjórnina, en eftir þessum orðum hæstv. fjmrh. álitur hann sjer heimilt að skella skolleyrum við fyrirskipunum Alþingis. Jeg vil, að hæstv. ráðh. lýsi enn þá einu sinni skýrt yfir, að hann ætli ekki að framfylgja vilja Alþingis, þótt þessi till. verði samþykkt; annars get jeg ekki trúað því. Á þessu hefir nú verið hamrað þing eftir þing, og nú er þessi till. borin fram, ekki til þess að fá málið svæft, heldur til þess að fá auknar framkvæmdir.

Hæstv. ráðh. sagði, að lögð mundi

aðaláhersla á, að aðalbyggingunni yrði lokið 1930. En það er ekki nóg, ef starfsmannahúsið vantar, því að í því húsi verður nokkur hluti spítalans, sem nauðsynlegur er til þess að hann geti tekið til starfa. Samningnum er því ekki fullnægt fyr en starfsmannahúsið er komið upp.

Vegna sóma þings og stjórnar verður ekki hjá því komist að ljúka þessum tveim byggingum eigi síðar en 1930.

Fjmrh. (Magnús Kristjánsson): Mjer þykir fara mjög vel að um þetta mál, þar sem hv. 2. landsk. (IHB) hefir nú rifað seglin. Eftir að jeg hafði gefið skýringar mínar fann hv. þm., að hjer var ekkert átöluvert frá minni hlið. Því að þótt ekki standi hærri upphæð í fjárlögum en þar er komin, sannar það ekkert um það, að ekki verði varið meiru til byggingarinnar á árinu. Í fjárlögin er sett sú upphæð, sem þau þola í hvert skifti, og svo verður að hafa önnur úrræði um það, sem á vantar. Og lán-taka verður þá oft eina úrræðið, enda þótt hægt sje að hugsa sjer fleiri leiðir. Það gleður mig, að nú hefir dregið til samkomulags með mjer og hv. 2. landsk. (IHB). Það er altaf það blíða, sem dregur mig mest að kvenfólkinu, og það er það, sem það kemst lengst með við okkur karlmennina.

Hv. þm. Snæf. (HSteins) hefi jeg ekki heldur miklu að svara. Mjer fanst liggja nærri, að hann fullyrti, að stjórnin hefði ætlað að skjóta sjer undan að greiða það, sem henni bar skylda til á þessu ári. En þetta er mælt af ókunnugleika, því að stjórnin hefir nú nýlega komist að samkomulagi við landsspítalanefndina, og er hún nú fyllilega ánægð. — Annað, sem þessi hv. þm.

lagði mikið upp úr, var það, að hann hugði mig hafa viðhaft einhver óviðurkvæmileg orð eða hótanir um að beita þrjósku og virða vilja Alþingis að vettugi. Nei, í orðum mínum lá ekkert slíkt. Stjórnin ætlar að fara sínu fram, því að hún álitur sig þegar búna að gera þær ráðstafanir, sem þarf til að standa við öll gefin loforð. En um það atriði, sem hv. þm. nefndi og hjelt, að jeg væri eitthvað veill í og vildi tryggja mjer útgöngudyr, þá voru það mín orð, að aðalbyggingunni skyldi lokið snemma á árinu 1930. Það er betra að lofa ekki of miklu, og jeg vænti að geta staðið við það, sem jeg hefi sagt.

Forseti (MT): Umræðunni er slitið.

Ingibjörg H. Bjarnason: Örstutt at-hugasemd.

Forseti (MT): Jeg veit ekki til, að neinn hafi borið sakir á hv. 2. landsk., og umræðunni er slitið. (**ÓTh:** Gilda önnur þingsköp í Sp. en venjulega?). Hv. 2. þm. G.-K. er ekki forseti hjer, og verður gengið til atkvæða.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27: 2 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: EJ, EF, HSteins, HG, HK, HJV, IBH, IngB, IP, JJós, JóhJóh, JAJ, JBald, JÓl, JS, JÞ, JKr, MG, MJ, ÓTh, PH, PO, SE, SÁÓ, ÁÁ, BÁ, MT.

nei: HJ, SvÓ.

Ellefu þm. (GÓ, GunnS, HStef, JJ, JörB, TrÞ, ÞorlJ, BSv, BSt, BK, EÁ) fjarstaddir.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun Alþingis (A. 614).

5. Frystihús og kælskip.

Á 22. fundi í Nd., 14. febr., var út-býtt:

Till. til þál. um aukið lán til frystihúsa og um bygging nýs kælskips (A. 174).

Á 23. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 28., 31. og 41. fundi í Nd., 21. og 24. febr. og 7. mars, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 60. fundi í Nd., 29. mars, var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Magnús Guðmundsson): Það er tilgangur okkar flm. með þessari til-lögu að fara fram á það við hæstv. stjórn, að hún veiti á yfirstandandi ári, með þeim skilmálum, sem til eru teknir í gildandi fjárlögum, 200000 kr. að láni til frystihúsa, svo framarlega sem fram á það verður farið úr hjer-uðum landsins.

Eins og kunnugt er, fengu bændur á síðastliðnu hausti miklu meira fyrir þann hluta kjöts síns, sem sendur var út frystur, heldur en þann, sem salt-aður var, og því hefir vaknað töluverð-

ur áhugi í landinu fyrir því að reisa slík frystihús, og eftir því, sem jeg hefi frjett, hefir komið svo mikið af lánbeiðnum til stjórnarinnar, að hún hefir ekki nægilegt fje til að fullnægja því eftir gildandi fjárlögum. En nú er það tilgangur okkar með þessari tillögu að láta hæstv. stjórn vita það, að það verður óátalið af mjer og þeim, sem þessari tillögu fylgja, þótt meira verði notað en heimilt er eftir gildandi fjárlögum.

Jeg hefi talað við hæstv. fjmrh. (MK) um þetta, og hefir mjer skilist á honum, að hann muni geta útvegað fje, ef fjárveitingin verði hækkuð fyrir næsta ár, og í hv. Ed. er komin fram till. um að hækka þetta fjárframlag að talsverðum mun.

Jeg býst ekki við, að eyða þurfi löngum umræðum um þessa nauðsyn bænda til að koma kjöti sínu kældu eða frystu á erlendan markað, því að það er orðið svo, að ekki er lengur hægt að búast við að fá jafnhátt verð fyrir kjötið saltað eins og kælt eða fryst. Þess vegna verð jeg að telja það mesta framfaraspor að hjálpa bændum landsins til að koma þessari vöru sinni á þann markað, sem líklegastur er til að gefa hæst verð.

Síðari hluti tillögunnar er um það, að skora á ríkisstjórnina að leita samninga við Eimskipafjelag Íslands um að byggja nýtt kæliskip á borð við Brúarfoss, á svipuðum grundvelli og þegar samið var um það skip, og leggja svo fyrir Alþingi niðurstöðu þeirra samningaumleitana í frumvarpsformi, ef samningar nást. Það virðist nefnilega svo sem það verði of mikið fyrir eitt skip að anna þessum flutningum á haustin, en annars ætla jeg að fara

mjög skamt út í þann lið, því að jeg geri ráð fyrir, að hv. meðflm. minn (ÓTh) taki til máls um hann, en vil að eins taka það fram, að það væri mjög æskilegt að fá annað skip eins og Brúarfoss og með svipuðum kjörum, því að jeg hygg, að það sje hin allra ákjósanlegustu kjör, sem hægt er að fá, að leggja Eimskipafjelagi Íslands nokkra fjárfúlgu til í þessu skyni, gegn því að það svo reki skipið á sinn kostnað. Jeg skal náttúrlega ekkert um það segja, hvernig Eimskipafjelagið snýst við slíkum samningi. Jeg hefi ekkert um það talað við stjórn fjelagsins, en mjer þykir ekki ólíklegt, þar sem kunnugt er, að fjelagið vill gjarnan færa út kvíarnar, að það álíti tímabært að fara að undirbúa málið; vænti jeg því, að hæstv. stjórn bregðist vel við þeim málaleitunum, sem í þessari till. felast. Mun jeg svo ekki mæla fleira að sinni.

Ólafur Thors: Jeg hafði ætlað mjer aðallega að ræða um þá hlið þessa máls, sem jeg tel vita að sjávarútveginum. En hv. aðalflm. (MG) gat þess, að jeg myndi fara nokkru lengra, og skal jeg nú verða við því, sem jeg verð að telja ósk frá hans hendi í þeim efnum.

Jeg lít svo á, að till. þessi feli í sjer meinabót bæði fyrir sjávarútveg og landbúnað, og skal jeg þá víkja nokkrum orðum að þeirri hlið hennar, sem veit að landbúnaðinum, að svo miklu leyti sem jeg hefi þekkingu til þess, en tel þó, að hjer sjeu margir þm. í þessari hv. deild, sem eru betur að sjer um þá hlið málsins heldur en jeg.

Það er eins og menn vita, að á undanförunum árum hafa verið gerðar alltarlegar tilraunir um útflutning á frystu kjöti. Hefir Samband ísl. sam-

vinnufjelaga haft alla forgöngu í því máli, með tilstyrk ríkissjóðs.

Árið 1925 var, eftir því sem jeg best veit, fyrsta stóra sporið stigið á þessari braut. Þá voru fluttir til Bretlands 6000 kindarskrokkar, og leigði S. Í. S. til þess kæliskip. Árangurinn af þessari tilraun var ekki sem bestur. Bar þar margt til, m. a. það, að S. Í. S. þurfti að kosta ærnu fje til að breyta þessu skipi og bæta það, en sá kostnaður lagðist á hina útfluttu vöru.

Næsta tilraun var gerð árið eftir, og hafði S. Í. S. þá einnig forgöngu, með tilstyrk ríkissjóðs. Þá var leigt skip, sem flutti, að jeg hygg, 11000 kindarskrokka til Bretlands. Árangurinn varð þá miklu betri og, að því er jeg hygg, allviðunanlegur. Á þinginu sama ár var svo samþykkt frv., sem þáverandi atvmrh., núverandi 1. þm. Skagf. (MG), lagði fyrir þingið, um heimild handa ríkisstjórninni til þess að semja við Eimskipafjelag Íslands um framlag og ábyrgð ríkissjóðs, ef fjelagið vildi byggja kæliskip, en það er óþarfi að segja þá sögu lengri, því að menn vita það, að Eimskipafjelagið hefir eignast ágætt skip og í alla staði vel hæft til þessara flutninga.

Á þinginu 1926 var heimilað að veita sýslufjelögum viðlagasjóðslán til að byggja frystihús. Hafa nú þegar verið reist nokkur slík hús, og með því má þá segja, að kerfið sje fullgert, svo langt sem það nær. Á síðastliðnu hausti hófst svo útflutningur á frystu kjöti með Brúarfossi, er fór tvær ferðir og flutti þá í fyrri ferðinni um 14½ þús. skrokka, en í hinni síðari eitthvað 9 þús. Þetta kjöt seldist vel, í fyrri ferðinni mjög vel, í síðari ferðinni sæmlega í alla staði.

Eftir þeim upplýsingum, sem jeg hefi getað aflað mjer, má víst með fullri vissu staðhæfa, að verðið á þessu kjöti síðastliðið haust hefir verið herra en meðalverð á útfluttu saltkjöti í ár. Þeir, sem kunnugir eru byrjunarörðugleikum slíkrar starfsemi, sem hjer er um að ræða, munu fúslega játa, að við höfum fulla ástæðu til að gleðjast yfir þeim árangri, sem við höfum náð með svo vægu verði, því að það er svo um þetta sem alt annað, að öll byrjun er erfið, og jeg tel, að það sje álit þeirra manna, sem eru betur kunnugir þessu máli en jeg, að það orki ekki tvímælis, að það beri að halda lengra á þessari braut en orðið er, en að því miðar til laga hv. 1. þm. Skagf. (MG) og mín.

Það er alkunna, að á undanförnum árum hafa Norðmenn keypt langmest af því kjöti, sem út hefir verið flutt hjeðan. Viðskiftin hafa þó oft verið svo, að við höfum ekki haft ástæðu til að una vel við það verð, sem við höfum fengið, en við höfum ekki átt kost á að beina þeirri sölu annað en til Noregs. Það er að vísu svo, að íslenskir bændur selja ekki nema nokkurn hluta af sínu kjöti til útlanda, en verðlagið á kjötinu hjer hefir bygst og byggist á verðlaginu í Noregi, og hafa bændur því átt allan sinn hag í þessum efnum undir Noregi.

Jeg skal ekki fara út í viðtækar hugleiðingar um það, hver voði þeim er búinn, sem eru ofurseldir einum kaupanda, og hve valt er að byggja atvinnurekstur á slíkum horfum, en að eins benda á það, að þörf Norðmanna fyrir íslenskt kjöt fer smáminkandi, og auk þess er það staðreynd, að með þessu er verðlag kjötsins mjög háð at-

vinnufyrirbrigðum og ýmsu öðru þar í landi.

Málið horfir þá þannig við, að þótt við nytum óskiftrar velvildar Norðmanna í þessu efni, þá stafar okkur mikil hættu af því að eiga ekki í önnur horn að vanda um sölu á kjötinu, en svo er hitt og staðreynd, að mikið skortir á, að Norðmenn hafi ávalt beitt okkur sanngirni og sýnt okkur velvild í þessu efni. Hvernig sem á málið er litið, þá er það bert, að kjötframleiðslunni er mikill hagnaður að því, að nýs markaðar sje leitað fyrir kjötið, því að jafnvel þótt ekki færi nema nokkur hluti af íslensku kjöti til Englands, þá leiðir af því, að það kjöt, sem selt verður til Noregs, hækkar í verði, samkvæmt hinni almennu reglu um framboð og eftirspurn. Auk þess skal jeg leyfa mjer að vekja athygli hv. þm. á því, að sú reynsla, sem þegar er fengin, gefur vonir um það, að fyrir fryst kjöt muni nást töluvert betra verð en við höfum átt við að búa undanfarið fyrir saltkjötið. Mjer er það náttúrlega ljóst, að hjer þarf ýmislegt að gera, til þess að við getum náð því marki, sem hjer er um að ræða, svo sem að vanda vöruna, og margvíslegar aðrar ráðstafanir, sem jeg ekki finn ástæðu til, með minni takmörkuðu þekkingu, að vera að tíunda hjer, vögna þess að málið er í höndum þeirra manna, sem hafa betri þekkingu á slíkum hlutum heldur en jeg. Jeg var annars í Lundúnum, þegar Brúarfoss var staddur þar með fyrri sendinguna. Lagði jeg mig þá fram til að kynnst málinu, og verð jeg að segja það, að það er full ástæða til að gera sjer góðar vonir um þessar tilraunir

Íslendinga til að afla sjer nýs markaðar fyrir kjöt sitt.

Um þá hlið málsins, sem veit að frystihúsunum, vil jeg benda á það, að ef lán verða veitt til þeirra bygginga, sem nú þegar hefir verið sótt um lán til, þá munu vera til frystihús, sem geta fryst um 90000 kindarskrokka. (Forsrh. TrÞ: Hvað miðar hv. þm. (ÓTh) við, að hafi verið sótt um lán til margra húsa?). Mjer er aðeins kunnugt um slíkar lánbeiðnir úr Húnavatns-, Skagafjarðar- og Norður-Þingeyjarsýslum. (Forsrh. TrÞ: Það hefir verið sótt frá 5—6 stöðum í viðbót.). Það er þá því frekar ástæða til að fara fram á það, að byggt verði nýtt skip, því að þeim mun fleiri sem frystihúsin verða, því meiri farkost þarf að hafa, ef vel á að vera.

En jeg vildi leyfa mjer að benda ríkisstjórninni á það, að áður en snúið verður að því að byggja skipið, sýnist mjer, að vel geti komið til mála að athuga, hvort mundi betur svara kostnaði, að stækka yfirleitt geymslupláss húsanna, eða að auka farkostinn. Mjer finst skórin aðallega kreppa að í því, að geymslupláss húsanna sjeu ekki það stór, að sæmleg not verði að húsunum, nema því aðeins, að fráflutningar geti orðið nokkuð liðugir, en það er aðeins reikningsdæmi, sem jeg vil biðja þá að athuga, sem um málið fjalla, hvort hagkvæmara muni vera að leggja fje til geymsluklefanna, svo að þeir geti orðið hæfilega stórir, eða að leggja fje í farkostinn. Jeg bendi á, að sá kostnaður fylgir því að auka ekki farkostinn, að með því mun þurfa að standast langvarandi kostnað af geymslu kjötsins

í geymsluklefunum. Það þarf að halda því hæfilega köldu, og því er samfara nokkur kostnaður, en hinsvegar er talsverður kostur að þurfa ekki að vera háður markaðsverði í Bretlandi aðeins á einum eða tveimur mánuðum, en geta dreift vörunni yfir lengri tíma. Það mundi að vísu vera hægt að koma kjötinu í geymslu í Bretlandi, en það er hvorttveggja, að þeirra geymsla mundi verða okkur dýrari en ef kjötið væri geymt hjer, og eins mun það vera betra, að varan liggi heldur í framleiðslulandinu, heldur en að hún sje komin í neyslulandið, því að það er eins og hún þyngi frekar markaðinn, ef hún er komin þangað.

Jeg leyfi mjer ennfremur að benda hæstv. stjórn á það, ef hún vill fylgja ráði ekki fróðari manns en jeg er, að það orkar jafnan tvímælis, hve langt beri að fara í því að byggja frystihús, því að það kemur náttúrulega að því, að hentara þykir að hætta að frysta og fara að salta kjötið, því að jeg geri ráð fyrir, að verð kjöts muni hækka, þegar framleiðsla saltkjöts minnar, og gæti þá vel farið svo, t. d. þegar helmingur kjötframleiðslunnar er frystur og hinn helmingurinn saltaður, að þá þætti óhagur að því að fara lengra í því að frysta, en haganlegra að snúa sjer að söltuninni. Þetta er mál til athugunar fyrir þá, sem sjerþekkingu hafa, en mjer finst skaðlaust, þó að við, sem höfum verslunarþekkingu á öðrum sviðum, látum skoðanir okkar í ljós.

Þá vil jeg víkja að þeirri hliðinni, sem snertir sjávarútveginn. Á Alþingi 1922 var, eins og menn muna, samþykkt fiskiveiðalöggjöf sú, sem nú gildir, og jeg tel þessi lög vera að ýmsu leyti hin merkustu lög í atvinnulöggjöf

okkar Íslendinga. Í þessum lögum eru saman dregin ýms eldri ákvæði, sem áður höfðu gilt hjer á landi, og við þau bætt ýmsum ákvæðum, sem að mestu eru sniðin eftir löggjöf annara þjóða, sem líkt stendur á fyrir. Vil jeg þar sjerstaklega benda á Norðmenn. Með þessari löggjöf voru Íslendingum trygð ýms forrjettindi fram yfir erlendar þjóðir, til varnar því, að Íslendingar yrðu undir í samkepninni við þá, sem stærri voru og sterkari og hafa um margt betri aðstöðu. Framkvæmd þessara laga hefir yfirleitt tekist mjög sæmilega, þó með þeirri undantekningu, að á Norðurlandi hefir framkvæmdin verið alveg ósæmileg, og að því er jeg tel, okkur til meira en lítillar hneisu. Norðmenn hafa hafst við á íslenskum höfnum langt fram yfir það, sem lögin heimila; jeg get leitt rök að mörgu, sem fram hefir farið og mjer þykir ver hafa farið, en jeg álit, ýmsra hluta vegna, ekki rjett að vera að skýra frá því, sjerstaklega á þessum opna fundi, því að margt er þess eðlis, að við höfum ekki neinn sóma af því, en getum haft mikinn vanda af, ef öll kurl koma til grafar. Ef spurt verður um það, hvers vegna Íslendingar hafa sýnt þessa linkind í framkvæmd löggjafarinnar gegn Norðmönnum, getur vel verið, að mörgum yrði stirt um svar, ef mönnum væri ekki í fersku minni, hverju fram fór þegar Norðmenn árið 1922 hækkuðu kjöttollinn. Þá var lagður á þunga-tollur, en ekki verðtollur, og sá tollur lenti náttúrulega langþyngst á þeim, sem ódýrasta kjötið höfðu selt, en það voru Íslendingar. Nú tel jeg víst, að við Íslendingar hefðum fengið rjettingu okkar mála, ef norskir útgerðarmenn hefðu ekki risið upp og reynt að kljúfa

þann varnarvegg, sem við Íslendingar höfum reist okkur með fiskiveiðalöggjöfinni, og því ver, norskir stjórn-málamenn tóku undir kröfur hinna norsku útgerðarmanna. Að mínu álitinu eru þessar kröfur Norðmanna jafn-undarlegar og þær eru kuldalegar. Við höfðum ekki gert annað en að semja lög handa okkur, sem Norðmenn áður höfðu talið sjer nauðsynleg, en þeir, sem bæði voru stærri og sterkari, gerðu nú tilraun til að knýja á þar, sem veikast var fyrir. Þeir reyndu að nota sjer örðugleika íslenskra bænda til þess að rjúfa þann varnargarð, sem við höfum talið okkur nauðsynlegt að reisa kringum annan aðalatvinnuveg okkar, til þess að freista, hvort þeim mætti ekki takast að hafa hlunnindi af örðugleikum okkar. Framkoma Norðmanna verður berust, þegar hún er athuguð sam-anborið við það, hvernig Englendingar hafa komið fram við okkur í þessum málum, því að það er alkunna, að Norðmenn þurfa á íslensku kjöti að halda, en þó lögðu þeir á það háan skatt, miklu hærri en á annað kjöt, sem inn var flutt.

Bretar leggja engan toll á fisk okkar, og þó spillir hann auðvitað verði á þeim fiski, er þeir afla sjálfir. Má að vísu segja, að neytendurnir græði á þessu, þó fiskframleiðendur tapi á því. En það er fullkomlega á færi enskra útgerðarmana að meina okkur að leggja upp fiskinn, ef þeir vildu það viðhafa. Þannig meinuðu þeir Þjóð-verjum að leggja upp fisk í Hull. Samkomulagið á milli útgerðarmanna og hafnarverkamanna þar var ekki verra en svo, að þegar útgerðarmenn stungu upp á því að meina Þjóðverjum að

leggja upp fiskinn, neituðu verkamennirnir að afferma skipin.

Útgerðarmenn í Englandi leyfa oss að leggja þar upp tollfrían fisk, enda þótt það sje þeim til meins, en Norðmenn heimta sjerstök fríðindi fyrir það, að tollur þeirra á íslensku kjöti sje ekki hlutfallslega hærri en á öðru kjöti. Þetta getur ekki annað kallast en hin mesta óbilgirni. Við Íslendingar stóðum allir saman í kjöttollsmálinu, og það varð til þess, að Norðmenn ljetu undan, en þrátt fyrir það hefir ávalt verið sýnd linkind í framkvæmd fiskveiðalaganna af ótta við Norðmenn. Þetta er oss mjög hættulegt, og hin norska hagnýting landhelginnar hlýtur að spilla stórkostlega fyrir síldveiði landsmanna sjálfra. Væru lögín látin gilda með fullri harðneskju, væri aðstaða þeirra hjer við land öll önnur og lakari í samkepninni um síldveiðarnar.

Hitt er þó enn hættulegra, að aðrar þjóðir geta krafist sama rjettar og Norðmenn njóta, og ef slíkar kröfur kæmu fram, gætum við alls ekki neitað þeim. Af því myndi stafa hinn mesti þjóðarvoði. Hugsum okkur, að erlendir togarar fengju þau fríðindi að mega hafa íslenska landhelgi og hafnir til afnota. Þá held jeg, að sannarlegt hörmungarástand stæði fyrir dyrum. Fyrsta afleiðingin af hingaðkomu erlendra togara yrði sú, að landauðn myndi í sveitum landsins, kaupið á mölinni myndi hækka og fólkið streyma í verstöðv-arnar. Næsta sporið yrði það, að hinir íslensku atvinnurekendur, sem um margt eru ver settir en þeir erlendu, stæðust ekki að greiða svo hátt kaup til frambúðar, þar sem vara þeirra lækkaði í verði við aukna framleiðslu.

Fiskmarkaðurinn er ekki rýmri en svo, að lítil aukning á framleiðslunni getur haft stórkostlegt verðfall í för með sjer. Íslensku atvinnurekendurnir myndu heltast úr lestinni. Hvað síðan tæki við, er ekki gott að segja. Líklegast er, að kaupíð fjelli fljótt aftur, þegar útlendingar yrðu einir um hituna. Hjervistartími erlendu atvinnurekendanna myndi svo takmarkast af því, hvort afraksturinn af atvinnurekstrinum svaraði til vona þeirra eða eigi. Ef svo yrði eigi, sem varla myndi verða til lengdar, yrði afleiðingin af öllu saman að lokum sú, að þjóðarbúskapur okkar hefði verið lagður í rústir, en ekkert komið í staðinn.

Það er því þjóðarnauðsyn, að við getum orðið óháðir Norðmönnum um kjötmarkað okkar sem allra fyrst.

Fyrsti áfanginn á þeirri leið er sá, að koma kjötinu annað en til Noregs. Annar áfanginn er að herða á framkvæmd fiskveiðalaganna, og þriðji eða sami áfanginn er að koma upp góðri lögreglu norðanlands um sildveiðitímann, til þess að mál okkar á þessu sviði komist í gott horf. Þá þarf og að semja sjerstök lög um leppmennsku. Hún er önnur aðalmeinsemdin í þessum efnum, eins og nú standa sakir. Hingað til hefir verið tekið vægum tökum á henni. En mjer þætti mikilsvert, að stjórnin hlutaðist sem fyrst til um, að lögð yrði fyrir Alþingi lög um leppmennskuna.

Jeg vil að lokum láta þá ósk í ljós, að hv. deild samþ. einróma þessa till., sem er borin fram til að ráða bót á sameiginlegu meini landbúnaðar og sjávarútvegs, svo að fyrsti áfanginn náist sem allra fyrst.

son): Jeg vil geta þess, viðvíkjandi þeirri hlið till., sem að bændum snýr, að stjórnin hefir þegar ákveðið að lána til frystihúsabygginga úti um land fje, sem svarar því a. m. k., sem nefnt er í till. þessari. Geri jeg ráð fyrir, að stjórnin fari að tillögum Sambands íslenskra samvinnufjelaga um það, hvar frystihúsin skulu reist, og um skipakost til að flytja kjötið hjeðan. Um þá hlið málsins, sem að sjávarútveginum veit, skal jeg vera fús til að tala við hv. 2. flm. (ÓTh) og aðra fulltrúa sjávarútvegarins og taka á móti ráðleggingum í því efni. Jeg er einnig fús á að ræða um framkvæmd fiskiveiðalaganna, en jeg tel betur fara á, að það sje gert utan við þetta mál og þennan sal.

Hannes Jónsson*): Þessi þáttill., sem hjer um ræðir, er í tveim liðum. Býst jeg við, að jeg þurfi ekki að vera margorður um fyrri lið hennar. Hæstv. fors.- og atvmrh. (TrÞ) hefir þegar skýrt frá, að gerðar hafi verið ráðstafanir til að útvega lán til frystihúsa, í þeim mæli, sem þáttill. fer fram á. Komin er fram brtt. við fjárlögin í Ed. um, að upphæð þessi verði hækkuð upp í 250 þús. kr.

Um seinni liðinn vil jeg taka það fram, að jeg tel ekki mikla þörf á nýju kæliskipi, eins og sakir standa. Fyrst og fremst má geta þess, að útflutt kjöt nemur eigi meiru en ca. 200 þús. skrokkum á ári hverju. Einn fjórði hluti þessa kjöts er kjöt af ám og rýr-um dilkum og ekki hæft til frystingar. Þetta er bygt á 3—4 ára reynslu hjer-aða, þar sem fje er þó í vænna lagi. Vil

jeg því ganga út frá því, að 150 þús. skrokkar kæmu til greina. En þótt reist væri frystihús alstaðar þar, sem heppilegt þætti, myndi aldrei verða meira flutt út af frystu kjöti en 110—120 þús. þús. skrokkar. 30—40 þús. skrokkar gengju altaf frá. Nú höfum við Brúarfoss, sem getur tekið 30—40 þús. skrokka í hverri ferð og gæti því flutt næstum allt kjötið í þrem ferðum.

Síðastliðið ár voru fluttir út 25,242 skrokkar, 16,362 í fyrri ferðinni og 8880 í hinna seinni. (ÓTh: Var það alt fryst?). Já, það var alt fryst. Verður því ekki annað sagt en að útflutningur þessi sje kominn á nokkurn rekspöl. Og jeg get sannfært hv. flm. báða um það, að fjelagsskapur sá, er stendur á bak við þennan útflutning, mun halda honum í horfi, svo sem skynsamlegast þykir.

Meðan frosna kjötið er að vinna sjer markað, verður að fara varlega og gæta þess, að eigi sje flutt út annað en fyrsta flokks kjöt. Ella gæti komist óorð á kjötið í Englandi þegar í upphafi. en slíkt verður að forðast. Þessi byrjun, sem þegar hefir verið gerð, hlýtur að draga úr saltkjötsmagni á erlendum markaði og um leið hækka verð þeirrar vöru.

Í erindi því, sem Eimskipafjelagið sendi Alþingi um ívilnun á skatti. var það talin ein aðalástæðan. að Brúarfoss bæri sig ekki. vegna þess, að hann hefði of lítið að flytja. Þótt hann tæki kjötið í tveim ferðum, eins og undanfarið, mætti altaf þrefalda þann útflutning á frosnu kjöti, er var á síðastliðnu ári. Jeg vil ennfremur benda á það, að ef við ætlum okkur að hafa framtíðarmarkað í útlöndum, er óhjákvæmilegt, að við getum geymt kjötið hjer og sent

það til Englands seinna part vetrar, eftir þörfum, en demba því ekki öllu á haustmarkaðinn, þegar nýtt kjöt er fyrir í Englandi. Að vísu er rjett að flytja riflega út í byrjun haustkaup-tíðar, en verð á því kjöti, er kemur nokkru seinna, með næstu ferð, verður ávalt lægra. Jeg vil því slá því föstu. að ef frystihúsum verður fjölgað hjer. eins og vænta má, þá sje sú aðferð upp tekin að geyma kjötið fram á vetur. Þetta er eigi erfitt hjer á landi, og hverfandi kostnaður við geymslu í frvstihúsi, miðað við annan kostnað. Hitt er víst, að ef byggt yrði nýtt kælskip á stærð við Brúarfoss, hefði það í för með sjer 100 þús. kr. útgjöld fyrir ríkissjóð og auk þess árlegan rekstrarhalla fyrir Eimskipafjelagið.

Um nauðsyn á byggingu þessa skips fvrir sjávarútveginn skal jeg ekki dæma. því að þar brestur mig kunnugleik. En fulltrúar hans hafa áður lýst vfir því. að þeir teldu þetta ekki leiða til beinna hærsbóta fvrir sjávarútveginn. en gæti hinsvegar leitt til þess að halda Norðmönnum í skefjum.

Út af ummælum hv. 2. flm. (ÓTh) skal jeg taka það fram. að brátt fvrir gamla trú á frvstu kiöti tel jeg engan veginn hvggilegt að frvsta allt kiöt okkar. Þegar verulegur hluti kjötsins er frystur, hækkar verðið á saltkjöti. Tilboð í saltkjöt komu óvenjulega seint fram á síðasta ári, vegna þess, að þeir vildu sjá, hve mikið Íslendingar flyttu út af frosnu kjöti. Þegar mikið er flutt út af því, verða Norðmenn hræddir um að fá ekki nægju sína af saltkjöti, og hefir það auðvitað verðhækkun í för með sjer, og þeirri verðhækkun væri auðvitað ekki hvggilegt að hafna. Því að meðan frosna kjötið er að vinna sjer

álit í Englandi, eru vandkvæði á að fá sama verð fyrir frosið kjöt og saltkjöt.

Jeg hygg það affarasælast að þreifa sig áfram og láta reynsluna ráða, en taka ekki stór stökk í einu. En þegar komin eru upp frystihús, sem geta tekið mestan hluta kjötsins til geymslu, og það er aðgætt, að Brúarfoss getur tekið alt kjötið í fjórum ferðum, þá er engin hætta á ferðum, þótt í odda skerist milli Íslendinga og Norðmanna út af fiskveiðalöggjöfinni.

Jeg þykist þá hafa fært rök að því, að eigi sje ástæða til að ráðast í þann kostnað, sem leiðir af byggingu og rekstri nýs kæliskips. Mjer finst þessi till. koma nokkuð í bága við framkomu hv. flm. í strandferðaskipsmálinu. Hjer er ekki nauðsyn fyrir hendi, en árlegur rekstrarhalli yrði þó engu minni en á væntanlegu strandferðaskipi. Ef þetta skip væri á stærð við Brúarfoss, gætu bæði skipin tekið alt kjötið í tveim ferðum, og hvaða vit væri í slíkri tilhögun? Mjer heyrðist hv. 2. flm. (ÓTh) segja, að frystihús væru til fyrir 90 þús. skrokka. (ÓTh: Og umsóknir liggja fyrir um lán til að byggja meira). Ef svo er, verða bráðlega næg frystihús fyrir alt kjöt, sem ætlað er til útflutnings. Ef tvö kæliskip væru í förum, þyrfti ekki að byggja fleiri frystihús. En jeg tel heppilegra að öllu leyti að hafa ekki nema eitt skip, bæta við frystihúsum og flytja kjötið á markaðinn með hæfilegu millibili. Vil jeg því mælast til, að hv. flm. taki till. sína aftur, því að hún er þýðingarlaus og að sumu leyti skaðleg.

Flm. (Magnús Guðmundsson): Jeg vil byrja á að víkja að því, sem hv.

þm. V.-Húnv. (HJ) endaði á, að samþykkt þessarar tillögu gæti orðið skaðleg. Jeg vil benda á, að ekki er farið fram á annað í 2. lið þáltill. okkar en að fela stjórninni að leita samninga við Eimskipafjelagið um byggingu þessa skips. Hitt má vera, að einhverjir líti svo á, að ekki sje þörf á skipi þessu, og tekjuhalli verði á rekstri þess. En þetta getur stjórn Eimskipafjelagsins reiknað eins vel út og hv. þm. (HJ) og gefið stjórninni bendingar um það, og ef svo skyldi reynast, verður auðvitað ekki af samningum. Svo að till. ætti aldrei að geta orðið skaðleg.

Hjer er ekki um það að ræða að veita ríkisstjórninni heimild til þess að byggja skip, heldur aðeins að leita samninga við Eimskipafjelagið og sjá, hvort hún gæti komist að sæmilegum samningum við það.

Það má ef til vill deila um það, hvort þörf er á slíku kæliskipi, en jeg geri ráð fyrir því, að hún fari eftir því, hve mikið geymslurúm frystihúsin hafa, því vitanlega geta frystihúsin ekki tekið meira en þau hafa rúm fyrir. Þegar því húsin eru orðið full á sláturtíðinni, þá er ekki nema um tvent að gera, annaðhvort að taka burt úr þeim, eða hætta að frysta. Hygg jeg, að ekki sje hægt að búast við, að frystihús sjeu yfirleitt svo stór, að nægilegt rúm sje fyrir jafnmikið kjöt og geyma þarf, ef farið yrði eftir till. hv. þm. V.-Húnv. (HJ).

Að því er snertir undirtektir hæstv. forsrh. (TrÞ) get jeg verið honum þakklátur fyrir þær, að svo miklu leyti, sem hann er fylgjandi þessu máli. Skildist mjer á honum, að hann væri ekki á móti því, ef þessi till. yrði samþ.,

að veita á þessu ári þau lán, er farið hefir verið fram á, en þau munu samtals nema tæpum 200 þús. kr.

Hv. þm. V.-Húnv. (HJ) var að tala um það, að varast yrði að frysta of mikið. Jeg get vel skilið það, að hann muni vera ánægður, þar sem hann hefir þegar fengið frystihús. (ÓTh: Nú, hefir hann það!). En jeg vona samt, að hann verði ekki til þess að spilla fyrir öðrum og hindra, að þeir geti notið sömu gæða og hans kjördæmi. Þykir mjer sennilegt, að bændur í ýmsum hjeruðum, þar sem ekki eru frystihús, hefðu fengið sama verð fyrir kjöt sitt og þeir, sem voru svo hepnir að hafa þau, hefði ekki vöntun á frystihúsi orðið til þess, að þeir urðu að salta kjötið, og fengu þess vegna lægra verð. Get jeg því ekki láð þeim, sem hjer eiga hlut að máli, þó þeir vilji fá þessi hús sem allra fyrst og sjeu fúsir að leggja nokkuð á sig í því skyni, því það er full ástæða til að ætla það, að fryst kjöt verði í töluvert hærra verði en saltað kjöt. Því hefir líka verið spáð, að saltkjöt mundi hækka, eftir því sem meira væri fryst og flutt þannig út. Þetta er nú að vísu ekki ótrúlegt, en þó var það svo í haust, að verð á saltkjöti hefir aldrei verið lakara í Noregi en þá, og var þó búist við því, að útflutt, fryst kjöt mundi verða með mesta móti. Þetta virðist því ekki styðja þá tilgátu, að verð á saltkjöti muni hækka, enda verður líka að taka tillit til þess, að notkun saltaðrar vöru er nú mjög að minka í heiminum. Þykir hún bæði óhollari og verri.

Bágt á jeg með að trúá því, að það muni spilla nokkru hvað verðið snertir, þó okkar kjöt komi ört á markaðinn í Englandi. Okkar kjötframleiðsla er ekki nema dropi í hafið handa þeim miljón-

um, er búa í London einni. Jeg man það, að þá er Coghill keypti hjer marga farma af sauðum, og landsmenn undruðust hvað hann keypti mikið, þá sagði hann, að þótt hann flytti út alt fje á landinu, væri það ekki munnbiti handa hverjum íbúa Lundúnaborgar. Hinsvegar er sjálfsagt að taka undir það með hv. þm. V.-Húnv. (HJ), að ekki er vert að hrapa að neinu í þessu efni. En þegar þau hjeruð, er ekki hafa frystihús, vilja leggja mikið á sig til þess að koma þeim upp, og geta á þann hátt framleitt betri vöru, sje jeg ekki, að hægt sje að spyrna á móti því, enda væri það algerlega rangt. Mun jeg því verða manna síðastur til þess. Virtist mjer líka, að hv. þm. V.-Húnv. (HJ) væri í raun og veru ekki á móti fyrri lið till. (HJ: Nei, en till. er óþörf). Hún var ekki óþörf, er við bárum hana fram, og jeg veit ekki til, að svo mikið hafi breyst síðan, að hún geti verið óþörf nú. Annars veit jeg ekki, hvað hæstv. fjmrh. (MK) vill leggja mikið fje til þessa, en hitt veit jeg, að hann er máli þessu hlyntur.

Annars finst mjer ekki laust við, að mótsagnar kenni hjá hv. þm. V.-Húnv. (HJ), miðað við það. Hvernig hann talaði og greiddi atkv., þegar rætt var um strandferðaskip hjer á dögnum. Þá greiddi hann atkv. með því, að veitt yrði stórfje til strandferðaskips, en nú er hann á móti því, að leitað verði samninga um nýtt skip. Nú mun þó enginn neita því, að nokkuð batni strandferðir, ef þetta skip kemur. (HJ: Ætli það verði nú heppilegt til strandferða?). Það má vel vera, að það sje ekki sem heppilegast til þeirra hluta. En það hygg jeg að hv. þm. (HJ) sje ljóst, að t. d. skip Eimskipafjelagsins eru

ekki sjerstaklega bygð fyrir strandferðir, og annast þau þó strandferðir að ekki svo litlu leyti. Munu þau jafnvel flytja fleira fólk með ströndum fram en Esja, og sýnir það best, hvort fólk þykir vont að ferðast með þeim eða óhentugt. Auk þess flytja þessi skip oft vörur beint til smærri hafna hér á landi, frá útlöndum, og skipa þar strax upp vörunum, og má nærri geta, hvort það er ekki þægilegra og ódýrara heldur en að skipa þeim fyrst upp í stóru höfnunum og flytja þar síðan í smærri hafnirnar á strandferðaskipum. Þetta hlýtur hv. þm. að geta skilið. — Að öðru leyti er ekki ástæða til, frá mínu sjónarmiði, að svara hv. þm. V.-Húnv. (HJ).

Ólafur Thors: Fyrri flm. þessarar till., er hér er til umr., (MG) hefir þegar svarað mörgu af því, sem jeg mundi annars hafa svarað, og þar með tekið af mjer ómakið. Vil jeg taka undir það með honum, að jeg er þakklátur hæstv. forsrh. (TrÞ) fyrir undirteknir hans í þessu máli. Sjerstaklega er jeg þakklátur honum fyrir þau ummæli hans, að honum sje ljúft að tala við mig um þá hlið þessa máls, er að sjávarútveginum veit. Vænti jeg mjer nokkurs árangurs af því, ef hann vill fara að mínum ráðum í þeim efnum.

Hv. þm. V.-Húnv. (HJ) flutti deildinni þær mikilsverðu upplýsingar, að það væri rangt hjá mjer, en rjett hjá sjer, sem við höfðum sagt um tölu útfluttra skrokka s. l. ár. Hafði jeg sagt, að þeir hefðu verið 25 þús., en hann sagði, að það hefði ekki verið nema 23½ þús. Tek jeg þessari leiðrjettingu þakksamlega, en held þó, að hún sje röng. Gæti formaður S. Í. S. gefið upp-

lýsingar um þetta, ef hv. þm. telur, að það hafi svo afskaplega mikla þýðingu fyrir þetta mál, hvort rjettara er. Annars var það bert af ummælum hv. þm. að hann hafði ekki hugsað þetta mál, og auk þess misskilið mig. Það, sem jeg sagði, var það, hvort hagkvæmara væri að auka farkostinn eða stækka geymslurúm á landi, því annaðhvort væri óhjákvæmilegt að gera.

Hv. þm. V.-Húnv. (HJ) sagði, að slátrað væri hér 120 þús. fjár árlega, er hæft væri til frystingar, og skal jeg ganga út frá því, að það sje rjett. Ef nú er miðað við það, að Brúarfoss geti aðeins farið eina ferð á sláturtíðinni, verður niðurstaðan sú, að geymslurúm frystihúsanna verður að vera svo mikið, að það rúmi alt, sem frysta þarf, að undanteknum 35 þús. skrokkum. Nú munu stærri frystihús frysta 1 þús. skrokka á dag, en geymslurúm þeirra er aðeins fyrir 10 þús. kroppa. Ef við gerum nú ráð fyrir því, að sláturtíðin standi í 24 daga, ættu slík frystihús að geta fryst mest 24 þús. skrokka, en geymslurúm þeirra er aðeins fyrir 10 þús. Hlutfallið milli geymslurúms frystihúsanna og þess, er þau geta fryst, yrði þá 5:12. Nú þarf geymslan að rúma það, sem hægt er að frysta, að frádregnu því, er flutt er burt í sláturtíðinni, eða g (geymslan) er = f (mesta frystimagn) ÷ a (því, sem af-ljett er í sláturtíðinni). Hjer er auðleyst líking, er sýnir, hve mikið frystimagnið má vera, svo að hvorki þurfi að stækka geymslurúm nje auka farkostinn. $g = \frac{5}{12} f$; $g = f \div a$; $a = 35$ þús.; (ein ferð Brúarfoss); $g = f \div 35$ þús., $\frac{5}{12} f = f \div 35$ þús.; 35 þús. = $f \div \frac{5}{12} f = \frac{7}{12} f$; $7 f - 12 \times 35$ þús. = 420 þús.; $f = 60$ þús., eða

með öðrum orðum, frystimagnið má vera 60 þús., en ekki 120 þús., sem hv. þm. þó gerir ráð fyrir að vel geti orðið, án þess að auka þurfi farkost eða stækka geymslu. Það er því ljóst, að annaðhvort verður bráðlega að auka farkostinn eða stækka geymslurúm frystihúsanna. Því fullvíst er, að innan skamms verða frystihúsin orðin það mörg hjer á landi, að frystimagn þeirra verður talsvert yfir 120 þús. skrokkar.

Jeg held, að jeg hafi skilið það rjett, að hv. þm. taldi, að rjettara væri að auka geymslurúm frystihúsanna, því hann sagði, að nauðsynlegt væri að geta geymt kjötið, svo það kæmi ekki alt á neyslustaðinn á sama tíma og orsakaði verðfall á kjötmarkaðinum. En jeg held, að það skifti engu máli, þó alt íslenska kjötið kæmi á breska markaðinn í einu. Það mundi engin áhrif hafa á verðið, og þarf því ekki að varast það þess vegna. Hitt gæti aftur á móti verið aðgætandi, hvort verðið í Englandi er lægra þennan mánuð en aðra. Hv. þm. V.-Húnv. (HJ) sagði, að ekkert vit væri í því að senda alt kjötið til Englands meðan sláturtíðin stæði yfir, vegna þess, að verðið væri þá lægra. Jeg er nú ekki svo fróður, að jeg geti sagt um það, hvort markaðurinn er í raun og veru verri þann tíma. En ef svo er, þá vil jeg biðja hv. þm. að gefa mjer upplýsingar um það, hvers vegna það hefir verið gert undanfarið, því til þess hefir enginn nauður rekið. En að það hefir verið gert bendir til þess, að markaðurinn sje ekkert verri um það leyti árs, enda hafa fróðir menn sagt mjer, að svo sje.

Þá virtist mjer koma fram mjög undarlegur misskilningur hjá hv. þm., Alpt. 1928, D. (40. löggjafarþing).

er hann var að tala um það, að meiri rekstrarhalli mundi verða á nýju kæliskipi en strandferðaskipunum. En sá halli, er verður á strandferðaskipunum, á að greiðast úr ríkissjóði, en Eimskipafjelag Íslands yrði að greiða halla af kæliskipinu. En hjer er tæplega um slíkt að ræða, því þetta verður því aðeins framkvæmt, að hægt sje að komast að heppilegum samningum við Eimskipafjlagið og það sjái sjer fært að reka þetta án verulegs halla.

Hv. þm. endaði ræðu sína með því að benda á, að þessi till. væri alveg þýðingarlaus og jafnvel skaðleg. Þetta finst mjer heldur barnaleg staðhæfing. Till. okkar fer fram á tvent: 1) Að leita samninga við Eimskipafjelag Íslands um nýtt kæliskip. Slíkt getur aldrei verið skaðlegt, og jeg hefi sannað, að það er nauðsynlegt, ef geymsluklefar frystihúsanna verða ekki stækkaðir, og jafnvel þótt svo verði. 2) Að hækka framlag til frystihúsa. Síðan till. okkar kom fram hafa flokksmenn hv. þm. V.-Húnv. (HJ) í Ed. borið hið sama fram í fjárlögum, svo varla er það skaðlegt. og nauðsynlegt, ef till. Ed.-manna verður feld.

Hv. þm. gat þess, að ef það væri rjett. sem jeg hafði sagt, að komið hefðu umsóknir um lán til að byggja frystihús, er tækju 90 þús. skrokka, þá væri á þann hátt að mestu leyst úr þessu máli. En hv. þm. verður að gæta að því, að það er ekki hægt að frysta kjötframléiðslu bænda á Suðurlandsundirlendinu í frystihúsi norður í Þingeyjarsýslu. Hitt get jeg fallist á, enda hafði jeg sagt það áður, að nauðsynlegt væri að gæta hófs í þessum efnun. Því þó nauðsynlegt sje að frysta kjötið

meðan aðeins lítill hluti þess er frystur, þá er það ekki sönnun þess, að rjett sje að frysta það alt. Það getur vel verið, að heppilegra væri, að frystihúsin væru víðar, en ekki svo mjög stór. Aftur á móti mætti ef til vill komast hjá því að tryggja sjer kæliskip, ef undið væri að því að hafa geymslurúm hússanna stærri. En tilgangur till. okkar er einmitt sá, að ýta undir, að þetta verði rannsakað gaumgæfilega. Það vakir líka fyrir okkur að finna leið til þess að koma kjötinu á nýjan markað, svo við verðum ekki eins háðir Norðmönnum hvað fiskiveiðalöggjöfina snertir, og að hægt verði að losa landbúnaðinn við þá hættu, sem stafar af því, að hafa aðeins einn kaupanda að aðalframleiðslu sinni.

Hannes Jónsson*): Hv. 1. þm. Skagf. (MG) talaði um, að neysla á söltuðum vörum færi altaf minkandi í heiminum. Jeg vil í sambandi við þetta benda honum á, að saltkjöt er oft eins dýrt í Noregi og nýtt kjöt, og jafnvel dýrara. Enda vilja Norðmenn ógjarnan missa af íslenska saltkjötinu. Jeg teldi það óheppilegt og óhagkvæmt fyrir Íslendinga, ef hætt væri að selja saltkjöt til Noregs, því að þangað er hægt að selja kjöt, sem hvergi annarsstaðar mundi verslunarvara, hvorki saltað nje fryst. — Hv. þm. sagði, að alt okkar útflutta kjöt væri ekki nema munnbiti í Englendinga. Þetta mun vera rjett, en það er síður en svo, að það sanni, að við eigum að hafa það alt á boðstólum í einu. Allra síst væri hyggilegt að gera það á þeim tíma, sem erfiðast er að selja kjöt, meðan slátrunin stendur yf-

ir og mestur er innflutningur annarsstaðar að á frystu kjöti. Hv. 2. þm. G.-K. (ÓTh) spurði, hví þetta hefði verið gert undanfarin ár. Þar er því til að svara, að okkar högum er svo háttað, að við getum ekki slátrað fjenu á öðrum tíma en í september og október. En það hefir ekki getað komið til mála að skifta sendingunum niður, þannig að senda sumt á þessum tíma og sumt ekki fyr en eftir nýár, með því að svo litlu hefir verið slátrað í hvert sinn, að það hefir ekki einu sinni verið nóg í skip. hvað þá til skiftanna. En sendingarkostnaðurinn verður því minni, sem nær kemst því, að heilir farmar sjeu sendir í einu. Þótt hv. þm. sje þetta ekki ljóst, þá hefir það verið mjög ljóst fyrir framkvæmdarstjóra Eimskipafjelagsins. — Jeg þykist nú hafa svarað fyllilega því, er hv. 2. þm. G.-K. sló hjer fram, hvers vegna ekki hefði verið fylgt þeirri reglu, sem jeg tel heppilegri um útflutninginn á hinu frysta kjöti, að dreifa því yfir sem lengstan tíma. Það verður að flytja út eins mikið og hægt er í hverri ferð, til þess að draga úr kostnaðinum við flutninginn. — Annars hefi jeg fáu að svara. Það var held jeg hv. 2. þm. G.-K., fremur en hv. 1. þm. Skagf., sem gat þess, að þótt Eimskipafjelag Íslands tapaði eitthvað á að koma upp þessu skipi og starfrækja það, þá væri það ekki tap ríkissjóðs. En þetta er ekki annað en orðaleikur. Jeg hygg, að landið verði að hlaupa undir bagga, ef svo fer, að Eimskipafjlagið getur ekki borið sig. Þó að tap-ið á þessu skipi yrði ekki meira en svo, að það yrði borið uppi af öðrum skipum fjelagsins, þá leiddi það þó til þess, að fjelagið gæti ekki greitt neinn arð. — Jeg vil nota tækifærið til að spyrja

*) Ræðuhandr. óyfirlesið.

hv. 1. þm. Skagf., hvort hann hafi ekki talað um þetta við framkvæmdarstjóra Eimskipafjelagsins, og hvaða svör hann hefir fengið, ef hann hefir spurt. Jeg gæti hugsað mjer, að hann hefði fengið þau svör hjá fjelaginu, að ekki kæmi til mála, að það rjeðist í kaup á nýju frystiskipi. Og ef hv. þm. hefði fengið slíkt svar, sýnist mjer einkennilegt að vera að koma með svona tillögur inn á Alþingi. Jeg hefi vissu fyrir því, að Eimskipafjlagið á fult í fangi með að fá flutning í núverandi skipakost sinn, og að það hefir að jafnaði ekki nægar vörur í frystirúmin. — Máske geta aðrir hv. þm. gefið einhverjar upplýsingar, og væri þá gott að heyra þær. — Hv. 1. þm. Skagf. sagði, að það gæti ekkert gert til, þótt stjórninni væri falið að leita samninga við Eimskipafjlagið. Ef engir samningar næðust, þá vrði ekki neitt úr neinu. En ef það má teljast fyrirfram víst, að ekkert verði af samningum, þá veit jeg ekki, til hvers er verið að tefja tíma þingsins með svona tali. Það er til þess að draga fólk á talar úti um landið, þar sem menn hafa ekki eins góðan skilning á þessum efnum og ætlast mætti til af alþingismönnum. Það gæti jafnvel orðið til að koma af stað hjá fólki heimsku- legum kröfum í þessu efni. — Hv. 2. þm. G.-K. var að skopast að leiðrjett- ingu minni á tölum hans. Jeg býst við, að þessi leiðrjetting mín sje nokkuð rjett, og jeg get gjarnan leiðrjett fleira hjá honum, t. d. um stærð húsanna. Jeg hygg það sje ekki nema ef til vill eitt hús, sem hefir þessa stærð, sem hann talaði um, að geymi rjett 10 þús. skrokka. Húsið á Akureyri er stærra; það tekur að minsta kosti 13 þús. skrokka.

Annars fanst mjer ræða þessa þm. bera þess þó nokkrar menjar, að hann sje lítið kunnugur þessum málum yfirleitt, og það er ekki nema vorkunn, þó að ýmislegt kæmi fram hjá honum, sem leiðrjettingar þyrfti. Hann talaði um, að nauðsyn bæri til að hafa húsin stór, ef ekki væri aukið við skipakostinn. Jeg hefi nú bent á það, að það má að minsta kosti altaf þrefalda útflutning- inn, án þess að bæta við skipum. Jeg hefi talað við Nielsen framkvæmdar- stjóra og fengið enn nánari upplýsing- ar um það, hvað skipið taki, og hann fullyrðir, að það taki 40 þús. skrokka. Jeg býst við, að altaf verði eitthvað af rúmi ónotað, en hygg þó, að þrefalda megji þann útflutning, sem verður með „Brúarfossi“ í tveimur ferðum. Það er því enn nokkuð langt þangað til þörf er á því að hafa húsin stærri en helm- ing þess rúms, sem þarf til þess að taka á móti öllu fje, sem berst að yfir haust- ið. Þó vil jeg segja það, að jeg tel ekki tryggilegt að hafa húsin ekki stærri en fyrir helming allra útfluttra skrokka á svæðinu yfir haustið, því að altaf get- ur komið fyrir — að minsta kosti fyrir norðan land — að skipi seinki af ýms- um ástæðum, og verða þá húsin að vera það rifleg, að aldrei rekist á.

Jeg held jeg hafi ekkert frekar að segja um þetta, en óska að fá svarað þeim fyrirsurnum, sem jeg bar fram fyrir hv. 1. þm. Skagf. (MG). Jeg geri ráð fyrir, að hv. 2. þm. G.-K. (ÓTh) sætti sig við það, sem jeg hefi sagt um hans ræðu; jeg fer ekki út í einstaka liði hennar, af því að jeg finn, að það er tiltölulega erfitt að rökræða við hann um þessa hluti, af því að hann þekkir alt of lítið til þessa máls til þess að

geta tekið þátt í þessum umræðum, sem kom berlegast í ljós, þegar hann talaði um meðferð kjötsins.

Ólafur Thors: Mjer þykir heldur vera farið að togna úr þessum hv. þm. (HJ) hjer í deildinni, þegar hann getur ekki talað við mig vegna þekkingarskorts. Heyr á endemi!! (HJ: Á þessu máli). Skárri er það nú spámaðurinn, ekki fyrirferðarmeiri en hann er. Það var nú svei mjer hroki, þetta. Jeg hefði ekki trúað, að annar eins gorgeir kæmist fyrir í honum.

Jeg skal segja þessum hv. þm., að þar sem hann talaði um, að orð mín um meðferð kjötsins lýstu mest vanþekkingu minni, þá hafði jeg þetta frá fróðasta manni í þessum efnum, aðalmanni samvinnufjelaganna á þessu sviði. Jeg var í London, þegar „Brúarfoss“ var þar með kjötið, og jeg hafði þann áhuga fvrir þessu máli, að jeg skoðaði kjötið oft og heyrði á tal manna um það. svo þótt mín þekking að vísu sje ekki fullkomin, er hún þó fullkomlega samboðin hv. þm. V.-Húnv. (HJ). Hann verður því, hessi háttvirtí hrokafulli þingmaður, að beina sínum óskapa-vísdomi til annara en mín.

Annars vil jeg benda á örfá atriði í hans ræðu. sem sýna. að honum væri full börf að fræðast meira. Og það skal jeg segja hv. þm., að þó að jeg hafi í dag lýst yfir því hjer í deildinni, að jeg væri betur að mjer í öðrum efnum en þessu, þá leiðir ekki af því, að jeg komi einungis með staf í hendi móti þessum kapp.

Hv. þm. hafði staðhæft í fyrri ræðu sinni, að það væri fásinna að flytja út alt fryst kjöt á haustmánuðum, af því að þá væri verðið miklu lægra á Bret-

landi heldur en aðra mánuði ársins. Þetta er náttúrulega út af fyrir sig rangt. Það er engin föst regla um þetta. Jeg beindi til hans þeirri fyrirspurn, hvers vegna þetta hefði þó verið gert. Hann svarar því nú og þykist hafa fundið almenna lausn á málinu: af því að flutningskostnaður er minni, ef mikið er flutt í einu. Jeg benti honum á, að í hvorugri ferðinni fór „Brúarfoss“ með hálffermi. Hvers vegna? Og í öðru lagi hygg jeg, að ef um verulegan verðmun væri að ræða, þá væri betra að borga lítið eitt hærra flutningsgjald heldur en að afsala sjer miklu hærra verði en hægt er að fá á öðrum tímum.

Hv. þm. vildi leiða rök að því, að tap Eimskipafjelagsins á væntanlegu kælskipi væri tap ríkissjóðs. Hann meinar þetta ekki; en hann er að reyna að breiða yfir vanþekkingu þá, sem kom fram í fyrri ræðu hans, þar sem hann ruglaði saman strandferðaskipinu, sem er rekið fyrir ríkissjóðsreikning, og væntanlegu kælskipi, sem verður rekið fyrir reikning Eimskipafjelagsins. Jeg vil benda honum á, að í fyrsta lagi er ekkert sannað um það, að tap Eimskipafjelagsins á einstökum skipum sje tap ríkissjóðs, því að sú var tíðin, að Eimskipafjelagið gat bjargað sjer sjálft, og svo getur enn orðið. Hv. þm. ætti ekki að vera með neinar hrakspár eða að stimpla þjóðþrifafyrirtæki sem betlara, þó að ríkissjóður hafi talið sjer skýlt í erfiðu árferði að hlaupa undir bagga. Auk þess ræður það að líkum, að ef Eimskipafjelagið getur ekki rekið slíkt skip taplaust, þá er það ekki tilleiðanlegt til þeirra samninga, sem gert er ráð fyrir.

Hv. þm. (HJ) sagði, að margfalda mætti útflutninginn án þess að meiri

flutningstæki þyrfti eða stærri geymslu, og talaði þó jafnframt um, að útflutningur mundi geta numið 120 þús. kroppum. Jeg skal reikna þetta dálítið glegggra en jeg hefi áður gert, með því að sleppa líkingunni, er jeg áður reiknaði og hv. þm. sýnilega ekki skilur, en stafa mig áfram við hæfi skarpskygni og skilnings þessa hv. þm. Það er rjett, sem jeg sagði, að þau frystihús, sem frysta nær því þúsund kroppa á dag, geta geymt sem næst 10 þús. kroppa. Og ef gert er ráð fyrir 24 daga sláturtíma, er mesta frystimagn húsanna 24 þús. kroppar, en mest geymslumagn 10 þús. kroppar. Hlutföllin milli geymslumagns og mesta frystimagns eru því sem 5 á móti 12. Nú ætlast hv. þm. til, að „Brúarfoss“ fari eina för á sláturtímanum — fleiri farir getur hann ekki farið — og þá flytur hann, að jeg ætla, mest 35 þús. kroppa. Nú er það svo, að geymslumagn, að viðbættu því, sem flutt er burt meðan á sláturtíð stendur, ætti — ef öllu væri sem rjettast stefnt um arðvænlegustu hagnýtingu húsanna, að jafngilda mesta frystimagni. Nú er geymslumagn sama og $\frac{5}{12}$ af mesta frystimagni. Það, sem burt er flutt, 35 þús. skrokkarnir, eru þá $\frac{7}{12}$ af mesta frystimagni, en af því leiðir þá, að mesta frystimagn verður 60 þús. kroppar. En hv. þm. (HJ) gerir ráð fyrir, að hjer geti verið um að ræða, ekki 60 þús. kroppa, heldur 120 þús., svo að honum hefir skotist þarna — þessum skýra og vel mentaða þingmanni — um rjettan helming. Jeg er ekki viss um, að hann hefði verið alveg svona bólginns eins og hann var. hefði hann verið búinn að athuga þetta. Jeg skal svo ljúka minni stuttu at-

hugasemd með því að óska honum þess, að hann sýni betri gaumgæfni í þessu máli áður en hann fæst við að menta mig eða aðra hv. þm. í deildinni, og að honum megi skiljast, að slíkir sveinstaular sem hann eru hjer á Alþingi lærisveinar en ekki lærifeður.

Flm. (Magnús Guðmundsson): Hv. þm. V.-Húnv. (HJ) sagði, að saltkjöt væri stundum jafndýrt í Noregi og nýtt kjöt. Það mun vera rjett, að þess finnst dæmi, en það er hrein undantekning, og við getum ekki sniðið okkar framferði eftir þeim undantekningum. Og þetta mál er einmitt komið af stað fyrir það, hversu mikill munur hefir verið oft og tíðum á nýju kjöti og saltkjöti, meðal annars í Noregi, en sjerstaklega söltuðu í Noregi og nýju í Englandi. Hitt játa jeg, að slík undantekning um verðlag, sem hv. þm. gat um, hefir komið fyrir, og mun hafa verið haustið 1925.

Hv. þm. sagði, að saltkjötið ætti að fara til Noregs. Já, það á að fara til Noregs, ef Norðmenn gefa vel fyrir það. Við þurfum og eigum að geta flutt kjötið þangað, sem hæst verð fæst. Það er ekki verið að tala um, að engin tunna megi fara til Noregs, en það er auðsætt, að þangað ættum við að flytja minna en hingað til. Jeg hefi ekki trú á, að enski markaðurinn verði offullur af okkar kjöti, jeg held, að þess gæti svo ákaflega lítið. Og þegar við getum ekki slátrað nema á haustin, er ekki nema tvent til, annaðhvort nægileg geymsla í frystihúsum eða hitt, að útvega sjer kæliskip. Ef Eimskipafjelagið tapar, þá kemur það að vísu sennilega að nokkru niður á ríkissjóði, en jeg

verð að líta svo á, að Eimskipafjelagið sjái um sig og reyni að hafa vaðið fyrir neðan sig.

Hv. þm. V.-Húnv. (HJ) spurði mig, hvort mjer væri ekki kunnugt um skoðun Eimskipafjelagsins. Jeg hefi einu sinni í samtali við framkvæmdarstjóra Eimskipafjelagsins minnst á þetta, og þó að það fengi lítinn byr hjá honum, kalla jeg það ekki skoðun Eimskipafjelagsins. Af því að jeg var viðriðinn samninga út af „Brúarfossi“, er mjer kunnugt um það, að framkvæmdarstjóri var ekki fús til þeirra samninga. Við stjórn fjelagsins hefi jeg ekkert um þetta rætt.

Hv. þm. sagði, að Eimskipafjelagið hefði ekki nægilegt flutningsmagn í sín skip. Það þykir mjer undarlegt, þar sem fjelagið hefir á síðastliðnu ári keypt skip af landsstjórninni. Og þar sem þetta fjelag er að ná meiri og meiri tökum á flutningum hingað til lands, meðal annars með ferðum til Hamborgar, þá get jeg ímyndað mjer, að ekki líði á löngu þangað til þarf að bæta við nýju skipi. Því að þessar ferðir til Hamborgar hafa valdið miklum flutningum frá Þýskalandi. Áður hefir verið síður að flytja vörurnar fyrst frá Hamborg til Kaupmannahafnar, en er nú að leggjast niður.

Mjer er alómögulegt að sjá, að fólk úti um land sje dregið á talar með þessari till. Hjer er um ekkert annað að ræða en að leita samninga við Eimskipafjelagið, og komi það upp, að það sje ófúst með öllu, nær það ekki lengra. En mjer er kunnugt, að Eimskipafjelagið tók slíkri málaleitun, að því er snerti „Brúarfoss“, mjög fjarri í byrjun.

Mjer virðist hv. þm. ganga lengra í

sinni síðari ræðu en þeirri fyrri, og virtist mjer hann mæla á móti till. Vildi jeg mælast til, að hann gerði það ekki; því að hann verður vissulega að verkenna þeim hjeruðum, sem ekki eiga annars úrkostar en salta kjötið; það er munur fyrir þá, sem geta notið Reykjavíkurmarkaðs, eða fyrir hans hjerað, sem er þegar búið að fá frystihús. Það er ágætt að fá fræðslu hjá honum, sem hefir manna mest kynni af slíkum frystihúsum, en hann má aðeins ekki nota sína þekkingu til þess að spilla fyrir öðrum hjeruðum, enda vona jeg, að það hafi ekki verið hans tilgangur. Jeg veit það, að bæði í Austur-Húnavatns-sýslu og Skagafirði er hinn mesti áhugi vaknaður fyrir þessum málum, og jeg er sannfærður um, að sá áhugi verður ekki stöðvaður. Og jeg verð að telja það illa farið, ef ekki er hægt að koma því í kring, að þessi hjeruð geti komið sem allra fyrst upp frystihúsum, jafnvel fyrir næsta haust. Þetta eru hjeruð, sem geta ekki notað neinn annan markað fyrir sína aðalframleiðsluvöru heldur en norska saltkjötsmarkaðinn.

Hannes Jónsson*): Af því að jeg sat í sæti mínu þegar hv. 2. þm. G.-K. (ÓTh) hjelt sína tölu, fauk jeg ekki út úr salnum, en vindgusturinn var nú allmikill; en það má nú segja, að það var lítið annað en vindur. Og eina vopnið, sem hann ætlaði að bera á mig, var erindreki Sambandsins á Englandi. En jeg vildi helst ekki, að hann nefndi hann neitt í sambandi við sína þekkingu á þessu máli; það er eins og hvítt og svart. Jeg býst við, að ef hann hefði talað við þennan mæta mann um

*) Ræðuhandr. óyfirlesið.

Frystihús og kælskip.

meðferð kjötsins og komið inn á það, hvernig kjötið var útlítandi, sem kom frá Hvammstanga, þá hefði hann farið dálítið varlegar í því að hæla sjer sjálfum yfir sinni miklu þekkingu á þessu máli og gera lítið úr minni.

Um allan þennan blessaðan útreikning hjá þessum hv. þm. er það að segja, að hann fer mikið til fyrir ofan garð og neðan. Jeg var áður búinn að sýna fram á, að það mætti þrefalda þann útflutning, sem nú á sjer stað, án þess að nokkur hindrun yrði á útflutningi í tveimur ferðum. Svo að það virðist vera nokkur tími til stefnu þangað til þarf að fara að hugsa um það, hvað eigi að gera til þess að halda útflutningnum við.

Jeg nenni ekki að vera að fara í neinar stætur við þennan hv. þm.; jeg gæti gjarnan hvest mig eitthvað líka, en jeg hefi bara frekar litla ánægju af því, eins og ástatt er um skapsmuni hans núna. Það var bara ofsi og rokur hjá þessum hv. þm.; honum hefir oft tekist miklu betur upp, og þá er miklu skemtilegra að eiga orðastað við hann. En eins og jeg tók fram áður, græðir málið svo lítið á því, að jeg svari honum; því að hvað sem hann vill sjálfur segja, þá er þekking hans á þessu máli sama og engin; það getur verið, að hún sje örlítill, en hann fer þá afar vel með hana.

Út af því, sem hv. 1. þm. Skagf. (MG) sagði, get jeg verið stutturður. Hann neitaði því ekki, að saltkjöt gæti verið í hærri verði í Noregi heldur en nýtt kjöt, enda verður því ekki mótmælt. Og meira að segja hefir það selst á síðasta ári það vel, að ekki munar miklu á því og kjötinu, sem seinast seldist á Englandi. Þetta gæti

jeg sýnt reikningslega, en þess gerist ekki þörf.

Um skipaþörf Eimskipafjelagsins þarf ekki að deila. Það er margbúið að sýna sig, að skip þess fjelags hafa ekki nægilegt að flytja. Og þó að það sje sagt, að það eigi að vera þjóðarmetnaður hjá okkur að flytja með okkar eigin skipum, þá dugir það ekki í þessu tilfelli. Slíkur þjóðarmetnaður kemur líka fram t. d. hjá Dönun. Þeir láta sín skip sitja fyrir öllum flutningi hingað, og svo eru sumir menn líka þannig gerðir, að þeir hugsa ekkert um neinn þjóðarmetnað í þessum efnum, heldur hugsa um það eitt, hvar þeir geti komist að bestum kjörum.

Þá sagði hv. 1. þm. Skagf. (MG), að jeg hefði mælt á móti frystihúsunum, en það gerði jeg alls ekki, heldur benti jeg á, að þau mættu ekki verða of mörg, og jeg mótmælti þeim og mótmæli enn á þeim stöðum, sem þau eru illa sett. Þessu máli mínu til sönnunar get jeg bent á, hvernig jeg tók í frystihúsmál þeirra Austur-Húnavetninga, þegar um það var leitað álits hjá mjer. Jeg sagði þeim, sem þar áttu hlut að máli, að þeir skyldu koma frystihúsinu upp, ef þau skilyrði væru fyrir hendi, sem telja yrði nauðsynleg. Jeg lagðist ekki á móti málinu, þó að það hefði verið hagur fyrir fjelag það, sem jeg er viðriðinn, því að síðastliðið haust tókum við fje úr Austur-Húnavatns-sýslu, sem nú verður slátrað á Blöndu-ósi. Jeg reyndi alls ekki að spilla fyrir því máli. Annars lít jeg svo á, að það skynsamlegasta, sem hægt er að gera í þessum málum, sje það, að athuga kringum land alt skilyrði fyrir frystihúsum. En þau eru frá mínu sjónarmiði aðallega þrjú. Fyrst og fremst

það, að um vænt fje sje að ræða þar, sem frystihúsin eru byggð, því að það skapar kjötinu betra álit. Í öðru lagi þurfa þau að vera á þeim stöðum, að sem flestir geti náð til þeirra. Og í þriðja lagi hefir það mikla þýðingu, að þau sjeu sett þar, sem hafnir eru góðar, svo að kostnaður við útskipun á kjötinu verði sem minstur, og jafnframt að skip þurfi ekki að bíða þar lengi, því að það er allmiklum vandkvæðum bundið að skipa út frosnu kjöti.

Annars má vel vera, að hv. 2. þm. G.-K. (ÓTh) geti fundið út formúlu fyrir þessum hlutum, en hún þarf þá að minsta kosti að vera ábyggilegri en sú, sem hann fann upp í dag, þegar hann komst að þeirri niðurstöðu, að 4×15 væru 45.

Um afstöðu mína til þessara frystihúsmála get jeg ennfremur tekið það fram, að auk þess sem jeg hefi reynt að leiðbeina sýslungum mínum í þessum efnum, þá hefi jeg líka svarað fyrirspurnum um eitt og annað þessum málum viðvíkjandi, sem til mín hafa borist, bæði frá Austur- og Norðurlandi og víðar. Jeg er alls ekki að gera mjer háar vonir um, að þær upplýsingar, sem jeg þannig hefi gefið, hafi mikla þýðingu, en þá þýðingu vona jeg samt að þær hafi, að þeir, sem þær hafa fengið, lendi ekki á sama skerinu og við, sem fyrstir urðum til þess að reisa frystihús, því að það er alls ekki sama, hvernig frystihúsbyggingunum er háttað. Menn skyldu því fara varlega í þessum efnum og gæta þess vel, að hin nauðsynlegustu skilyrði sjeu að minsta kosti fyrir hendi, áður en ráðist er í framkvæmdirnar. Jeg fyrir mitt leyti tel hyggilegast, að þessum

málum þoki hægt og hægt áfram undir stjórn framsýnna manna, sem þegar hafa mikið um þau hugsað, manna, sem ekki þurfa að fá upplýsingar um það hjá Alþingi, hvernig þeir eigi að snúa sjer í þeim.

ATKVGR.

1. liður tillgr. samþ. með 18 shlj. atkv.

2. liður tillgr. samþ. með 15:6 atkv.
Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 15:4 atkv. og afgr sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 641).

6. Hafnarbætur í Aðalvík og lendingabætur í Arnardal.

Á 25. fundi í Nd., 17. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um rannsókn á hafnarbótum að Sæbóli í Aðalvík (A. 224).

Á 26. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 62. fundi í Nd., 31. mars, var till. tekin til einnar umr. (A. 224, 448).

Flm. (Jón Auðunn Jónsson): Svo stendur á, að á sumri komandi verður framkvæmd rannsókn á hafnarbótum í Hnífsdal og eins, hvernig hægt muni að varna snjóflóðum, sem oft gera þar mikinn usla. Þar sem verkfræðingur

Hafnarbætur í Aðalvík og lendingabætur í Arnardal. — Bilvegur frá Markarfljóti til Víkur.

mun fara þangað vestur, hafa hjeraðsbúar óskað eftir því, að rannsakaðar yrðu lendingarbætur í Arnardal við Skutulsfjörð, og enn fremur hvort hægt sje með hæfilegum kostnaði að bæta svo höfnina að Sæbóli í Aðalvík, að örugg verði til legu fyrir smábáta. Áður hefir farið fram rannsókn á Látrahöfn, en þar sem kostnaður við það er áætlaður 900 þús. kr., er það með öllu óframkvæmanlegt. En í Vestur-Aðalvík er önnur bátahöfn, er heitir Sæbólshöfn, og er að kunnugra manna dómi vel löguð til þess, með tiltölulega litlum kostnaði, að verða góð smábátahöfn.

Vænti jeg þess, að hv. deild samþ. þessa till. ásamt viðbótartill. um rannsókn á lendingarbótum í Arnardal við Skutulsfjörð. Í Arnardal var einu sinni blómleg bátastöð, en nú hefir bátunum fækkað, vegna þess, að þar er erfið lending. En þar má gera sæmilega lendingu fyrir smámótorbáta, engu síður en í Hnífsdal, en þar er stór verstöð. Útræði frá Arnardal er mest notað af heimamönnum og Ísafjarðarbúum, sem hafa stundað þar róðra vor og haust. Væri lending góð, er víst, að fleiri mundu nota hina hægu aðstöðu, sem þarna yrði, ef lendingin væri bætt, því frá Arnardal er mjög stutt á góð fiskimið.

Jeg vil ekki tefja deildina meira, en vona, að hún geti fallist á till. ásamt brtt. á þskj. 448.

ATKVGR.

Brtt. 448, 1 samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 448, 2 samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn, svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.

Alpt. 1928, D. (40. löggjafarþing).

Till., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis, með fyrirsögninni:

Þál. um rannsókn á hafnarbótum að Sæbóli í Aðalvík og lendingabætur í Arnardal við Skutulsfjörð (A. 669).

7. Bilvegur frá Markarfljóti til Víkur.

Á 27. fundi í Nd., 20. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um rannsókn á veginum frá Markarfljóti til Víkur í Mýrdal (A. 238).

Á 28. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 63. fundi í Nd., 2. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Lárus Helgason): Það er óþarfi að fylgja þessari litlu till. úr hlaði með langri ræðu. Hún ber með sjer, hvað henni er ætlað að vinna, en það er að rannsaka þennan ákveðna veg, sem svo er gerður frá náttúrunnar hendi, að ekki þarf mjög miklu til hans að kosta, svo að hann sje fær bifreiðum. Það eru aðallega vatnsföllin, sem tálmun valda á þessari leið, og mundi því rannsóknin að mestu fólgin í því að koma sjer niður á, hvernig hægst mundi að brúa þau, og komast eftir, hve mikið það kostar.

Vænti jeg því, að hv. deild sjái sjer fært að samþykkja þessa ályktun, og hirði ekki um að hafa þessi orð fleiri.

Gunnar Sigurðsson: Jeg skal ekki lengja umr. mikið, en get þó ekki látið þetta mál svo fram hjá mjer fara, að jeg segi ekki örfá orð.

Eins og kunnugt er, er pósthleðin austur um Landeyjar að leggjast niður vegna þess, að Þverá hjá Hemlu er næstum ófær mestan hluta árs, og auk þess komin sandgræðslugirðing yfir veginn, sem talsverðum farartálma veldur. Hefir því tíðkast upp á síðkastið að fara hina efri leið, þ. e. frá Seljalandi og ofar yfir vötnin út í Fljótshlíð. Eru vötnin á þeirri leið oftast fær, þó að ófær sjeu með öllu neðar eða á pósthleðinni.

Nú hafa verið allhávarar óskir uppi um það, sjerstaklega í Landeyjum, að fá brú á Þverá, og eins og hv. þdm. vita, hafa slíkar óskir drifið inn í þingid í vetur. Það er að vísu ekki nema eðlilegt, þó að fólkið kvarti, en hitt er jafnframt vitanlegt, að það mundi ærnum erfiðleikum bundið að brúa Þverá hjá Helmu. Aftur á móti eru til gömmlög, frá 1917, um að hlaða fyrir vötnin og veita þeim í einu lagi til sjávar. Losnuðu menn þá við að brúa Þverá og önnur vatnsföll, er þar falla um.

Á þinginu 1926 var veitt fje til að gera tilraun til að teppa í ál einn úr Þverá, en það verk var barnaskapur frá upphafi og bar enda engan árangur, sem við var að búast. Vildi jeg því mælast til þess við hestv. stj., að hún vildi láta þetta mál til sín taka og vinna að því, að þetta verk, fyrirhleðsla fyrir Markarfljót, verði framkvæmd sem fyrst. Jeg ætla ekki að fara

frekar út í það nú, en aðeins benda á það, að ef horfið yrði að því að stífla vötnin og leiða þau í einu lagi til sjávar, þá mundi rísa upp geysimikið land, sem auðræktað væri.

Þess skal getið, að jeg minnst á þetta mál í sambandi við þessa tillögu sökum þess, að þó það ekki heyri beint undir hana, þá er það þó skylt, þar sem það lýtur að samgöngubótum, lýtur að því, að rutt verði úr vegi örðugasta farartálmanum í Rangárvallasýslu.

Jeg vænti þess að lokum, að tillagan verði samþykkt.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 691).

8. Eftirgjöf á sildartolli.

Á 22. fundi í Ed., 14. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um að fella niður útflutningsgjald af síld, er seld var til Rússlands 1927 (A. 172).

Á 24. fundi í Ed., 16. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 25. fundi í Ed., næsta dag, var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Erlingur Friðjónsson): Þessi till. til þál. er borin fram að ósk þeirra manna, er seldu síld til Rússlands síðastliðið haust.

Hjer er farið fram á það, að felt verði niður útflutningsgjald af þeirri síld, og aðalástæðan, sem færð er fyrir því, er sú, að ekki sje hægt að standast samkepnir Norðmanna, sem líka selja síld á rússneskan markað, ef greiða þarf útflutningsgjald af síldinni.

Þar að auki er ekki nema eðlilegt, að ljett sje undir með atvinnurekendum fyrst í stað, þar sem hjer er um nýjan markað að ræða, þar sem varan er óþekt og hlýtur að seljast fyrir lágt verð í fyrstu, eins og raun hefir orðið á. Norðmenn ljetta ekki einungis undir með síldarútflytjendunum norsku með því að láta þá ekki greiða útflutningsgjald af síldinni til Rússlands, heldur gera þeir ýmislegt fleira fyrir þá, sem ef til vill er ekki ástæða til að tala um í þessu sambandi.

Það er heldur ekki ástæða til þess að fjölyrða um reglur annara þjóða í þessum efnum. Það ætti að nægja að minna á þær reglur, sem myndast hafa með okkar þjóð í líku tilfelli. Jeg vil þar benda á sem dæmi, hve mikið var ljett undir með smjörbúunum, þegar þau voru stofnuð. Það var ekki aðeins, að þau þurftu ekkert útflutningsgjald að greiða af því smjöri, sem flutt var til útlanda, heldur voru framleiðendurnir styrktir með allríflegri fjárupphæð. miðað við hvert kíló, er út var flutt. Nú fyrir stuttu voru þeir kjötframleiðendur, er sendu fryst kjöt á enska markaðinn, styrktir með allríflegri fjárupphæð úr ríkissjóði. Þessi tvö dæmi sýna, að það er ekki ranglátt gagnvart

öðrum atvinnurekendum, þótt farið sje fram á, að útflutningsgjaldið sje afnumið, að minsta kosti í þetta skifti, þar eð líka söluverð síldarinnar var svo lágt, að það var fyrir neðan framleiðslukostnað. Það má líka gera ráð fyrir því, að ef þessi síld, sem var ca. $\frac{1}{3}$ af allri þeirri síld, sem var í höndum innlendra framleiðenda, hefði ekki verið seld til Rússlands, þá lægi hún óseld í landinu, og ríkissjóður hefði þá ekki fengið neitt útflutningsgjald af henni, eða að öðrum kosti hefði hún verið seld enn lægra verði, ef ekki hefði verið ljett á markaðinum í Svíþjóð með því að selja hana til Rússlands.

Jeg sje svo ekki ástæðu til þess að fara um mál þetta fleiri orðum við fyrri umræðu þess, en vona, að hv. deild taki því vel og það fái að ganga til síðari umr. og fjhn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 12 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 12 shlj. atkv. og til fjhn. í e. hlj.

Á 41. fundi í Ed., 7. mars, var till. tekin til síðari umr. (A. 172, n. 330).

Frsm. (Ingvar Pálmason): Fjhn. hefir haft till. þessa til athugunar og leggur til, svo sem sjá má á nál. á þskj. 330, að hún verði samþykkt, en fanst þó viðkunnanlegra að orða till. lítið eitt öðruvísi. Nefndin leit svo á, að síldarsölu þessa beri að skoða sem tilraun til að afla nýs markaðs, og á

Því byggist það, að nefndin hefir getað fallist á till.

Fleiri orð munu ekki nauðsynleg til að fylgja málinu úr garði, og vonast jeg til, að tillagan nái fram að ganga.

ATKVGR.

Brtt. 330 samþ. með 11 shlj. atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 42. fundi í Nd., 8. mars, var till. útbýtt eins og hún var samþ. við síðari umr. í Ed. (A. 416).

Á 43. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 54., 56., 57. og 59 fundi í Nd., 22., 24., 26. og 28. mars, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 61. fundi í Nd., 30. mars, var till. enn tekin til fyrri umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 15:1 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 15 shlj. atkv. og til sjútn. með 15 shlj. atkv.

Á 63. fundi í Nd., 2. apríl, var till. tekin til síðari umr. (A. 416, n. 656).

Frsm. (Sigurjón Á. Ólafsson): Jeg get verið stutturður, þar sem skoðun nefndarinnar er sett fram á þskj. 656. En ekki verður því neitað, að nefndin er hikandi um það, hvað eigi að gera í þessu efni. Það virðist, að menn líti svo á, að hjer sje gengið inn á varhuga-verða braut með því að gefa eftir þá lögmæltu skatta, og er það rjett. En nefndin lítur svo á, að hjer standi alveg sjerstaklega á. Það hefir verið gerð grein fyrir því frá hálfu þeirra, sem stóðu fyrir sendingu sildarinnar, að þeir hafi ekki fengið það verð fyrir hana, sem þeir þurftu fyrir kostnaði. En nefndin lítur fyrst og fremst á það, að hjer er um verulega tilraun að ræða til öflunar nýs markaðs, sem sjerstaklega sje vert að taka tillit til. Þess vegna hygg jeg, að allir hv. meðnefndarmenn mínir muni mæla með því, að þessi þáltill. verði samþ. Þó skal jeg geta þess um tvo þeirra, að annar skrifði undir með fyrirvara, og þeir greiddu í raun og veru ekki atkv. með þessu úr nefndinni. Var það sjerstaklega vegna þess, að þeir álitu, að þeir ættu sinna sjerhagsmuna að gæta; annar átti t. d. nokkurn hlut í sendingunni. En jeg heild, að jeg hafi skilið þá rjett, að þeir vilji þó ekki ganga á móti þessari till., en geti fallist á, að hún nái fram að ganga.

Niðurstaða nefndarinnar er því, eins og sjá má í nál., að hún leggur frekar til, að till. sje samþykkt.

ATKVGR.

Till. samþ. með 18:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BSt, BÅ, GunnS, HG, HjV, IngB, JAJ, JÓl, LH, MJ, MT, SE, SÁÓ.

SvÓ, TrÞ, ÞorlJ, ÁÁ, BSv.

nei: HStef, HJ, JS, MG, PO.

JJós og ÓTh greiddu ekki atkv.

Þrír þm. (EJ, HK, JörB) fjarstaddir.

Till. afgr. sem ályktun Alþingis (A. 680).

9. Hagskýrslur.

Á 24. fundi í Ed., 16. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um hagskýrslur (A. 215).

Á 26. fundi í Ed., 18. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 28. fundi í Ed., 21. febr., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Jón Þorláksson): Af því að nú er svo liðið á fundartímann, skal jeg reyna að vera stuttur.

Það mun öllum hv. þm. kunnugt, að útgáfa hagskýrslunnar hefir verið allmörgum árum á eftir tímanum að því er ýmsar mikilsverðar skýrslur snertir. T. d. ætla jeg, að verslunarskýrslur fyrir árið 1920 hafi ekki komið út fyrir en árið 1925, og enn þá er það svo, að síðustu ársskýrslur, sem út eru komnar, eru fyrir árið 1925.

Það hefir á síðustu árum unnist nokkuð á hjá hagstofunni, þannig að hún er nú ekki eins langt á eftir tímanum eins og fyrir fjórum árum, en það vantar þó enn þá mikið á, að hún

sje búin að ná sjer eða að vinna úr því, sem hefir safnast fyrir, þannig að kominn sje eðlilegur gangur á þessi störf hennar.

Það, sem jeg fer fram á í þessari till., er að ríkisstjórnin hlutist til um, að þessu verði kipt í lag, en til þess þarf nokkuð aukin útgjöld. Nú er í fjárlög-unum fjárveiting til hagstofunnar, sem miðuð er við útgáfu fjöggra hefta á ári. Nú eru gefnar út þrjár skýrslur árlega, um búnað, fiskveiðar og verslun, og svo 1 hefti um önnur efni, sem á að ná yfir fleiri ára bil. Til þess að koma lagi á útgáfuna þarf að auka við starfskraftana í hagstofunni og kosta meiru til útgáfunnar í bili, því að fleiri skýrslur þurfa að koma út á ári.

Jeg ber þessa till. fram í því skyni að ýta undir hæstv. stjórn að gera þetta og til þess að þingið láti jafnframt vilja sinn í ljós um það, að heimiluð sje sú umframgreiðsla til hagstofunnar, sem nauðsynleg er. Skal jeg svo ekki fara fleiri orðum um þetta, en óska, að till. fái að ganga til síðari umr. og fjhn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 10 shlj. atkv. og til fjhn. með 9 shlj. atkv.

Á 39. fundi í Ed., 5. mars, var till. tekin til síðari umr. (A. 215, n. 375).

Frsm. (Jón Þorláksson): Fjhn. hefir athugað till. þessa og mælir með því, að hún sje samþykkt. Í nál. er gerð grein fyrir því, hverjum kostnaði þetta muni

valda, meðan verið er að koma lagi á þetta, eða sem samsvarar prentunarkostnaði eitt ár og einhverri viðbótarvinnu. Nefndin er samhuga um það að óska þess, að þetta verði gert, og vill beina því til hæstv. fjmrh., að hann sjái svo til, að hagstofan geti lokið þessari skýrslugerð, svo útgáfa þessara skýrslna komist í það horf, sem till. fer fram á.

Fjmrh. (Magnús Kristjánsson): Jeg tók það svo, sem hv. frsm. (JP) beindi til mín áskorun um að stuðla að því, að þetta verk verði framkvæmt. Það er sjálfsagt æskilegt, að svo geti orðið. En jeg vil benda á, að það hefir kostnað í för með sjer. Jeg skal minna á, að þegar fyrv. fjmrh. lagði svo fyrir, að sýslumenn skyldu safna skýrslum þessum úti um land, þá hefir orðið vart við það, að sýslumennirnir hafa viljað fá nokkuð fyrir þessa skýrslusöfnun, og eru þeir sífellt að gera kröfur um, að sjer sje vangoldið fyrir þetta starf. Reikningar eru sífellt að koma, og er erfitt að gera upp á milli þess, hvað hæfilegt má teljast. Jeg hafði gert ráð fyrir því, að fyrv. fjmrh. hefði gert þessa reikninga upp að fullu, en því fer fjarri, að svo muni hafa verið, því margar kröfur hafa komið fram um, að þetta sje vangoldið, og það ekki alllitlar upphæðir, sem sumir gera kröfu um. Mjer pótti rjett að benda á þetta nú, til að sýna það, að þetta er ekki alveg kostnaðarlaust. Og þar sem svo mikið orð hefir verið gert á því, hvað núverandi stjórn væri bruðlunarsöm, þá vil jeg benda á, að eitthvað af ábyrgðinni af þessum kostnaði ætti þó að falla á herðar hv. 3. landsk. (JP). Og jeg vil þá jafnframt nota tækifærið til að

spyrja um það, hvaðan hv. 3. landsk. komi vitneskja um það, að jeg hafi bætt mönnum í fjármáladeildina í stjórnarráðinu, og með hvaða rjetti þessi hv. þm. (JP) ber slíkt á borð í blaði sínu. En hið sanna er, að engum starfsmanni hefir verið bætt við, en tveir af starfsmönnum þeirrar deildar hafa verið veikir í vetur. Annar fór til útlanda til að leita sjer heilsubótar. Hinn, skrifstofustjórinn sjálfur, hefir verið rúmfastur öðru hverju og er það nú. Enginn hefir verið tekinn í þeirra stað. Eru því alger öfugmæli, að við hafi verið bætt, þar sem starfsmönnum hefir í raun og veru fækkað. Vona jeg, að hv. 3. landsk. (JP) upplýsi, hvernig á þessari frásögn stendur.

Frsm. (Jón Þorláksson): Jeg ætla ekki að þessu sinni að fara að leggja út í neinar eldhúsdagsumræður. En jeg vil segja, að ef hæstv. fjmrh. (MK) þykist hafa sjeð það í blaði í grein eftir mig, að mönnum hafi verið bætt í skrifstofu fjármálaráðuneytisins, þá hefir hann annaðhvort mislesið eða miskillið orð mín þar. (**Fjmrh. KM:** Ekki miskillið, það hefir þá verið misprentað). Eða þá að mjer hefir mistekist að rita nægilega skýrt til þess, að hann skildi það rjett. Jeg mun hafa getið eitthvað um það, að bætt hafi verið starfsmönnum á öðrum sviðum, sem heyra undir fjármáladeildina, og átt þar við tollgæslumennina nýskipuðu. Það er nokkuð annað atriði, og verður ef til vill tækifæri til að minnast á það síðar.

Viðvíkjandi verslunarskýrslunum og kröfum þeim, er sýslumenn hafa gert fyrir söfnun þeirra, skal jeg geta þess, að þegar sá siður var hafinn að fá þessar skýrslur mánaðarlega, þá var það

gert til reynslu fyrst í stað. Sýslumönnum var jafnframt tilkynt, að þeim yrði fyrst um sinn greiddur sá kostnaður, sem af skýrslusöfnuninni leiddi fyrir þá, eftir sanngjörnum reikningi. En jafnframt var ákveðið, að ef þessi regla yrði tekin upp til frambúðar, þá yrði tekið tillit til þessa starfs, þegar skrifstofufjeð yrði ákveðið, sem dómsmálaráðherra gerir samkv. launalögunum frá 1919. Og þar sem þetta reynsluár er nú liðið, þá á þessi kostnaður að vera kominn inn á þennan lið með öðrum skrifstofukostnaði. Jeg er ekki viðbúinn að svara því nú á stundinni, hvort búið hafi verið að úrskurða alla þessa reikninga, er stjórnarskiptin fóru fram.

Till. þessi er fram borin til þess, að skýrslur þessar komi fram fyr frá hagstofunni en verið hefir og landsmönnum komi þær að fyllri notum.

Það er rjett, að framkvæmd þessarar till. hefir nokkurn kostnað í för með sjer. enda er gert ráð fyrir því í nál., að til þess þurfi að verja 9—10 þús. kr. Og sú aðferð, að bera fram þessa þáttill., var tekin upp til þess, að þingið tæki á sig ábyrgð á þeim kostnaði, er af þessu leiddi, og þá ekki síst flm. till. En ábyrgðinni þar með ljett af viðkomandi ráðherra.

Fjmrh. (Magnús Kristjánsson): Það er gott að heyra orð hv. 3. landsk. (JP), að þetta, sem jeg hermdi upp á hann, hljóti að stafa af misskilningi. En jeg hygg ekki um neinn misskilning að ræða frá minni hálfu, og því vænti jeg þess, að hv. þm. (JP) leiðrjetti þessi ummæli sín, er hann tekur sér penna í hönd næst til að skrifa í þetta blað.

Út af kröfum sýslumanna vil jeg

geta þess, að sumir þeirra hafa kvartað að sáran yfir því, hvað illa hafi verið með sig farið. Þeir segja margir, að þessi fyrirhöfn þeirra hafi ekki verið greidd eftir þeirra eigin reikningi, en fyrirv. fjmrh. (JP) hafi skapað þeim þóknun eftir eigin geðbótta og sje hún svo lág, að engri átt náí. Þeir segja, að þessu hafi verið slett í sig — jeg vil ekki segja eins og hvað — já, eins og einhverri smánarþóknun, sem þeir telja sjer mjög misboðið með, og hafa því sent reikninga. Brjef ráðherrans minnist að vísu aðeins á þóknun fyrir fyrsta árið. En þó þeir hafi eftir því mäske ekki fylsta kröfurjett næsta ár, þá er þó ekki hægt að neita því, að þeir hafi sanngirniskröfu, ef ekki hefir verið tekið tillit til þessa á annan hátt, nema þetta hafi verið gert að skylduvinnu, án sjerstakrar þóknunar. En hafi verið rjett að launa þetta fyrsta árið, þá sýnist og vera rjett að greiða þóknun fyrir það áfram. Það má vera rjett, að ekki sje hægt að fara eftir þeim reikningum, er koma, að öllu leyti, því þeir eru æðimisjafnar. En einhverja reglu verður þó upp að taka um þetta, og væri gott að heyra frá hv. 3. landsk., hvaða reglu fyrirv. stjórn hefir hugsað sjer að taka upp í þessu efni.

Frsm. (Jón Þorláksson): Þar sem jeg hefi ekki nauðsynleg gögn við höndina, þá er jeg ekki vel við þessari spurningu búinn. En það er rjett, sem hæstv. fjmrh. (MK) ályktar, að sýslumönnunum beri einnig þóknun annað árið fyrir þetta starf sitt. Jeg hygg, að ákveðið hafi verið að láta þetta standa til reynslu, þar til komið var fram á annað árið, en að ákvörðun um að halda þessu fyrirkomulagi áfram hafi ekki

verið tekin fyrir en eftir að skrifstofu-kostnaður hafði verið ákveðinn fyrir annað árið. Að sumir, sem reikninga sendu, hafi ekki fengið þá greidda að fullu, er nú ekki neitt nýtt, og það er ekki einsdæmi um þetta málefni. Þetta kemur oft fyrir, þegar menn eiga að gefa reikninga, og meðal annars þegar þessir sömu embættismenn senda reikninga sína. Það verður ekki komist hjá því að færa suma slíka reikninga niður. m. a. til þess að öðrum, sem hafa gert lægri kröfur fyrir svipað starf, sje ekki sýnd ósanngirni.

Fjmrh. (Magnús Kristjánsson): Jeg hefi skilið suma þessa starfsmenn þannig, að fjmrh. hafi úrskurðað þeim þóknun án þess að reikningar lægju fyrir, og aðra svo, að reikningarnir hafi sjaldan verið greiddir að fullu, en það, sem jeg vildi spyrja um, er það, hvaða regla hafi verið höfð við þessa úthlutun og hvort þessir menn hafi þá gert sig ánægða með hana.

Frsm. (Jón Þorláksson): Það getur vel verið, að þegar þessar kröfur allar voru gerðar upp og úrskurðaðar, þá hafi ekki verið komnir reikningar frá öllum sýslumönnum, og kann þá að vera, að einhverjum hafi verið skömtuð greiðsla eftir því, sem sanngjarnt þótti í hlutfalli við aðra.

ATKVGR.

Till. samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 39. fundi í Nd., 5. mars, var till. útbýtt eins og hún var samþ. við síðari umr. í Ed. (A. 215).

Á 41. fundi í Nd., 7. mars, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 54., 56., 57. og 59. fundi í Nd., 22., 24., 26. og 28. mars, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 61. fundi í Nd., 30. mars, var till. enn tekin til fyrri umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 19 shlj. atkv.

Á 63. fundi í Nd., 2. apríl, var till. tekin til síðari umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Till. samþ. með 18 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 681).

10. Gildi íslenskra peninga.

Á 52. fundi í Ed., 20. mars, og á 52. fundi í Nd., sama dag, var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um gildi íslenskra peninga (A. 532).

Á 5. fundi í Sp., 27. mars, var till.

tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 7. fundi í Sp., 11. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Halldór Stefánsson): Jeg skal vera miög stutturður um þessa till. og býst ekki við að gefa tilefni til langra umræðna.

Það mun bykja seint fram komið. hvað við festingarmenn leggjum til að ært verði í þessu máli. Það hefir oft verið um það spurt. hvað við festingarmenn og sti. ætlum að gera. Því er svarað með þessari till. Þeir hafa verið óþolinmóðir. hækkunarmennirnir, að fá að vita þetta. en hafa ekki gætt þess. hvað ástæðurnar eru breyttar frá því. sem áður var. Áður sat stj. við völd. sem hafði lýst yfir því. að hún væri fylgjandi hækkun. þegar ástæður levfðu, og því var eðlilegt. að við festingarmenn værum órólegir og gerðum alt. sem hægt var, til þess að hamla hækkun. en fá ákveðna festinguna, þar sem við litum svo á, að þetta væri stórkostlegt hagsmunamál fyrir þjóðina. Nú situr festingarstjórn við völd. sem hefir málið og öll málsatriði í hendi sinni, svo að ekki er ástæða til að taka málið öðruvísi en rólega. Eigi að síður er sjálfsagt að fara að vinna að því að leysa þetta mál endanlega. og að því lýtur þessi till.

Jeg mun takmarka mál mitt við till., en ekki fara út í almennar hugleiðingar um hækkun og festingu, enda hefir það oft legið fyrir þinginu og er orðið

Alpt. 1928, D. (40. löggjafarþing).

þrautrætt á því, og meira að segja úti um alt land. Jeg hygg, að meiri hluti þjóðarinnar hafi fallist á festingargestfnuna. Það eru ekki einungis Framsóknarmenn, sem hafa einróma hneigst til þessarar skoðunar, heldur einnig margir aðrir, bæði úr Íhalds- og Jafnaðarmannaflokkunum. að minsta kosti þar sem jeg þekki til. Almennungur er búinn að átta sig á því, að hækkun krónunnar upp í gullgildi er okkur ofurefli. Hann hefir fundið það og finnur enn á afleiðingum þeim, sem af hækkuninni stafaði undanfarin ár, því að verðlagið var ekki og er ekki í samræmi við verðgildi peninganna. Þetta á sierstaklega við um innlendar vörur. því að erlendar vörur laga sig tiltölulega fljótt eftir breytingum á gildi peninganna.

Till. okkar seoir frá því á einfaldan hátt. hvernig við ætlumst til að málið verði rannsakað til undirbúnings. Við ætlumst til. að sti. stvðjist fyrst og fremst við ængisnefndina í rannsókn málsins og þeim undirbúningi, sem gera þarf. Það eru aðallega tvær leiðir, sem hægt er að fara í þessu festingarmáli. Önnur er sú. að stýfa myntina við núverandi gildi. Fr það tiltölulega einfalt. Hin leiðin er sú, að stýfa kröfurnar við það gildi, sem þær nú hafa. og sömuleiðis núverandi seðla, en taka svo upp nýja seðla gullgilda. Jeg leyfi mjer að benda á þessar leiðir, án þess að jeg telji það nokkurt aðalatriði. hvor þeirra er farin, því að útkoman er sú sama af þeim báðum. Um síðari leiðina vil jeg þó segja það, að mjer bykir viðfeldnara og viðkunnanlegra að hafa peningagildið eins og það hefir verið og er í hugum manna, auk þess

sem það hefir þá þýðingu, að við getum haldið myntsambandinu norræna. Því að þeirra peningar eru komnir, að kalla má, í fullt gildi, og má ætla, að þeir setji þá í gullgildi.

Jeg býst ekki við, að till. þurfi að mæta verulegri eða harðri andstöðu frá hækkunarmönnum. Hjer er ekki farið fram á að slá neinu föstu, heldur að eins að fá þetta undirbúið, svo að síðar verði hægt að taka ákvörðun um það, hvort festa skuli eða ekki.

Jón Baldvinsson: Það er rjett hjá hv. flm. (HStef). að hvorki till. nje ræða hans gefur tilefni til deilu um málið. eins og það liggur fyrir. Jeg vil þó segja það. að bótt till. sie meinlaus. getur hún þó — eins og hún er orðuð — bakað ríkissjóði áhættu, því að í niðurlagi hennar er lagt fyrir stj. að halda genginu óbreyttu, þar til þetta er komið í lag. Þetta getur þýtt það. að ríkissjóður eigi að hlaupa í skörðin og hjálpa bönkunum með því að kaupa erlenda mynt, eins og gert var 1924—1925.

Hv. flm. vjek að því, að stjórnin ætti að leita til gengisnefndar um undirbúning í máli þessu. Jeg skal leyfa mjer að benda á, að sú nefnd er mjög einhliða skipuð. Í henni eiga aðallega sæti fulltrúar útflytjenda, en neytendur eiga þar ekki neitt sæti, og eru þeir þó ekki lítill hluti landsmanna. Jeg vil víkja því til hæstv. stjórnar, að hún við undirbúning málsins, ef til kemur, taki einnig til ráða menn, sem gæta hagsmuna neytenda í landinu, en ekki einungis framleiðendur.

Þá vildi jeg víkja því til hæstv. forseta, hvort hann sæi sjer ekki fært að bera till. upp í tvennu lagi. Hún fjallar

eiginlega um tvent, sem vel má greina í sundur, í fyrsta lagi um það, að fara skuli fram rannsókn til endanlegrar skinnunar á gildi íslenskra peninga, og í öðru lagi felur hún í sjer áskorun um að halda gildi þeirra óbreyttu þangað til sú rannsókn hafi farið fram. Jeg hygg, að till. megi vel bera upp í tvennu lagi. Þannig að orðin í síðustu línu „enda . . . óbreyttu“ verði borin upp sjerstaklega. Vel getur verið, að einhverjir æti ekki fallist á þau orð, þótt þeir gætu greitt fyrri hluta till. atkv.. en í honum felst það aðalatriði, sem vakir fyrir flm.

Jón Þorláksson: Þegar till. á þski. 532 var útbýtt. reyndi jeg árangurslaust að gera mjer grein fyrir, hvað feldist í meginmáli hennar. Till. er svo orðuð að ekki er hægt að síá. hvort hún er fram borin af stýfingarmönnum eða gullkrónumönnum. Af nöfnum flm. má ráða, að hún eigi að fara í stýfingarátt. Eftir að hafa hlýtt á framsögu flm. (HStef) hlýt jeg að skoða till. einungis sem innanhússmál stjórnarflokka. Það er eðlilegt, að stjórnin undirbúi þau mál, og þá einkanlega vanda málin, sem uppi eru í hennar tíð. Og því er ekki að leyna, að lággengi pappírspeninganna er vandamál, sem bíður úrlausnar. En hitt finst mjer ekki hafa verið nauðsynlegt, að tveir hv. þm. úr Framsókn komi fram fyrir þingheim til að mælast til þess, að stjórnin athugi málið. Það hefðu þeir getað nefnt við hana á flokksfundi.

Þó var það einn þáttur í ræðu hv. flm. (HStef), sem mjer finst ástæða til að viðurkenna. Það eru þau ummæli hans, að hann og aðrir stýfingarmenn ljetu sjer best lynda þau endalok þessa

máls, að við byggjum áfram við sömu mynt og við höfðum, fengjum gullkrónuna aftur og hjeldum hinu norræna myntsambandi. Þessi ummæli hv. flm. vil jeg taka undir.

En hjer er farið fram á að fela málið í hendur stjórnarinnar, sem hefir marglýst sig, ef ekki andvíga, þá að minsta kosti lausa við áhuga á því, að lágengistímabilið endi með þeirri niðurstöðu, sem hv. flm. tjáði sjer geðfelda.

Ef innan Framsóknarflokksins væri almennur vilji í sömu átt og hjá hv. flm., þá álit jeg, að gerandi væri tilraun til samkomulags um leiðina að því takmarki. Því þetta er það takmark, sem við hækkunarmenn höfum altaf stefnt að. Jeg álit, að oft hafi milliþinganeftnd verið skipuð í mál, sem ekki skifti svo miklu sem þetta. Jeg ætla ekki að fara fram á, að slíkt sje gert, en mjer sýnist lítið unnið við að fá stjórninni málið í hendur.

Í niðurlæri till. er látið í ljós, að þingið telji örugt, að gildi ísl. pappírspeninga verði haldið óbreyttu þar til þessari rannsókn sje lokið. Mjer finst ekki vera ástæða til að gera ályktun um þetta. Þar sem jeg tel fyrri hluta till. ekki beina málinu inn á þá braut, sem jeg tel líklega til góðrar úrlausnar, og seinni partinn óþarfan, þá mun jeg skoða þetta sem innanhússmál hjá stjórnarflokkunum og sitja hjá við atkvæðagreiðslu. Jeg finn ekki ástæðu til að greiða atkvæði móti till., því við gullkrónumenn viljum stefna að festingu pappírspeninganna í því gildi, sem þeir eiga að hafa að lögum.

Forseti (MT): Þess hefir verið óskað, að till. væri skift og sjerstaklega

væri borinn upp síðari hluti hennar, orðin „enda telur örugt, að þangað til verði gildi þeirra haldið óbreyttu“. Jeg fæ ekki sjeð, að það sje neitt, sem mæli móti því, að farið verði að tilmælum þessum, og mun því bera till. upp í tvennu lagi.

ATKVGR.

Fyrri hl. tillgr. (út að „enda telur“) samþ. með 22 shlj. atkv.

Síðari hl. („enda telur“ til enda) samþ. með 21:4 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. í heild samþ. með 18:2 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: PH. SvÓ, TrÞ, ÞorlJ, ÁÁ, BSt, BÁ. EÁ, GÓ, HStef, HJ, IngB, IP, JörB, LH. MK, ÓTh*), MT.

nei: SE, MJ**).

PO, SÁÓ. BK. HSteins, HG, HjV, JJós, JóhJóh. JAJ, JBald, JÓl, JS, JÞ, JKr. MG greiddu ekki atkv.

Sjö þm. (BSv, EJ, EF, GunnS, HK, IHB, JJ) fjarstaddir.

Till. afgr. sem ályktun Alþingis (A. 747).

11. Ríkisforlag.

Á 23. fundi í Ed., 15. febr., og á 23.

*) Með svofeldri greinargerð: „Þrátt fyrir það, að jeg get ekki samþykkt alt, sem mælt var fyrir tillögunni, segi jeg já“.

**) Með svofeldri greinargerð: „Með því að svo var mælt fyrir tillögu þessari, að rannsókn þessi á auðsjáanlega að vera alveg einhliða og miða að undirbúningi stýfingar, þá segi jeg nei“.

fundi í Nd., sama dag, var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um undirbúning ríkisforlags (A. 184).

Á 4. fundi í Sp., 19. mars, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 7. fundi í Sp., 11. apríl, var till. tekin til einnar umr. (A. 184, 731, 746).

Flm. (Ásgeir Ásgeirsson): Eins og greinargerðin ber með sjer, er tilefni þessarar till. tvær greinar, sem út hafa komið í tímaritum, önnur í „Skírni“ eftir Sigurð próf. Nordal. um þýðingar. hin í „Vöku“ eftir Kristján Albertsson ritstj.: „Andlegt líf á Íslandi“. Jeg vil einnig benda á þriðja tilefnið, frv. til laga um menningarsjóð, sem nú hefir verið afgreitt sem lög frá Alþingi. Bókaútgáfa menningarsjóðsins er sjálf-sagður stofn og upphaf ríkisforlagsins. Stjfrv. tvö um menningarsjóð og mentamálaráð eru einhver hin merk-ustu, sem afgreidd hafa verið frá þessu þingi, og er þetta í fyrsta sinn, sem fá á mentamálaráðinu verkefni við þess hæfi, en það er rannsókn ríkisforlags.

Það er engin furða, þó till. komi fram um, að ríkið hafi frekari afskifti af bókaútgáfu en það hingað til hefir haft. Afskifti ríkisvaldsins af bókment-um hafa hingað til verið fólgin í styrk-veitingum, ýmist til einstakra manna eða fjelaga. Einnig hafa ýmsar list-greinar, t. d. leiklistin, notið ríflegs styrks úr ríkissjóði. Leiklistin hefir notið styrks vegna samkeppinnar við

kvikmyndahúsin, sem reynst hefir erf-ið. Jeg hygg, að líkt sje ástatt um bók-mentirnar. Sígild verk, sem seint borga útgáfukostnað, eiga ilt með að keppa við dægurflugur. Svo er nú komið hag bókmenta vorra.

Við flm. teljum, að með ríkisafskift-um megi koma betra skipulagi á margt það, er lýtur að bókaútgáfu. Við þurf-um að eignast fjölskrúðugar bókmentir og þýðingar. Um mörg af helstu við-fangsefnum nútímaþjóðfjelags hefir ekki verið skrifað til neinnar hlítar á íslensku. Eitt af því, sem mest háir skólastarfsemi hjer og sjálfsmentun, er það, hvað bókakostur er fáskrúðug-ur, á móts við það, sem er með öðrum menningarþjóðum. Þá eru og oft ágæt-isrit, sem þrotin eru, ófáanleg í bóka-verslunum svo árum skiftir. Slíkt má ekki viðgangast. Viða með stærri þjóð-um eru gerðar ráðstafanir til þess, að aldrei skorti ódýrar útgáfur við al-þýðu hæfi af klassiskum ritum. Á Frakklandi til dæmis hefir franska aka-demíið umsjón með, að út sjeu gefin frægustu bókverk þjóðarinnar, svo að þau sjeu jafnan aðgengileg hverjum, sem vill eignast þau. Engar slíkar ráð-stafanir eru gerðar hjer, og er það eitl af höfuðtilefnunum til þessarar tillögu. Það er mörgum mikið áhyggjuefni, að sumar bestu bækurnar eru ófáanlegar, en hinsvegar er gefið út mikið af dæg-urritum, sem borga sig fljótt. Það er líkt ástatt um þessi sígildu rit og leik-listina, sem er styrkt ríkulega. Jeg er þess fullviss, þó að jeg geri ekki ítar-lega grein fyrir því nú, að það má mikið vinna með betra og fastara skipu-lagi um bókaútgáfu en hingað til hefir verið. Það þarf að myndast ríkisútgáfa, sem sje menningarmiðstöð í landinu,

bókaháskóli, eins og Sigurður Nordal kemst að orði í sinni merku grein, fyrir allan landslýð. Slíkur háskóli mundi ekki verða ofvaxta.

Um styrk til þessa fyrirtækis má á hverjum tíma fara eftir því, sem þingið vill. Sje þingið fastheldið á fje, má gera meiri kröfur um, að fyrirtækið beri sig, en sje þingið ört á fje, verður meiri árangur af útbreiðslu hinna ágætu rita.

Pó að menn aðhyllist öflugt ríkisforlag, þarf ekki að ákveða, að verja eigi miklu fje af toll- og skattpeningum fólks til þess. Það er ákvörðun, sem hægt er að taka á hverjum tíma. En jeg vil ekki segja, að við flm. sjeum í öllum atriðum samdóma þeim tveim ágætu greinum, sem jeg hefi nefnt. Jeg skal segja það fyrir mitt leyti, að jeg er talsvert vantrúaður á það, að heppilegt sje, að ríkið taki alment að sjer fyrstu útgáfu innlendra bóka. Það er mín trú, að ríkisstyrkur sje ekki sem heppilegastur við sjálfa uppsprettu lífsgæðanna. Um bækur held jeg, að afarasælast sje að biða þess tíma, að dómur almennings sjeu orðnir fastir. En þá kemur til kasta ríkisins að sjá fyrir því, að engir þegnar ríkisins þurfi að fara á mis við þessi gæði. Tillagan er af okkur fram borin í þeirri trú, að aukin afskipti ríkisvaldsins af bókmentum þjóðarinnar hljóti að leiða til góðs. En það þarf ekki sterka trú til, því að ekki er úr háum söðli að detta.

Hjer er líka um tilvalið verkefni að ræða fyrir hið unga mentamálaráð, til þess að leysa úr á fyrsta starfsári sínu. Slíkri rannsókn, sem tillagan ræðir um, ættu allir að geta fylgt, bæði þeir, sem hafa trú á gagnsemi þessa fyrirtækis, og eins hinir, sem eru vantrúaðir á

aukin afskipti ríkisvaldsins af þessu máli. Fullnaðarúrskurð ætti enginn þm. að kveða upp fyrir en það álit er fengið, sem ætlast er til að mentamálaráðið skili.

Jeg vil að lokum fyrir hönd okkar flm. óska þess, að tillaga okkar fái góðar viðtökur. Það skyldi gleðja okkur, ef þetta mikla verkefni væri látið vígja þá miklu og vænlegu stofnun, sem mentamálaráðið er.

Magnús Jónsson: Jeg álit, að þetta sje tiltölulega meinlaus tillaga. Mjer dettur í hug húsbóndinn, sem sagði: „Má jeg ekki bjóða yður brauðsneið?“, og þegar gesturinn sagði „nei, takk“, sagði húsbóndinn: „Skárra er það, að mega ekki bjóða á sínu eigin heimili“. Eins mætti segja um þessa tillögu. Það væri skárra, ef mentamálaráð mætti ekki rannsaka þetta mál. En jeg get því miður ekki fylgt ráðleggingu hv. þm. V.-Ísf. (ÁÁ) um að biða þangað til þeirri rannsókn er lokið. Jeg verð að játa, að jeg er mótfallinn þessari hugmynd, um ríkisforlag, frá byrjun. Jeg hefi lesið alt, sem um þetta mál hefir verið skrifað, og sjerstaklega hina snildarlega skrifuðu grein Kristjáns Albertssonar í „Vöku“. Jeg efast mjög um, að færðar verði betri eða snjallari ástæður fyrir þessu máli en hann gerði þar. Og þó er svo fjarri því, að þær ástæður sannfærðu mig, að þær opnuðu þvert á móti augu mín fyrir því, hve þetta er ófær leið.

Jeg er hv. flm. sammála um, að það þarf að stuðla að því, að góðar íslenskar bækur og vandaðar þýðingar á erlendum ágætisritum komist inn á sem flest heimili á landinu. Jeg get fullkomlega skrifað undir alt, sem hv. flm.

(ÁÁ) sagði um nytsemi góðra bóka. En jeg er hræddur um, að ríkisforlag yrði einmitt til þess að standa í vegi fyrir þeirri nytsemi. Hv. flm. gat um ýmsar ágætar bækur, sem ekki væru fáanlegar. Jeg verð að segja, að mjer er ekki ljóst, hvað hann átti við. Átti hann við það, að bækurnar fengjust ekki gefnar út, eða að þær væru uppseldar og kæmu ekki út aftur? Nú getur verið, að þessar bækur vanti einn stóran kost: að fólkið vilji lesa þær. Ef fólk vill lesa þær, koma þær út. Þeir, sem þekkja bókamarkaðinn, gefa ekki út bækur, sem enginn vill lesa. Bækurnar mega vera eins ágætar og þær vilja, ef fólk fæst ekki til þess að lesa þær, eru þær langbest geymdar í fáeinum eintökum hjá fræðagrúskurum og á söfnum, eða í handriti. Þær bækur menta aldrei þjóðina. Það er ekki nóg, að þær sjeu góðar innanspjalda, ef þær eru aldrei opnaðar.

Það hefir verið tekið mjög vel fram nýlega í grein eftir Ólaf Friðriksson, hvað það er nauðsynlegt, að bækur sjeu skemtilegar. Jeg hafði sjálfur skrifað um þetta áður af veikum mætti.

Nú er jeg hræddur um, að ríkisforlagið færi einmitt að gefa út þessar ágætisbækur, sem enginn vill lesa. Jeg held, að hjá ríkisforlaginu myndi koma fram það sama og hætt er við hjá annari ríkiseinkasölu: að flytja vörur til landsins, sem enginn vill nota. Jeg tel miklu betra, að fólkið fái að velja sjálft, en að það láti forlagið tryggja ofan í sig. Það les þá vont og gott saman, og maður verður að trúá því, að það góða haldi velli. Annars stefnir alt norður og niður og verður ekki stöðvað með neinu ríkisforlagi.

Aðalókost þessarar tillögu tel jeg

samt það, að jeg þykist sjá fram á, að engar bækur kæmu út utan við ríkisforlagið. Kristján Albertson getur um það í grein sinni, að það sje gallinn á tillögu Sigurðar Nordals um þýðingar á erlendum ritum, að hún nái of skamt. Þessar þýðingar úr erlendum málum, sem seldar væru við vægu verði, myndu gera innlendu bókaframleiðslunni svo erfitt fyrir í samkepninni. Þess vegna þyrfti að fara lengra og gefa líka út innlendu framleiðsluna. Ef Kristján Albertson hefði viljað fylgja þessum hugsanaþræði enn lengra, hefði hann hlotið að draga þá ályktun, að ef þýðingar gera ritum innlendra skálda erfiðara uppdráttar en áður, þá gerir ríkisforlag allri annari bókaútgáfu en þeirri, sem það annast sjálft, ómögulegt að vera til. Hið háa ráð, sem því stjórnar, verður alvoldugt „academi“, sem situr yfir höfðum allra, sem vilja skrifa.

Jeg skal ekki teygja umræðurnar. Jeg er alveg ráðinn í því, hvað jeg geri í þessu máli. Jeg tel ekki einu sinni ómaksins vert að fela það mentamálaráðinu til rannsóknar. Jeg vil láta sitja við það, sem nú er. Það er töluvert mikið stutt að útgáfu góðra bóka, bæði af fjelögum og sjóðum, t. d. sáttmálasjóði, og einhverja slíka millileið tel jeg affarabesta.

Flm. (Ásgeir Ásgeirsson): Það eru til tvennar öfgar í þessu máli. Annað er fullkomin ríkiseinokun, en hitt er algert afskiptaleysi ríkisins. Mjer virðist hv. 1. þm. Reykv. (MJ) fylgja síðari stefnunni, af ótta við hina fyrri. En það eru til fleiri leiðir í þessu máli en fram kom hjá honum, og það vill svo til, að einmitt eina af þeim leiðum

hefir hv. þm. sjálfur viljað fara á þessu þingi, með tillögu sinni um styrk til útgáfu nýrrar Íslandssögu. Sú tillaga átti skylt við þessa tillögu að því leyti, að hv. þm. trúði ekki, að hægt væri að koma sinni bókmentahugsjón í framkvæmd, nema með stuðningi ríkisvaldsins. Ef ríkisforlag hefði verið til, þá hefði hv. þm. snúið sjer þangað og ef til vill fengið betri áheyrn en hann fekk í þinginu.

Hv. þm. efaðist ekki um, að ef fólk á annað borð vildi lesa bækurnar, mundi einhver fást til þess að gefa þær út. Jeg hygg samt, að hv. þm. hafi oft rekið sig á það, að hann hefir ekki fengið íslenska bók hjá bóksala, sem hann hefir viljað eignast. Það hefði ekki hrint bóksalanum af stað til þess að gefa út bókina, þó að fleiri hefðu viljað bókina. Það er tvent, sem hindrar hann. Annað er menningarstig hans. Trúi hv. þm. ekki á óskekulleik forstjóra forlagsins, ætti hann enn síður að trúa á óskekulleik bóksalans. Hitt eru fjárhagsástæður bóksalans. Það er oft svo, að bóksalar verða að starfa með stuttum lánum og geta því ekki lagt fje í það, sem tekur langan tíma að láta borga sig.

Hv. þm. bar fram tvær ósamstæðar ástæður gegn þessari tillögu. Hann kvaðst í fyrsta lagi óttast, að forlagið gæfi út svo og svo mikið af góðum bókum, sem enginn vildi lesa, og í öðru lagi, að engar bækur kæmu út framhjá forlaginu. Þetta rekur sig hvað á annað. Ef forlagið hallaðist að því að gefa út mikið af gömlum bókum, sem fáir vilja lesa, er vegurinn því breiðari framhjá því. Með annari eins trú og hv. þm. hefir á vali lesendanna, ætti hann

ekki að óttast, að ekki kæmu út bækur framhjá forlaginu.

Hv. þm. sagði, að menn þyrftu ekki að láta forlagið tryggja ofan í sig. Þetta orðalag verður þá líka að nota um núverandi bókaútgefendur og tímaritsritstjóra, eins og hv. þm. hefir sjálfur verið. Sá, sem vill eignast bók, getur ekki keypt hana, af því að hann vill eignast hana. Það er valið fyrir hann, og valið takmarkast af bókasmekk útgefanda og fjárhag. Jeg hugsa ekki, að tuggur, sem tugðar eru af svo skemduum tönnum, sjeu betri en raun yrði á um bækur ríkisforlags.

Í ræðu hv. þm. var bara einn tónn: Jeg er á móti ríkisrekstri. En aukin afskipti ríkisvaldsins hefir hv. þm. þó oft viðurkennt með atkvæðagreiðslu sinni hjer á Alþingi.

Magnús Jónsson: Hv. þm. V.-Ísf. (Á-Á) talaði um tvennar öfgar. Mjer skildist hann vera á móti báðum, og með því er fengin hans viðurkenning fyrir því, að einokun á bókum sje óheppileg. Jeg þarf þá ekki annað en að sýna fram á, að ríkisforlag leiði til einokunar, til þess að sannfæra hann og hv. meðflm. hans um, að þeir sjeu hjer að leggja út á hættulega braut.

Hv. þm. hrakti ekki ótta minn, nema með einni setningu, sem hann hafði eftir mjer: Ef ríkisforlagið veldi svo leiðinlegar bækur, að enginn vildi lesa þær, er ekki hætt við einokun. En ef forlagið velur skemtilegar bækur, stendur það óhrakið, sem jeg sagði. Mjer dettur ekki í hug að halda því fram, að annar eins ágætismaður og jeg verð að gera ráð fyrir að forstjóri forlagsins yrði, myndi velja tómar leið.

inlegar bækur. En þær litlu tilraunir, sem hafa verið gerðar til þess að gefa út alþýðubækur, benda á, að þessháttar forráðamönnum sje ekki að fullu treystandi til að finna, hvað fólkíð vill lesa.

Jeg efast ekki um, að mikið yrði gefið út af góðum bókum, en jeg er hræddur um, að áskrifendur forlagsins keyptu ekki aðrar bækur, af því að þessar yrðu svo ódýrar. Þær mundu draga svo úr markaðinum, að það mundi ekki borga sig að gefa út aðrar bækur, nema um hreinustu undantekningar væri að ræða.

Hv. flm. vildi sýna fram á, að jeg fylgdi annari öfgastefnunni í þessu máli, en hann sannaði jafnframt, að svo væri ekki, þar sem jeg hefði barist fyrir því, að ríkið styrkti eitt mikið bókmentafyrirtæki. Það sýnir einmitt, að jeg fylgi ekki þessari öfgastefnu. Það er ekki nema sjálfsagt, að ríkið styrki útgáfu góðra bóka. En þegar það mikla bákn er komið á laggirnar, sem farið er fram á með þessari till., þá er komið út í öfgarnar.

Jeg skal ekki breiða yfir neinar misfellingur eða segja, að alt sje með feldu eins og er; bækur eru bæði of dýrar til þess að verða alment keyptar og bókamarkaðurinn of fáskrúðugur. En jeg er viss um, að jafnt eftir sem áður væru ýmsar bækur, sem kæmust ekki út. Annmarkar núverandi skipulags á bókaútgáfunni eru á annan bóginn fátækt og getuleysi almennings til bókakaupa, og úr því verður ekki bætt með ríkisforlagi, og á hinn bóginn hræðsla bókaútgefenda við að gefa út bækur, sem ætla má að gangi lítt út. En það er yfirstíganlegur örðugleiki. Bækur verða svo að segja að berjast til

sigurs; einhver forleggjari verður að sannfærast um, að bók, sem á að gefa út, eigi skilið að komast út og að hún fái lesendur.

En nú á bókavalið að byggjast á persónulegum skoðunum þeirra fáu manna, sem ráða fyrir ríkisforlaginu, en það verður sennilega mentamálaráðið hið nýja. Seinni villan er því skipulagsbundin, en það er hin ekki. Ákveðnar skoðanir vissra manna eiga að ráða því, hvaða bækur koma út og hverjar ekki. Sú villan er að því leyti lakari hinni fyrri, að hún er skipulagsbundin og verður því aldrei yfirunnin. Ýmsar bækur og rit hafa átt örðugt uppdráttar í fyrstu, þótt þær ættu það ekki skilið, en þær hafa yfirunnið mótspyrnuna, af því að hún var ekki skipulagsbundin. Ýmsar slíkar bækur hefðu aldrei komist út að öðrum kosti. Því er ekki að leyna, að upp á síðkastið hafa komið út nokkrar bækur, sem deilt hefir verið um, hvort ættu það skilið, og jeg er viss um, að ríkisforlag, ef til hefði verið, hefði haldið niðri, en jeg teldi skaða, að hefðu ekki komið út.

Hv. flm. (ÁÁ) sagði, að væri það rjett, að ríkisforlaginu væri ætlað að tryggja bókakostinn í fólkíð, þá mætti eins segja, að nú væri tuggið í almenn-ing af bókaútgefendum og ritstjóruni tímarita. En þetta er ekki nema hálfur sannleikur. Í raun og veru er það fólkíð sjálft, sem velur. Bókaútgefandinn og ritstjórinn hefir sömu aðstöðu gagnvart lesendunum og kaupmaðurinn gagnvart viðskiftamönnum sínum. Því slyngari sem kaupmaðurinn er að geta í huga manna, hvað þeim kemur vel, því hæfari er hann til síns starfs. Alveg eins er með útgefendur bóka, blaða og tímarita. Jeg er ekki með þessu að

segja, að það eigi eingöngu að leika við smekk fólks í þessu efni. En þetta er þó mikilvægt atriði, og það stendur fast, að það er fólkið sjálft, sem velur, en nú á að fara að velja fyrir það.

Flm. (Ásgeir Ásgeirsson): Jeg þarfi litlu að svara, öðru en því, að það er misskilningur, að hjer sje um einokun á bókaútgáfu að ræða. Það er engin einokun, heldur till. um að rannsaka möguleika á því að gefa út sígildar bækur, útlendar og innlendar. Nýjar bækur innlendar verða eftir sem áður í höndum bókaútgefenda, að minni hyggju. Það þýðir ekkert að reyna að þrýsta einokunarstimpli á þetta mál. Hjer er um að ræða rannsókn á því, hve viðtæk ríkisútgáfa eigi að vera, og margvísleg afskipti af útgáfu bóka hefir ríkið þegar haft. Þar er ekki um algert nýmæli að ræða. Hv. þm. (MJ) lýsti því yfir, að það væri ekki hægt að vera á móti slíkri rannsókn. Jeg vona, að Alþingi hlýði því ráði hans og leyfi, að sú rannsókn fari fram.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (verður þskj. 746) leyfð og samþ. með 25:1 atkv.

Brtt. 731 samþ. án atkvgr.

Brtt. 746 samþ. án atkvgr.

Tillgr., svo breytt, samþ. með 23:9 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun Alþingis (A. 748).

12. Ríkisprentsmiðja.

Á 24. fundi í Nd., 16. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um ríkisprentsmiðju (A. 196).

Á 25. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 26. og 62. fundi í Nd., 18. febr. og 31. mars, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 70. fundi í Nd., 13. apríl, var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Jeg flyt þessa till. á þskj. 196 ásamt hv. þm. V.-Ísf. (ÁÁ) og hv. 2. þm. Rang. (GunnS), þar sem skorað er á ríkisstjórnina að láta gera fyrir næsta þing áætlun um stofnkostnað og starfrækslu ríkisprentsmiðju, er geti annast prentun ríkissjóðs og opinberra stofnana.

Jeg hefi talið saman, hve mikið ríkissjóður hefir greitt fyrir prentun, heftingu og pappír fyrir sig og ýmsar opinberar stofnanir. Eru það samtals 273 þús. kr. á árinu 1926. Langstærsti liðurinn er Alþingistíðindi og Stjórnartíðindi, 98 þús. kr., þá póstur og sími 45 þús. kr., hagstofan og stjórnarráðið 37 þús. kr. og ýmislegt 22 þús. kr., samtals 202 þús. kr., sem borgaðar eru beint úr ríkissjóði. Þá eru ótalðar ýmsar stofnanir, sem reknar eru af hinu opinbera, svo sem Búnaðarfjlagið og

Fiskifjelaði 28 þús. kr., Landsbankinn 11 þús. kr., landsverslun og áfengisverslun 9 þús. kr., ýmislegt 11 þús. kr. Enn má telja Eimskipafjelað Íslands, sem nýtur mikils opinbers styrks, með ca. 12 þús. kr. prentkostnað. Þetta er samtals 71 þús. kr. Í flestum liðunum er talið með nokkuð af pappír og heftingu.

Þegar frá eru skilin Alþingis- og Stjórnartíðindi, er mjög mikið af þessu smáprentun, sem greidd er tiltölulega mjög háu verði. Verður hún áreiðanlega miklum mun ódýrari í prentsmiðju, sem ríkið á sjálft.

Jeg hefi aflað mjer upplýsinga um, hvað kosta mundu hingað komnar vjellar, sem annað gætu allri prentun fyrir hið opinbera. Mundu þær kosta hingað komnar og uppsettar ca. 155 þús. kr. íslenskar. Áætlaður rekstrarkostnaður er 175 þús. kr. á ári, en þar er ótalin pappír. Hinsvegar er ætlað riflega fyrir afskriftum, og húsaleiga er áætluð 1000 kr. á mánuði.

Hjer hefir nýlega verið samþykkt þál., þar sem stjórninni er falið að athuga, hvort ekki muni tiltækilegt að koma á fót öflugu ríkisforlagi. Ef af því verður, má telja sjálfsagt að prenta í ríkisprentsmiðjunni þær bækur, er forlagið gæfi út. Mundi það auka verkefni hennar mikið. Einnig styrkir ríkið nú útkomu fjölda bóka, og væri gott að gera það með afslætti í prentkostnaði, því að sjálfsagt væri, að ríkið sæi um prentun slíkra bóka.

Jeg geri nú ráð fyrir, að hæstv. stj. taki þetta alt til athugunar, ef tillagan verður samþykkt. Jafnframt geri jeg ráð fyrir, að athugað verði, hvort tiltækilegra væri að kaupa hjer gamla prentsmiðju eða að stofna nýja. Mætti

einkum færa tvenn rök fyrir því, að það fyrra væri haganlegra. Í fyrsta lagi eru til hjerna nógar prentsmiðjur, og í öðru lagi er ætíð nokkur vinningur að taka við starfandi prentsmiðju.

Jeg hygg, að allir hljóti að viðurkenna, að a. m. k. er rjett að athuga þetta mál. Jeg mun ekki gera að umtalsefni, hve haganlegir þeir samningar eru, sem ríkið hefir gert að undanfögnu um prentun, eða hvort hægt hefði verið að komast að þeim betri. En eins vil jeg geta, til að sýna, hve haganlegt fyrirkomulagið er. Prentun Alþingis- og Stjórnartíðinda skiftist nú á 4 prentsmiðjur. Skjalapartur Alþ. og Stjórnartíðindi er prentað sitt í hvorri prentsmiðju. Nú er það kunnugt, að bæði eru prentuð í skjalapartinum sjálfum og auk þess sjerprentuð í nokkrum eintökum öll þau lög, er þingið afgreiðir. Síðan er þetta lesmál „lagt af“ og sett að nýju í annari prentsmiðju, sem stjórnin hefir samið við um prentun Stjórnartíðinda. En prentun laganna í Stjórnartíðindunum byrjar skömmu eftir þinglok. Þetta og annað eins kæmi ekki fyrir, ef hvorttveggja væri prentað í prentsmiðju ríkisins.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 16:4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu
já: JörB, MG, MT, SÁÓ, SvÓ, TrÞ,
ÞorlJ, ÁÁ, BÁ, GunnS, HStef, HJ,
HG, HjV, JAJ, BSv.

nei: ÓTh, EJ, HK, JÓl.

Átta þm. (BSt, IngB, JJós, JS, LH, MJ, PO, SE) fjarstaddir.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 772).

13. Rán erlendra fiskimanna í varplöndum og selverum.

Á 58. fundi í Nd., 27. mars, var útbýtt:

Till. til þál. út af ránum erlendra fiskimanna í varplöndum og selverum við strendur landsins (A. 597).

Á 60. fundi í Nd., 29. mars, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 63. og 64. fundi í Nd., 3. og 4. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 70. fundi í Nd., 13. apríl, var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Þorleifur Jónsson*): Jeg hefi leyft mjer að bera fram till. til þál. um, að ýms þau hlunnindi, sem landsbúar eiga einir, sjeu betur vernduð fyrir ásælni og ránskap útlendra fiskimanna en verið hefir. Í greinargerðinni hefi jeg minst lítilega á framferði útlendinga á undanförunum árum í Austur-Skaftafellssýslu, sjerstaklega Færeyinga síðastl. ár. Og líka sögu munu fleiri hafa að segja. Heyrst hefi um ýms spjöll á Langanesi og þar í kring. Og í þáltill. frá hv. 2. þm. Árn. (MT) er talað um spjöll í Selvogi.

Jeg held, að tími sje til þess kominn, að eitthvað verulega sje hafist handa til að hindra það, að erlendir fiskimenn geti farið hershöndum um æðarvarp,

selalátur, bjargfugl o. fl. hlunnindi, sem landsbúar eiga.

Fyrri liður till. hljóðar um það, að stjórnin láti hafa nánar gætur á þessu eftirleiðis. Mín meining er, að lagt sje fyrir varðskipaforingjana að koma við og við, sjerstaklega að vorinu, á þær stöðvar, sem útlendir fiskimenn hafa sjerstaklega lagt í vana sinn að ræna. Jeg er viss um, að úti fyrir ströndum Austur-Skaftafellssýslu er mikil þörf á meiri landhelgisvörn en enn þá hefir verið framkvæmd þar. Þar er vanalega fult af togurum á vertíðinni, bæði innan og utan landhelgi, og þyrfti því meira eftirlit þar en nú er. En svo þyrfti að halda áfram eftirliti þar fram eftir vorinu, einmitt vegna egg- og selvera, sem þar eru fram með ströndinni. Mjer finst það skylda okkar að sýna þann manndóm, að varðar sjeu eignir og rjettindi landsbúa gegn útlendum yfirgangsmönnum.

Þá skal jeg víkja nokkrum orðum að seinni lið till. og skýra það mál nokkru nánar en gert er í greinargerðinni. Fer jeg þar eftir skjölum og skilríkjum, sem liggja í stjórnarráðinu og jeg hefi fengið að kynna mjer.

Hinn 8. maí í fyrra sást úr Lóni skip skamt frá eyjunni Vigur, og lagði bátur frá skipinu til eyjarinnar. Undir eins og þessa varð vart, símaði hreppstjórinn í Lóni til Hornafjarðar og fekk vjelbátinn Björgvin til að fara til Vigrar og athuga, hvaða skip þetta væri. Báturinn lagði undir eins af stað, og voru 5 menn í bátnum, og þegar hann kom á móts við Vigur, sá hann skútu sigla til hafs. Hann elti svo skútuna og náði henni loks. Hjet hún Heimdal T. G. 338 frá Færeyjum. Bátsmenn tóku

*) Ræðuhandr. óyfirlesið.

skipverja tali og báru á þá, að þeir hefðu verið að ræna í Vigur. En skipverjar neituðu því með öllu og sögðust bara hafa verið að skjóta fugl og sýndu máf nýskotinn. Fóru þeir sína leið og hægðu ekki neitt á sjer, og vjelbáturinn aftur til lands.

Þetta var nú fyrsta heimsókn Færeyinga í Vigur í vor leið. En svo líður ekki nema rúmur mánuður þar til skip sjest enn við Vigur. Það var 10. júní. Þá er enn símað til Hornafjarðar og sami vjelbátur fenginn til þess að at-huga um þetta skip. Sýslumaður Skaftafellssýslu hjelt próf yfir bátshöfninni á m/b. Björgvin 28. júní 1927. Formaður bátsins heitir Sigurður Ólafsson, og er bókað eftir honum við rjettarhaldið eins og hjer segir:

„Þann 10. þ. m. (júní) var kallað í vitnið frá Bygðarholti í Lóni og honum tilkynt um færeyska ránsmenn við Vigur, og var báturinn beðinn að fara á vit við þá og elta. Fóru þeir þegar austur, og er þeir komu þar eða austur að Fjarðarskerjum, sáu þeir færeyska skútu skamt undan Vigur, og var þar ekkert annað færeyskt skip. Siglir skútan þá hið hraðasta á burt og til hafs, enda byr á. Elti vjelbáturinn, en náði ekki lengi vel, alt að 3 klt. Er þeir áttu skamt að skútunni, sáu þeir á floti sekk fullan og fyrirbundinn, var hann þurr að ofan og sýnilegt, að skútumenn voru nýbúnir að kasta honum í sjóinn; þetta var hálf-tunnusekkur, og á fyrirbandinu var merkismiði, dýpkæði á pokanum og sökk hann brátt, svo að þeir náðu ekki, þótt rjett væru komnir að. En svo var pokinn lengi að sökkva, að líklegt er, að í honum hafi verið fugl (eða jafnvel egg, ef unguð væru). Komst vjelbáturinn þannig á

hlið við skútuna, en nafnið aftan á henni var svo ógreinilegt, að þeir sáu ekki, hvað það var. Einkennisstafir og númer voru greinileg í segli T. G. 358. Kveðst mættur hafa ávarpað Færeyingana reiður og kallað, að þeir hefðu verið að ræna, en þeir virtust hypja sig frá og svöruðu engu. Sigldi skútan áfram, en þar skildi með henni og bátunum, er hjelt heim“.

Þetta er aðalinntakið af því, sem kom fram við rjettarprófið yfir bátshöfninni á Björgvin.

Hinn 29. júní hjelt sýslumaður próf yfir mönnum í Lóni, er sáu aðfarir skipsins. Öll skjöl viðvíkjandi þessum Vigrarránum sendi sýslumaður til stjórnarinnar með brjefi 19. júlí, og 6. ágúst sendir hann reikninga yfir beinan kostnað við málið eystra: Reikning frá vjelbátunum fyrir þessar 2 ferðir, rjettargjöld o. fl., samtals kr. 524.85, ásamt skaðabótakröfu frá Sigurði Jónsyni í Stafafelli, sem er eigandi Vigrar, hljóðandi upp á 1000 kr.

Síðan sendir stjórnin hjer öll skjöl málsins til sendiherrans íslenska í Kaupmannahöfn með beiðni um, að málið verði rannsakað í Færeyjum. Sendiráð okkar beinir málinu til dómsmálaráðuneytisins í Kaupmannahöfn. Eru síðan skjölin send til Færeyja og skorað á amtið að rannsaka málið.

Hinn 19. okt. var próf haldið yfir skipshöfninni af „Heimdal“. Þeir skýra svo frá, að þeir hafi verið á leið frá Faxaflóa og hafi komið að eyjunum í Lónvíkinni 8. maí og 7 af þeim hafi farið á báti að eyjunum, og þar hafi þeir skotið 2 seli, 9 máfa, 1 langvíu og 2 álkur. Þeir hafa sjer til afsökunar, að þeim hafi verið bráðnauðsynlegt að

ná í nýmeti. Þeir hafi verið vesælir af vondu fæði o. s. frv. Þjóðast þeir til að greiða einhverjar bætur fyrir selina, en að öðru leyti ekki neitt.

Hinn 13. okt síðastl. var lögreglurjettur settur í Færeyjum og skipshöfnin af „Sunbeam“ kölluð fyrir rjett. Þeir sigldu frá Færeyjum beina leið upp undir Lón og komu til Vigrar 10. júní. Skipstjóri segir, að nokkrir hásetar hafi stungið upp á því að fara upp í eyjarnar Vigur og Böðvarssker (skamt frá Vigur), og ljét skipstjóri leiðast til þess. Þeir mönnuðu út bát, og á honum fór skipstíóri við 10. mann upp í eviuna: höfðu þeir með sér 4 byssur, og kváðust þeir hafa ætlað að skióta sel. Þegar þeir komu að landi, skutu þeir strax einn sel, sem lá uppi, og annan á sundi. Svo ængu þeir í æðarvarnið og tóku mikið af eggjum. Skipstíóri slumnaði til, að þeir myndu hafa tekið um 100 egg hver eða 1000 egg alls, en dún kváðust þeir ekki hafa tekið.

Þetta er samhljóða játning þeirra 10 skipverja af „Sunbeam“, sem prófaðir voru.

Þessi ríettarpróf eru síðan send til Kaupmannahafnar og málsskjölin. þar í umsögn danskra stjórnarvalda. afhent sendiherra Íslands. Hann sendir svo öll plöggin til dómsmálaráðuneytisins hjer ásamt brjefi, dags. 20. des. f. á., og skal jeg leyfa mjer að tilfæra dálítinn kafla úr því:

„Eins og skjöl þessi bera með sjer, hafa nú farið fram lögregluþróf í Færeyjum yfir skipstjóranum og skipshöfn tveggja færeyskra fiskiskipa, „Heimdals“ og Sunbeams“. Hafa þeir játað á sig brot, sem nánar er lýst í

þrófunum, og virðast vera sömu brotin sem sýslumaðurinn í Skaftafellssýslu á við.

Hefir skipstjórinn á „Sunbeam“ boðist til að greiða 100 kr. sekt fyrir brotið og 100 kr. í skaðabætur, en skipstjórinn á „Heimdal“ að greiða bætur fyrir tvo skotna seli.

Lögreglustjórinn í Færeyjum telur ekki hægt að höfða mál þar í landi fyrir íslensk lögreglubrot, og dómsmálaráðuneytið hjer felst á þá skoðun.

Er því varla um annað að ræða en annaðhvort að taka boði hinna seku um sekt og bætur, eða biða tækifæris að hafa hendur í hári þeirra, ef þeir koma til Íslands, svo tímanlega að hægt sje“.

Og þannig stendur þá málið nú. Og það er sennilegt, að við megum hafa þetta sem annað hundsbit, ef ekkert er meira að gert. Það getur orðið bið á því, að skipshafnirnar, sem voru í fyrra á „Heimdal“ og „Sunbeam“, fari svona að gamni sínu að spássera í hendur lögreglunnar hjer.

En jeg verð að álíta, að vegna mikils tjóns, sem íslenskur ríkisborgari hefir orðið fyrir af völdum þessara manna, og vegna sóma landsins, þá megí ekki hjer við sitja, ef annað er unt.

Það er sannað með játningu sjálfra sökudólganna, að þeir hafi farið í æðarvarp og tekið grúa af eggjum. Sjálfir segja þeir 1000, en hver veit, hve mikið það var. Það er líka sannað, að þeir hafi drepið sel og fugla. Þetta eru stórfeld brot á lögunum um friðun æðarfugls og öðrum friðunarlögum. Rænt er með þessu eigum manna, og þótt það sje kanske ekki brot á hegningarlögunum, þá eru það stórfeld brot á veiði- og friðunarlögum. Og viss er jeg þess,

að sá íslenskur borgari, sem staðinn hefði verið að slíku, hann hefði ekki sloppið með lítilfjörlega sekt.

En þarna eru danskir þegnar að verki. Þessir menn hafa samkv. 6. gr. sambandslaganna rjett til að veiða í landhelgi Íslands, en þau gefa engan rjett til að ræna hlunnindum landsbúa og brjóta öll friðunarlög, og það, sem er rarast, er það, að þeim, þessum jafnrjettismönnum okkar í landhelginni, er skotið undir það, að ekki sje hægt að dæma þá eftir íslenskum lögum, fyrst þeir gátu sloppið hjer úr greipum yfirvaldanna. Íslendingar geta enga rjett- ing fengið mála sinna, þótt slíkt og því- líkt komi fyrir aftur og aftur. Ef þeir seku ná að sleppa á haf út og heim til sín, þá er ekki hægt að fá þá dæmda.

En hvað myndi sambandsþjóð vor segja, ef íslenskir fiskimenn eða aðrir hjerlendir menn höguðu sjer eitthvað svipað í Danmörku, ef þeir skemdu einhverja þá gagnsmuni, sem landsmenn einir eiga? Mjer þætti von til, að þeir krefðust bóta fyrir.

Eins og þetta mál er alt í pottinn búið, þá vildi jeg leyfa mjer að óska, að hæstv. stjórn færi fram á það við dönsku stjórnina, að bæt看 komi fyrir þessi skemdarverk.

Eigandi eyjarinnar Vigrar fer fram á 1000 kr. bæt看; tel jeg víst, að það sje eigi of mikið. Það má nærri geta, hvernig varpið fer, þegar 10 menn, sem aðeins hafa það í huga að ná sjer í sem mest af eggjum, ösla um varp- landið aftur á bak og áfram. Varpið var athugað strax á eftir, og fundust þá dauðir fuglar, og varpið að öðru leyti stórskemt, eins og nærri má geta. Og búast má við, að varpið bíði þess ekki bæt看 næstu árin. Auk þessara

skaðabóta, sem farið er fram á, þá mun stjórnin hafa greitt fyrir kostnað við málið í Skaftafellssýslu kr. 524.85, og ætti það að greiðast einnig af hinum erlendu ránsmönnum.

Jeg þykist nú vita, að Danastjórn muni bregðast vel við og vilji sljetta yfir þessi brot, en verði á mót von minni tregða á því, þá teldi jeg reyn- andi að vísa máli þessu til aðgerða millilandanefndarinnar, og kröfum um bæt看 haldið þar fram af okkar mönn- um. Mætti þá og minna á það um leið, að samkv. 8. grein sambandslaganna er svo fyrir mælt, að Danir skuli hafa á hendi landhelgisvörn hjer, og mætti þá sjerstaklega minna á, að þá um leið hvílir nokkur skylda á þeim að líta eftir því, að danskir þegnar geri ekki óskunda og skemdir á hlunnindum landsbúa.

Alt það, sem jeg hefi skýrt frá hjer að framan um Vigrarránið, er tekið eftir rjettarprófum þeim, sem haldin voru í Austur-Skaftafellssýslu á síðast- liðnu sumri, og jafnframt eftir rjettar- prófunum í Færeyjum, þar sem hinir seku játuðu verknaðina á sig. Það er því ekki gripið úr lausu lofti, því að það styðst alt við opinberar skýrslur, sem eru fyrir hendi, og allir geta sjeð og sannfærst um, hvort ekki er rjett með farið. Það er því ekki til að dreifa neinni óvissu um þessi mál.

Aftur á móti skal jeg geta þess, til að fyrirbyggja misskilning, að jeg held, að ekki hafi sannast beint, hvaða út- lendingar það voru, sem rændu selverin í Austur-Skaftafellssýslu 1924. Ekki náðist í númer eða nöfn skipanna, en sterkur grunur ljeak á því, að það hefðu verið Færeyingar

Jeg hefi þá í fám orðum reifað þetta

mál nokkuð og vænti þess, að það þyki ekki tíðindum sæta, þótt farið sje með það inn í þingið. Vænti jeg þess enn-fremur, að hv. deild samþykki till. og hæstv. stjórn geri það sem unt er til þess að framfylgja henni.

Jeg tel það miklu skifta, að landsbúar megí fá að hafa hlunnindi sín í friði.

Jón Auðunn Jónsson*): Jeg vil leyfa mjer að spyrja hv. flm. (ÞorlJ), hvort ekkert hafi verið gert af hálfu stjórnarvaldanna íslensku til þess að hafa hendur í hári þessara ránsmanna. Jeg hygg. að ekki geti hjá því farið, að einhverjir þeirra muni vera hjer í fiskiflota Færeyinga, sem liggur hjer inni næstum daglega. Jeg hefi trú á, að fyrir þennan ránskap tæki, ef næðist í einhverja sökudólgana og þeim væri refsað. Þetta er ekki í fyrsta sinn, sem erlendir fiskimenn ræna eggver og selalátur. En jeg vildi taka það fram, að ef ekkert hefir verið gert til þess að hafa upp á þessum mönnum, með því að láta lögregluna rannsaka þau 40—50 fiskiskip færeysk, sem veiðar stunda hjer við land og leita iðulega hafnar hjer í Reykjavík, þá tel jeg litla ástæðu til þess að greiða atkvæði með till. og samþykkja hana. Með skriffinsku er ekki hægt að hefta ránskap. Ef við förum til dönsku stjórnarinnar til þess að fá bæt看, sje jeg ekki, að það sje ámælislaust fyrir Færeyinga að þurfa að fá dönsku þjóðina til þess að bæta tjón af ránskap af þeirra völdum.

Flm. (Þorleifur Jónsson*): Mjer er

*) Ræðuhndr. óyfíreslið.

ekki kunnugt um, hvað stjórnin hefir gert í þessu efni. Jeg átti tal við skrifstofustjórnann í dómsmálaráðuneytinu og heyrði á honum, að hann vildi leggja kapp á, að eitthvað væri gert til þess að hafa hendur í hári sökudólganna. En þótt svo færi, að sömu skipin kæmu hingað, þá er valt að treysta því, að þau hafi sömu skipshöfn og í fyrra. Það mundi valda mikilli rekistefnu, ef þessir menn væru nú dreifðir á margar skipshafnir.

Sem sagt get jeg ekki gefið fullnaðarsvar við fyrirspurn hv. þm. N.-Ísf. (JAJ). En mjer finst málið svo vaxið, að það sje sjálfsagt að samþykkja till. Það getur ekki skaðað, þótt haft sje í bakhöndinni að leita til dönsku stjórnarinnar til þess að fá bæt看, ef ekki tekst að hafa upp á þessum mönnum.

Jón Auðunn Jónsson*): Það er fyrsta skylda okkar, áður en við samþykkjum till., að fá að vita hjá hæstv. stjórn, hvort hún hefir látið reyna nokkuð til þess að hafa hendur í hári ránsmananna. Það geta varla komið svo hingað 40—50 skip, sem jeg hygg að sje því nær allur fiskiflota Færeyinga, að eftir sitji allir þeir, sem við ránið voru riðnir. Ef lögreglan gengi röggssamlega fram, hygg jeg, að einhverjir af sökudólgunum myndu finnast.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 773).

*) Ræðuhndr. óyfíreslið.

14. Ránskapur erlendra fiskimanna hjer við land.

Á 58. fundi í Nd., 27. mars, var útbýtt:

Till. til þál. um varnir gegn ránskap og yfiringangi erlendra fiskimanna hjer við land (A. 594).

Á 60. fundi í Nd., 29. mars, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 63. og 64. fundi í Nd., 3. og 4. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 70. fundi í Nd., 13. apríl, var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Magnús Torfason): Jeg þarf ekki að segja margt um þessar till. og get látið nægja að vísa til þess, er hv. flm. fyrri till. um svipað efni (á þskj. 597) (ÞorlJ) sagði fyrir stundu. Jeg skal aðeins skýra frá því, að þessi till. mín er fram komin vegna þess, að landseti ríkisins á Vogshúsum hefir kvartað undan því, að Færeyingar hafi legið þar í lögnum og skotið sel og fugl, yfirleitt drepíð alt, sem kvikt væri. Þar er engin ferja á floti, svo að til ágangsmanna hefir ekki náðst, og því er ekki hægt að kæra þá beint.

Að því er tjónið snertir, þá er frá því að segja, að bóndinn á Vogshúsum fekk áður fyr 70—80 kópa á vori, en veiðin hefir farið smáþverrandi, og á síðasta ári fekk hann eina 8 kópa; en Færeyingum kennir hann um það, hve þessi hlunnindi hafa rýrnað ár frá ári.

Því hefi jeg með þessari till. farið fram á það, að stjórnin sjái um, að varðskipin hafi nánari gætur á þessu athæfi. Það er náttúrlega gott út af fyrir sig, en þó get jeg ekki búist við því, að þau geri sjerstakar ferðir í þeim erindum einum, eins og jeg hefi ástæðu til að halda, að sumir búist við.

Jeg verð að taka undir það, sem hv. þm. A.-Sk. (ÞorlJ) og hv. þm. N.-fsf. (JAJ) hafa sagt, að það er ekki í fyrsta sinn, sem erlendir fiskimenn hafa farið ránshöndum um hlunnindi landsmanna. Jeg man eftir því, er jeg var í skóla, að þá var ekki nóg með, að þeir færu í hlunnindi einstakra manna og ljetu greipar sópa, heldur kom það fyrir, að þeir hjuggu strandhögg í landi. Veit ieg til þess, að mörð kindin hefir horfið af þeirra völdum. Og það verð jeg að segja, að mjer finst ekki minna mega vera, þegar erlendar þjóðir nota íslensk fiskimið, en að eignir landsmanna sjeu látnar í friði. Slíkar tiltekiur eru fremur þurrar þakkir fyrir það levfi, sem þeim er veitt til veiða hier í landhelgi. Og ef því á fram að fara, að þeir evði hlunnindum og gæðum landsins á þennan hátt, þá bykja mjer það vera kaldar kveðjur. Þykir mjer því rjett, að það komi fram á Albingi Íslendinga, að við sjeum ekki þeir ræflar að láta slíkt óátalið. Hitt er að vísu leiðinlegt, að þurfa að eiga í útistöðum við þessa litlu nágrannabjóð okkar. Hefði jeg helst kosið, að slíkt hefði ekki þurft að verða. En fyrst það er nú einu sinni fram komið, þá er hið minsta, sem hægt er að gera, að viðkomandi yfirvöld fái að vita það og heyra, að því sje ekki tekið þegjandi. Hygg jeg og, að helsta vörn gegn þessu framvegis sje, að allur almenn-

ingur fáí að vita, hvernig landsmenn þeirra haga sjer hjer við strendur landsins. Gæti þá farið svo, að þetta kæmi ekki fyrir framvegis, öllum til leiðinda. Svo eiga varðskipin að vera á verði um þetta, svo sem unt er. Þá er og sjálfsagt, að utanríkismálaráðuneytið láti þetta mál til sín taka. En hinu er jeg ekki meðmæltur, að skjóta þessu máli til löggjafnaðarnefndar, og tel ekki, að hún sie rjettur aðili í þessu máli. Er því ekkert hrifinn af að skjóta því þangað. Læt jeg svo þetta nægja. Vona jeg, að hv. þdm. taki till. vel. Vogshús urðu frá 12. maí s. l. eign Strandarkirkju. Það er gömul trú og enda staðrevnd. sem ekki verður á móti mælt, að heim, sem eitthvað gera á hlut kirkjunnar, farnast ekki vel. Till. er því meðfram fram borin vegna frænda vorra. Færevinga, svo þeir bíði ekki tjón af því að ræna kirkjuna eign sinni í framtíðinni.

Jón Auðunn Jónsson*): Vegna þess, að ieg gat um það áðan, er síðasta mál var til afgreiðslu, að jeg væri á móti þeirri till. og greiddi henni ekki atkv.. þá vil jeg geta þess, að jeg greiði atkv. með þessari till., þar sem jeg álit, að hún fari í rjetta átt.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 16. shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 774).

15. Millipinganevnd í tolla- og skattalöggjöf.

Á 57. fundi í Ed., 26. mars, var útbýtt:

Till. til þál. um skipun millipinganefndar í tolla- og skattalöggjöf landsins (A. 588).

Á 58. fundi í Ed., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skvldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 60. fundi í Ed., 29. mars, var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Ingvar Pálmason): Meiri hl. fihn. hefir leyft sjer að bera þessa þáltill. fram. Tilefni hennar er, að nauðsyn beri til þess að koma skatta- og tollakerfi okkar í það horf, að það verði stöðugra og eðlilegra en það er nú. Nú líður varla svo þing, að eigi sje eitthvað hreyft við þessum málum. Auk þess munu bæði þm. og flestir aðrir hafa á meðvitundinni, að þessi löggjöf sje ekki sem rjettlátust. Það er einnig ein orsök in til hinna tíðu breytinga. Þessar breytingar valda því, að meiri og meiri ringulreið kemst á löggjöfina með hverju þingi, sem líður. Hjer þarf því að finna fastan grundvöll, sem hægt er að byggja á.

Jeg veit, að hv. deild lítur svo á, að þessi ráðstöfun sje rjettmæt, og sje því ekki ástæðu til að hafa mál mitt lengra. Þó vil jeg geta þess, að meiri hl. fihn. telur eigi þörf á að vísa máli þessu til nefndar, þar sem sú nefnd,

*) Ræðuhndr. ófirlésið.

Alpt. 1928, D. (40. löggjafarþing).

er fengi það til meðferðar, yrði fjhn. Þó gerum við það eigi að kappsmáli, hvort það fer til nefndar eða ekki.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 7 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 13 shlj. atkv.

Á 62. fundi í Ed., 31. mars, var till. tekin til síðari umr.

Jón Þorláksson: Það hefir verið brotið upp á því áður hjer á Alþingi, að setja milliþinganefnd til þess að athuga tolla- og skattamál landsins, og lýsti jeg þá afstöðu minni til þess, á þann veg, að jeg teldi það ótímabært að setja slíka nefnd, meðan gengi og gildi íslenskra peninga væri ekki komið í fast horf. Jeg tel því nefndarskipun þessa ótímabæra enn, þar sem gildi peninga okkar er enn á reiki.

Auk þess kemur það altaf í ljós á hverju þingi, og ekki sist nú, að gerðar eru smábreytingar á tolla- og skattalöggjöfinni, eftir því sem þurfa þykir, og jeg býst við, að því yrði haldið áfram, þó að milliþinganefnd yrði sett til þess að athuga mál þessi í heild.

Jeg fæ því ekki annað sjeð en að slík nefndarskipun sem þessi sje með öllu tilgangslaus, og mun jeg því greiða atkvæði á móti till. þessari.

Flm. (Ingvar Pálmason): Jeg skal ekki lengja umræðurnar mikið. Það má segja, að fyrri ástæða hv. 3. landsk. (JP), óvissan um verðgildi íslenskra peninga, geti verið frambærileg í þessu efni, en þó tel jeg hana alls ekki geta

verið fullgilda ástæðu á móti þessari breytingu, því að ringulreiðin, sem nú er komin á tolla- og skattalöggjöf landsins, er orðin svo mikil, að það er beinlínis knýjandi þörf að koma henni á fastan grundvöll.

Um það geta vitanlega verið deildar skoðanir, hvaða leiðir eigi að fara, og því virðist mjer rjett, að milliþinganefnd taki málið í heild sinni til athugunar, því að það getur vitanlega verið um fleiri leiðir að ræða en þær, sem bent er á í till.

Síðari mótbáru hv. 3. landsk. (JP) verð jeg því að telja lítilsvirði, nema þá því aðeins, að hann telji heppilegast að altaf sje verið að hringla með skattalöggjöfina, eins og gert hefir verið að undanfögnu. En jeg býst ekki við, að sú stefna hafi mikið fylgi meðal almennings, því að slíkt fyrirkomulag er óhentugt bæði fyrir ríkissjóð og skattgreiðendur.

Jeg leyfi mjer því að vænta þess, að hv. deild samþ. þessa till., því að jeg tel hana nauðsynlega, og kostnaður af henni getur aldrei orðið mikill.

ATKVGR.

Till. samþ. með 8:4 atkv. og afgr. til Nd.

Á 62. fundi í Nd., 31. mars, var till. útbýtt eins og hún var samþ. við síðari umr. í Ed. (A. 588).

Á 64. fundi í Nd., 3. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 65. fundi í Nd., næsta dag, var till.

aftur tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 67. og 68. fundi í Nd., 3. og 4. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 69. fundi í Nd., næsta dag, var till. enn tekin til fyrri umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 16. shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 16 shlj. atkv.

Á 71. fundi í Nd., 14. apríl, var till. tekin til síðari umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Till. samþ. með 16:5 atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 781).

16. Berklavarnalög.

Á 56. fundi í Nd., 24. mars, var út-býtt:

Till. til þál. um endurskoðun berklavarnalaganna (A. 566).

Á 58. fundi í Nd., 27. mars, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 70. fundi í Nd., 13. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 73. fundi í Nd., 16. apríl, var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Jörundur Brynjólfsson*): Eins og kunnugt er, hefir miklu fje verið varið til berklavarna á undanförunum árum, frá því að lög um það voru sett 1921.

Í 5 ár, frá 1922 til 1926, hafa um 5 milj. kr. verið greiddar úr ríkissjóði til berklavarna. Árið 1922 voru greiddar kr. 131.000, 1923 um kr. 280.000, 1924 kr. 371.000, 1925 um kr. 530.000 og árið 1926 rúmar kr. 500.000. Eins og sjá má, hefir kostnaðurinn farið vaxandi, bó hann að vísu hafi orðið á móta mikill tvö síðustu árin. Við þessu væri ekkert að segja, ef nauðsyn krefði og geta ríkissjóðs gerði það kleift. En þeir, sem til þekkja, vita, að ríkissjóður hefir í mörg horn að líta, og óttast, að hann fái ekki rönd við reist. Mikið af gjöldum ríkissjóðs eru orðin föst útgjöld, og ef illa árar og tekjur bregðast, þá má hreint og beint búast við fjárþroti. Þetta gefur tilefni til að ihuga, hvort ekki megi komast hjá að greiða eitthvað af þessum gjöldum eða draga úr þeim.

Þessari veiki er að vísu svo varið, að mikið er í sölur leggjandi til þess að reisa rönd við útbreiðslu hennar. Má ekki horfa í útgjöldin, ef annars er ekki kostur. En það er fullyrt, að allmikið fje sje greitt úr ríkissjóði til berklavarna, sem þó ekki sje full nauðsyn á, og að margir þeir, sem styrks

*) Ræðuhndr. óyfirlesið.

njóta, mundu geta staðið straum af kostnaðinum af eigin ramleik. Við því væri ekki mikið að segja, ef getu ríkissjóðs væri ekki ofboðið með þessu. En svo er nú ástatt um fjárhag landsins, að taka verður tillit til þess. Það er ekki meining okkar flm., að ver verði sjeð fyrir vörnunum en nú er, heldur verði lögin svo úr garði gerð, að betur sje trygt, að þeir njóti ekki ríkisstvrs. er ekki þurfa á honum að halda. Jeg vona, að menn hafi ekki á móti því, að þetta verði athugað vandlega. Til-lagan beinist eingöngu að því að koma í veg fyrir misnotkun fjárens, en alls ekki að draga úr nauðsynlegum vörn-um.

Jeg fer ekki út í það, hvort þessar varnir hafa revnst vel, hvað heilsufar-inu viðvíkur. eða ekki. Það munu sjer-fræðingar fialla um, ef lögin verða tek-in til endurskoðunar.

Jeg skal ekki fjölyrða frekar um þessa tillögu. Málið er ofur einfalt, og það er ekki nema von til, að menn ger-ist ópolinmóðir að hlýða á langar ræð-ur. Menn hafa og ýmsu að sinna nú í þinglokin.

Haraldur Guðmundsson: Jeg hefi ekki beinlínis á móti þessari till., eftir að flm. (JörB) hefir fylgt henni úr garði eins og hann gerði. En ef tilgang-urinn er sá, að hindra það eitt, að þeir fái styrk, sem ekki þurfa hans með, þá er hún óþörf. Mig minnir ekki bet-ur en að í berklavarnalögunum standi, að stjórnin eigi að sjá um, að fjeð sje eigi misnotað á þann hátt, að þeir njóti styrks, er ekki þurfa hans.

Í þessu sambandi skal jeg geta þess, að þegar menn eru að telja eftir fjár-útlát ríkissjóðs vegna berklavarnalag-

anna, þá mega menn ekki gleyma því, að þó hætt sje að greiða kostnaðinn úr ríkissjóði, þá fellur hann samt sem áð-ur á landsmenn. En sjúkrahúsin munu reynast ódýrari og langtum öruggari verustaður handa sjúklingunum heldur en heimilin, svo að kostnaðurinn verður síst minni, ef sjúklingarnir hverfa það-an. og sýkingarhættan margföld.

Þess verður einnig að gæta, að berklavarnirnar eru ekki orðnar til vegna sjúklinganna sjálfra, heldur ein-mitt vegna hinna heilbrigðu. Það er verið að forða þeim frá veikinni. Því er fullkomin sanngirni í því, að þeir greiði kostnaðinn.

Sem sagt, jeg er ekki beinlínis á móti till., eftir að hv. flm. (JörB) hefir mælt fyrir henni. En mjer finst hún ó-þörf. Stjórnin hefir þetta mál í hönd-um sjer samkvæmt núgildandi berkla-varnalögum. Það á að nægja.

Hannes Jónsson*): Eins og till. er orðuð og eins og henni var fylgt úr hlaði, þá er hjer ekki um annað að ræða en tilfærslu kostnaðar. Það á að færa kostaðinn frá ríkissjóði og til ein-staklinganna. Þetta getur verið var-hugavert. Við því má búast, að menn leiti síður læknis, ef þeir þurfa sjálfir að borga læknishjálpinu. En það væri mikið bøl, ef sjúklingar með smitunar-hættu leituðu sjer ekki bótar meina sinna.

Eftir gildandi lögum er mjög erfitt um það að segja, hvort einstaklingur-inn telst fær um að greiða kostnaðinn, eða ekki. Eins og lögin voru fram-kvæmd á síðasta ári, hefir verið dregið úr kostnaði ríkissjóðs og mönnum gert

*) Ræðuhndr. óyfirlesið.

erfiðara fyrir með að fá styrk. En í sambandi við þetta dettur mér í hug, að hægt væri að draga úr kostnaðinum, bæði hjá ríkinu og einstaklingum, því það er vitanlegt, að læknskostnaðurinn sjálfur er mjög mikill. Þeir, sem til þekkja, telja, að læknar flestir hafi eins miklar tekjur af berklasjúklingum og föstum launum þeirra nemur.

Þetta er sjáanlega alrangt fyrir-komulag, eða læknarnir sjálfir skáka í skálkaskjóli laganna og fara öðruvísi að en til er ætlast. Þessu hygg jeg að stjórnarvöldin gætu kipt töluvert í lag. Ef tillagan á að skoðast sem árás á þetta, er hún góð að því leyti. En berklavörnunum er áreiðanlega ekkert gott gert með því að taka berklakostnaðinn af hinu opinbera og leggja hann á einstaklingana.

Það er margt, sem hugsa þarf um í sambandi við berklavarnirnar. En höfuðatriðið er það, að koma húsakynnum landsmanna í gott horf, svo að sýkingin verði ekki eins almenn. Hin eina rjetta leið er sú, að byggja upp sveitir landsins. Það er áreiðanlegt, að flestir berklasjúklingarnir eru úr þeim sveitum, þar sem verst eru húsakynni. Ef þessar sveitir væru byggðar vel upp, fullyrði jeg, að veikin rjenar mikið. Það má ekki lengur viðgangast, að mikill hluti þjóðarinnar hýrist í kofum, sem ekki eru nokkru kvikindi boðlegir, síst menskum mönnum.

Í þessu máli sem öðrum á að byrgja brunninn áður en barnið er dottið ofan í. Náttúrlega getur verið ágreiningur um þær leiðir, er fara ber til þess. Mér virðist, að fyrst í stað verði að styrkja sjúklingana og kosta læknishjálp þeirra, svo sem gert hefir verið. En höfuðatriðið, sem við verðum að

beina öllum kröftum að í framtíðinni, er að bæta húsakynnin.

Flm. (Jörundur Brynjólfsson*): Jeg hefi ekki ýkjamiklu að svara þeim tveim hv. þdm., er talað hafa. Hv. þm. Ísaf. (HG) hafði, að því er virtist, lítið við tillöguna að athuga. Jeg get verið því sammála, að ef lögin verða endurskoðuð, má aðeins draga úr kostnaði ríkissjóðs á þann hátt, að berklavarnirnar verði ekki rýrðar. Jeg hygg, að þeir, sem efni hafa á að kosta sig sjálfir vegna sjúkleikans, geri það jafnt, hvort sem þeir hafa styrk til þess frá ríkissjóði eða ekki. Því er ekki mikil hætta á, að dregið verði úr berklavörnunum með því að láta gera strangari kröfur til þess, að menn kosti sig sjálfir.

Það er ekki ætlun okkar flm., að til-laga okkar verði til þess, að lakar verði vernduð heilbrigði landsmanna en áður. — Það er alveg rjett, að berklavarnirnar eru ekki eingöngu vegna sjúklinganna sjálfra, heldur fyrst og fremst vegna hinna heilbrigðu. En það er framkvæmd þessara laga, sem við álitum ábótavant. Og orðalag þeirra er þannig, að mjög auðvelt er að misbeita þeim. Til þess að fá kostnað sinn greiddan þurfa menn aðeins að fá vottorð um, að þeir biði tjón á efnahag sínum. Slíkt vottorð er næsta auðvelt að fá, því að það er auðvitað mál, að allir eða nær allir sjúklingar biða tjón á efnahag sínum við það að leita sjer lækninga, ef lítið er á það eitt, hvað þeir verða að gjalda af fjármunum. Ef lítið er á þetta frá öðru sjónarmiði, hættunni, sem vofir yfir heimilisfólk-

*) Ræðuhndr. óyfirlesið.

inu o. s. frv., þá getur altaf verið vafamál, hvort menn biða fjárhagslegt tjón við að leita sjer lækninga. Hv. þm. Ísaf. (HG) sagði, að það væri ekki þjóðarsparnaður að flytja kostnaðinn af ríkissjóði á einstaklingana. Þetta er að vissu leyti rjett. En það er mikill munur fyrir ríkissjóð, hvort hann þarf að heimta skatta af borgurum þjóðfjelagsins til að greiða þennan kostnað eða ekki, einkum þegar hann er orðinn svo hlaðinn gjöldum sem nú er hjer á landi. Fleiru þykist jeg ekki þurfa að svara hv. þm. Ísaf.

Það, sem hv. þm. V.-Húnv. (HJ) sagði, voru eins mikil meðmæli með till. eins og andmæli. Það, sem hann áleit, að áfátt væri um framkvæmd laganna, stafar einmitt af göllum á þeim, og það þarf að lagfæra.

Hv. þm. gat um það, að menn mundu síður leita læknishjálp, ef þeir ættu sjálfir að borga hana. En við gerum aðeins ráð fyrir því, að þeir verði látnir greiða kostnað sinn, sem efni hafa á því. (HJ: Hversu mikið þurfa menn að eiga til þess?). Jeg geri ráð fyrir, að það hljóti að fara nokkuð eftir heimilisástandum hvers eins. Annars veit jeg ekki nákvæmlega, hve því verður best hagað, og þótt jeg vissi það, hygg jeg, að hv. þm. V.-Húnv. yrði þreyttur að hlýða á mig útskýra það nákvæmlega. En ef jeg vissi, hvernig ætti að koma þessu fyrir út í æsar, þá þyrfti jeg ekki að biðja stjórnina að undirbúa frv. um þetta, heldur mundi jeg bera það fram sjálfur. Því þykir mjer hv. þm. spyrja mjög furðulega.

Mjer finst, að allir geti með góðri samvisku greitt þessari tillögu atkvæði. Það á aðeins að draga úr kostnaðinum, án þess að draga úr vörnunum.

Haraldur Guðmundsson: Jeg vil endurtaka það, sem jeg sagði áður, að jeg sje enga ástæðu til að samþykkja þessa tillögu, eftir þær breytingar, er gerðar voru á berklavarnalögunum í fyrra. Í lögunum í fyrra, nr. 42, 31. maí, segir svo í 1. gr, með leyfi hæstv. forseta:

„14. gr. skal orða svo: Berklaveikur sjúklingur getur fengið ókeypis vist eða styrk til vistar í heilsuhælum, sjúkrahúsum eða sumarhælum barna, ef hann eða sá, sem framfærsluskyldan hvílir á, er svo efnum búinn, að ætla má, að hann mundi liða mikið tjón a efnahag sínum eða jafnvel verða öreigi, ætti hann að standa straum af kostnaði þeim, er af slíkri vist leiðir. Til þessa kostnaðar telst einnig lyf og læknis-hjálp. . .“.

Það er ekki talað um, að sjúklingurinn biði tjón á efnahag sínum, eins og hv. flm. (JörB) sagði, heldur talað um, að hann biði mikið tjón eða jafnvel verði öreigi. Þetta á að sanna með því, að „hreppsnefnd eða sveitarstjórn dvalarsveitar sjúklingsins sendi stjórnarráðinu skýrslu um efnahag hans. Skal hjeraðslæknir staðfesta skýrslu þessa eftir bestu vitund og jafnframt votta, að vist utan heimilis sje nauðsynleg“. Vegna styrks til efnaðra manna sje jeg því enga ástæðu til að skora á stjórnina að framkvæma endurskoðun á berklavarnalögunum. Hún hefir fult vald til að taka í taumana samkv. núgildandi lögum og fyrirbyggja, að óverðugir njóti styrks. Það er ómögulegt að draga úr kostnaðinum án þess að varnirnar minki, nema á þeim lið, sem hv. þm. V.-Húnv. (HJ) nefndi. En til þess þarf enga laga-breytingu. Stjórnarráðið getur ákveðið hámark daggjalds sjúklinga, ef ástæða

Berklavarnalög.

þykir til, og getur sett reglur um sundurliðun þeirra reikninga, er ríkissjóður greiðir. Að öllum gögnum fengnum á stjórnarráðið að úrskurða, hvort sjúklingurinn sje styrkhæfur og að hve miklu leyti. Stjórnarráðið getur þannig haft bæði tögl og hagldir, ef það notar sjer heimild gildandi laga. Það er mäske rjett, að það hafi ekki verið gert, en með röggsemi mætti áreiðanlega bæta úr því, án þess að breyta lögunum í nokkru. En það teldi jeg illa farið, ef svo yrði dregið úr berklavörnunum, að þær yrðu lakari en nú eru þær, enda þótt óverulegur sparnaður á ríkisfje fengist.

Flm. (Jörundur Brynjólfsson*): Jeg hjelt, að þessi hv. þm. (HG), sem a. m. k. 1—2 undanfarin ár hefir gert sjer sjerstakt far um að kynnst gjöldum landsins, gæti ekki efast um, að berklavarnalögin hafa verið misnotuð óskaplega.

Það mun vera rjett hjá hv. þm., að í lögunum sje talað um „mikið“ tjón, — jeg hafði ekki Stjórnartíðindin við höndina, — en hver er kominn til að segja um það fyrirfram, hvort einhver líður mikið tjón eða ekki? Auk þess er það altaf matsatriði, og framkvæmd laganna bendir á, að það mat sje ríkissjóði ekki altaf sem hagstæðast. Jeg hirði ekki að nefna einstök dæmi um það, að lögin hafi verið misnotuð, enda á það varla við á þessum stað. En jeg hygg, að enginn, sem hefir kynt sjer málið, geti efast um, að misnotkun hafi átt sjer stað. Jafnvel þessi hv. þm., sem þó hefir sjerstaka tilhneigingu til að halda uppi skildinum fyrir berklavarna-

lögin, viðurkendi, að þau hefðu verið misnotuð á a. m. k. einu sviði.

Hannes Jónsson*): Jeg mun greiða þessari tillögu atkvæði, en kemst ekki hjá að gera nokkra grein fyrir, af hverju jeg geri það. Jeg felst ekki á það hjá hv. flm., að ríkið greiði verulegar upphæðir, sem því ber ekki að greiða, nema því aðeins, að þær sjeu ranglega tilfærðar. En það er ekki hægt að kenna lögunum. Jeg vil líka heldur, að greitt sje of mikið úr ríkissjóði í þessu skyni en of lítið. Því að ef gengið er á rjett einstaklinganna í þessu efni, þá er öruggt, að það verður til þess að draga úr áhuga þeirra fyrir því að koma sínum nánustu á sjúkrahús, þar sem þeir gætu læknað eða a. m. k. komist hjá því að sýkja aðra. En sýkingarhættan er höfuðatriðið. Því er betra, að ríkissjóður greiði of mikið en of lítið. Það getur komið honum margfaldlega í koll síðar, ef of lítið er greitt. — En jeg hygg, að tillagan geti orðið til þess herða á hæstv. stjórn um eftirlitið með því, að veikindi fólksins verði einstökum embættismönnum ekki stórkostleg fjebúfa, og því greiði jeg henni atkvæði mitt.

Flm. (Jörundur Brynjólfsson*): Mjer heyrst á hv. þm. V.-Húnv. (HJ), að hann hafi ekki kynt sjer til hlítar það atriði, sem hann talar um. Mestur hluti af gjöldunum vegna berklavarnalaganna fer nefnilega til lækna. Í Sjúkrasamlagi Reykjavíkur eru árleg gjöld um 50 þús. kr., og af því hafa lækarnir tekið um 38 þús. (HJ: Þetta þarf að lagfæra). Ástandið er ekki mikið betra hjer. Styrkurinn, sem greiddur

*) Ræðuhndr. ófirlésið.

*) Ræðuhndr. ófirlésið.

er til sjúklinganna sjálfra, er ekki nema liðlega 10 þús. kr. Mikill hluti af hinu fer til lækna.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 14:3 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 796).

17. Veðurspár,

Á 37. fundi í Nd., 2. mars, var útbýtt:

Till. til þál. um veðurspár (A. 365).

Á 41. fundi í Nd., 7. mars, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 63. fundi í Nd., 2. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 69. fundi í Nd., 12. apríl, áður en gengið væri til dagskrár, mælti

Jóhann Jósefsson: Jeg vil leyfa mjer að vekja athygli á því, að 3. mars var útbýtt hjer í deildinni þáltill. frá mjer og hv. þm. Borgf. (PO), um veðurspár. Síðan er langur tími liðinn. Till. hefir verið tekin á dagskrá, en tekin út af henni aftur. Till. þessi er komin fram vegna kvartana sjómanna um óáreiðanleik veðurskeytanna. Með því að jeg veit ekki til, að úr ágöllum hafi verið bætt í veðurstofunni, og útvarpið er nú

hætt að senda út veðurskeyti, vil jeg mælast til þess, að hæstv. forseti taki þessa þáltill. á dagskrá við næsta þóknanlegt tækifæri.

Forseti (BSv): Vegna tilmæla hv. flm. (JJós) skal jeg geta þess, að jeg hafði ætlað mjer að taka umrædda þáltill. á dagskrá í dag. En af því að svo mörg mál dagaði uppi í gær, var það ekki unt. En á morgun verður hún tekin á dagskrá.

Á 70. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 73. fundi í Nd., 16. apríl, var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Jóhann Jósefsson): Við höfum, hv. þm. Borgf. (PO) og jeg, flutt hjer till. til þál. á þskj. 365, þar sem þess er farið á leit, að Nd. skori á ríkisstjórnina að rannsaka, hvað valda muni því, að veðurspár veðurstofunnar hafa gengið ver eftir nú en í fyrra, og ráða bót á því, sem aflaga fer í því efni, eftir því sem unt er.

Þessi tillaga er fram komin út af umkvörtunum yfir óáreiðanleika veðurspánna, aðallega í janúar og febrúar þessa árs. Þessar umkvartanir munu flestar hafa komið frá sjómönnum í Vestmannaeyjum. Mjer var t. d. tilkynt það gegnum síma, að menn væru mjög óánægðir með þær og þætti þær gefast ver en í fyrra. Jeg var nú satt að segja tregur til að fara að skifta mjer nokkuð af því máli, öðruvísi en ef fullvíst væri, að það væri virkilega ástæða til þess.

Það, sem hefir gerst í málinu síðan, er það, að bæði útgerðarmenn í Vest-

mannaeyjum og eins sjómannaþjelagið hafa samþykkt áskoranir til þingsins út af þessu, og ber hvoruntveggja saman um það, að veðurspárnar hafi reynst miklu miður nú en í fyrra. Auk þess fór fram dálítil rannsókn, sem björgunarþjelagið stóð fyrir, á því, hvernig spárnar reyndust dagana frá 8.—15. febrúar, að báðum dögum meðtöldum. Jeg get tekið það fram, að því er þessa rannsókn snertir, að hún sýndi töluverðar misfellur á spánum. Það kom þar fram, að þær rættust ekki ávalt sem skyldi. En jeg vil líka taka það fram í þessu sambandi, að það er fyrst og fremst ekki neitt undarlegt, þótt veðurspár kunni að mistakast, og svo hefir fulltrúinn í veðurstofunni sagt mjer, að einmitt þessa daga, sem voru valdir af handahófi hafi verið mjög erfitt að spá um veður. Það verður ávalt að hafa augun opin fyrir því, hve erfiðleikarnir eru miklir.

Eins og kunnugt er, hefir veðurstofan hjer starfað í nær 8 ár, og á þeim árum hefir orðið ákaflega mikil breyting á aðstöðu manna til veðráttu yfir höfuð. Nú er komið í það horf hjer á landi, eins og annarsstaðar fyrir löngu, að veðurstofan gefur út spá um það, hvernig veðrið muni verða næstu dagur. Þetta var t. d. í fyrra í Vestmannaeyjum nokkuð nýtt, og björgunarþjelagið hagnýtti þessar veðurspár sem einn lið í sinni starfsemi, með mjög blessunarrikum árangri. Menn bygðu mjög á þeim, af því að þær þóttu, sjerstaklega á vertíðinni, gefast mjög vel, en þetta ár er sem menn hafi orðið fyrir mjög miklum vonbrigðum í því efni. Nú vil jeg taka það fram, að

kvartanir eru ekki aðeins frá Vestmannaeyjum. Samskonar umkvartanir hafa líka komið frá Akranesi, og í Sandgerði hafa menn líka verið mjög óánægðir yfir því, hve illa veðurspárnar hafi reynst.

Þá má og bæta því við, að útvarpsstöðin hjer, sem hafði mikið með útvarp veðurspánna að gera, hefir líka látið þess getið, að togaraskipstjórar hafi mjög kvartað yfir þessum veðurspám. Það ber hjer alt að sama brunni, að það hefir af einhverjum ástæðum tekist ver með spárnar nú en í fyrra. Þessar kvartanir hafa náttúrlega komið til veðurstofunnar, og fulltrúinn þar gerði einskonar rannsókn eða samamburð á því, hvernig þær hafa reynst á sama tímabili 1927 og þetta ár, og eftir útkomunni á hans rannsókn fær hann það út, að eftir því hefðu þær átt að reynast fyllilega eins góðar nú og í fyrra. Hann segir t. d., að árið 1927 hafi veðurspárnar fyrir næstu nótt reynst rjettar í 86 tilfellum af 100 að því er vindátt snerti, og í 71 tilfelli af 100 að því er veðurhæðina snerti, en á sama tíma þetta ár hafa spárnar reynst rjettar í 88 tilfellum af 100 að því er vindátt snerti, og 86 tilfellum af 100 með veðurhæð, svo að þetta ætti þá að vera snögt um betra heldur en var í fyrra. En þetta kemur ákaflega illa heim við þá reynslu, sem sjómennirnir hafa haft.

Þá vil jeg víkja nokkrum orðum að því, hvernig ástatt er nú í veðurstofunni. Fyrst ætla jeg að segja frá því, sem óhjákvæmilegt er í því efni, að hæstv. forsrh. (TrÞ) ljeði mjer góðfúslega skjöl, sem snerta þetta mál og

komið hafa til stjórnarráðsins frá veðurstofunni, og það, sem jeg segi um ástandið, er úr þeim skjölum.

Forstjóri veðurstofunnar gerði annan útreikning á sama tímabili og fulltrúinn, og komst hann að þeirri niðurstöðu, að árið 1927 hefði í 78 tilfellum af 100 verið rjett spád fyrir næstu nótt um vindátt og í 72 af 100 hvað veðurhæð snerti, en í ár, á sama tímabili, hafi verið rjett spád um vindátt í 58 tilfellum af 100, en í 66 tilfellum af 100 um veðurhæð, og hafi þannig í ár verið mun lakari útkoma á veðurspánum. En þetta er algerlega öfugt við niðurstöðu fulltrúans, svo að maður veit naumast, hvað hægt er að leggja upp úr þeim athugunum, sem gerðar eru um veðurspárnar. Hætt er við, að útreikningar þessir sjeu þannig, að ekki sje gott að reiða sig á þá til fulls. Að minsta kosti ber þessi prófun forstjóra og fulltrúa vott um það, þar sem þeir fara báðir eftir sömu gögnum, en komast þó að þveröfugri niðurstöðu, enda er víst, að veðurskeytin fara mjög eftir persónulegu áliti þess, er hefir prófun þeirra á hendi.

Það skiftir miklu máli, að almenningur hafi traust á stofnun þeirri, er skeytin sendir, svo miklu, að segja má, að not almennings af veðurspám sjeu undir þessu trausti komin. En þetta traust hefir einmitt minkað mjög í vetur, eins og þær kvartanir, sem fram hafa komið, bera með sjer.

Jeg vil nú lesa upp nokkur orð úr álitsskjali forstjóra veðurstofunnar. Þar segir svo:

„Það, sem í rauninni skiftir mestu máli hjer, er, hve mikil not almenningur hefir af veðurspánum, og þar sem hjer liggur fyrir umkvörtun frá Sjó-

mannafjelagi Vestmannaeyja, er það óneitanlega bending í þá átt, að veðurspárnar hafi upp á síðkastið eigi verið jafngóðar og æskilegt væri. Í þessari umkvörtun eru engin dæmi greind, sem sýni, hvenær og á hvern hátt spárnar hafi mistekist, og þess vegna er ekki hægt að dæma um einstök atriði. Jeg hefi sjálfur gert mjer nokkurt far um að athuga á hverjum degi, hvernig veðurspárnar takast, og verð því miður að játa, að þær hafa stundum brugðist tilfinnanlega, og ekki síður í vetur en áður. Þótt jeg hafi skrifað hjá mjer nokkur dæmi upp á rangar veðurspár, sleppi jeg að tilgreina þau hjer í þetta sinn. . . . Af þeim útreikningum, sem jeg hefi gert yfir veðurspárnar í jan. 1927 og 1928, af umkvörtun almennings og af því, hve oft jeg hefi veitt því eftirtekt, að veðrið hafi orðið öðruvísi en veðurspáin sagði, verð jeg að hallast að þeirri skoðun, að veðurspárnar í vetur hafi eigi verið betri en þær voru í fyrra, og að sumu leyti jafnvel lakari. Veðurfregnir hafa í vetur fengist betri, einkum frá Grænlandi, en það ætti að vera mikill styrkur. Hinsvegar var í fyrravetur, vegna veðurlags, óvenjulega gott að spá, en í vetur fremur erfitt. Sjálfsagt á þetta nokkurn þátt í því, að veðurspárnar reynast nú lakari en í fyrra. En þegar tillit er tekið til þess, að veðurspámaðurinn getur nú stuðst við miklu meiri persónulega reynslu, hefði mátt búast við því, að það, ásamt bættum veðurfregnum, hefði meira en vegið á móti auknum erfiðleikum vegna breytts tíðarfars, en reynslan virðist hafa orðið önnur“.

Bæði forstjóra og fulltrúa ber saman um það, að tíðarfar hafi verið örðugra viðfangs fyrir veðurspádóma í vetur en

í fyrravetur. En hinsvegar hafa verið stöðugar veðurfregnir frá Grænlandi í vetur, en þær fregnir voru óabyggilegar í fyrra. Fulltrúinn, sem staðið hefir fyrir veðurspánum í vetur, heldur því fram, að kvartanir sjómanna í vetur byggist á því, að þeir sjeu farnir að gera of háar kröfur til veðurspánna. Vegna þess, að spárnar hafi reynst vel undanfarið, sjeu þeir farnir að vænta meira af þeim en sanngjarnt er. Þessu álitu fulltrúans verð jeg að mótmæla. Þegar stundir líða fram, verður almenningssálituð besti dómurinn um það, hversu spárnar gefist. Prófun sjerfræðinga verður ávalt nokkuð lituð af persónulegum skoðunum þeirra, en þeir, sem verða daglega að ráðgast við skeytin, fá það á tilfinninguna, hvort veðurspárnar eru notandi eða ekki. Jeg hygg, að óhætt sje að álíta, eftir kvörtunum þeim, sem borist hafa frá togarskipstjórum og sjómönnum í Vestmannaeyjum og á Akranesi, að veðurspárnar í ár hafi gefist töluvert ver en í fyrra.

Þá er að leita orsakanna til þess, og geta þær verið ýmsar. Þær geta verið fólgnar í algerlega tekniskum atriðum, t. d. hvar eigi að draga línuna á milli almennra veðurfregna og stormfregna, og gæti verið eitthvað fleira, sem athuga þyrfti, hvort eigi gæti valdið miskilningi. Og enn er eitt atriði, sem ekki er hægt að komast hjá að minnast á, þótt sorglegt sje, og það er, að samvinna starfsmanna í veðurstofunni, sem þyrfti að vera meiri og betri þar en víðast hvar annarsstaðar, er mjög í molum eða alls engin. Þetta er eitt-hvert alvarlegasta atriðið. Í brjefum

þeim frá veðurstofunni til stjórnarráðsins, sem hæstv. forsrh. (TrP) hefir lánað mjer, kemur þessi sundurþykkja á milli forstjóra veðurstofunnar og fulltrúa hans mjög berlega í ljós. Forstjórinn kvartar yfir því hvað eftir annað, hvernig fulltrúinn komi fram. Vil jeg vitna í eitt af þessum brjefum til að sýna, hvernig ástandið er. Í brjefi dagsettu 19. jan. þ. á. skrifar forstjórinn til stjórnarráðsins:

„Hjer með leyfi jeg mjer að kvarta yfir framkomu fulltrúans á veðurstofunni, hr. Jóns Eyþórssonar.

Eins og hinu háa ráðuneyti mun kunnugt, hefir þessi starfsmaður veðurstofunnar stundum hagað orðum sínum og athöfnum þannig, að jeg hefi álituð, að hann hafi stórlega brotið á móti þeim skyldum, sem á honum hvíla stöðu hans vegna sem fulltrúa á veðurstofunni. Má í því samhengi minna á skrif hans í 8. og 10. blaði *Ægis* árið 1927, og svo hefir hann neitað eða haft undandrätt með að framkvæma störf, sem forstöðumaður veðurstofunnar hefir falið honum að gera. Jeg hefi þó eigi hingað til formlega kлагаð yfir þessu, í þeirri von, að hann bætti ráð sitt, en nú virðist mjer auðsætt, að hann ætli að ganga enn þá lengra á þeirri braut og virða að vettugi fyrir-mæli og vilja forstöðumannsins og fara aðeins eftir því, sem honum sjálfum gott þykir, án tillits til þess, hverjar afleiðingar slíkt framferði hefir fyrir veðurstofuna“.

Þetta brjef er lengra og endar þannig:

„Vænti jeg, að hið háa stjórnarráð taki mál þetta til ákvörðunar hið allra

fyrsta, því að framferði fulltrúans háir nú mjög öllum störfum veðurstofunnar“.

Svo mörg eru þau orð. Jeg tel ekki þörf á að lesa upp fleiri kafla um þetta efni, en þeir eru nógir fyrir hendi. Hjer kemur ljóst fram, hvernig samvinnan er, að hún er engin eða verri en engin, og að forstjóri hefir oft kvartað undan framkomu fulltrúa við stjórnarráðið.

Þetta er svo alvarlegt atriði, að full ástæða er til að ætla, að af þessu ósamkomulagi og samvinnuleysi stafi að miklu leyti þær misfellur, sem orðið hafa á starfi veðurstofunnar undanfarid. Forstjóri veðurstofunnar tjáði mjer, að samvinnan hefði gengið þolanlega fram að áramótum, en þá hefði fulltrúi innleitt nýja aðferð til að merkja veðurskeyti á kort og knúið þá aðferð fram í forboði forstjóra. Þetta gekk svo langt í fyrstu, að fulltrúi þurkaði út merki forstjóra og setti önnur í staðinn. Jeg skal ekki dæma um, hvor merkjasetningin er heppilegri. En hjer er um breytta starfsaðferð að ræða, sem fulltrúi hefir knúið fram í skrifstofunni í forboði yfirmanns síns. Þetta ástand er alvarlegt og þarf lagfæringar hið bráðasta.

Eftir núgildandi fjárlögum kostar veðurstofan ríkið 50 þús. kr. á ári. Þing og stjórn hafa lagst á eitt um að gera stofnun þessa svo fullkomna sem unt er, til gagns fyrir atvinnurekendur landsins. Og það er alveg vafalaust, að þessi stofnun getur orðið að miklu gagni. Það kom best í ljós í fyrra. Í Vestmannaeyjum, þar sem jeg er kunnugastur, komu skeytin að stórmiklu gagni, og svo veit jeg að var víðar. Jeg veit bæði af umsögn og eigin reynd,

að veðurspárnar hafa forðað mönnum frá hrakningum, tjóni á veiðarfærum og skipum og jafnvel líftjóni. Því ömurlegra er, að ástandið skuli vera svo nú, er stofnunin hefir betri aðstöðu en áður, að mest af misfellunum skuli stafa af ósamkomulagi og samvinnuleysi þessara tveggja mætu manna, forstjóra og fulltrúa.

Jeg veit ekki til, að hæstv. stjórn hafi gert neitt í málinu, og er henni það mäske nokkur vorkunn, því að það er ógaman fyrir hvaða húsbónda sem er að eiga að ráða fram úr slíku ástandi, en þó er alveg óhjákvæmilegt, að það verði gert. Það er hið mesta hættuspil að láta dragast að kippa þessu í lag hið bráðasta. Það er í senn hættulegt fyrir veðurspárnar og þá, sem eiga að njóta þeirra.

Jeg hefi viljað sýna fram á, að nauðsynlegt sje, að hæstv. stjórn láti þetta mál til sín taka og gangist fyrir rannsókn á því, hvað valdi þeim óáreiðanleik veðurspánna í vetur, sem kvartanir hafa borist um víðsvegar að, og geri það, sem hægt er, til að ráða bót á vandkvæðum þessum. Jeg þykist vera viss um, að stjórnin hafi góðan vilja, en þegar þess er gætt, hve miklu er kostað til þessarar stofnunar af almannafje, virðist eigi nema rjett, að þingið hlutist til um, að rannsókn fari fram.

Jeg skal taka það fram, að kvartanir hafa ekki komið fram upp á síðkastið, síðan veður fóru að batna, enda er síður aðgætt, hvort spár rætist, þegar veðurfar er gott. Kvartanirnar komu fram, er veður voru hættulegust í vetur, og það er víst, að þær voru á rökum byggðar.

Úr því að veðurstofan gat sent frá

sjer nokkurnveginn ábyggileg veður-skeyti í fyrra, með því ljelega sam-bandi, sem þá var við Grænland, þá hefðu veðurspárnar í ár átt að geta batnað með auknum og bættum veður-fregnum þaðan, ef ekki valda aðrar á-stæður, sem ekki ætti að vera til að dreifa í opinberri stofnun.

Vona jeg svo, að deildin taki þessu máli vel og láti það fá fljóta afgreiðslu.

Pjetur Ottesen: Mjer þætti miklu varða að heyra, hvernig hæstv. forsrh. (TrÞ) tekur í þetta mál. Eftir undir-teknum hans fer, hvort jeg tek til máls aftur eða ekki.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Eins og hv. 1. flm. (JJós) gat um, höfðu borist plögg til stjórnarráðs-ins um áramót, sem sýndu, að ósam-komulag átti sjer stað meðal starfs-manna veðurstofunnar. Kvartanir yfir óáreiðanleika skeytanna bárust í þing-byrjun, en till. þessi kom snemma fram, og vildi jeg ekki gera neitt í mál-inu fyr en hún hefði fengið afgreiðslu. Annars má segja, að þetta mál komi mest við sjútn. þessarar deildar, þar sem hún rjeð til veðurstofunnar þá starfskrafta, sem nú eru þar. En hvort sem þáltill. þessi verður samþ. eða ekki, mun stjórnin að afloknu þingi láta taka málið til rannsóknar, eins og till. fer fram á.

Pjetur Ottesen: Jeg hefi litlu við það að bæta, sem áður hefir verið sagt um málið, eftir yfirlýsingu hæstv. forsrh. (TrÞ). En jeg óska, að þessi rannsókn megi fara fram sem fyrst, því að víst er, að hjer hafa hræðileg mistök átt sjer stað, eins og kemur fram í kvört-

unum þeim, sem borist hafa yfir veð-urspánunum í vetur. Þar sem menn hafa reitt sig á veðurspárnar, eins og jeg veit að menn á Akranesi gerðu, hefir tjónið af óáreiðanleik þeirra numið mörgum tugum þúsunda króna. Mörg hundruð skippund af fiski hafa tapast, veiðarfæri eyðilagst og menn komist í beinan lífsháska tvisvar sinnum. Jeg vona því, að þessi mistök verði tekin sem fyrst til athugunar, og ef þá sann-ast, að þau liggi í því, hvernig starfs-kraftarnir í veðurstofunni eru notaðir, eins og maður hefir fullan grun um, þá sjeu fundin ráð við því.

Hæstv. forsrh. (TrÞ) sagði, að sjútn. hefði ráðið starfskrafta til veð-urstofunnar. Það er að vissu leyti rjett, að hún rjeð Þorkel Þorkelsson yfir-mann stofnunarinnar, enda þótt áhrifa hans um veðurspárnar gæti ekki nú sem skyldi og vera ætti samkvæmt stöðu hans við stofnunina.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 15 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 793).

18. Raforkuveita.

Á 36. fundi í Nd., 1. mars, var út-býtt:

Till. til þál. um raforkuveitu til al-menningsnota (A. 347).

Á 38. fundi í Nd., 3. mars, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Till. afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 795).

Á 63. og 70. fundi í Nd., 2. og 13. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 73. fundi í Nd., 16. apríl, var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Gunnar Sigurðsson): Jeg sje ekki ástæðu til að halda langa fram-söguræðu. Það þarf ekki að skýra það fyrir háttvirtri deild, hvert framfaramál það væri fyrir sveitirnar, ef hægt væri að nota raforku í stærri stíl í sveitum, bæði að því er þægindi snertir og ekki síður fyrir það, hver lyftistöng það yrði fyrir jarðræktina, ef hætt yrði að brenna áburði. Hvergi munu vera betri skilyrði fyrir virkjun fossa í sveitum í stærri stíl en í Rangárvallasýslu, vegna þjettbýlis í miðsýslunni, einkum í Fljótshlíð og Hvolhreppi, enda mun, eins og getur um í greinargerðinni, ekki óhugsandi að leiða rafmagn til Vestmannaeyja. Hjer er hægra um vik fyrir það, að þeir fossar, sem ræðir um, Árbæjarfoss og Tungufoss, hafa báðir verið rannsakaðir af verkfræðingum og þótt hinir álitlegustu til virkjunar. Skýrslur eru til um þessar rannsóknir og málið að öðru leyti allvel undirbúið. Frekari rannsókn ætti að leiða í ljós, hvort ekki væri til-tækilegt að hrinda þessari virkjun í framkvæmd. Að öðru leyti vísa jeg til greinargerðarinnar og vænti, að hv. deild samþ. till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 15 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

19. Vátrygging sveitabæja.

Á 55. fundi í Nd., 23. mars, var út-býtt:

Till. til þál. um endurskoðun laga um vátrygging sveitabæja (A. 562).

Á 56. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 64., 65. og 70. fundi í Nd., 3., 4. og 13. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 73. fundi í Nd., 16. apríl, var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Bjarni Ásgeirsson): Lögin um vátrygging sveitabæja eru frá árinu 1905, og þótt þau hafi verið endurskoðuð tvisvar, má heita, að þau sjeu óbreytt frá því, sem þau upphaflega voru. Það er vitanlegt, hve miklar framfarir hafa orðið síðan í byggingarmálum og hversu vátryggingaþörfin hefir aukist þessi síðastliðnu 20 ár. 1905 var lítill hluti sveitabæja vátrygður, því að bæði var skilningurinn á þessu ekki nógu glöggur, nje þörfin eins mikil og nú. Það er því ekki að undra, þótt þörf sje á að endurskoða þessi lög. Og jeg lít svo á, að mörgu

þurfi að breyta, ef sjóðirnir eiga að geta haldist við, hvað þá að vaxa.

Tilgangur tryggingastofnana er að forða einstaklingnum frá augnabliks-tjóni með því að koma áhættunni á sem viðtækastan grunn, eins og gert er með sameiginlegum iðgjöldum. Jeg held, að það sje viðurkent, að því viðtækari sem tryggingafjelagsskapurinn er, því betur sje það trygt, að þeir, sem næst tjóninu standa, bíði ekki persónulegan hnekki. Enda tryggja sjálf tryggingarfjelögin sig oftast með baktryggingum, svo að segja má, að allur heimurinn sje að verða ein samtrygging.

Hvernig er þessu nú háttað í sveitunum? Þannig, að menn tryggja að hálfu leyti í sjóði, sem sveitarfjelagið myndar út af fyrir sig, en að hálfu leyti í sjóði, sem öll sveitarfjelögin eru saman í. Afleiðingin er sú, að þegar 2—3 hús brenna í sömu sveit, getur svo farið, að sjóður sveitarinnar þur- ausist algerlega og tjónið lendi þannig að nokkru á hinum fáu mönnum, sem í því fjelagi kunna að vera. Jeg veit dæmi til þess, að sveitarfjelag hefir orðið að taka á sig þesskonar brunatjón. Þetta getur skeð samtímis því, sem aðrar sveitir verða ekki fyrir neinu brunatjóni og eiga alt sitt óskemt. Það er skaðlegt að marka tryggingarstarfsemiinni svo þröngan bás. Jeg veit líka til þess, að við borð liggur, að slíkur sjóður verði lagður niður og öll húsin vátrygð hjá erlendum fjelögum, ef þessu ákvæði verður ekki breytt. Þess vegna er hjer farið fram á það, að tryggingarstarfsemi þessi verði færð út þannig, að brunabótasjóðir hreppanna verði sameinaðir endurtryggingarsjóðnum, sem nú er, og þannig myndaður

einn sameiginlegur sjóður úr þeim öllum.

Þá þarf að breyta því ákvæði, að brunabætur sjeu ekki nema $\frac{5}{6}$. Þær voru fyrst $\frac{2}{3}$, en var svo breytt í $\frac{5}{6}$, og var það strax bót. Mönnum þykir ilt að geta ekki vátrygt fyrir brunatjóninu öllu, eins og tíðkast annarsstaðar. Því er haldið fram á móti þessu, að það hefði í för með sjer svo mikla hækkun á iðgjöldunum, að það mundi ekki borga sig. Vitanlega hækkar það iðgjöldin. Það er ekki við öðru að búast en að iðgjöldin verði því hærri, því hærra sem trygt er. En ef halda á áfram þessari röksemdaleiðslu, verður niðurstaðan sú, að það sje best að tryggja ekki, því að þá eru iðgjöldin engin. En nú vilja menn tryggja sig sem mest gegn öllu brunatjóni, svo að þetta verður ekki vel samrýmt.

Þá er því líka haldið fram, að menn gæti sín síður við voðanum, og brenni jafnvel viljandi, því meira sem borgað er af tjóninu. Jeg legg ekki mikið upp úr því. Jeg held, að þeir menn, sem á annað borð kveikja í hjá sjer, sjeu ekki að horfa í það, hvort þeir fá 1000 kr. meira eða minna. Jeg held, að menn fari ekkert gætilegar með eld, þó að þeir verði sjálfir að taka á sig $\frac{1}{6}$ af brunatjóninu. Yfirleitt forðast menn eldsvoða, og tjónið, sem af þeim leiðir, er svo margvíslegt, að það er nóg aðhald í þessu efni; menn fá aldrei skaða sinn borgaðan að fullu. Jeg vil ekki slá neinu föstu um, að þetta skuli þannig verða, en jeg óska eftir, að það verði rannsakað með tilliti til útlendrar og innlendrar reynslu, hvað miklu munar í iðgjöldum að greiða brunabæturnar að fullu eða að nokkru, og að mönnum

þeim, sem vátryggja, sje svo gefinn kostur á að velja á milli um það, hvort þeir taka heldur, lægri iðgjöld og lægri útborganir eða hærri iðgjöld og hærri útborganir.

Þá þarf að breyta reglugerðinni, sem hefir haldist óbreytt, að heita má, frá því að hún var sett, 1906. Annars held jeg nú, að hún sje ekki í gildi og hafi ekki verið framlengd frá 1921. Það er aðallega 25. gr., sem þarf að breyta, en hún fjallar um iðgjaldastigann. Þar er svo ákvæðið, að iðgjöld af húsum, sem eru úr sama efni, með sömu gerð o. s. frv., skuli fara „procentvis“ hækkandi. eftir því sem húsin eru dýrari og verðmætari. Þetta hefir þær afleiðingar, að stærri húsin flýja brunabótasjóði sveitanna. Jeg veit dæmi til þess, að eftir að sveitarsjóður hafði bætt fyrir hús, sem brann, og búið var að byggja það að nýju úr steini, þá misti hann það út úr sveitarsjóðnum, eingöngu vegna þess, hve dýrt er að tryggja það, þó að brunahættan sje miklu minni af þesskonar húsum. Nú orðið eru mestmegnis byggð steinhús, svo að það eru bein fjörráð við sveitarsjóðina að hafa þetta ákvæði, sem úthýsir þessum húseigendum. Þessu þarf því að breyta. Mjer er einnig kunnugt um það, að 1—2 fjelög verða lögð niður, ef þessu verður ekki breytt. Er það illa farið, því að þessar stofnanir eru góðar í alla staði, ef þess er gætt að breyta þeim eins og framþróunin í landinu sýnir, að þurfi að gera.

Jón Auðunn Jónsson*): Það er ekki óeðlilegt, þó að breyta þurfi þessum lögum, en að því verður að gæta, að

þau voru byggð á þeim grundvelli að gefa mönnum kost á að vátryggja eignir sínar gegn lágu iðgjaldi. Einmitt af því, hversu erfitt var að tryggja hjá erlendum fjelögum, fyrir það, hvað iðgjöldin voru há, var þessi leið farin. Með öðru móti var ekki hægt að fá lægri iðgjöld en eru hjá erlendu fjelögunum. Þeirra taxti er byggður á langri reynslu, og það hefir sýnt sig í útlöndum, að með því að láta menn eiga nokkuð í hættu sjálfa, fást ótrúlega lág iðgjöld. Aftur á móti verður að taka hærri iðgjöld, ef menn eiga ekki að bera neina áhættu sjálfir. Það þarf ekki að vera af því, að menn kveiki í hjá sjer, en þeir líta betur eftir og forðast meira eldhættuna. Jeg álit því, að ef ekki á að hækka iðgjöldin að miklum mun, megi ekki fella það niður, að menn beri sjálfir nokkra áhættu, og helst ekki minna en $\frac{1}{6}$. Brunabótafjelag Íslands hefir einnig þetta skilyrði, þó að iðgjöldin hjá því sjeu í mörgum tilfellum hærri en hjá útlendu fjelögunum, enda hefir því græðst fje. Hitt er rjett, að það er nauðsynlegt, að menn geti fengið að vátryggja að fullu öll þau hús, sem búið er í. En því er svo varið á mörgum stöðum, að sjóðirnir taka ekki stærstu húsin, álíta það of mikla áhættu. Jeg held því, að það sje best að gæta hófs, í fyrsta lagi með því að halda því ákvæði, að sjóðirnir geti neitað að taka hús, ef þeim lítst, og í öðru lagi með því að sleppa ekki niður áhættu einstaklinganna sjálfra. Því það er viðurkent, að sje því breytt, þá verður að hækka iðgjöldin.

Flm. (Bjarni Ásgeirsson): Það eru aðeins fáein orð til hv. þm. N.-Ísf. (J-

*) Ræðuhndr. óyfirlesið.

AJ). Það er rjett, að tryggingarsjóðir sveitanna voru upphaflega settir til að gefa mönnum kost á ódýrum vátryggingum. Út frá þeim skilningi var eðlilegt að fara ekki hart af stað. En nú, þegar komin er í ljós nauðsyn frekari trygginga, m. a. vegna aukinnar lánsfjárnótkunar bænda, þá er hart að standa þeim í vegi, sem vilja tryggja eignir sínar að fullu. Þessi till. á að miða að því að gefa mönnum kost á að tryggja eignir sínar að fullu án þess að þurfa að flýja frá sjóðunum. Í lögnum um byggingar- og landnáms sjóð er svo ákvæðið, að ekki megi lána úr þeim sjóði út á húseignir, nema vátrygðar sjeu að fullu. Verður því ekki hægt að tryggja þær húseignir í þessum sjóðum, nema ákvæðum laganna sje breytt. — Þá má og benda á, að svipuð ákvæði giltu til skamms tíma um samábyrgð bátaeigenda, en hafa reynst þar svo, að þau eru nú úr lögum numin.

Þá hjelt hv. þm. (JAJ) því fram að menn litu betur eftir, ef þeir ættu eitt-hvað í húfi sjálfir, ef brynni hjá þeim. En jafnvel þó allir fjármunir þeirra væru vátrygðir, þá biða menn samt svo mikil óþægindi, ef brennur, að það ætti að vera nægilegt til þess, að hver forðist eins og hann getur brunatjón.

Hv. þm. (JAJ) mintist á það, að hrepparnir vildu helst ekki taka hin dýrari húsin til vátryggingar. Þetta er eðlilegt, meðan fyrirkomulag sjóðanna er eins og það er nú, þar sem sveitarfjelögin eru að hálfu leyti brunabótaskyld. En með því að sameina sjóði sveitanna við endurtryggingarsjóðinn, dreifist áhættan út og verður því minni fyrir einstök fjelög.

Hitt var misskilningur hjá hv. þm. Alþt. 1928, D. (40. löggjafarþing).

(JAJ), að jeg vildi blanda saman brunabótasjóðum sveitanna og Brunabótasjóði Íslands. Jeg átti við endurtryggingarsjóðinn.

Jón Auðunn Jónsson*): Mjer skilst, að hv. þm. Mýr. (BÁ) hugsir sjer beinar tryggingar, í stað óbeinna, eins og þær eru nú. Sveitirnar beri ekki áhættuna, en sett verði á stofn fyrirtæki, er taki beinar tryggingar. — „Samábyrgðin“ er nú ekki lengur samábyrgð; henni var breytt 1921, og er hún nú endurtrygging fjelaga úti um land. En það er líka viðurkent hjá „Samábyrgðinni“, að lægri iðgjöld þarf í samtryggingarheldur en þegar um beinar tryggingar er að ræða. Jeg skal benda hv. þm. á „Bátafjelag Ísfirðinga“. Innan þess er samábyrgð. Eigendur bátanna fá þá trygða að $\frac{3}{4}$ hlutum verðs. Þeir bera áhættuna að hálfu leyti, en að hálfu endurtryggja þeir hjá „Samábyrgð Íslands“. Með þessu fyrirkomulagi eru iðgjöldin 2% lægri en hjá „Samábyrgðinni“. Við borgum 5%, en Samábyrgðin tekur 7% eða $7\frac{1}{2}\%$.

Flm. (Bjarni Ásgeirsson): Jeg efast ekkert um það, að hægt er að fá vátryggingar með lægri iðgjöldum með því að bera hluta af áhættunni sjálfur. Það er ofur skiljanlegt. En jeg vil, að mönnum sje gefinn kostur á að velja á milli þess að fá fullkomna útborgun og lág iðgjöld. Og það er ekki farið fram á annað en rannsakað sje, hverju þetta munar í iðgjaldagreiðslu.

Jón Auðunn Jónsson*): Jeg hefi ekk-

*) Ræðuhndr. óyfirlesið.

ert á móti því, að þetta sje rannsakað. En það er vissa, byggð á erlendri reynslu og innlendri, að iðgjöldin verða hærri, ef beinar tryggingar verða teknar upp. Þau munu verða nálega þau sömu og hjá þeim erlendu fjelögum, sem hjer starfa. Og það er altaf hægt, ef menn vilja ekki vátryggja hjá sjóðum sveitarfjelaganna, eða ef hrepparnir vilja ekki taka húsin í vátryggingu, að leita til þeirra fjelaga, sem hjer eru starfandi. En það er athugunarmál, hvort ekki er rjett að stofna hjer tryggingarsjóð, er tæki að sjer allar beinar tryggingar.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 15 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 794).

20. Ellitryggingar.

Á 67. fundi í Nd., 10. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um ellitryggingar (A. 717):

Á 68. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 71. og 72. fundi í Nd., 14. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 73. fundi í Nd., 16. apríl, var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Ásgeir Ásgeirsson): Þessi till. er ekki neitt nýmæli hjer á þingi. Það hafa hvað eftir annað verið samþ. áskoranir til stj. um að láta rannsaka og undirbúa tryggingar, en það hefir enn ekki borið annan árangur en þann, að samþ. hafa verið lög um almennar slysatryggingar.

Okkar fátækralög eru á þá leið, að það er að vísu haldið lífinu í þurfa-lingum, en þeir verða að þola minkun og mótlæti, og enginn greinarmunur er gerður á verðugum og óverðugum. Sveitarfjelögin verða líka fyrir miklu misrjetti. Líklega verður þó ekki horfið að því ráði að gera alt landið að einu framfærsluhjæraði, nema þá um leið verði gerður meiri munur en nú tíðkast á verðugum og óverðugum styrkþegum. Jeg geri frekar ráð fyrir, að hitt verði upp tekið, að koma á almennum tryggingum, svo sem sjúkratryggingum, ellitryggingum og örorkutryggingum o. fl., auk hinna almennu slysatrygginga. — Jeg hygg þá, að rjettast væri að byrja á ellitryggingum. Þá hygg jeg, að þegar þeim væri komið í gott horf, og þegar þannig væri búið að aðskilja þá, sem styrks eru maklegir, frá þeim, sem af sjálfskaparvítum hafa orðið samþegnum sínum til byrði, þá væri ekki svo hættulegt að gera alt landið að einu framfærsluhjæraði, því að þá mundi aðstaða hinna síðarnefndu ekki verða svo eftirsóknarverð.

Það mun nú kanske einhver segja, að ellitryggingar sjeu ekki eins nauðsynlegar hjer á landi eins og víða annarsstaðar, þar sem þær eru komnar á, en við hyggjum þó, að tímans fylling sje komin líka um okkar þjóðfjelag, að því er ellitryggingar snertir. Á meðan allflestir landsmenn stunduðu landbún-

að, gat alt farið sæmlega með gamla laginu, að þau hjú, sem unnu húsbændum sínum um langt skeið æfi sinnar, dveldu það sem eftir var æfinnar á sömu heimilum; sá ellistyrkur var greiddur af húsbændunum í náttúrugæðum, en nú er ástand þjóðfélagsins gerbreytt frá því sem var fyrir 50 árum, mannfjöldi mikill í þorpum og kaupstöðum, og það má nú yfirleitt fyrir öllu launaliði ekkert út af bera, svo að menn verði ekki þurfandi aðstoðar annara. Þetta er eitt af því, sem peningunum fylgir, og fylgir því. Þegar peningarnir eru orðnir mælirinn í öllum viðskiftum manna, í staðinn fyrir náttúrugæðin, sem áður gengu manna á milli. Þá verður rjettlætiskrafan um, að þjóðfélagið tryggi afkomu manna, enn strangari en áður. Þá kemur upp krafan um, að launamenn, hvort sem þeir eru í kaupstöðum eða sveit, verði tryggðir. Og við mennirnir erum nú þannig gerðir, að sjálf-ræðið eitt hrekkur ekki til, heldur þarf skyldutrygging að vera, og það almenn skyldutrygging, þar sem enginn er undan tekinn iðgjöldum, vegna þess að ellin kemur einhverntíma yfir alla, og allir geta átt það á hættu að verða einhverntíma öryrkjar af slysum eða sjúkleika.

Um iðgjöldin býst jeg við, að engar undantekningar verði hægt að gera. Aftur mætti í framkvæmdinni frekar gera undantekningar um lífeyrinn. Það má án efa gera undantekningar um hann fyrir þá, sem ekki eru styrks þurfandi, og með því auka möguleika þeirra, sem virkilega þörf hafa fyrir styrk. Jeg vil einmitt benda á, að iðgjöldin þurfa að vera almenn. Á þann

hátt er tekinn í burtu sá sári broddur, sem fylgir sveitarstyrknum. Það eru iðgjöldin, sem mega teljast ráðstafanir fólksins fyrir hinni óvissu framtíð, og þegar styrkurinn kemur, þá verður hann sem ávöxtur af hinum árlega sparnaði manna um mörg ár. En þótt iðgjöldin hafi svo mikla þýðingu, þegar um almennar ellitryggingar er að ræða, hygg jeg samt, að ekki megi gera sjer vonir um, að hægt sje að ljetta af sveitum og bæjarfélögum öllum þeim gjöldum, sem þau nú hafa til ellinnar. Jeg hygg, að það muni varla verða önnur leið fær í þessu efni heldur en að sveitarfélögin leggi framvegis töluvert af því fje, sem farið hefir til gamalmenna, í ellitryggingarsjóð, til þess að hækka þann lífeyri, sem almenningur á sínum tíma á að fá. Þó ekki verði hægt að ljetta öllum ellistyrk af sveitarfélögunum, er þetta þó mikil bót frá því sem nú er, því ef sveitarfélögum er gert að skyldu að leggja í ellitryggingarsjóð, þá er fenginn fullur jöfnuður. Tekjur sjóðsins eru þá fyrst almenn iðgjöld, svo leggja sveitarfélögin nokkuð til, og ef til vill kemur eitt-hvað beint úr ríkissjóði; þá er unnið tvent, sem jeg nefndi í upphafi ræðu minnar að gera þyrfti, að taka broddinn af þeim styrk, sem fólkið fengi, og svo að jafna svo niður, að engin sveit hefði þyngri byrði heldur en önnur.

Jeg veit það nú vel, að slíkar ellitryggingar, þó á fót verði komið, skapa enga jarðneska paradís á svipstundu fyrir gamalmenni. Lífeyririnn getur naumast byrjað fyr en á milli 65 og 70 ára aldurs, og hann mun varla geta orðið hærri en rjett til að halda mönnum frá hungri og neyð. En þótt hjer

verði ekki um neina jarðneska paradís að ræða, getur þetta fyrirkomulag samt orðið til þess að varðveita sjálfsvirðingu fólksins og tilfinningu fyrir sínum eigin heiðri, og lífeyririnn getur líka valdið því, að gamalt fólk, sem um langan aldur hefir búið að sínu og haldið við eigin heimili, þurfi ekki að bregða búi, heldur geti haldið uppi heimili til æfjlokka, í stað þess að vera í horninu hjá unga fólkinu, sem oft verður til erfiðleika, bæði fyrir unga fólkið og það gamla. Þótt lífeyririnn geti ekki orðið hár við skyldutrygginguna. Þá mætti án efa hafa það lag, að hverjum þeim, sem þess óskaði, væri heimilt að tryggja sig herra, eins hátt og þeir frekast óska. Það má og vera, að nauðsynlegt yrði, að sveitarfjelögum, þar sem verðlag er í herra lagi, væri gert að skyldu að leggja fólki sjerstakan uppbótarlífeyri, því að þótt embættismenn ríkisins njóti ekki þess rjettlætis, að tekið sje tillit til verðlagsins, þá er það síst til fyrirmyndar, og síst að því leyti, að gamalt fólk fái ekki að njóta uppbótar fyrir það að dvelja á sjerstaklega dýrum stöðum.

Jeg vil svo loks minnst á það, að sú rannsókna, sem yrði framkvæmd um þetta atriði, yrði sjerstaklega að beina athygli sinni að því örðuga tímabili, sem liggur á milli þess, að tryggingin taki til starfa, og þess tíma, sem liggur töluvert langt framundan, að menn hafi geitt svo mikil iðgjöld, að lífeyririnn nái samkvæmt þeim fullri hæð. Þetta millistig á milli þess, að ellitryggingin byrjar, og þar til hún er komin í horfið, þarf án efa að útfylla með einhverjum bráðabirgðaráðstöfunum, sem vafalaust munu kosta ríkissjóð töluvert.

Margir gangast fyrir ellitryggingunni vegna þess, að það mundi myndast svo stór sjóður af iðgjöldunum, og jeg hefi í Alþt. frá 1921 rekist á þau ummæli, að það myndi skapast svo stór sjóður, að það nægði til að reka með allan okkar iðnað, sjávarútveg, til að ieggja járnbraut o. fl.

Jeg er nú ekki hræddur við það, að fjársafnið komi til að gera okkur veruleg óþægindi, en hvað sem því líður, þá er aðalatriðið þetta, að gera almenningi kleift, með sem lægstum iðgjöldum, að gera sjer ellidagana sem bærilegasta. Jeg vil jafna þessu rjettlætismáli við barnafræðsluna. Það er eitthvað af hinum sama rjetti einstaklinganna og eitthvað af hinum sömu skyldum þjóðfjellagsins í því hvorutveggja, að sjá börnunum fyrir sæmilegu jafnrjetti í uppvextinum, og öldungunum, sem hafa dyggilega lokið störfum, fyrir áhyggjulítilli elli. Þetta tvent er náskylt, og má hvorugt vanrækja, og ef við fáum ellitryggingar í þessu landi, í viðbót við það, sem búið er að gera fyrir börnin, þá má telja, að gömlu reglunni um barnaútburð og hrundningar fyrir ætternisstapa sje alveg snúið við.

Magnús Guðmundsson: Jeg ætlaði aðeins að benda á það, að vegna þess, að tillaga um þetta atriði hefir áður verið samþykkt á þessu þingi, hefir manni fyrir nokkrum árum verið falið að undirbúa þetta mál. Þessi maður er dr. Ólafur Daníelsson. Málið þarf mikinn undirbúning, það þarf að gera mikla útreikninga og leita margra upplýsinga frá útlöndum, t. d. um það, hvernig þessar ellitryggingar hafi gefist þar. Mjer er ennfremur kunnugt um

það, að fyrir síðasta þing hafði hann ekki lokið athugunum sínum, en jeg skal ekki segja um það, hvort þeim er lokið nú, en mjer þykir líklegt, að hann sje langt kominn.

Annars hefi jeg engar athugasemdir að gera við ræðu hv. þm. V.-Ísf. (ÁÁ), og jeg lít á þetta, og vona, að allir geri það líka, sem hið mesta nauðsynjamál.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 16 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 792).

21. Vísindarannsóknir í þágu atvinnuveganna.

Á 68. fundi í Nd., 11. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um vísindarannsóknir í þágu atvinnuveganna (A. 727).

Á 70. fundi í Nd., 13. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 71., 72. og 73. fundi í Nd., 14. og 16. apríl, var till. tekin til einnar umr. Forseti tók málið af dagskrá.

Á 74. fundi í Nd., 17. apríl, var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Bjarni Ásgeirsson): Eins og öllum er kunnugt, stöndum við Íslendingar langt að baki flestum menningar-

þjóðum í rekstri atvinnuvega okkar, nema ef vera skyldi að því er snertir nokkrar hliðar á rekstri sjávarútvegsins. Við höfum þó undanfarin ár verið að vakna smátt og smátt, eins og maður, sem hefir sofið í þúsund ár, og við höfum orðið þess varir, að meðan við sváfum hefir öðrum þjóðum fleygt svo stórkostlega fram, að við stöndum þeim nú langt að baki í flestu. Stórfeldar umbætur í samgöngum, bæði í lofti, á láði og legi, hafa fært þjóðirnar saman og stytt fjarlægðirnar milli þeirra. Áður en við vitum af erum við komnir út í harða baráttu um tilveru okkar í návígi við stórþjóðirnar. Að ætla sjer að mæta þeim í samkepninni, með okkar úreltu atvinnuháttum, er eins óhyggilegt eins og að ætla sjer að mæta þeim í hernaði nú með atgeirnum Gunnars og öxinni Rimmugýgi, þótt slík vopn væru góð talin á sínum tíma.

Aðalvopn okkar og það eina, sem dugir í þeirri samkepni til þess að halda hinni innlendu framleiðslu til jafns við þá erlendu, er sú þekking á undirstöðu atvinnulífsins, sem aðrar þjóðir hafa aflað sjer og byggja á allar umbætur á rekstri atvinnuveganna. Það er viðurkent af öllum, að þær þjóðir, sem eru undirlægjur annara þjóða í atvinnulífinu, eru það líka á öðrum sviðum, því að það er grundvöllurinn, sem öll velmegun og velgengni þjóðanna byggist á.

Sá hugsunarháttur er mjög almennur, að best sje að kaupa alt frá útlöndum, sem í bili virðist ódýrara, og leggja minni áherslu á að framleiða það í landinu sjálfu. Það er þó víst, að ef verslunin er sett ofar framleiðslunni, þá dregur hún smátt og smátt þróttinn úr þjóðinni og verður að mjalta-

konu, sem ekki mjólkar aðeins mjólkina, heldur líka blóðið.

Það, sem mest hefir hjálpað þjóðunum áfram, er það, að þær hafa tekið vísindin í þjónustu atvinnuveganna. Vil jeg í því sambandi benda á sambandsþjóð okkar, Dani. Þeir hafa á öllum sviðum tekið niðurstöður vísindanna sjer til leiðbeiningar og lagt þær upp í hendur atvinnurekendanna með skýrslum og handbókum. Að því er okkur sjálfa snertir, vil jeg aðeins benda á eitt atriði, og það er, hversu fálmandi okkar bændur eru í öllum fódurmálefnum.

Jeg held, að þeir bændur sjeu teljandi, sem vita, hvernig þeir eigi að blanda fóðrið, svo að það komi að sem bestum notum fyrir skepnuna. Víða er til dæmis gefið ljett hey með beit, þó að það sje vitanlega sama og að gefa vatn með vatni.

Það hefir iðulega komið fyrir, að alvarlegur fellir hefir orðið á skepnum, þrátt fyrir það, að nóg hey væri til. Þetta stafar af því, að einhver efni vantar í fóðrið, en menn vita ekki, hvaða efni það eru. Þessi fellishætta er svo kunn, að meira að segja nú á síðastliðnu vori fjell margt fje eftir ágæt-an vetur, eingöngu af því, að einhver nauðsynleg efni vantaði í heyið.

Annað atriði vil jeg líka benda á í sambandi við þetta. Það er notkun fjörunnar og þaragróðursins. Það er að sumu leyti ágætt fóður, en er mjög óholt fyrir fóstur fjenaðarins. Og það kveður svo ramt að þessum galla, að sumstaðar, þar sem menn geta beitt í fjöru, kjósa menn heldur að gefa ám inni kanske hálfan veturinn. Hjer er vafalaust um einhverja vöntun á efnum að ræða, og ef tækist að leiða það í

ljós með rannsókn, hvaða efni það eru, þá væri með því aukið að miklum mun gagnið af þessu fóðri.

Það, sem jeg vildi segja með þessari þáttill., er að stjórnin vildi láta rannsaka það nákvæmlega, hvernig okkur mundi hentast að haga vísindastarfsemi til þess að leiða það í ljós, sem við þurfum að vita í öllum þessum efnum. Það er vitanlegt, að við þurfum lífræðirannsóknir og efnafræðirannsóknir, og síðast en ekki síst bætiefna- eða fjörvirannsóknir (vitaminrannsóknir).

Nú á síðari tímum hefir það altaf verið að koma betur í ljós, hve afarþýðingarmikil hin svokölluðu bætiefni eru, og hve margir kvillar stafa af vöntun þeirra í fóðurefnin. Og ef hægt er að fá fullkomna þekkingu á íslenskum fóðurtegundum með tilliti til bætiefna og annara mikilsverðra efna-sambanda fódursins í sambandi við fóðrun búpeningsins, þá skal jeg fullyrða, að með því er fundið það, sem meira virði er en nokkur gullnáma, fyrir íslenskan landbúnað.

Jeg skal geta þess, að Danir hafa um mörg ár haft slíkar rannsóknir með höndum og fundið margar nýngar, sem hafa verið ómetanlega mikils virði fyrir landbúnað þeirra. Jeg skal ekki fara frekar út í þetta nú, og jeg treysti mjer, því miður, ekki til þess að tala ítarlega um þá hlið þessa máls, sem snýr að sjávarútveginum. Jeg skal aðeins benda á eitt dæmi. Við háskóla Dana hafa á undanfórnum árum farið fram rannsóknir á bætiefnum, og sá maður, sem hefir haft þær með höndum, skýrði mjer frá því síðastliðið haust, að íslenska lýsið væri bætiefna-snauðasta lýsið af öllum tegundum, sem rannsakaðar hefðu verið. Ef þessi

vitneskja yrði kunn, þar sem lýsi okkar er selt, þá mundi það hafa afar miklar og skaðlegar afleiðingar fyrir okkur. Jeg hygg, að þetta muni stafa af því, hvernig lýsisbræðslunni er hagað hjer hjá okkur, og ef hægt er að finna það með rannsóknum, hvernig hægt er að koma henni fyrir, svo að lýsið tapi sem minstu af bætiefnunum, þá væri með því afarmikið unnið fyrir íslenskan sjávarútveg. Þannig er vafalaust margt í þeirri grein líka, sem rannsaka þarf á þennan hátt.

Þá er það atriði, hvernig best er að koma þessum rannsóknum fyrir. Okkur flm. þessarar þáttill. hefir dottið í hug, að það verði gert í sambandi við háskólann. Þessu verður að koma á fót á einhvern hátt, og sje jeg þá ekki aðra leið heppilegri en að þessi starfsemi verði falin háskólanum. Sá misskilningur verður að hverfa, að hlutverk háskólans sje það eitt, að undirbúa menn í þau fáu embætti, sem hjer eru. Hann á að skapa grundvöll fyrir vísindastarfsemi okkar í öllum greinum, ekki síst verklegum, en rannsókna í þeim efnum þurfum við því frekar við, sem við stöndum þar flestum öðrum þjóðum að baki. Í þessu sambandi skal jeg að öðru leyti vísa til ræðu, sem Guðmundur prófessor Hannesson hjelt við setningu háskólans fyrir nokkrum árum.

Jeg get látið þessi fáu orð nægja sem framsögu fyrir þessari till. Jeg vona, að hv. deild taki henni með velvild og hæstv. stjórn láti fara fram rannsókn í málinu fyrir næsta þing, og þá getum við ráðið ráðum okkar um það, hvernig þessu verði komið fyrir svo haganlegast sje.

Magnús Jónsson: Jeg er alveg sam-

mála hv. flm. (BÁ) um það, að það sje mjög mikið rannsóknarefni, hvernig yfirleitt sje hægt að taka vísindin í þágu atvinnuveganna, í fyrsta lagi til þess að treysta grundvöll þeirra, sem fyrir eru, og í öðru lagi til þess að gera atvinnuvegi okkar fjölbreyttari en þeir eru nú.

Það, sem er langvarasamast í þjóðarbúskap okkar nú, er það, hve atvinnuvegirnir eru fábreyttir. Líklega er engin sjálfstæð þjóð, sem byggir afkomu sína á jafnfáum stöðum. Það má segja, að ef verulegur halli verður á sjávarútvegi eða landbúnaði, þá verður það mjög tilfinnanlegt fyrir allan þjóðarbúskapinn. Þetta er ekki svo hjá öðrum þjóðum, því að ef einn atvinnuvegur bregst hjá þeim, þá geta þær gripið til annars, aukið tekjurnar á einn sviði, ef þær bregðast á öðru.

En jeg held, að við höfum hvorki notað fyllilega út í æsar þá atvinnuvegi, sem fyrir eru, nje heldur sjeu atvinnuvegir okkar eins fjölbreyttir og hægt væri.

Þó að mig langi ekkert til þess að gera Íslendinga að iðnaðarþjóð, þá býst jeg samt við, að okkur verði lífsnauðsyn að fara inn á þá braut á næstu árum að nokkru leyti. Sýnast þá vera framundan þrjár leiðir, sem allar verði að fara:

1. Að gera þær afurðir, sem þegar eru framleiddar hjer, verðmeiri.
2. Að flytja inn erlend hráefni og vinna úr þeim hjer, eins og nú er gert, t. d. með smjörlíki.
3. Að vinna hjer úr öðrum innlendum hráefnum til útflutnings.

Þetta er mikið rannsóknarefni, en það liggur að nokkru leyti utan við það, sem flm. þessarar till. hugsa sjer. Þeir

hugsa mest um rannsóknir á fóðri og bætiefnum, en þær held jeg að heppilegast væri, að Búnaðarfelagið hefði með höndum. Virðist mjer, að það fje-lag hafi svo mikinn mannafla, að það geti látið einn mann gefa sig eingöngu að þeim rannsóknum.

Í niðurlagi till. er lagt til, að það verði sjerstaklega athugað, hvort ekki sje rjett að stofna sjerstakt embætti við háskólann til þess að sinna þessum og öðrum svipuðum rannsóknum. Jeg hefi flutt till. um að gera háskólann fjölbreyttari en verið hefir, svo að því leyti get jeg tekið undir með hv. flm., að þörf sje á því að efla háskólann. En hitt er annað mál, hvort heppilegt er að stofna sjerstakt embætti í þessu skyni. Jeg held, að alt eins heppilegt mundi vera að fá ákveðnum mönnum ákveðin verkefni til rannsókna, sem þeim væri ætlað að ljúka, en þeir væru ekki beinlínis festir í embættum. Jeg er hræddur um, að þegar búið væri að stofna þetta embætti, þá yrði sá maður, sem það hlyti, ekki eins fullkominn í öllum greinum, og kynni hann þá að sitja fyrir öðrum, sem meira gagn gætu gert, og rannsóknir hans gætu og orðið nokkuð einhæfar. Jeg hugsa mjer, að hvert verkefni yrði fengið þeim, sem hæfastur væri til að leysa úr því. Tök-um t.d. íslensku ullina. Jeg vildi gjarnan launa einn mann í 3—4 ár, ef hann gæti síðan sagt, hvað heppilegast er að vinna úr henni. Nú er verið að stritast við að gera úr henni dúka, sem ekki eru samkepnisfærir, nema þá með laga-vernd, en það er áreiðanlegt, að hún er sjerstaklega hæf til einhverrar sjer-stakrar notkunar. Rannsókn gæti leitt í ljós, að hún væri sjerstaklega heppi-leg til þess að vinna úr henni eitthvert

eitt ákveðið plagg. Þyrfti þá ekki ann-að en að „standardisera“ þá fram-leiðslu, svo að menn gætu verið vissir um að fá jafnan það, sem þeir bæðu um, og þá væri þar með fundið alveg nóg verkefni fyrir alla íslenska ull. Jeg vil nefna tvö dæmi, sem benda dálítið í þessa átt. Þegar útlendir ferðamanna-hópar koma hingað sem snöggvast, þá hafa menn reynt að selja þeim ýmsar vörur, en það hefir komið í ljós, að það eru alveg ákveðnar tegundir, sem ganga í augu þeirra. Það er t. d. aldrei hægt að fá nóg handa þeim af sútuð-um gæruskinnum, því að það er alveg eins og hver einasti maður vilji hafa eitt íslenskt gæruskin heim með sjer hjeðan. Nú náum við aðeins til örflítils hóps manna með þessa vöru, aðeins til þeirra, sem hingað rekast af hending, en ef við hefðum þessa vöru á boðstól-um þar, sem þær ná til þúsundanna, sem á ferð eru árlega, ætli við gætum þá ekki fengið markað fyrir alla okkar framleiðslu á þessu sviði?

Annað dæmið eru vestfirskir rósavetlingar. Aldrei kemur svo mikið af þeim á basarana, að þeir sjeu ekki allir rifnir út, þegar erlendu ferðamanna-skipin koma hingað, og það fyrir frem-ur hátt verð. Ef íslenskir rósavetling-ar þættu fallegastir og bestir, með öðr-um orðum, yrðu „móðins“ meðal íþróttafólks í St. Moritz og öðrum vetraríþróttastöðum í Alpafjöllum, þá er ekki ómögulegt, að þar væri feng-inn markaður fyrir alla okkar ull. Svona eru til sjerstök verkefni á öllum sviðum, og þau þarf að rannsaka. Það verður víst seint tölum talið, hvað Torfi sálugi í Ólafsdal vann landinu mikið gagn með því að innleiða hjer skosku ljáina, og svipað má gera á öll-

um sviðum. En ef stofnað er sjerstakt embætti til þessara rannsókna, þá er jeg hræddur um, að þær verði miklu einhæfari en með því móti, sem jeg hefi hjer bent á.

Jeg vona, að hæstv. stjórn taki við rannsókn þessa máls tillit til þess, sem jeg hefi hjer sagt, og jeg býst við, að hv. flm. hafi ekkert á móti því, þótt sú rannsókn verði nokkuð fjölþættari.

Flm. (Bjarni Ásgeirsson): Jeg þakka hv. 1. þm. Reykv. (MJ) góðar undirtektir undir þessa till. Hann sagði, að það væri vafasamt, hvort heppilegra væri að stofna eitt embætti, eða að fá mörgum mönnum sjerstök efni til rannsókna. Hvorttveggja hefir vitanlega sína kosti, og ef ganga á ótullega fram í þessum rannsóknum, þá er ólíklegt, að einn maður gæti komist yfir þær allar. En þessi störf geta ekki orðið hlaupa-störf fyrir þann, sem á að stjórna þeim. Það tekur áreiðanlega mörg ár að komast að niðurstöðu í þeim efnum, sem aðallega vakir fyrir okkur flm. þessarar till. að verði rannsökuð. Nauðsynlegt er og, að hæfir menn fáist til þessara rannsókna, en hætt er við, að þeir fáist ekki nema því aðeins, að þeir hafi tryggingu fyrir föstu starfi við þær. Ef á þessum sviðum kæmi t. d. fram maður, sem væri þar jafnviðurkendir og Bjarni Sæmundsson er á sínu sviði, þá er sjálfsagt, að hann fái fast embætti, til þess að hann geti notið sín.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 15 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Alþt. 1928, D. (40. löggjafarþing).

Till. afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 799).

22. Útvarp.

Á 70. fundi í Nd., 13. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um útvarp (A. 760).

Á 71. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 73. fundi í Nd., 16. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Gunnar Sigurðsson*): Um þessa tillögu mætti tala langt mál, því að útvarpsmálið er hið mesta menningarmál, sem fyrir þinginu liggur. En jeg veit, að ræðuhöld breyta ekki atkvæði nokkurs manns um tillöguna. Hún er svo ljós, að hún þarf engrar skýringar. Því þætti mjer best, ef hægt væri að ganga strax til atkvæða, meðan deildin er ályktunarfær.

Magnús Jónsson: Jeg vildi aðeins bæta örfáum orðum við ræðu hv. flm. (GunnS). Eins og hv. þdm. er kunnugt, var útvarpsstöðinni hjer lokað fyrir nokkrum dögum, og hefir það komið sjer afleitlega fyrir alla þá, sem útvarpstæki hafa keypt sjer. Jeg þekki

*) Ræðuhndr. óyfirlesið.

Útvarp.

ekki sögu útvarpsmálsins og fer því ekkert inn á hana. Jeg hefi ekki heldur útvarpstæki sjálfur, og gerir því ekkert til nje frá fyrir mig persónulega, hvort útvarpsstarfsemi er hjer rekin eða ekki. En fjelag það, sem rekið hefir útvarpsstarfsemi hjer að undanfögnu, hefir lagt fram stórfje í þessu skyni, sem alt hefir tapast. Fjelagið var fyrir allöngu að þrotum komið, og hefir það rekið stöðina miklu lengur en það ætlaði sjer, vegna þess, að forgöngumenn þess vildu ekki, að útvarpsstarfsemi fjelli hjer niður áður en ríkið tæki hana á sína arma. Meðan á samningum við ríkisstjórnina hefir staðið, hefir tapið verið upp undir 100 kr. á dag, og það fje hafa nokkrir fjelagsmenn lagt fram úr eigin vasa. Nú sýnist svo sem einhver snurða hafi hlaupið á þessa samninga, og það er því líkast, sem tilraun hafi verið gerð til þess að koma málinu inn í flokkadeilur í stjórnámálum. En það væri mjög óheppilegt, ef svo tækist til.

Útvarpsfjelagið vildi samvinnu við ríkisstjórnina um að reisa stóra stöð, og vildi komast að samningum um það, að landssíminn innheimti gjöldin fyrir hana. En þegar ekki náðist samkomulag um þetta, vildi fjelagið, að ríkið keypti stöð þess og starfrækti hana fyrst í stað, svo að útvarpsstarfsemi fjelli ekki niður þar til hin stóra útvarpsstöð ríkisins kemur. Gegn þessu fór fjelagið fram á ýmsar greiðslur, og skal enginn dómur á það lagður, hve aðgengilegir þeir kostir voru. Jeg geri ráð fyrir, að þar hafi aðeins verið um fyrsta boð að ræða, og að hægt hefði verið að komast að betri kjörum, þar sem hæstv. stjórn hafði öll trompin á hendinni. En mér sýnist ómaklegt að

láta þetta fjelag líða meira en það hefir gert. Þeir hafa tapað 130 þús. krónum og standa auk þess í persónulegum ábyrgðum fyrir 60—70 þús. kr., að jeg ætla. Þeir hafa rekið stöðina síðan með samskotafje og úr eigin vasa. Það er ómaklegt að láta þá setja meiri peninga í súginn en nauðsynlegt er, ef ekkert á úr að verða.

Jeg hefi sjeð í brjefi til stjórnarinnar, að h. f. Útvarp gekst fyrir því, að rannsakað var, hve stór væntanleg stöð þyrfti að vera, og á ýmsan annan hátt hefir fjelagið safnað efni, sem verða má að gagni, þegar farið verður að reka útvarp í stórum stíl. Sjerstaklega er það mikilsvert atriði, að fjelagið hefir komið því til leiðar, að nú eru hjer á landi um 1000 útvarpsnotendur. Ef útvarpið fellur niður um tíma, má búast við, að menn fargi viðtækjum sínum, svo að það erfiði, sem til þess hefir farið að fá menn til þess að nota útvarp, verður árangurslaust. Jeg þekki það sjálfur af tímaritsútgáfu, að það er ekki hlaupið að því að safna 1000 áskrifendum; það kostar tíma, og það kostar fyrirhöfn og fje. Fyrir ríkið væri ekki lítið unnið við það að halda viðtækjunum hjá notendum, ef til ríkisrekstrar kæmi.

Veðurskeyti til verstöðva og skipa hafa að mestu leyti gengið í gegnum útvarpsstöðina, og er í meira lagi bagalegt fyrir þá, sem notið hafa góðs af, að missa nú alt í einu af þeim.

Þá er þó ekkert tekið tillit til þeirra 1000 útvarpsnotenda, sem missa t. d. messur, fyrirlestra o. fl., þótt ekki hafi það þótt alt jafnmerkilegt.

Sjerstaklega vil jeg að lokum óska þess, að þetta mál gæti haldist utan við flokkadeilur. Þetta er menningarmál,

Útvarp.

sem ætti að vera sameiginlegt áhugamál allra landsmanna. Enda virðist ekki annað sýnt en leitast sje við að halda því utan við pólitískan flokkadrátt, að minsta kosti af sjálfum aðiljum.

Ef þeir hv. þm., sem hjer eru inni núna í svip, og hæstv. stjórn vildi samþykkja þessa till. og síðan yrði hafist handa, þá teldi jeg betur farið en heima setið.

En ef ekkert verður að gert, fara allir þeir peningar til ónýtis, sem eytt hefir verið í útvarpið.

Jóhann Jósefsson*): Jeg var að hinkra við með að kveðja mjer hljóðs, af því að jeg hjelt, að hæstv. forsrh. (TrÞ) vildi eitthvað segja út af þessari till. En fyrst svo er ekki; verður það ekki skilið á annan hátt en þann, að hæstv. stjórn hafi ekki mikinn áhuga fyrir að hrinda þessu máli á leiðis.

Jeg verð að taka undir það, sem hv. 1. þm. Reykv. (MJ) hefir sagt um þetta mál. Bæði er svo miklu fje búið að verja til þess að koma útvarpinu á laggirnar, að mjer finst hæstv. stjórn þurfa að sjá til, að útvarpið falli ekki niður, og þótt jeg hafi hingað til ekki látið það mál til mín taka, þá finst mjer, um leið og ákveðið er, að ríkið taki útvarpsrekstur að sjer, þótt ekki sje sjáanlegt, að það komist á í náinni framtíð, að nauðsyn beri til, allra aðila vegna, að sjá um, að útvarpsstarfsemi hætti ekki á meðan. Fólk úti um land, sem vant er að fá frjettir með útvarpinu, og skip á hafi, sem vön eru að fá veðurfregnir, prjedikanir og fyrir-

lestra, missa af miklu við lokun útvarpsstöðvarinar. Jeg tel því illa farið, ef ekki takast samningar milli h/f. Útvarps og hæstv. landsstjórnar um það, að stöðin haldi áfram í millibilsástandinu, þar til fullkomnari útvarpsstarfsemi, rekin af ríkinu, verður sett á stofn. Jeg tala þar máli allra þeirra, sem hafa aðstöðu til þess, hvort heldur er í landi eða á sjó, að hlusta á útvarp, þótt sitthvað megi að því finna, sem það flytur. Sjálfur hefi jeg ekki útvarpstæki, en jeg veit af viðræðum við fólk, einkum sjómenn, að það er talsvert þýðingarmikið, að þessi starfsemi haldi áfram. Það verður stór eyða í lífi þeirra manna, sem útvarpi hafa vanist og eru nú alt í einu sviftir því.

Að endingu vil jeg líka leggja áherslu á það, að þetta mál eigi ekki að verða pólitískt, heldur sameiginlegt áhugamál allrar þjóðarinnar.

Jeg vildi óska, að hæstv. forsrh. (TrÞ) ljeti í ljós einlægan vilja til þess að leggja þessu máli það lið, sem hann má, til þess að skapa því þau skilyrði, sem þarf til þess, að það falli ekki úr sögunni. Færi hann þar að eindregnum óskum allra þeirra, sem geta haft gagn af því.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Það er önnur skýring á því, hvers vegna jeg tók ekki til máls áðan, heldur en sú, er hv. þm. Vestm. (JJós) gaf í skyn, sem sje sú, að þegar eftir eru í þingsalnum 8 menn aðeins, þá þýðir ekki að ræða mál eins og þetta, og deildin er alls ekki ályktunarfær. Svo er og hitt, að þetta mál hefir verið rætt á þingi áður og afgreitt frv. um það, eins og hv. þingmenn hafa

*) Ófyrirlesað ræðuhndr.

minst á, og skipuð nefnd manna til þess að gera ákveðnar tillögur.

Í raun og veru hefi jeg lítið að segja fram yfir þetta. Það er fjarri því, að jeg hafi nokkra tilhneiging til þess að láta þetta verða pólitískt mál eða vera úfinn gagnvart útvarpsfjelaginu. En í þingönnum, sem jeg hefi verið í upp á síðkastið, hefi jeg ekki haft tíma til að sinna því. Nefnd hefir haft um þetta mál að fjalla, sem jeg hefi sent öll plögg til, og vildi jeg ráðfæra mig við þá nefnd, áður en ákvörðun yrði tekin, en jeg hefi ekki fengið neinar tillögur frá þeirri nefnd enn þá.

Í þessu máli er eitt stórt atriði, sem enn hefir ekki verið athugað, og það er, hvaða bylgjulengd stór stöð hjer á landi mætti hafa. Um bylgjulengd stöðva er alþjóðasamkomulag, til þess að ekki rekist ein stöð á aðra.

Landssímastjóri siglir eftir fáa daga, og hefir honum verið falið að athuga þetta atriði sjerstaklega.

Að jeg hefi ekki tekið ákvörðun, stafar hvorki af óafsakanlegum undandrætti nje kuldagusti til málsins, heldur af því, að þetta er alvarlegt mál, sem á að taka ákvörðun um, og jeg vil taka þá ákvörðun í samráði við þá nefnd, sem um málið hefir átt að fjalla sjerstaklega, en hún hefir ekki sent tillögur sínar enn.

Magnús Jónsson: Það var gott að fá að heyra þau hlýlegu orð hæstv. forsrh. (TrÞ), sem hann ljet falla um málið alment talað, og eins það, að hann hefði enga tilhneingingu til þess að búa illa að fjelaginu. Enda er slíkt óhugsandi fyrir stjórn, sem hugsar sjer að halda starfsemi þess áfram.

Fjelagið hefir unnið stórkostlegt

undirbúningsverk, svo að segja numið nýtt land. Það hefir safnað gögnum, sem að haldi mega koma, er haldið verður áfram í stærri stíl, og það hefir vakið þorsta almennings eftir útvarpi, jafnvel með því, sem menn hafa verið óánægðir með, því að það hefir eft löngun þeirra eftir öðru betra og fullkomnara.

En mig langaði til þess, að hæstv. ráðh. (TrÞ) vildi svara ákveðið, hvað hæstv. stjórn ætlar sjer að gera við fjelagið Útvarp, hvort hún ætlar sjer að láta það standa uppi með stöðina og láta útvarpið falla niður í svipinn.

Þótt jeg sje ekki fagmaður í þessum sökum, þá leyfi jeg mjer að segja, að bylgjulengd er þessu máli óviðkomandi. Hún kemur fyrst til greina, þegar stóra nýja stöðin verður sett upp. Hjer er um það að ræða að starfrækja þá stöð, sem fyrir er, í millitið. Mjer er satt að segja óskiljanlegt, að hæstv. forsrh. (TrÞ) gæti ekki verið viðbúinn að svara, þar sem þetta hefir verið á döfinni síðan í desember í vetur. Það er óhugsandi, að hann sje ekki í hjarta sínu búinn að taka afstöðu til þess, hvort hann ætlar sjer að sjá til, að stöðin verði starfrækt í bili.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Þetta, sem hv. 1. þm. Reykv. (MJ) getur tæplega hugsað sjer, er nú einmitt sannleikurinn. Það er ómögulegt að svo stöddu að taka ákvörðun nema til bráðabirgða. Jeg játa, að á undanförnum þingum setti jeg mig ekki sjerstaklega inn í þetta mál, og síðan hefi jeg ekki haft tíma til þess. Auk þess var tilkvödd um málið sjerstök nefnd sjerfróðra manna. Og þegar mál er í sjerfræðinga höndum, er meining-

Útvarp.

in að taka ekki ákvörðun um það fyr en umsögn þeirra liggur fyrir. Annarsvegar vísa jeg til þess og lýsi því hinsvegar yfir, að jeg er ráðinn í að gera eitthvað.

Jóhann Jósefsson*): Jeg get tekið undir með hæstv. ráðh. (TrP), að jeg er ekki sjerlega kunnugur útvarpsmálum. En mjer dettur samt í hug, að aðstaðan hefir breyst síðan nefndin var skipuð. Hún var skipuð með framtíðarfyrirkomulag fyrir augum að mestu leyti. En hjer er farið fram á bráðabirgðalempni, meðan ekki kemst á fullkomið ástand í þessu efni. Þegar hæstv. ráðh. leggur áherslu á bylgjulengdina, þá á það við framtíðarfyrirkomulagið, en hjer er ekki um þá nýju stöð að ræða, heldur þá gömlu, og hennar bylgjulengd hefir ekki, svo jeg viti, rekist á. Að því leyti er ekkert til fyrirstöðu að starfrækja hana áfram.

Nú er aðeins farið fram á, að stjórnin beiti sjer fyrir því, að útvarpið verði ekki látið niður falla meðan ekki kemst á annað og fullkomnara fyrirkomulag. Það er alt og sumt.

Umr. lokið, en atkvgr. frestað.

Á 74. fundi í Nd., næsta dag, var fram haldið einni umr. um till. (atkvgr.).

Ásgeir Ásgeirsson: Jeg legg til, að málinu sje vísað til stjórnarinnar.

Forseti (BSv): Það mun ekki vera heimilt samkvæmt þingsköpum að koma fram með slíka till. eftir að umr.

er lokið, og verður því gengið til atkv. um till. sjálfa.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 11:8 atkv., að viðhöfðu nafnakalli og sögðu:

já: BSt, EJ, GunnS, JJós, JAJ, JÓl, LH, MG, MJ, PO, BSv.

nei: HStef, HJ, HG¹⁾, HjV²⁾, JörB, MT, SvÓ, ÞorlJ.

ÁÁ, SÁÓ³⁾ og TrP greiddu ekki atkv.

Sex þm. (BÁ, HK, IngB, JS, ÓTh. SE) fjarstaddir.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afrgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 798).

¹⁾ Með svofeldri greinargerð: Jeg sje ekki, eins og till. er orðuð, að um annað væri að ræða fyrir stj. en að ganga að hvaða kostum, sem fjelaginu Útvarp kynni að þóknast að setja, ef till. væri samþ., en heimild til að semja við fjelagið hefir stjórnin lögum um ríkisrekstur útvarps. Jeg segi því nei.

²⁾ Með svofeldri greinargerð: Jeg tel till. óþarfa, þar sem stj. hefir fulla heimild til að taka þetta mál í sínar hendur og ráða því til lykta á heppilegasta hátt, og segi jeg því nei.

³⁾ Með svofeldri greinargerð: Þar sem jeg með atkvæði mínu ekki vil gera stjórninni óhægari aðstöðu til samninga við h/f Útvarp, en hinsvegar er því fylgjandi, að útvarpsstarfsemi haldi áfram og þá sjerstaklega með tilliti til björgunarmálanna í landinu, þá greiði jeg ekki atkv.

*) Ræðuhndr. ófyrirlesið.

Gin- og klaufaveiki.

Á 73. fundi í Nd., 16. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um varnir gegn gin- og klaufaveiki (A. 785).

Á sama fundi mælti

Pjetur Ottesen: Jeg vil mælast til þess, að hæstv. forseti taki fyrir á þessum fundi till. á þskj. 785, sem útbýtt hefir verið í deildinni, svo að hægt sje að ákveða, hvernig hún skuli rædd, og jafnframt, ef svo færi, sem jeg veit að verða muni, að afbrigði verða leyfð, að hún verði þá tekin á dagskrá á morgun, til þess að hægt sje að afgreiða hana.

Forseti (BSv): Jeg víf þá fyrst geta þess, að útbýtt er í deildinni till. til þál. um varnir gegn gin- og klaufaveiki, á þskj. 785.

Hv. þm. Borgf. (PO) hefir nú farið þess á leit, að till. þessi verði tekin til meðferðar þegar á þessum fundi. Þá er í fyrsta lagi að geta þess, að til þess, að málið geti komið á dagskrá þessa fundar, þarf afbrigði frá þingsköpum. En til þess þarf vissan atkvæðafjölda, og með því að deildin er ekki ályktunarfær, sje jeg mjer ekki fært að taka till. á dagskrá. En hún skal verða tekin á dagskrá á morgun.

Pjetur Ottesen: Jeg skil ræðu hæstv. forseta svo, að tillagan verði tekin fyrir á morgun til umræðu og afgreiðslu, þar sem ekki mun vera fleiri dögum til að dreifa en morgundeginum.

Á 74. fundi í Nd., næsta dag, var

till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Samkvæmt tillögu flutningsmanna leitaði forseti afbrigða um það, hvort bæta mætti tillögunni á dagskrána og taka hana til umræðu. Voru afbrigði leyfð og samþ. með 16:3 atkv.

Flm. (Jörundur Brynjólfsson*): Menn kannast við efni þessarar till., því að það er þegar þrautrétt hjer í deildinni, svo að óþarft er að tala mikið um hana. Tilgangur till. er sá, að atvmrh. beiti eins miklum hömlum og frekast er unt, og láti bannið samkvæmt auglýsingum þeim, sem vitnað er í í till., standa áfram. Jeg tel ekki þörf á að ræða málið nú, og geta menn með atkv. sínu sýnt, hvernig þeir líti á till.

Bernharð Stefánsson: Eins og kom skýrt fram, þegar rétt var um frv. um þetta efni, þá var það einungis til þess að bjarga málinu í gegnum þingið, að landbn. lagði að lokum til, að frv. yrði samþ. óbreytt eins og það kom frá Ed., en alls ekki vegna þess, að landbn. fjellist á þær tilslakanir, sem hv. Ed. hafði gert á frv. Þess vegna lýsir meiri hluti landbn. yfir því, að hann felst á þáltill. þá, sem hjer liggur fyrir, því verði hún samþ., er hægara fyrir stjórnina að beita ákvæðum 3. gr.

Hjeðinn Valdimarsson: Mjer finst mjög einkennilegt að koma nú í ein-

*) Ræðuhndr. óyfirlesið.

daga fram með þessa þáttill. Það er búið að samþ. lög um þetta efni, og með þeim er ákveðið, á hvaða vörum megi leyfa innflutning og hverjum ekki. Eins og kunnugt er, hefðu atkv. ef til vill fallið nokkuð öðruvísi, ef frv. hefði ekki komið svo frá hv. Ed. Að vísu hefðu þeir orðið margir, sem greitt hefðu atkv. gegn till. landbn., og sennilega enn fleiri gegn till. fimmennunganna, en þó er sennilegt, að till. nefndarinnar hefði verið samþ. hjer. Að öllu athuguðu var þó ákveðið að beygja sig fyrir vilja hv. Ed., en með þessari till. er beinlínis farið aftan að hv. Ed., þar sem skorað er á stj. að gera meira en ákveðið er með lögunum. Kemur mjer það mjög undarlega fyrir sjónir, að hv. frsm. landbn. skuli mæla með þessari till., þar sem nefndin hefir áður lagt til að beygja sig fyrir vilja hv. Ed. Leyfi jeg mjer því að leggja til, að málið verði afgr. með rökst. dagskrá, sem jeg hjer með afhendi hæstv. forseta.

Forseti (BSv): Þá er komin fram svohljóðandi tillaga til rökstuddrar dagskrár frá 2. þm. Reykv. (HjV):

Þar sem Alþingi hefir nýskeð afgreitt lög um þetta efni og þar með lýst yfir skoðun sinni, sjer deildin ekki ástæðu til að taka ákvörðun um tillöguna og tekur því fyrir næsta mál á dagskrá.

Er þá þessi dagskrártill. einnig til umr.

Jörundur Brynjólfsson*): Það er svo fjarri því, að þessi þáttill. brjóti á nokkurn hátt í bág við þau lög, sem hjer

hafa verið samþykkt, að það má segja, að hún sje. einmitt sniðin eftir lögunum, vegna þess að í 3. gr. laganna segir svo (með leyfi hæstv. forseta):

„Atvinnumálaráðherra er heimilt að banna með auglýsingu innflutning á öðrum þeim vörum, sem hætta telst á, að sótt næmi geti borist með“.

Svona hljóðar 3. gr., og þessi till. til þál. er ekkert annað en yfirlýsing um það, að þingið vilji láta innflutningsbann halda áfram að vera í gildi frá löndum, sem veikin getur komist hingað frá. Vona jeg, að hv. deild geti gefið þessa yfirlýsingu, því að það er óeitanlega mikill styrkur fyrir stjórnina að fá hana.

Magnús Jónsson: Mjer finst það dálítið óþægilegt, að hæstv. atvrmh. (Tr-Þ) skuli ekki vera við, til að segja um það, hvernig hann muni bregðast við þessari þáttill., sem hjer liggur fyrir.

Það er alveg rjett, sem hv. 1. flm. till. (JörB) segir, að hún er alveg byggð á lögunum. En jeg vona, að allir sjái, að það er í raun og veru lítils virði að vera að fella úr gildi aðflutningsbann á mjólkurafurðum, en skora jafnframt á stjórnina að viðhalda banninu, og þegar stjórnin getur eftir sömu lögunum bannað hvað sem henni lítst. Það lá hjer fyrir till. um að banna aðflutning á mjólkurafurðum, en sú tillaga var feld, og nú er aftur farið fram á, að aðflutningur á þessum sömu afurðum verði bannaður. Jeg skil satt að segja ekki, hvernig farið er að bjóða sömu þingdeildinni annað eins og þetta. Og jeg veit ekki, hvernig stjórnin á að taka á móti þessari till. á eftir lögunum. Jeg mun því greiða atkv. hinni rök-

*) Ræðuhndr. óyfirlesið.

studdu dagskrá hv. samþm. míns (HjV).

Pjetur Ottesen: Mjer þykir það dálítið undarlegt, bæði af hv. 1. og 2. þm. Reykv., að halda því fram, að það sje þvert ofan í skoðun deildarinnar, ef till. er samþ. Það er þvert á móti í samræmi við skoðun mikils meiri hl. þessarar hv. deildar, því að þessum hv. þingmönnum er vel kunnugt um, þótt þeir forðuðust eins og heitan eldinn að minnast á það, hvernig á því stóð, að svo fór eins og fór við atkvgr. í þessari deild, þegar frv. um gin- og klaufaveiki var afgreitt. Þeir, sem vildu hafa lögin öðruvísi, þorðu ekki að breyta þeim, af ótta við það, að frv. yrði þá felt í hv. Ed. eða dagaði uppi. Þessir hv. þm. (MJ og HjV) eru þess vegna að reyna að fljóta á þessu hálmstrái, en þeir drukna jafnt fyrir því, hvort sem þeir halda sjer í það eða ekki. Það er nú ekki meira flotholt í því en það.

Með þessari till. er valin sú eina leið, sem fær er til þess að láta meiri hl. vilja þessarar deildar koma fram, og jeg vænti, að meiri hl. þessarar hv. deildar álíti sig ekki svo bundinn við fyrirskipanir hv. 1. og 2. þm. Reykv., að hann hopi á ný frá sinni grundvölluðu sannfæringu.

Magnús Jónsson: Jeg sje náttúrlega ekki inn í huga allra þdm., en jeg sje inn í minn eigin, og þessi ástæða, sem hv. þm. Borgf. (PO) ber fram, að þetta ákvæði var felt hjer í deildinni, á að minsta kosti ekki við mig, því að jeg hefði ekki orðið glaðari af neinu en ef málið hefði dagað uppi fyrir þessar sakir. En ef það er hinn virkilegi til-

gangur með till. að svíkjast aftan að hinni deildinni, þá er slík aðferð með öllu ósæmileg, því ef menn ekki þorðu að ganga svo frá frv. sem þeir helst vildu, af ótta við, að hv. Ed. myndi fella það, þá er þó enn verra að vera að lauma inn í þingið slíkri ályktun sem þessari, eftir að hin deildin getur ekki sint henni, af því að hún hefir nú lokið störfum á þessu þingi. Mjer finst það stappa nærri því að vera ósæmilegt.

Jeg mun greiða atkv. á móti þessari tillögu, af þeirri ástæðu, sem jeg lýsti yfir strax í byrjun, að jeg tel það gagnslaust að samþykkja hana í þeim tilgangi, sem látið er í veðri vaka, en aftur á móti vil jeg af öllum mætti berjast á móti því, að sett sje vernd á einstakar vörur, sem getur stórkostlega hækkað verð þeirra við sjávarsiðuna.

Jörundur Brynjólfsson*): Jeg vil benda hv. 1. þm. Reykv. (MJ) á það, að hjer er ekki verið að svíkjast að hv. Ed. Þetta mál hefir staðið á dagskrá, svo að það er deildinni sjálfri að kenna, ef hún ekki getur ákveðið um það, eins og Nd.

Pjetur Ottesen: Jeg vil aðeins segja það, að úr því að farið er að minnast á Ed. í þessu sambandi, þá finst mjer, að það, að Ed. hefir lokið sínum fundum, megi alveg eins skiljast á þann veg, að fengin sje viðurkenning fyrir því frá hennar hálfu, að hún myndi vel geta felt sig við þá afgreiðslu, sem hjer er um að ræða, og álít jeg það mikla yfirbót hjá hv. deild.

*) Ræðuhndr. óyfirlesið.

Magnús Jónsson: Það eru aðeins örfá orð. Mjer finst, að það mætti sannarlega æra óstöðugan, ef hvorug þingdeildin mætti hætta fyr en hin, því ef það ætti að vera ástæðan, þá yrðu báðar að hætta á sömu mínútu, - vegna þess, að ef það væri ekki gert, þá gæti hin deildin, sem lengur starfaði, stöðugt tekið mál inn á dagskrá með afbrigðum, og þannig mætti taka hvert einstakt mál, sem ekki hefði orðið útrætt, og fara að vinna að því.

Jeg býst við, að hv. Ed. hafi alls ekki varað sig á þessu, en annars er það verst, að hæstv. atvmrh. (TrÞ) skuli ekki vera hjer viðstaddur, til þess að segja álit sitt á þessu merkilega máli.

ATKVGR.

Dagskrártill. frá 2. þm. Reykv. (Hj-

V) feld með 14:8 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HG, HjV, JJós, JAJ, MJ, MT, SÁÓ, ÁÁ.

nei: HJ, JÓl, JS, JörB, LH, MG, ÓTh, PO, BSt, BÁ, EJ, GunnS, HStef, BSv.

Sex þm. (HK, IngB, SE, SvÓ, TrÞ, ÞorlJ) fjarstaddir.

Tillgr. samþ. með 14:9 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: GunnS, HStef, HJ, JÓl, JS, JörB, LH, MG, PO, SvÓ, BSt, BÁ, EJ, BSv.

nei: HG, HjV, JJós, JAJ, MJ, MT, ÓTh, SÁÓ, ÁÁ.

Fimm þm. (HK, IngB, SE, TrÞ, ÞorlJ) fjarstaddir.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 800).

B.

Afgreidd með rökstuddri dagskrá.

Brot dómsmálaráðherra á varðskipalögunum.

Á 53. fundi í Ed., 21. mars, og á 53. fundi í Nd., sama dag, var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. út af brotum dómsmálaráðherra á varðskipalögunum (A. 544).

Á 5. fundi í Sp., 27. mars, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 7. fundi í Sp., 11. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Jón Þorláksson): Jeg vil leyfa mjer að rifja upp í fáum orðum tildrög þessa máls, sem hjer er til umr.

Á Alþingi 1927 voru samþ. tvenn lög um varðskip ríkisins, hvorttveggja stjfrv. Þau öðluðust konungsfestingu 31. maí 1927.

Fyrri lögin, nr. 41, um varðskip ríkisins og sýslunarmenn á þeim, kveða á um stöðu þeirra manna í þjóðfelaginu, er hafa á hendi stjórn á löggæslu-

skipum ríkisins, svo og skipshafnar á þeim skipum. Meðal annars eru þar ákvæði um það, að allir starfsmenn á þessum skipum skuli vera sýslunarmenn ríkisins, skipaðir af ráðuneytinu eða af skipherra í umboði þess. Að öðru leyti gilda um þá svipuð ákvæði þeim, sem gilda um aðra fasta starfsmenn ríkisins.

Lög þessi gengu í gildi sama dag og þau öðluðust staðfestingu konungs, eða, sem áður er sagt, 31. maí 1927.

Hin lögin, nr. 51, um laun skipherra og skipverja á varðskipum ríkisins, til-taka launakjör þeirra skipverja, er ráðuneytið skyldi skipa samkvæmt fyr-nefndum lögum. Auk þess eru þar ákvæði um það, hvernig ákveða skyldi laun annara manna á skipunum, sem ekki eru fastir sýslunarmenn.

Þessi lög, sem einnig öðluðust, sem fyr segir, konungsstaðfestingu 31. maí, gengu í gildi 1. júlí sama ár samkvæmt ákvæði í lögnum sjálfum.

Af því að launalögin gengu ekki í gildi fyr en 1. júlí, var ekki unt að framkvæma skipunina samkvæmt hin-um lögnum fyr en þannig, að hún gildi frá þeim tíma. Þegar eftir 1. júlí var gefin út fyrirskipun frá fjármála-

ráðuneytinu, að greiða skyldi skipverjum á varðskipunum laun eftir launalögnum, frá þeim tíma, er þau gengu í gildi, og halda eftir af launum þeirra iðgjaldi í lífeyrissjóð embættismanna, svo sem tiltekið er í lögnum.

En skipin voru að starfi við eftirlit með landhelginni og komu lítt til Reykjavíkur. Varð því aðdragandi nokkur að því að fá að vita um nöfn og starfsaldur þeirra skipverja, er áttu að fá veitingu fyrir stöðum sínum. Þó var því lokið fyrir stjórnarskiptin og búið að ganga frá skipunarbrjefunum í stjórnarráðinu að öllu leyti öðru en því, að eftir var að undirskrifa það eintak, sem átti að afgreiða til skipverjanna sjálfra. Ennfremur höfðu verið gerðar ráðstafanir til þess að birta þessar skipanir á venjulegan hátt í Lögbirtingablaðinu.

En þetta snerist í annað horf en til var stefnt.

Það var upplýst á þinginu, að sá dómsmálaráðherra, sem við tók, þegar hjer er komið sögunni, og átti að undirskrifa skipunarbrjefin, vildi ekki gera það. Hann ljet afturkalla auglýsingu þá, sem birtast átti í Lögbirtingablaðinu, og það er upplýst, að til þess að sú afturköllun færi fram hafi hann látið brenna eitt númer af blaðinu fullprentað, þar sem tilkynningin um skipunina hafði verið sett. Síðan var afturkölluð áðurnefnd fyrirskipun frá fjármálaráðuneytinu um að greiða skipverjum laun samkv. ákvæðum launalaga fyrir varðskip ríkisins.

En í öðrum atriðum hafa þessi lög einnig verið brotin síðan um stjórnarskiptin. Þar á meðal ákvæði laga nr. 41, um að ekki skuli lögskrá skipverja

á varðskipum ríkisins. Þar sem lögin kveða á um stöðu skipverja og gera þá að föstum sýslunarmönnum ríkisins. var svo til tekið, að ekki skyldi lögskrá þá. En hæstv. dómsmrh. (JJ) hefir ekki kært sig um að framfylgja þessu ákvæði, heldur látið lögskrá þá áfram, og lögskráðir eru þeir enn í dag og því undir ákvæðum siglingalaganna, en ekki laga nr. 41, 31. maí 1927, sem veita þeim rjett til lífeyris fyrir sig og ekkjur sínar samkv. lögum frá 1921 um lífeyrissjóð embættismanna.

Svo sem til árjettingar því, að núverandi stjórn vildi ekki hlíta ákvæðum gildandi laga um laun skipherra á varðskipunum, ritaði hæstv. dómsmrh. (J-J) 8. des. f. á. skipstjórnum á varðskipunum „Óðni“ og „Þór“ samhljóða brjef, sem jeg hefi endurrit af og skal með leyfi hæstv. forseta lesa upp. Þar segir svo:

„Eftir stjórnarskiptin síðustu var yður, herra skipstjóri, tilkynt munnlega, að laun þau, sem þjer hingað til hafið haft sem skipstjóri á varðskipinu, væru að áliti stjórnarinnar í ósamræmi við laun starfsmanna ríkisins yfirleitt. Jafnframt var tekið fram, að launin myndu þó haldast óbreytt til áramóta, en þá verða færð til samræmis við laun virðulegustu starfsmanna í þjónustu landsins.

Í áframhaldi af þessu samtali er yður hjer með tilkynt, að frá byrjun janúar næstkomandi verða laun yðar ákveðin jöfn launum skrifstofustjóra í stjórnarráðinu og aldursuppbót reiknuð frá þeim tíma, er þjer hófuð skipstjórn í þjónustu Björgunarfjel. Vestmannaeyja.

Núverandi landsstjórn lítur svo á,

að starfi skipstjóranna á varðskipunum fylgi engin risna, og að það sje beinlínis skaðlegt fyrir starf skipstjóranna sem löggæslumanna landsins, að þeir bindi með risnu kunningsskaparbönd, sem fremur geta veikt en styrkt aðstöðu þeirra við starf sitt í þjónustu landsins.

Jónas Jónsson

/Sigfús M. Johnsen“.

Jeg skal að svo stöddu víkja aðeins að þeim kafla brjefsins, er fjallar um launin. Með brjefinu ákveður hæstv. ráðh. (JJ) af fullveldi sínu, að laun skipherra á varðskipum ríkisins skuli frá áramótum vera söm og laun skrifstofustjóranna í stjórnarráðinu. En á sama tíma eru í lögum skýr og skýlaus ákvæði um það, að launin skuli vera önnur. Þetta er svo bert lagabrot sem frekast getur orðið.

Það er kunnugt, að eftir að hæstv. dómsmrh. hefir þannig sumpart beinlínis brotið lögin sjálfur og sumpart gert starfsbróður sinum, hæstv. fjmrh. (MK), ómögulegt að framfylgja þeim, þá hefir hæstv. stjórn lagt fyrir þetta þing frv. til laga um nýja skipun á þessu, sem m. a. fer fram á að nema úr gildi þau tvenn lög, sem brotin hafa verið og hafa gilt til þessa.

Nú hefði mátt ætla, að Alþingi væri svo á verði um vald sitt, að það hefði vísað þessari tilraun til einræðis á bug með því að fella frv. og krefjast þess, að gildandi löggjöf væri framfylgt og hlýtt. En það hefir komið á daginn, að Alþingi vildi ekki kjósa þá leið. Og er það var orðið bert, leyfðum við okkur, flutningsmenn, að bera fram þessa till. á þskj. 544, sem nú er til umr. Hún fer fram á það eitt, að Alþingi álykti að víta brot dómsmrh. á þeirri löggjöf, er

þingið í fyrra setti um varðskip ríkisins.

Ástæðan til þess, að við berum fram þessa till., er ekki sú, að við viljum með henni óska eftir stjórnarskiftum eða að hæstv. dómsmrh. (JJ) víki úr sæti; flokkum er, sem kunnugt er, ekki svo háttað hjer í þinginu, að það sje tímabært enn þá. En ástæðan er sú, að við teljum óhjákvæmilegt, að Alþingi láti að gefnu tilefni þá skoðun sína í ljós á einhvern þinglegan hátt, að það vilji ekki una því, að vald þingsins sje virt að vettugi og ráðherra brjóti og vanræki að uppfylla lög, sem samþykkt hafa verið á Alþingi og öðlast staðfestingu konungs og komin eru í gildi. Við álitum vald Alþingis í hættu, ef það sjálf heldur ekki vörð um það. Viljum við með till. gefa Alþingi tækifæri til þess að láta í ljós, að það vilji halda vörð um vald sitt og leggja áherslu á það, að annað eins og þetta, sem í till. er á talið, endurtaki sig ekki. Ef Alþingi lætur það ótalið, má búast við framhaldi í sömu átt.

Nútíminn hefir sjeð í ýmsum löndum talsverða tilhneiging til einræðis. Og einræðið er svo langt komið í framkvæmd í sumum löndum Norðurálfu, að völd löggjafarþinganna eru úr sögunni. Þessi stefna fær byr af þeirri skoðun, sem er orðin talsvert almenn, að þingunum takist ekki eins vel og ákjósanlegt væri að halda virðingu sinni og framkvæma ætlunarverk sitt. En jeg hygg, að hjer á landi sjeu flestir sammála um það, að þó að setja megi sitthvað út á þingið, þá sje enn ekki fundin nein sú tilhögun, sem gæti komið í staðinn fyrir þingræðið. En þó er ekki við því að búast, að sú skipun haldist, nema Alþingi gæti rjettar síns

og haldi vörð um vald sitt og virðingu. En það er síst til þess að auka virðingu alþjóðar fyrir Alþingi, að láta það liðast, að ráðherra taki vald þess í sínar hendur.

Jeg ætla ekki að svo stöddu að tala um fleiri hliðar á þessu máli en þetta aðalatriði.

Jeg óska þess, að samkomulag verði meðal alþingismanna um að gera það, sem þinginu er skylt að gera, til þess að halda vörð um skiftingu valdsins, sem ákveðin er í núverandi stjórnarskrá og um stjórnskipulag landsins.

Dómsmrh. (Jónas Jónsson): Hv. 3. landsk. (JP) hefir nú nokkuð minst á hið svokallaða varðskipamál frá sínu sjónarmiði, og niðurstaða hans er sú, að mjer hafi ekki tekist að feta nægilega vel í fótspor fyrirrennarans, hv. 1. þm. Skagf. (MG). En þar sem hv. þm. fór út í söguleg atriði þessa máls, þá verð jeg að gera það nokkuð líka, en dálítið frá öðru sjónarmiði.

Það er ekki víst, að öllum hjer í hv. deild sje það kunnugt, að drög þessa máls liggja nokkuð til baka. Þegar Vestmannaeyingar hófust handa um kaup á „Þór“, þá var hugmyndin að hafa björgunarskip í Eyjum yfir vetrarmánuðina. En þeir sáu fljótt, að það var ofurefli að halda úti slíku skipi, sem ekki var hægt að nota nema yfir vetrarvertíðina, frá janúar til miðs maí. Var því leitað eftir styrk frá ríkissjóði og óskað eftir atvinnu fyrir skipið hinn tímann. En þá brá svo undarlega við, að sá flokkur, sem hv. 3. landsk. (JP) fylgdi þá, eða var í nánustu sambandi við, vildi ekkert gera fyrir málið og var Vestmannaeyingunum í öllu hinn erfiðasti. Þáverandi formað-

ur flokksins, Jón heit. Magnússon, var mjög á móti því, að þingið veitti Björgunarfjelagi Vestmannaeyja fjárstyrk, eða notaði „Þór“ til landhelgisvarna og eftirlits um síldveiðitímann. Jafnvel eftir að stjórn, sem Framsóknarmenn studdu, hafði viðurkent „Þór“ sem varðskip, þorði Jón heitinn Magnússon ekki að láta tala opinberlega í þinginu um, að byssa ætti að vera á skipinu. En sá flokkur, sem jeg hefi fylgt, hefir frá því fyrsta sýnt þessu máli velvild. Og þegar Jóns Magnússonar stjórnin fór frá 1922 og ný stjórn, sem Framsóknarflokkurinn átti meiri ítök í, hafði tekið við, fekk „Þór“ eiginlega fyrst viðurkenningu sem varðskip. Miðstjórn Framsóknarflokksins, sem þeir áttu þá sæti í núverandi hæstv. fjmrh. (MK) og Hallgrímur heitinn Kristinsson, lagði til, að „Þór“ yrði notaður sem strandvarnaskip. Svo hjelt þetta áfram fram yfir kosningarnar 1923, að „Þór“ var notaður til þessa, í mótstöðu við flokk hv. 3. landsk. (JP), en studdur af Framsóknarflokki. En svo breytist viðhorf Íhaldsflokksins skyndilega, eftir að sá flokkur gat fengið eitt stuðningsatkvæði úr Vestmannaeyjum með því að snúast til fylgis við Þórsmálið. Íhaldsflokkurinn var í öllu hinn erfiðasti í þessum málum, meðan hann hafði nokkurt bolmagn til að hindra framkvæmdir í landhelgisgæslunni.

En þegar ísinn var brotinn og „Þór“ orðinn bæði björgunarskip og varðskip, þá var samþykkt á Alþingi að byggja nýtt strandvarnaskip, „Óðin“, alveg eins og nú í vetur var samþ. að byggja annað skip, sem nánast sagt mundi koma í stað „Þórs“, sem nú er að ýmsu leyti orðinn á eftir kröfum tímans. En frammistaða Íhaldsstjórnarinnar við

byggingu á „Óðni“ mistókst eins freklega og hægt var. Íslendingar eru nú búnir að láta smíða mörg skip, bæði Eimskipafjelagið, og ríkið, og einstakir útgerðarmenn togarana. En ekkert þeirra hefir orðið slíkur trjekyllir, sem „Óðinn“ varð undir stjórn og handleiðslu stjórnar þeirrar, er hv. 3. landsk. þá átti sæti í. Bygging skipsins tókst svo fáránlega, að það lagðist á hliðina og nálega hvolfdi inni í einhverri bestu höfn landsins, og var tilviljun, að það fórst ekki. Þessi mistök á skipinu munu stafa af einhverju rænuleysi stjórnarinnar, sem að nokkru leyti er kunnugt af hverju stafar, og lýsti sjer m. a. í því, að stjórnin leitaði til togaraeigenda um það, hvernig skipið ætti að vera. En það var í eðli sínu alveg hið sama og að spyrja mýsnar að því, hvernig kötturinn ætti að haga sjer Þeir ráðlögðu að hafa skipið jafnlangt og togara, eða um 150 fet. En jafnframt átti það að hafa svo sterka vjel, að það gæti farið með 14—15 mílna hraða. En þekkingin var nú ekki meiri en svo, að þeir bjuggust við, að slíkt skip mundi þola svo sterka vjel, sem til þess þurfti að fara með 14—15 mílna hraða. Merk skipasmíðastöð á Þýskalandi, sem gerði lægst tilboð í smíði skipsins, sagðist ekki geta samrýmt þetta tvent. En svo fekst skipasmíðastöð í Danmörku til að smíða skipið, jafniila gert og Íhaldið vildi vera láta. En þá kom fljótlega fram ósamræmið milli vjelarinnar og skipsskrokksins, og slysið þar með undirbúið. Voru nú miklar bollaleggingar um, hvað gera ætti, og varð niðurstaðan sú, að eftir ærinn kostnað, sem m. a. kom fram í þeirri miklu töf, sem skipið varð fyrir, var ákveðið að lengja skipið um 13 fet, svo það gæti borið

vjelina og haldið ganghraðanum. Voru þetta ráð Nielsens, forstjóra Eimskipafjelagsins, sem Íhaldið vildi ekki spyrja til ráða fyr en alt var komið í óefni. Þetta hjer er tekið fram til þess að auka nokkuð lítillæti hv. 3. landsk. (J-Þ) og flokksbræðra hans, og jafnframt til að sýna, hve herfileg afglöp hafa verið gerð í þessu máli fyrir áhugalessi þeirra, þrjósku og vanþekkingu. Ef því litið er á framkvæmdir hv. 3. landsk. (J-Þ) og flokksbræðra hans, þá eru það ýmist mótstaða eða afglöp, sem einkent hafa afskifti þeirra af þessu máli. — Þá má benda hv. 3. landsk. á annað axarskaft um byggingu „Óðins“, sem átti að verða sem líkastur togara, vegna löggæslunnar, en varð þeim þó ólíkur, vegna þess hve reykháfurinn var gerður gildur, svo togarar þekkja hann langt að.

Þetta er nú inngangurinn að því, sem gerðist á þinginu í fyrra, að því við bættu þó, að Íhaldsstjórnin lagði til, að „Þór“ yrði keyptur af ríkinu. Henni þótti þá heppilegt að kaupa hann, þegar bersýnilegt var orðið, að hann fullnægði ekki þeim kröfum, sem gera verður til þess, að skipin sjeu fær um að elta uppi togarana. En nann var seldur með því skilyrði, að hann hjeldi sig við Vestmannaeyjar um vertíðina. Í vetur skrifaði skipstjórinn á „Þór“ mjer, og telur hann „Þór“ vera orðinn algerlega óhæfan til landhelgisgæslunnar. Nefnir hann ekki færri en 10 dæmi þess, að togarar hafi sloppið af þeirri ástæðu. Stingur hann svo upp á, að nýtt skip verði bygt. Jeg sendi sjútvn. þingsins þetta brjef til umsagnar. Afleiðingin varð svo sú, að einn hv. þm. úr sjútvn. Ed. bar fram frv., sem heimilar stjórninni að láta byggja nýtt skip.

„Þór hefir verið dæmdur ófær, og eins og málið nú liggur fyrir, er ekki nema um tvent að ræða: annaðhvort að selja hann fyrir það litla verð, sem fyrir hann kynni að fást, og láta svo nýja skipið sitja fast við Vestmannaeyjar yfir vertíðina, eða þá að halda „Þór“ við og láta hann annast Vestmannaeyjar þessa 4 mánuði, en liggja þá hjer kyr hina 8 mánuði ársins. — Má þá þakka þeim hinum örlátu mönnum, sem hjer hafa staðið að því verki í dag að stórhækka laun varðskipayfirmanna, ef þarna þarf að launa heilli skipshöfn, sem er á skipi, sem lítil not eru að, svona óhæfilega há laun, sem samþykkt voru. — En niðurstaðan á þessum samningum er sú, að ríkinu ber skylda til að verja Vestmannaeyjar, hvort sem til þess verður svo valinn „Þór“ eða annað dýrara skip. En ekki eru slíkir samningar gerðir af fram-sýni.

Nú kemur sá þáttur, þegar hv. 3. landsk. (JP) grípur inn í söguna og ber fram frv. sitt á þinginu í fyrra um að lögfesta 40—50 embætti á varðskipunum, með föstum launum. Og ráðherrann sá var sannarlega ekki að biðja guð um lítið handa þessum mönnum. Þeir eiga að setjast skör hærra en flestir aðrir embættismenn þjóðarinnar. T. d. eiga kolamokarar að hafa hærri árslaun en prestar hafa að byrjunarlaunum með 10—12 ára nám að baki. Frv. þetta fekk harða móttöðu í báðum deildum þingsins, einkanlega þó í Ed., þar sem jeg og 5. landsk. (JBald) áttum í sífeldum útistöðum við hv. 3. landsk. (JP) um þetta mál. Jeg hjelt því fram, að það væri algerlega vanhugsað að lögfesta svo marga og háttlaunaða embættismenn, og eins

það fyrirkomulag að veita yfirmönnum þessar stöður til lífstíðar, þar sem hætt væri við, að gæslan yrði sljólega rækt, þegar útslitnir menn eiga að sjá um hana. En eins og allir vita, eru embættismenn ekki látnir fara frá starfi, nema um mjög alvarlegar sakir sje að ræða.

Ef við athugum, hvernig útgerðarfjelögin, sem eru aðaluppistaða íhaldsflokksins, fara að gagnvart sínum starfsmönnum, þá verður annað uppi á teningnum hjá þeim sömu mönnum, sem fastast halda því fram, að ríkið eigi að gera alla sína skipverja að föstum starfsmönnum æfilangt. Jeg vil ekki segja, að þeirra aðferð sje falleg eða eftirbreytnisverð í sjálfu sjer, sú er þeir viðhafa í sinni eigin útgerð. En aðferð þeirra er sú, að mönnunum er kastað í land, þegar þeir eru orðnir slitnir. Þeir vilja hafa færa og fullfríska menn í hverju rúmi, því að þeir vita, að það borgar sig best fyrir útgerðina.

Það mundi ekki þykja hyggileg ráðstöfun hjá togarafjelagi að binda sig þannig með föstum samningum við alla skipverja æfilangt. Ef hv. 3. landsk. (JP) hefði verið framkvæmdarstjóri, t. d. hjá „Kveldúlfi“, og hefði tekið upp á slíku, þá hefði hann vafalaust verið rekinn á næsta hluthafafundi.

Gagnstætt þessu hefi jeg haldið því fram, sem þingið nú hefir gengið inn á, að það yrði að tryggja það, að á varðskipunum væru altaf menn í fullu fjöri, sem gætu beitt sjer fullkomlega gegn öllum landhelgisbrjótum, innlendum og útlendum. Í því skyni hefi jeg lagt það til, sem samþykkt hefir verið í báðum deildum þingsins, að yfirmenn skipanna, skipstjórnarnir, skuli ráðnir

aðeins til nokkurra ára í senn. Með því móti er hægt að skifta, þegar starfið fer að líða fyrir mennina. Hvernig svo eigi að búa að þeim mönnum, er þannig fara úr þjónustu landsins, skal hjer ekki rætt um. Útgerðarfjelögin hafa í því efni ekkert gert, að minsta kosti ekkert skipulagsbundið, t. d. að sjá fyrir ekkjum sjóðruknaðra. Þeim er að vísu oft gefið eitthvað, en oft líka ekki, og oftast munu þær gleymdar eftir að jarðarfarir eru afstaðnar.

Slík er aðferð þessara manna heima fyrir.

Í lögunum um varðskipin frá í fyrra var m. a. sá galli, að þar var gerður óhæfilega mikill munur á launum æðstu mannanna á skipunum og þeirra næstu. Það er ekki síður mikið komið undir stýrimönnum en skipstjórunum, að alt gangi vel, enda eru nú í þeim stöðum mjög duglegir menn. Einn stýrimaður, Einar sonur Einaris Markússonar, tók 10 togara á 8 vikum. Það var þó ekki nema „Þór“, sem hann hafði þá, og þegar tekið er tillit til þess dóms, sem það skip nú fær, þá má það teljast mikið þrekvirki. Á hinu skipinu er stýrimaður, sem einu sinni tók togara hjer, sem sýndi móþróa, flutti hann til Englands og hafði ofbeldi í frammi. Hann sýndi af sjer mikinn dugnað, en hafði ljelegan skipakost. Þrátt fyrir þetta áleit fyrverandi stj., að það mætti muna 6—700 krónum á mánuði á launum þessara manna og skipstjóranna.

Jeg hefi engar tilraunir gert til að vinna á móti þeim hækkunartill., sem samþ. voru í dag. Hinsvegar kom það ljóst fram, að Íhaldsmenn hafa „agiterað“ mikið. Það kom ljóst fram við nafnakallið, að mest áhersla hefir verið

lögð á að hækka laun þeirra, sem hæst laun hafa áður.

Þó að það komi ekki þessu máli við, vil jeg benda á eitt, sem okkur hv. 3. landsk. (JP) ber á milli. Jeg vil leggja eins mikla áherslu á, að stýrimennirnir sjeu duglegir, eins og skipstjórnir, og í því skyni hefir mjer dottið í hug að koma því svo fyrir, að þeir væru til skiftis um tíma gestir á hliðstæðum skipum annara þjóða, til þess að kynast aðferðum þeirra, ef þess væri kostur. Mjer er ekki kunnugt um, að neitt hafi verið fyrir slíku hugsað af fyrirrennrum mínum. Þvert á móti kom það beint fram í dag við atkvgr., að það var ekki mikið hugsað um stýrimennina.

Hv. 3. landsk. (JP) gat ekki komið á óvart, eftir kosningarnar í sumar, þó að þau umskifti, sem þær leiddu af sjer, næðu til varðskipanna; svo vel var honum kunnugt um afstöðu mína og margra annara af andstæðingum hans til málsins í fyrra. Þess vegna er það undarlegt og óskýrt enn í dag, að Íhaldsstjórnin skyldi ekki veita þessar stöður áður en hún fór frá. Þegar svo til minna kasta kom, þá var auðvitað opin leið fyrir mig að setja í stöðurnar, halda þeim opnum og breyta svo lögunum. Jeg kem síðar að því, hvers vegna jeg valdi ekki þá leið.

Ef fyrverandi stjórn hefði framkvæmt lögin, þá hefði að minsta kosti verið erfiðara fyrir andstæðingana, sem nú eru komnir í meiri hluta, að breyta þeim.

Það var líka svo, að þeir, sem biðu einhver óþægindi við það, að lögin voru ekki framkvæmd, ásaka ekki mig, heldur Íhaldsstjórnina, fyrir að framkvæma ekki lögin og afhenda málið óleyst í

hendur þeirra manna, sem voru algerlega andstæðir frv. í fyrra og mátti telja víst að hefðu nú nógan þingafli til þess að koma fram breytingum.

Jeg held því, að allur úlfabyturinn í íhaldsblöðunum hafi mest verið gerður til þess að reyna að láta reykin af þeim eldi, sem brennur í íhaldsherbúðunum, leggja yfir á andstæðingaflokkinn.

Jeg skal ekki hæla mjer fyrir beinar vinsældir meðal Íhaldsmanna út af þessu máli, en ásakanirnar beinast eðlilega allar í garð þeirra manna, sem þarna brugðust sínum mönnum og samherjum.

Jeg hefi heyrt ýmsar tilgátur um það, hvers vegna Íhaldsstjórnin hafi ekki framkvæmt lögin. Ein er sú, að henni hafi þótt lögin gölluð. Önnur er sú, að þetta hafi blátt áfram stafað af dugleysi, en því vil jeg ekki trú; jeg hefi meira álit en svo á skrifaradugnaði fyrirrennara míns í starfinu. Hin þriðja er sú, og þykir mjer hún sennilegust, að þeir hafi hugsað sem svo: Framsóknarmenn voru á móti þessu í fyrra að vísu, en þegar þeir koma nýir í stjórnarráðið og skjölin liggja á borðinu, þá skrifa þeir í hugsunarleysi undir þessi 50 skjöl, og svo — og svo ásökum við þá á eftir fyrir að hafa breytt um stefnu. Mjer þykir þetta sennilegasta tilgátan, og vil jeg rökstyðja það með „dæmi úr lífinu“, eins og einn eigandi „Morgunblaðsins“ kemst að orði, þegar hann skrifar um verslun. Það hefir verið mikið talað um það, að starfsmönnum hafi verið fjölgð í stjórnarráðinu, og hefir það jafnvel verið borið út, að 15 nýir menn hafi verið ráðnir þangað. Um annað

Alpt. 1928, D. (40. löggjafarþing).

var þó ekki að ræða en þrjár stöður, sem auglýst var í Lögbirtingi að ráðið hefði verið í, og þetta var ekki annað en fólk, sem búið var að ráða af Íhaldsstjórninni og fekk að vera áfram. Enda var það alt frá frómum og sanntrúuðum íhaldsheimilum. Það er sannanlegt, að allar þessar ráðningar voru gerðar af fyrv. stj. Yfirsjón núverandi stj. er þá aðeins sú, að hafa ekki rekið þetta fólk úr vistinni.

Af þessu litla „dæmi úr lífinu“ má mikið ráða. Það er auðsjeð, að þeir hafa ætlað sjer að láta vandann og ábyrgðina lenda á eftirmönnum sínum.

Þegar jeg kom í stjórnarráðið og sá þennan skjalabunka liggja á borðinu, þar sem efst lá skipunarbrjef skipstjórans á „Óðni“, þar sem honum voru ætluð 12 þús. kr. laun, þó að lögin ætluðu honum ekki svo mikið, þá fór jeg auðvitað að brjóta heilann um þennan íhaldsleyndardóm.

Jeg hugsaði þá sem svo: Hvaða ástæða er fyrir mig að vera að framkvæma þessi lög, úr því að Íhaldsmenn vildu ekki gera það? Jeg sagði svo við minn samverkamann: Við látum þetta bíða í alveg sama horfi og Íhaldsmenn hafa stefnt undanfarna mánuði.

Eftir allan þennan gauragang og glamur um lögbrot hefir hávaðinn hjaðnað niður í þetta sæta „marmelade“, sem hv. 3. landsk. (JP) hefir nú sett ofan á þá þurru íhaldsbrauðskorpu hjér í kvöld.

Þegar Íhaldið talaði um að láta þetta verða landsdómssök, þá sagði jeg við andstæðinga mína: Blessaðir, látið þið þetta bara fara fyrir landsdóm. Þá kemur væntanlega fram brtt., og hún

verður samb., um að láta hv. 1. þm. Skagf. (MG) mæta fyrst. Svo hefi jeg boðist til að stinga höfðinu í snöruna á eftir honum og fylgja honum í hegninguna, eins og jeg fylgdi honum í því að láta haldast „status quo“.

Íhaldsmenn mistu svo smátt og smátt móðinn. Þeir sáu, að ef til landsdóms kæmi, þá yrði þeirra ráðherra fyrir barðinu fyrstu missirin. Og þeir virðast ekki hafa búist við, að slík málaferli yrðu þeim til ánægju, þegar alt kemur til alls.

Þess vegna er þetta mál svo andvana fætt. Kosningarnar 9. júlí s. l. skópu þann meiri hluta, sem nú hefir þetta mál á sínu valdi. — Nú hefir málið verið leyst á þeim grundvelli, sem jeg hefi lagt til, en fallið frá grundvelli Íhaldsins. Hitt er eins og rós í hnappagatið fyrir Íhaldsmenn, að þeim tókst nú í dag að koma fram nokkurri hækkun á laununum, án þess að raskað hafi verið þeim aðalgrundvelli, sem jeg hefi lagt í málinu. Þeir hafa aðeins trygt dálítið meiri eyðslu úr landssjóði heldur en vera þurfti.

Það er alveg rjett hjá hv. 3. landsk. (JP), að þegar skipstjórnarnir komu til mín eftir stjórnarskiftin og ljetu í ljós við mig undrun sína yfir því, að jeg hefði ekki veitt stöðurnar, þá sagði jeg þeim meðal annars, að jeg væri ósambýkkur þeim háu launum, sem fyrirrennari minn hafði ætlað þeim. Jeg sagði, að laun í sambærilegum stöðum í landi, t. d. laun skrifstofustjóra í stjórnarráðinu, væru ekki nærri eins há. Og þar sem fyrirrennari minn hefði ekki álitnið rjett að nota lögin, þá sæi jeg enga ástæðu til annars en að það ástand hjeldist, sem verið hafði, um samninga milli skipstjóra og stjórnar-

innar. Þó þótti mjer rjett að hrófla ekkert við laununum fram til nýárs, en jeg tilkynnti þeim síðar munnlega, að það mundi þá verða gert, og var það síðan staðfest skriflega 8. des.

Af því að annar skipstjórnanna hjelt því fram, að þeir ættu að fá risnu, tók jeg það fram, að jeg álitni, að þeir ættu enga risnu að hafa, fremur en yfirlögregluþjónninn í Reykjavík. Jeg liti ekki á þá sem neina herskipaforingja eða aðmírála. Það væri fásinna af varðskipsmönnum okkar að bera sig saman við erlenda sjóforingja. Við hefðum engan sjóher og ekkert með hann að gera, þar sem við hefðum lýst yfir því, að við mundum jafnan vera hlutlausir í ófriði. Það væri því álit mitt, að þeir væru aðeins lögreglumenn, og að krafa um, að þeir ættu að hafa fje til veisluhalda, væri aðeins misskilningur á því formi, sem fyrirrennari minn hafði skilið við.

Mín skoðun, og sú skoðun, sem nú hefir sigrað hjer á Alþingi, er sú, að á þessum skipum eigi einungis að vinna lögreglustarf, en ekki að hafa veislur eða tildur. Fyrir hv. 3. landsk. virðist vaka hið gagnstæða, að þar eigi að vera yfirlæti, veislur, kanske sukk eða bílífi.

Það kom til mín í dag einn meiri háttar kaupmaður hjer í bænum og sagði mjer, að nú væri að koma inn á höfnina enskt herskip. „Kallaðu nú á „Óðin“, sagði hann, „og láttu Bretann sjá, að við höfum líka flota“. Hann vildi, að við sýndum Bretum, að við gætum dálítið á sjónum, eins og þeir. Jeg var ekki nógu háfleygur til að geta fylgt þessu góða ráði. Jeg sagði, að það væri betra, að „Óðinn“ væri að starfi sínu sunnan við land, því að jeg

þjóst ekki við, að við mundum „imponera“ Bretum í flotamálum hvort sem væri. En þessi maður, sem í góðri trú vildi sýna Englendingum, að við værum líka með flotamál, er skoðana-bróðir þeirra manna, sem vilja hafa veislur og fagnað á varðskipunum íslensku.

Jeg held, að jeg geti ekki komist hjá því, áður en jeg lýk máli mínu — og mjer finst, að jeg hafi rjett til að svara líka fyrir hv. 1. þm. Skagf. (MG), þótt hann þykist ef til vill einfær um að svara fyrir sig — að benda hv. 3. landsk. á það, að ef við verðum hengdir fyrir að hafa frestað framkvæmd laga, þá höfum við þó lofsamlegt fordæmi frá fyrirrennurum okkar í ráðherrastöðunni.

Jeg vil þá fyrst nefna gamlan flokksbróður og foringja hv. 3. landsk., Hannes Hafstein. Þingið hafði eitt sinn samþ. lög um lotterí, sem ráðherrann hafði beitt sjer mjög á móti. H. H. neitaði að vísu ekki að framkvæma þau, en hann gerði það, sem meira var, hann neitaði að bera þau undir konung til staðfestingar, en það var þó auðvitað skýlaus skylda ráðherra. Þetta þótti, sem það og var, einsdæmi, og það varð töluverður hvellur út af málinu. Andstæðingar H. H. rjeðust harðlega á hann fyrir þetta. Hv. 3. landsk. hefir haldið því fram, að H. H. hafi gert þetta vegna þess, að lögum í öðru landi hafi verið breytt, og hafi íslensku lög in við það orðið óaðgengileg. En þetta kemur alveg í sama stað niður. Það er ómögulegt að deila um það, að H. H. framdi þingræðisbrot með því að neita að bera lög in undir konung. Jeg áfelli H. H. ekkert fyrir það, því að jeg álit,

að lotterílög in hafi verið vont mál og það hafi verið þakkarvert að forða landinu frá því, því að það hefði sennilega orðið þjóðinni til skaða og skammar.

Jeg ætla að nefna annað dæmi til, þar sem mjög þýðingarmiklum lögum hefir verið frestað. Þingið 1921 samþykkti með miklum meiri hluta lög um fasteignabanka. Stjórnin, sem þá var, en í henni sátu flokksbræður hv. 3. landsk., framkvæmdi ekki þessi lög, og sat hún þó að völdum eitt ár eftir að þau voru samþykkt. Síðan kom önnur stjórn til valda, og hún framkvæmdi lög in ekki heldur, og loks kom þriðja stjórnin, en í henni átti hv. 3. landsk. sjálfur sæti, og voru þá lög in ekki heldur framkvæmd, en þeim var þá breytt. Það stendur því að þessu leyti eins á um það mál, sem hjer er til umr., að fyrst var framkvæmd laganna frestað, en síðan var þeim báðum breytt. En sá er munurinn, að frestun laganna um fasteignabankann hafði í för með sjer töf á mjög mikilsverðu máli, sem hefir ólíkt meiri þýðingu en það, hvort mennirnir á varðskipunum fá sitt skrifaða blað einum deginum fyr eða síðar. Landið hefir mjög mikla þörf á fasteignabanka, en hann getur ekki sökum þessarar tafar komið fyr en í fyrsta lagi næsta vetur, ef íhaldið verður þá; eins og jeg vona, svo vanmáttugt, að það geti ekki spilt fyrir því máli.

Þá kem jeg að lagafrestun, sem hv. 3. landsk. er beinlínis við riðinn sjálfur. Á jeg þar við búnaðarlánadeildina. Hún komst í gegnum þingið þrátt fyrir mikla andstöðu frá hv. 3. landsk. (JP), og síðan neitaði hann að framkvæma lög in. En út af þessari frestun kom upp

allmikill þytur. T. d. komu fram áskoranir til stjórnarinnar um að framkvæma lög, frá sjálfu höfuðvígi hv. 1. þm. Skagf., Sauðárkróki. Sá hv. 3. landsk. sjer loks ekki annað fært en að stofna búnaðarlánadeildina, en þó ekki fyrir en rjett fyrir þing og á annan hátt en þingið hafði ætlast til. Þannig frestaði hv. 3. landsk. þessu máli, sem var hið mesta hagsmunamál fyrir bænda-stjettina, ljet þó undan að lokum, sökum þess að hann áleit það „praktiskt“.

Þá vil jeg nefna eitt dæmi enn, en þar er að ræða um bein lögbrot, sem eru miklu alvarlegri en þau, sem jeg nú hefi verið að tala um, og þessi lögbrot koma, því miður, hv. 1. þm. Skagf. við. Einhverjir góðvinir hans fóru í ráðherratið hans að sækja á hann um að brjóta lögum um atvinnu við siglingar, þannig að menn, sem höfðu ekki næg próf til þess að mega stýra stórum skipum, fengu engu að síður rjettindi til þess. Þetta fór fram með þeim hætti, að því hefði mátt líkja við það, þegar Johan Tezel fór um Þýskaland með kistur sínar, fullar af syndaflátsbrjefum, og seldi hverjum, sem hafa vildi. Á sama hátt var það, að lögfræðingur einn hjer í bænum hældi sjer af því, að hann gæti útvegað þessar nýmóðins syndakvittanir fyrir 500 krónur. En þegar skipstjórar hjer í Reykjavík frjetta, hvað er að gerast í stjórnardeild hv. 1. þm. Skagf. (MG), þá svellur þeim móður, þeir halda fundi til mótmæla og ljetu hreint ekki friðvænlega. Síðan kemur hv. 1. þm. Skagf. með frv., sem átti að gera þessa verslunarmöguleika löglega. En þá varð fyrst fyrir alvöru alt vitlaust í hreiðri skipstjóranna, og gekk jafnvel svo langt, að þeir höfðu bundið fastmælum, ef þessi

fjandi ætti að halda áfram, að þá skyldu þeir einn góðan veðurdag koma með skip sín inn á hafnir og segja Íhaldsstjórninni að senda hina nýju ólærðu skipstjóra til þess að halda uppi siglingunum. En þingið leit öðruvísi á þetta mál en hv. 1. þm. Skagf. Að minsta kosti varð niðurstaðan sú, að frv. steinsofnaði. Hv. 1. þm. Skagf. hætti að selja, eða kanske rjettara sagt gefa, þessi syndakvittunarbrjef, og skrifstofustjóri sá í stjórnarráðinu, sem áður hafði látið þessi brjef úti, með samþykki fyrverandi yfirmanns síns, rekur nú þveröfuga út þá menn, sem koma að biðja um slíkt. Mjer finst það því nokkuð mikil brjóstheilindi hjá hv. 3. landsk., þegar hann og hans flokkur hafa gert sig seka um slíkt, að hann og blöð hans skuli leyfa sjer að deila á okkur hv. 1. þm. Skagf. fyrir að hafa ekki framkvæmt þessi þýðingarlitlu lög um varðskipin, sem við álitum að þingið ætti aftur að taka afstöðu til.

Hv. 3. landsk. endaði ræðu sína með því að tala um, hve vel þyrfti að vaka yfir þingræðinu, og býst jeg við, að margir hv. þm. hafi ekki getað látið vera að brosa að þeim ummælum hans. Því að þegar hv. 3. landsk. bjóst við fyrir nokkrum árum að lenda inn í Íhaldsstjórnina, þá tók hann sjer ferð fyrir hendur til hins fyrirheitna lands einveldisins, Ítalíu, og var sagt, að hann færi þangað til þess að læra ofbeldisstjórn af Mussolini. En þegar þangað kom, þá mun, sem betur fer, hið friðsama, húnvetnska geð hafa orðið yfirsterkara, því að það er enn til mynd af honum, þar sem hann stendur á Markúsartorginu í Feneyjum, og sitja hinar friðsömu dúfur á öxlum hans sem tákn friðarins, og sýnir sú

mynd, að þá var hann að minsta kosti í friðarhug, en ekki í blóðsúthellingarþönkum. Á næsta þingi komu samt flokksmenn hans fram með sitt nafntogaða herfrv., sem minnir átakanlega á svartliðana ítölsku. Það er sú eina tilraun, sem gerð hefir verið til þess að stýra Íslandi með hervaldi, síðan Jörundur hundadagakóngur gerði sína lofsamlegu tilraun, með því að vopna þjófa og annað illþýði. En þegar hv. þm. hvorki tókst að koma upp hernum nje halda meiri hluta, fer honum svipað og refnum, sem ekki náði í berin og sagði því, að þau væru súr, að hann hatar nú alla ofbeldisstjórn og elskar þingræðið, og má telja það vel farið. Jeg hefi nú skýrt mína aðstöðu í málinu og vona, að Íhaldsmenn komi með öll sín skjöl á borðið. Ætti þeim og að vera það óhætt, því að með samþykkt frv. í Nd. í dag er þetta mál útkljáð og heyrir sögunni til. Er því óskandi, að fram komi skýring á því, hvernig stóð á því, að Íhaldsstjórnin ljét ekki framkvæma lögin. Það þarf að koma fram játning þessa synduga flokks um, að hann hafi brugðist máli, sem hann þykist hafa trúað á. Munurinn á framkomu minni og hv. 1. þm. Skagf. í þessu máli er sá, að hann framkvæmir ekki mál, sem hann hefir barist fyrir og sagst trúa á, en jeg framkvæmdi ekki lögin, sökum þess, að jeg taldi þau óholl fyrir landið. Jeg vil að lokum stinga upp á því við hv. 3. landsk., að hann noti nú þá hernaðaraðferð, sem hann hefir notað hjer í vetur til þess að tefja mál, að láta sína menn rífast innbyrðis. Allir þeir, sem ekki vilja una frestun varðskipalaganna, eiga nú að ráðast á hv. 1. þm. Skagf. og heimta skýr svör af honum, og ef þeir fá ekki

fullnægjandi svör, þá eiga þeir að halda ærlegan eldhúsdag yfir honum, annaðhvort hjer eða í sínu eigin eldhúsi.

Magnús Guðmundsson: Jeg skil vel, að hæstv. dómsmrh. (JJ) vilji, að við Íhaldsmenn förum að yrðast innbyrðis, til þess að hann verði laus sjálfur. En jeg býst við, að það verði heldur lítið úr því, og jeg hygg, að þeir verði ekki margir, sem vilji nota þetta lokaráð hans. Það er ekki nema eðlilegt, að hann vilji beina athygli manna frá sjer, en þáltill. sú, sem hjer liggur fyrir til umræðu, snýst um h a n n og ekki aðra. Annars var hæstv. dómsmrh. mjög hógvær, miklu hógværari en jeg hafði búist við, og er því ekki ástæða til þess að fara í hart við hann að þessu sinni. Jeg vil þó nota tækifærið til þess að leiðrjetta nokkur atriði, sem hann skýrði hlutdrægt frá, en ekki sökum þess, að hann kæmi þar fram með nokkuð nýtt, því að alt, sem hann sagði, hefir verið hrakið áður, en úr því að hann segir það enn á ný, þá tel jeg ekki eftir mjer að hrekja það enn einu sinni.

Ræða hæstv. ráðh. snerist minst um það mál, sem hjer liggur fyrir til umr. Mestur hluti hennar gekk til þess að segja sögu varðskipamálsins hjer á landi, en sú saga var hvorki rjett nje hlutdrægnislaus. Hæstv. ráðh. talaði um bygginguna á „Óðni“ og taldi hana hafa tekist mjög illa. En það hefir þegar áður verið upplýst, að þeir gallar, sem á henni voru, voru að kenna skipasmíðastöðinni, enda hefir hún nú viðurkent það með því að bæta gallana á sinn kostnað. Og meira verður ekki heimtað af nokkurri stjórn en að hún geri svo góða samninga, að skipasmíða-

stöðin verði að bæta gallana, ef smíðin mishefnast. Og það var gert hjer.

Hæstv. ráðh. sagði, að togaraeigendur hefðu ráðið laginu á „Óðni“. Þetta er auðvitað rangt. Það var vitanlega skipasmíðastöðin, sem rjeð lagi skipsins. Engin skipasmíðastöð tekur aðrar teikningar gildar en þær, sem hún sjálf býr til, eða búnar eru til undir hennar umsjón. Og auðvitað er það einnig rangt, að Þjóðverjar hafi ekki treyst sjer til að byggja slíkt skip, en hitt er annað mál, að þeir treystu sjer ekki tí að gera það fyrir sama verð og samið var um.

Þá mintist hæstv. ráðh. (JJ) á „Þór“, og mjer skildist, að hann væri að álasa fyrirv. stjórn fyrir að kaupa hann. En það var þingið, sem samþykkti að kaupa, og verðið var 80 þús. kr. Nú gaf hæstv. dómsmrh. (JJ) þær upplýsingar, að „Þór“ hefði tekið 10 togara á 8 vikum. Líklega hafa þessir togarar ekki verið sektaðir um minna fje en 120—130 þús. kr. alls, og hefir því skipið meira en borgað sig á þessum 8 vikum. Hæstv. ráðh. ætti því ekki að lasta þessi kaup.

Næst kom hæstv. ráðh. að efni varðskipalaganna og sagði, að óhæfilegt væri að festa með æfilöngum samningi fjölda manna á skipunum. Taldi hann þetta hættulegt fyrir fjárhag ríkisins. En hjer fer hæstv. ráðh. rangt með staðreyndir. Í lögunum er ekki gert ráð fyrir, að þessir menn sjeu fastari í sessi en aðrir starfsmenn ríkisins. Um alla embættismenn og starfsmenn ríkisins, sem skipaðir eru eftir 1. jan. 1920, gildir sú regla, að sjeu embætti þeirra eða sýslan lögð niður, verða þeir að fara frá án þess að eiga kröfu til biðlauna. Ef hætt hefði verið að gera út skipin,

hefðu þessir menn orðið að sætta sig við að láta af starfi, samkv. lögunum. Auk þess er ákvæði í lögunum um 6 mánaða uppsagnarfrest gagnvart flestum starfsmönnum skipanna. En nú hefir þessu síst verið breytt til batnaðar, þar sem samningar eiga að vera bundnir við 6 ár og af hvorugum aðila uppsegjanlegir. Færi nú svo, að hætt yrði útgerð skipanna, verður að greiða starfsmönnum þeirra full laun í 6 ár frá því að þeir voru ráðnir, þó að þeir leysi ekkert verk af hendi. Að þessu leyti verður nýja fyrirkomulagið ríkinu óhagstæðara en hið gamla. Væri varlegra fyrir hæstv. dómsmrh. (JJ) að tala sem minst um frv. sitt um varðskipin, því að samkvæmt því, eins og það liggur nú fyrir, verður starfsmannahald á varðskipunum miklu dýrara en eftir lögunum frá í fyrra. Alt sparnaðartal um frv. er því beinlínis rangt.

Þá talaði hæstv. ráðh. (JJ) um, hvernig lögin hefðu verið samþykkt á þinginu í fyrra. Jeg hefi nú athugað það efni nokkuð. Við þá athugun sá jeg, að í Ed. höfðu þau verið samþ. að viðhöfðu nafnakalli með 12:2 atkv. Má af þeirri atkvgr. glögt sjá, að það var ekki flokksmál. Í neðri deild var það samþ. með 19:3 atkv. Sýnir þetta, að báðir aðalflokkarnir hafa í fyrra verið sammála um þetta mál. En hitt er satt, að hæstv. dómsmrh. barðist á móti því, en ekki þarf að kenna flokki hans um þá andstöðu. Framsóknarflokkurinn var yfirleitt með lögunum í fyrra.

Hæstv. dómsmrh. þótti mikill munur á launum yfirmanna og undirmanna á skipunum og sagðist vilja jafna þau. En jeg held, að nokkuð langt hafi ver-

ið gengið í þeirri jöfnun, eftir því sem upplýst er, að vjelstjórarnir hafi hærri laun en yfirmenn skipanna. Ef til vill ætlast hæstv. ráðh. til, að undirmenn hafi yfirleitt hærri laun en yfirmenn. Annars er það um þessi laun að segja, að þau voru greidd eins og ákveðið var af þinginu í fyrra. Um skipstjórana var sjerstöku máli að gegna. Þeir voru teknir frá einkafjelagi og höfðu þar 12 þús. kr. árslaun. Var vitanlega ekki hægt að taka þá þaðan, nema greiða þeim sömu laun, enda þóttu þeir þess maklegir. Þess er og að gæta, að þingið í fyrra samþykkti þetta með sjerstöku ákvæði um laun skipstjóranna.

Þá kvartaði hæstv. dómsmrh. um, að „agiterað“ hefði verið við atkvgr. í dag — mjer skildist í flokksmönnum hans sjálfs. Honum sviður auðvitað, að frv. hans skuli hafa verið gerbreytt eins og gert var hjer í deildinni í dag. Sje frv. nú borið saman við lögin í fyrra, er ekki næsta mikill munur á kaupi starfsmannanna, nema launum skipstjóranna. Þau eru nú heldur lægri. Önnur laun eru yfirleitt hærri. En nú er ríkið bundið við 6 ára samning, í stað þess, að áður mátti segja starfsmönnum á skipunum upp, eins og öðrum embættismönnum.

Hæstv. dómsmrh. sagði, að jeg hefði mátt vita það, að svo gæti farið vegna kosninganna, að lögin yrðu ekki framkvæmd. Mjer datt satt að segja aldrei í hug, að nokkur ráðherra mundi leyfa sjer að fara í bága við gildandi lög. Og jeg bar meira að segja svo mikið traust til núverandi hæstv. dómsmrh., að jeg hefði ekki trúað honum til að gera þetta. Það er því misskilningur, að jeg hafi búist við breytingum á framkvæmdunum, eftir að þær voru byrjað-

ar, og það því síður, sem lögin höfðu verið samþykkt með þeim atkvæðum, sem jeg gat um áðan.

Hæstv. ráðh. (JJ) hjelt því fram, að jeg hefði ekki framkvæmt lögin. Þessa staðhæfingu byggir hann á því, að mennirnir voru ekki skipaðir. En það er alt annað en að neita að framkvæma lögin. Eins og hann tók sjálfur fram, var hægt að framkvæma þau með því að setja mennina. Og þeir voru einmitt settir. En þá aðferð segist hann ekki hafa viljað nota. Áður en jeg fór úr stjórninni var farið að greiða út laun samkvæmt lögunum. Það er því misskilningur hjá hæstv. ráðh., ef hann heldur, að lögin hafi ekki verið framkvæmd. Alt tal hans um, hvað valdi því, að skipun hafði eigi farið fram, er bygt á misskilningi. Jeg get sagt honum, hvernig á þessu stóð. Og hann veit það sjálfur, því að jeg þykist þess fullviss, að skrifstofustjóri hans hafi skýrt honum frá því. Auk þess hefi jeg sagt honum það sjálfur. Það var af því, að ekki var búið að hreinrita veitinguna á skrifstofunni, þegar stjórnarskiptin urðu. Hæstv. ráðh. fór í graf-götur að leita að ástæðum fyrir þessu, og hann þóttist finna þrjá möguleika. Í fyrsta lagi gat hann þess til, að fyrv. stjórn hefði þótt lögin vond. Það er útilokaður möguleiki, þar sem hún bar sjálf fram frv. um þau og fekk það samþykkt með litlum breytingum. Þá nefndi hann dugleysi, en fjell þó frá þeirri ástæðu, af því að hann taldi mig svo duglegan mann. Hvað sem dugnaði mínum liður, skil jeg ekki í öðru en að jeg hefði komið því í verk að skrifa nafn mitt undir þessi brjef, ef jeg hefði talið þörf á að leggja áherslu á það. En svo kom síðasta tilgátan, og upp úr

henni lagði hæstv. ráðh. mest. Og hún var um þennan óþægilega arf, sem jeg hefði ætlað að skilja honum eftir. Þetta er misskilningur. Jeg hafði ekki í hyggju að eftirláta honum neinn óþægilegan arf. En jeg get vel skilið, að honum finnist arfurinn óþægilegur nú, en um það má hann kenna sjálfum sjer.

Tal hæstv. ráðh. um landsdóm yfir okkur báðum er á misskilningi bygt, eins og jeg hefi áður sýnt fram á. En jeg tók eftir því, að hann sagði, að ef jeg yrði dæmdur, skyldi hann taka út hegninguna ásamt mjer. Hæstv. ráðh. lofar litlu með þessu, því að hann veit fullvel, að jeg verð ekki dæmdur af landsdómi, og því getur aldrei komið röðin að honum.

Jeg sýndi fram á það áðan, að munurinn á lögnum og frv. er orðinn næsta lítill eftir þær breytingar, sem fylgismenn hæstv. ráðh. hafa gert á því. En hæstv. ráðh. gerði risnu skipstjóranna að umtalsefni og vildi láta líta svo út, að hún hefði verið fyrirskipuð. En svo var ekki. Skipstjórnarnir rjeðu því sjálfir, hvort þeir höfðu risnu. Þeir fengu ekkert sjerstakt fje til þess. En þeir voru vitanlega sjálfráðir um það að halda uppi risnu fyrir eigið fje. Það var ekki hægt að fyrirbjóða þeim. En nú er eins og hæstv. ráðh. vilji gefa í skyn, að þeir megj ekki bjóða til sín gestum. Annars held jeg, að hæstv. ráðh. sje alveg eins veislukær og við hinir. Þegar við höfum verið saman í veislum, hefi jeg ekki annað sjeð en að honum líði þar ágætlega og að hann smakkaði Spánarvínin rjett eins og aðrir. Er þetta heldur ekkert undarlegt, þar sem hann hefir sjálfur sagt, að Íslendingar væru ekki samkvæmis-

hæfir, nema þeir „fengju sjer neðan í því“.

Hæstv. ráðh. hefir nefnt það áður á þessu þingi, að jeg hafi brotið siglingalögin. Skrítið er, að hann skuli ekki hafa minst á þetta á undanförnum þingum. Nógu oft höfum við talast við til þess, að hann hefði getað komið þessu að fyr, og skil jeg ekki, hvers vegna hann hefir hlíft mjer þangað til í vetur. Af því að þetta kemur ekki við því máli, sem nú er til umr., skal jeg ekki fara nánar út í það, en hygg, að hægt sje að sýna fram á það, að samskonar undanþágur og jeg veitti hafi verið veittar í stjórnarráðinu frá því fyrsta, og ekki talið athugavert. Annars vænti jeg, að hæstv. ráðh. (JJ) svari máli mínu. En undarlegt er, að hann skuli fara úr deildinni meðan ræðu hans er andmælt. Annaðhvort hlýtur hann að halda, að ekki sje hægt að svara orðum sínum, eða hann treystir sjer ekki til að hlusta á svarið. En undir öllum kringumstæðum ber það vott um ragmensku að hlaupast á brott frá umræðunum.

Jóhann Jósefsson: Það hefir áður fallið í minn hlut að láta uppi við hæstv. dómsmrh. (JJ), hverja skoðun jeg hefi á aðstöðu hans til varðskipamálsins. Og hann hefir látið blað sitt bera það út, að honum hafi þótt það leiðinlegt, sem jeg hefi um það sagt. Sannast hjer, að sök bitur sekan, og er von, að honum þyki leiðinlegt, þegar sýnd eru með rökum afglöp hans og fótatramp á þingræðinu.

Ástæðan til þess, að jeg tek nú til máls, er sú helst, að hæstv. ráðh. (JJ) ljet mín að nokkru getið í ræðu sinni. Það er rjett, að jeg hefi komið nokk-

uð við sögu þessa máls. En það get jeg sagt með sanni, að alt, sem jeg hefi lagt til strandvarnanna, hefi jeg gert af heilum hug og umhyggju fyrir velferð þess máls. Jeg held, að enginn ávinningur verði að því að eltast við útúrdúra hæstv. ráðh. Hann notaði sömu aðferðina nú og áður, að vefja kjarna málsins í aukaatriðum, sem ekkert koma því við. Er hægt að sýna fram á, að fjölda margt í ræðu hans var af tómum yfirdrepskap mælt, ef ekki hreinn tilbúningur, til þess að dylja það, sem talað er um. Hann talaði um, að „Þór“ væri lítillfjörlegur. En jeg ætla, að allir muni finna, að ekki er ástæða til að gera það að umtalsefni, þó að „Þór“ sje orðinn gamall. Jeg geri varla ráð fyrir, að hæstv. dómsmrh. sje svo barnalegur að ímynda sjer, að menn hafi haldið, að með því að kaupa „Þór“ væri fengið fullkomið strandvarnaskip. Það hefir víst öllum verið ljóst, að „Þór“ hafði ýmsa galla sem strandvarnaskip, þó að hann gæti verið góður til annars. Get jeg bætt því við, að mjer finst „Þór“ verður hlýlegri ummæla en hann hefir hlotið frá hæstv. ráðh. Vil jeg minna á, að þetta skip hefir ekki komið Vestmannaeyingum einum að liði, heldur fleiri og færri mönnum úr öllum hjeruðum landsins. Og þó að hann sje nú talinn lítills virði móts við annað skip, nýtt og betra, er þess að minnast, að hann hefir tekið eigi færri en 80 skip að ólöglegum veiðum.

Það er eins og hæstv. dómsmrh. hafi hrelst nokkuð mikið, er það tókst í dag að rjetta ofurlítið hluta þeirra manna, sem urðu harðast fyrir barðinu á honum í þessu lögbrotamáli.

Alpt. 1928, D. (40. löggjafarþing).

Hann var eitthvað að tala um það, að búið hefði verið að „agitera“ svo fyrir að bæta launakjör yfirmanna skipanna, að sjer hefði ekki hugkvæmst að koma í veg fyrir það. Það var bággt, að hann skyldi ekki gera það! Jeg get fullvissað hæstv. dómsmrh. um, að það, sem skeði í dag, var ekkert annað en rjetting á hlut manna, sem allir sáu, að verið var að leika grátt. Það er hægt fyrir hæstv. dómsmrh. að gera lítið úr aðgerðum fyrv. stj. í strandvarnamálinu; það er hægara að átelja eftir á en ráða vel fram úr í byrjun. Jeg vil minna á það, að þegar þetta mál var tekið upp af fyrv. stj. og Íhaldsflokknum, var um algert nýmæli að ræða að því er fyrirkomulagið snerti. Hjer hjá okkur var engin reynsla fengin í þessu efni, og reynsla annara þjóða ekki sambærileg.

Hæstv. dómsmrh. talaði um, að fyrv. stj. hefði lítið gert til þess að fá mentaða stýrimenn, sem væru til taks, ef á þyrfti að halda. Þetta er algerlega rangt. Þegar „Óðinn“ var keyptur, gerði fyrv. stj. ráðstafanir í þessa átt og sendi Friðrik Ólafsson, núv. skipherra „Þórs“, á liðsforingjanámskeið í Danmörku, svo að hann væri viðbúinn að taka við skipinu. Það vita allir, að frammistaða þessa manns við námið var ágæt, og hæstv. dómsmrh. hefir kannast við það við mig, að hún hefði verið ágæt og landinu til sóma. Jeg er ekki að átelja núv. stj. fyrir að halda þessu starfi áfram. Jeg tel það þvert á móti rjettmætt og sjálfsagt að gera slíkar ráðstafanir. Það geta altaf komið fyrir veikindi og önnur forföll á varðskipunum, en málið er svo mikilsvert og þær hliðar, sem að útlendingum snúa, svo þýðingarmiklar, að sjálfsagt

er að sjá um, að altaf sjeu til forustu á varðskipunum valdir þeir menn, sem hafi þá mentun, sem krefjast verður af foringjum strandvarnaskipa.

Þá kom hæstv. dómsmrh. með hina lúalegu og margupptuggnu aðdróttun, að við Íhaldsmenn hefðum haft í huga að koma hjer upp herliði. Í því sambandi talaði hann um hershöfðingja og aðmírála. Því fór fjarri, að við hefðum nokkuð slíkt í huga, en til þess að sýna hv. deild, að jeg fer ekki með staðlausa stafi, vil jeg leyfa mjer (með leyfi hæstv. forseta) að lesa nokkur orð upp úr nál. allshn. Ed. 1927, sem fjallaði um málið. Þar segir svo:

„Nefndin felst í öllum aðalatriðum á það fyrirkomulag, sem ríkisstj. vill hafa viðvikjandi varðskipunum samkvæmt þessu frv.“.

Og enn segir þar:

„Hiá nágrannabjóðum vorum er eftirlit landhelginnar ýmist framkvæmt af sjóliðinu (Marine militaire) eingöngu eða af því og sjólögreglunni (Police maritime) í sameiningu.

Samkvæmt frv. svara löggæslumenn þeir, sem hafa eiga eftirlit með lög-gæslu vorri, til hinnar síðarnefndu“.

Undir þetta nál. skrifa tveir Íhaldsmenn og einn gegn og mætur Framsóknarmaður, núverandi forseti Ed. (G-Ó). Við lögðum einmitt áherslu á það, að hjer væri um sjólögreglu að ræða, en ekki herskip. Ef hæstv. dómsmrh. vill því halda áfram að beina því til okkar, að við höfum viljað tildur í þessu efni, hittir sú ásökun einn mætan flokksmann hans engu síður en okkur hina, sem undir nál. skrifuðum.

Það var eitt atriði í ræðu hæstv. dómsmrh., sem jeg vil ekki láta ómótmælt á Alþingi, þar eð það kom frá

manni í svo virðulegu embætti. Hann ásaði íslenska útgerðarmenn fyrir tilfinningaleysi og afskiftaleysi gagnvart mönnum á fiskiflotanum íslenska. Jeg held, að til þess að koma með slíkar ásanir þurfi meira en flapurkendar og staðlausar staðhæfingar hæstv. dómsmrh., enda eru þær ósannar og ósannanlegar, af því að þær eru ósannar. Af þeirri þekkingu, sem jeg hefi á útlendum og íslenskum útgerðarmönnum, held jeg því fram, að íslenskir útgerðarmenn sjeu ekki ómannúðlegri við háseta sína en útlendir útgerðarmenn. Jeg álit þá meira að segja standa hinum síðarnefndu langt framar.

Þó að jeg hafi drepnið á ýms atriði í ræðu hæstv. dómsmrh., er það þó ekki þetta, sem um er deilt. Það er ekki heldur verið að deila um það, hvort fyrirkomulagið og launakjörin eftir l. frá síðasta þingi sjeu rjett eða eftir allra höfði. Það er verið að ræða um það, að lög, sem Alþingi hefir sett í landinu samkvæmt stjórnarskrá þess, eru brotin og lítilsvirt af hæstv. dómsmrh., þeim manni, sem sjerstaklega er settur til þess að gæta helgi laga og rjettar. Hjer er farið fram á með þáttill. á þskj. 544, að Alþingi víti þetta, en ekki hvort þessi lög hafa fallið þessum virðulega ráðh. í geð, þegar þau voru sett. Það er ekki óeðlilegt, að sá maður, sem nú situr í sæti dómsmrh. á Íslandi, reyni með sinni alræmdu aðferð að skriða frá í felur og vefja kjarna málsins ýmsu óviðkomandi, til þess að hylja það, sem um er deilt. Hv. 1. þm. Skagf. (MG) hefir sýnt fram á það, með því að tilgreina atkvæðamagníð, sem lögin um varðskipin voru samþ. með á síðasta þingi, að því er svo fjarri, að Íhaldsmenn hafi einir staðið að þess-

um lögum. En hvað um það. Lögin eru komin á á rjettan hátt, og framkvæmdarstjórn landsins bar að framkvæma þau, en ekki fótumtroða. Ráðherrar eru ekki hafðir til þess að fara eftir eigin geðþóttu. Jeg get skilið, að í sálum sumra þeirra leynist löngun til að fara eftir eigin höfði, en ekki eftir lögunum — það er skiljanleg tilfinning —, en sú löngun á ekki að verða ofan á, því að maður á að geta vænst þess, að ráðh. haldi sjer fast við lögin. En hæstv. dómsmrh. hefir sýnt, að það er ekki einungis í þessu máli, sem hann hefir ríka tilhneigingu til þess að fara þvert ofan í lögin. Jeg vil minna á Akureyrarskólann og ýmsar smærri ráðstafanir og valdbrot ráðh., svo sem tilbreytingar á embættum, þegar hann óskar að koma einhverjum andstæðingi sínum frá, sem hæpið er að eigi stoð í lögum. Jeg hefi heyrt, að hann hafi víðsvegar um land vikið frá þeim mönnum, sem höfðu útsölu Spánarvínanna með höndum. Það getur hafa verið ástæða til þessa í sumum tilfellum, en jeg þekki þar til, sem þetta var ástæðulaust með öllu. Í staðinn eru svo settir gæðingar og vildarmenn hæstv. dómsmrh.! Jeg þekki ekki öll dæmin, þau eru fleiri og verða vafalaust enn fleiri.

Hæstv. dómsmrh. hefði ekki átt að minnast á Mussolini. Hann er frægur fyrir það að fótumtroða þingviljann, og sá, sem hjer sýnir mesta tilhneigingu til þess að þykjast vera Mussolini — þykjast eins og krakkarnir — er einmitt hæstv. dómsmrh. Það ætti að vera öllum hv. þm. ljóst, hver hætta það er fyrir þjóðina, ef ráðh. skirrast ekki við að brjóta lögin, ef þeim býður svo

við að horfa. Það er óþarfi fyrir mig, sem er ungur á Alþingi, að vera að minna eldri þm. á það, hver hætta getur af þessu stafað fyrir þjóðfjelagið.

Hæstv. dómsmrh. sagði, að sjer hefði brugðið í brún, þegar hann hefði sjeð skjalabunkann í stjórnarráðinu og átt að skrifa undir lögin frá því í fyrra. Hvílíkur barnaskapur! Eins og ráðh. sje ekki skyldugur til þess að afgreiða lög, þótt þau sjeu ekki samþ. af hans meiri hl.? Hæstv. dómsmrh. sagði meira. Hann sagði, að sjer hefði ekki litist á, og þar sem fyrverandi stj. hefði ekki framkvæmt lögin, hefði hann ákveðið að draga það líka. Það getur verið, að hæstv. dómsmrh. finnist þessi skýring eiga vel við nú, en það vill nú svo til, að það er til skjalfest önnur skýring á þessu fyrirbrigði. Í „Tímanum“ 14. jan. stendur m. a. þessi skýring á broti hæstv. dómsmrh.:

„Núverandi sti. hefir gert þá grein fyrir afstöðu sinni, að hún teldi laun yfirmanna varpskipanna óhæfilega há og að hún teldi háskalegt að festa þá menn í öruggum embættum, sem í framtíðinni ættu með árvekni og síhvössu auga að gæta landhelginnar fyrir innlendum jafnt og erlendum lögbrjótum“.

Þá var það, að hæstv. dómsmrh. ljét þetta í veðri vaka sem ástæðu. Hann feldi sig ekki við lögin og fanst þess vegna ekki rjettmætt að framkvæma þau. Þingviljinn var andstæður hans eigin vilja, og þá tók hann sjer vald til þess að brjóta vilja þingsins á bak aftur. Þetta skeði í málinu og þó meira en þetta. Hæstv. dómsmrh. hefir viðurkent, að önnur leið hafi verið opin til þess að fresta framkvæmd laganna.

Þetta vissu allir, og jeg hefi áður bent hæstv. ráðh. á þetta. Sú leið var að setja mennina í stöðurnar, en skipa þá ekki. Hæstv. dómsmrh. hafði vissan meiri hluta, og það var opin leið fyrir hann, ef lögin voru skaðleg fyrir þjóðina, að fresta framkvæmdum þeirra og bíða uns þingið kæmi saman og rietti þá galla, sem að hans áliti voru á lögnum. En hæstv. dómsmrh. vildi ekki fara þessa leið; hann kaus heldur að fara þá ólöglegu. Þetta er lítilsvirðing á löggjöfunum og fyrirlitning á Alþingi.

Það má vera, að svo fari í þetta sinn, að hæstv. dómsmrh. geti notað þann meiri hluta, sem stvður hann að völdum, til þess. eins og hann sjálfur segir. að „láta kúgast“ til að loka augunum fyrir lögbrotum. Hæstv. dómsmrh. komst svo að orði um einn duglegan stýrimann á varðskipunum, að hann hefði ekki látið kúgast til að loka augunum fyrir lögbrotum. Sjálfur hefir hann von um að geta látið þingmeirihl. kúgast til að loka augunum fyrir þessu lögbroti sínu. Á meðan þjóðskipulag okkar byggist á þingræðisgrundvelli og borgararnir eiga líf sitt og tilveru undir þessu skipulagi, sem þjóðin hefir búið við um langan tíma, á meðan svo er, eru smærri lögbrotin ekki þau hættulegustu fyrir þingræðið, svo sem landhelgis- og áfengisbrotin, heldur þau brot, sem hjer er verið að átélja, þegar ráðherrar, sem eru framkvæmdarstjórn landsins, skirrast ekki við að lítilsvirða og fótumtroða vilja Alþingis.

Hæstv. dómsmrh. hefir engri hættu bægt frá í þessu máli, heldur stefnt í þá hættu, að veikja grundvöllinn og grafa undan þessu sjálfstæðismáli

þjóðarinnar. Hann hefir engu bjargað. Þeir, sem fallast á þessar gerðir hans, stefna tvennu í voða: Vald og helgi Alþingis er fyrir borð borið, og sömuleiðis áhrif og rjettur borgaranna sjálfra. Sje þessu fylgt af þinginu, er opin leið fyrir ofstopamenn í ráðherrasæti að fara eftir geðþótta sínum, hvað sem þingviljinn segir, en þá er Alþingi sjálft að kippa grundvellingnum undan sínu eigin valdi.

Sveinn Ólafsson: Gamalt orðtæki segir, að sjaldan verði mikið úr því högginu, sem hátt er reitt. Og þetta byggist á því, að því herra sem reitt er, því hættara er við, að geigi.

Það má segja, að með till. þeirri, sem hjer liggur fyrir, sje reitt djarft og hátt til höggs, svo hátt, að það hittir jafnvel þá, að baki vegenda, sem ekki var ætlast til að yrðu fyrir högginu; það hittir fyrirv. dómsmrh., hv. 1. þm. Skagf. (MG), engu síður en þann, sem högginu er stefnt að — ef þá verður nokkuð úr því.

Jeg hefi nú um stund hlustað á umr. út af þessari till. og gefið mig lítið að þeim, enda hafa þær að miklu leyti farið utan við efnið og snúist um ýmsar væringar milli hæstv. stjórnar og flm. till. Jeg tel ekki ástæðu fyrir mig að blanda mjer í þær, en að því er efni till. snertir, þá er hún kænleg tilraun til þess að koma fram einskonar vantrausti á hæstv. dómsmrh. Eins og bent hefir verið á, er það bersýnilegt, að einmitt sama ásökun hlýtur að ganga yfir fyrirv. dómsmrh., og þó frekar yfir hann, sem var upphafsmaður frestunarinnar. Báðir hafa þeir lagt í að fresta framkvæmd þessara laga, þótt ólíkar kunni að hafa verið ástæður þeirra. Það er

ekki með þessu sagt, að þetta sje óþekt eða hættulegt fyrirbæri. Eins og búið er að nefna, hefir það oft komið fyrir undanfarið, að framkvæmd laga væri frestað, þegar þótt hefir varhugavert að framkvæma þau strax, eða einhver brún ástæða mælti með frestun. Þetta skeði 1925 með búnaðarlánadeildina, svo að jeg nefni eitt dæmi af mörgum. Þessir tveir dómsmrh. hafa hafst nákvæmlega það sama að, báðir frestað framkvæmd laganna. Hv. 1. þm. Skagf. (MG) lætur sem hann hafi ekki flætt á þessu skeri, heldur hafi tímaskortur hamlað því, að hann skipaði í embættin. Út af því skal á það minst, að lögin um varðskipin höfðu verið í gildi um það 2½ mánuð, er hann fór úr stjórninni, en lögin um laun skipverja að minsta kosti 1 mánuð. Það getur nú hver sem vill trúað því, að tímaskortur hafi verið orsök þess, að framkvæmd laganna var frestað af fyrv. ráðh., en jeg trúi því ekki.

Jeg ætla ekki að fara út í það að vega eða meta, hvort þetta tiltæki hafi í sjálfu sjer verið skaðlegt eða vítavert. Þar kemur tilgangurinn fyrst og fremst til greina. En hafi þetta tilfelli skapað stærra fordæmi, þá má segja það sama um það, þegar frestað var að framkvæma lögin um búnaðarlánadeildina 1925. Nú var það fyrirfram vitanlegt, að hvortveggja lögin um varðskipin frá í fyrra voru afgreidd svo, að stór minni hl. var á móti þeim og taldi afgreiðsluna mjög athuga-verða. Það lá því mjög nærri, að þeim yrði breytt nú á þessu þingi, eins og þegar hefir gert verið, þar sem sá minni hluti var nú orðinn að meiri hluta.

Jeg vil nú ekki — svona rjett um

miðnættið — verða til þess að lengja umræður, og mun jeg því leiða hjá mjer að svara því, sem að ófyrirsynju hefir komið fram og rangfært er um meðferð þessa máls, frá ýmsum hv. þm. Jeg vildi aðeins með þessum orðum gefa skýringu á því, af hvaða ástæðum jeg leyfi mjer að koma hjer fram með rökstudda dagskrá, sem jeg álit að hæfi til þess, eins og nú er komið, að málið fái skaplega og sómasamlega afgreiðslu. Hún byggir á staðreyndum, sem fram voru komnar í málinu, og hljóðar hún á þessa leið:

Með því að fyrverandi stjórn framfylgdi ekki varðskipalögnum, meðan hún fór með völd, hefir hvorki fyrverandi stjórnarformaður nje samherjar hans ástæðu til þess að áfella núverandi stjórn fyrir þann drátt á framkvæmd laganna, sem fyrverandi stjórn lagði drögin til, og með því enn fremur að núverandi stjórn hefir beitt sjer fyrir mikilsverðum breytingum á nefndum lögum, sem nú hafa gengið gegnum 3 umræður í hvorri deild þingsins, og ætla má að afgreidd verði bráðlega, þá telur Alþingi ekki ástæðu til þess að áfella núverandi stjórn vegna framkvæmdar laganna og tekur fyrir næsta mál á dagskrá.

Skv. þingvenju geri jeg nú ráð fyrir að dagskrá þessi verði rædd frekar, en jeg ætla ekki að ræða meira um þetta efni að sinni. Síðar mun jeg fá færi á að taka til máls, ef tilefni gefst, og leyfi jeg mjer hjer með að afhenda hæstv. forseta dagskrána.

Flm. (Jón Þorláksson): Hæstv. dómsmrh. (JJ) hefir fyr verið kendur við stóriðju en nú, og get jeg ekki annað en hugsað til iðju nokkurrar, er jeg

rifja upp fyrir mjer hina löngu ræðu hans. Það er sú iðja, sem kölluð var hjer á þingi fyrir mörgum árum ullar-iðja. Var hún í því fólgin að nota mörg orð, en komast lítið að því efni, er lá fyrir. Í þessari iðju hefir nú hæstv. dómsmrh. tekið öðrum fram. Það hefir nú verið svarað flestum þeim atriðum úr ræðu hans, sem þetta mál snerta nokkuð að ráði, svo jeg þarf í raun og veru ekki að vera margorður. Sá eini af flokksbræðrum hæstv. dómsmrh., sem tekið hefir til máls, hv. 1. þm. S.-M. (SvÓ), sem er flm. þeirrar dag-skrár, sem hjer er fram komin, varð til þess að víta framkomu hæstv. dóm-smrh. við þessa umr., og þótti mjer það mjög tilhlýðilegt, að hv. flm. skyldi einmitt verða til þess að benda á þetta. En af því jeg veit, að hv. þm. eru van-ir næturstetum, og kl. er ekki orðin nema 11, þá ætla jeg að víkja fyrst að nokkrum þeim atriðum í ræðu hæstv. dómsmrh., er ekki komu við það efni, er fyrir lá, áður en jeg fer í þann far-veg frumræðu minnar, er snerti þessa till., sem hjer er til umr.

Hæstv. dómsmrh. byrjaði á því að segja sögu, og hefði mátt búast við því af honum, þar sem hann hefir samið kenslubækur í sögu, að honum tækist frásögnin vel. En sá ljóður varð á frá-sögninni, eins og stundum hefir komið fyrir áður, að hann vandaði sig ekki nógu vel í því að feta braut sannleik-ans. Hann byrjaði á því að tala um þá andúð, sem komið hefði í ljós hjá þeim flokki, er jeg stóð næst þá, gegn Björg-unarfjelagi Vestmannaeyja. Það var nú svo þá, að jeg kom lítið við opinber mál, en samt vissi jeg um það, að Vestmannaeyingar leituðu út fyrir sitt hjerað eftir styrk til þessa fjelags. Jeg

sá einu sinni af tilviljun gjafalista til fjelagsins hjer í Reykjavík, og jeg get fullvissað hæstv. dómsmrh. um það, að á honum var lítið um nöfn annara en þeirra, er tilheyrðu þeim flokki, er jeg nánast tilheyrði þá. Og heldur yrði jeg að álíta það athugaverða sagnaritun hjá hæstv. dómsmrh., ef það stæði í næstu Íslandssögu hans, að sjerstök andúð hefði komið úr hópi þessara manna gegn þessu máli þeirra Vest-mannaeyinga. Þá sagði hann næst, að sjerstök mótstaða hefði verið gegn því að taka „Þór“ til landhelgisgæslunnar. Jeg veit ekki til þess, að nokkur önnur mótstaða hafi þar átt sjer stað en eðli-leg tilhneiging til þess að standa á móti auknum fjárframlögum, af hálfu þeirra manna, er halda vilja spart á fje ríkis-sjóðs. Annars hefði það í sjálfu sjer ekki verið ótrúlegt, þó þm. hefðu haft litla trú á skipi, sem var alveg óreynt. Eftir því sem hæstv. dómsmrh. komst síðar að orði mátti skilja á honum, að hann teldi „Þór“ ófæran til þess að gegna strandvörnum. Hann hefir þó verið endurbættur mikið, og var það gert í tíð Íhaldsstjórnarinnar. T. d. fekk hann þá vopn, en það hafði hann ekki haft áður. Jeg held, að hæstv. dómsmrh. takist ekki að auka lítillæti hjá mjer eða flokksmönnum mínum með því að draga sögu Björgunar-fjel. Vestmannaeyinga hjer inn í umræð-urnar. Við Íhaldsmenn getum verið upp með okkur af afskiftum okkar af því máli.

Leiðinlegt þótti mjer að heyra það, er hæstv. dómsmrh. ljet í ljós óánægju sína yfir því, að ríkið, um leið og það keypti „Þór“, skyldi gangast undir það að líta eftir og vernda veiðarfæri Vest-mannaeyinga á vertíðinni þar. Hefi jeg

aldrei heyrt áður, að slíkt væri óþörf starfsemi, og þykist jeg vita, að öllum hv. þm. sje kunnugt um það, hversu mikils virði sú gæsla er, auk þeirrar björgunarstarfsemi, er „Þór“ hefir þar líka. Vona jeg, að eins og þetta er í fyrsta skifti, sem slíkt er talið eftir hjer, þá verði það og í það síðasta.

Þá fór hæstv. dómsmrh. loks að gera tilraun til þess að færa ástæður fyrir lögbroti sínu. Nefndi hann aðallega 2 ástæður, er hann hefir áður getið um í blaði sínu. Sagði hann, að það væru aðallega 2 atriði í lögunum, sem hann væri óánægður með. Annað er það, að starfsmenn á varðskipunum sjeu ráðnir á sama hátt og aðrir starfsmenn ríkisins, því þá geti þeir haldið þessum stöðum sínum svo lengi sem þá lystir. Með þessa skoðun, að þessi tilhögun sje óheppileg, mun hann standa einn uppi, þó hann njóti nú liðsinnis flokksmanna sinna til þess að komast hjá þeim skellum, er hann verðskuldar sökum glappaskota sinna. Hitt atriðið var það, að laun yfirmannanna væru óhæfilega há. Þetta er ekki rjett. Skv. lögunum frá í fyrra eru launin ekkert of há. Hitt er sanni nær, að laun stýrimannanna sjeu of lág í samanburði við laun annara yfirmanna á skipunum. En það mun stafa af því, að nokkrar breytingar voru gerðar á frv. eins og það lá fyrir á þinginu í fyrra, og orsökuðu þær þetta ósamræmi. Og eina breytingin, sem rjettmætt var að gera á lögunum frá í fyrra, var sú, að hækka laun yfirstýrimannanna. Það er því alls ekki hægt að telja laun skipstjórnanna óhæfilega há eins og þau eru ákveðin í lögunum frá í fyrra. Annað er það, hvernig litið er á þær kröfur, að þeir haldi

þeim launum, er þeir höfðu hjá Björgunarfelagi Vestmannaeyja. Þetta var þá önnur ástæða hæstv. dómsmrh. til þess að fremja þetta lögbrot. En jeg verð nú að segja það, að jeg get ekki álitíð, að 1000 kr. á mánuði sjeu of mikil borgun fyrir svo ábyrgðarmikið starf, þó hægt væri ef til vill að fá menn til að gegna þessum starfa fyrir minni laun.

Seinna tók hæstv. dómsmrh. að kvarta yfir ýmsu, er ekki kom þessu máli við. Mintist hann þar á söguburð um starfsmannafjölgun í stjórnarráðinu og sagði það mjög ýktar sögur, er um það gengju. Jeg veit ekkert um starfsmannafjölgun í stjórnarráðinu og hefi ekkert um það heyrt, en hitt veit jeg, að þennan stutta tíma, sem hæstv. dómsmrh. hefir setið að völdum, hefir hann bætt við 15 nýjum starfsmönnum. Þar af eru 3 í stjórnarráðinu, en 12 eru hin nýja ríkislögregla, sem hann kallar tollverði. Ef hjer er ekki rjett með farið, má hann sjálfum sjer um kenna, því svo ör sem hann hefir verið á það að gefa út opinberar tilkynningar um það, sem gerðist í stjórnarráðinu, hefir hann þó gleymt að tilkynna þetta. Þessir tollþjónar hafa sumir verið sendir út á land, en aðrir fengnir lögreglustjóranum hjer í Reykjavík til aðstoðar.

Þá taldi hæstv. ráðh. nokkuð sjer til afsökunar, er hann kallaði fordæmi í þessu máli. Það er þetta, sem gengur eins og rauður þráður bæði í gegnum þessar umr. hjá hæstv. dómsmrh. og í gegnum dagskrá þá, er flokksmenn hans hafa brugðið upp fyrir hann eins og hlífiskildi. Þeir segja, að hjer sje ekki um lögbrot að ræða, heldur aðeins frestun, og mun jeg koma að því síðar.

En um þessi fordæmi vildi jeg segja fá orð, því flest, sem hæstv. dómsmrh. sagði um þau, var algerlega rangt.

Hann byrjaði með því að segja, að Hannes Hafstein hefði brotið lög með því, að hann útvegaði ekki konungsstaðfestingu á lögum, sem Alþingi hafði samþ. Sagði hann, að þetta væri einsdæmi. En þetta síðasta lýsir best fáfræði hæstv. ráðh., því flestir vita, að þetta var mjög algengt 30 fyrstu löggjafarár vor, og var alls ekki litið á það sem lögbrot. Enda gerir stjkskr. beinlínis ráð fyrir, að þetta geti komið fyrir, því í 22. gr. hennar stendur svo:

„Nú hefir konungur eigi staðfest lagafrumvarp, sem Alþingi hefir samþykkt, áður en næsta reglulegt Alþingi kemur saman, og er þá frumvarpið niður fallið“.

Á þessu sjest, að stjkskr. gerir beint ráð fyrir, að þetta geti komið fyrir, svo það er fjarstæða að tala um þetta sem lögbrot.

Þá mintist og hæstv. ráðh. á ríkisveðbankann, og komst hann þar næst því að finna fordæmi, því þau lög komust aldrei til framkvæmda. En það, að lögin um ríkisveðbankann komu ekki til framkvæmda, stafaði af því, að það var ekki á valdi stjórnarinnar að framkvæma þau. Til þess að það væri hægt þurfti að útvega stærri fjárupphæð en hægt var. Sú ástæða var því stjórninni næg til þess að framkvæma þau ekki. Getuleysið orsakaði þar framkvæmdaleysið, og er engan hægt að átelja fyrir það. Hvað búnaðarlánadeildina frá 1924 snertir, er það að segja, að þar fór hæstv. ráðh. með rangt mál, er hann sagði, að jeg hefði neitað að stofna hana. Það gerði jeg aldrei. En sú misögn var tekin upp í blað núverandi

stjórnar, að jeg hefði gert það. Þessu til leiðrjettingar var gefin út opinber tilkynning frá fjármálaráðuneytinu þá þegar, og kom hún í allflestum blöðum, nema í blöðum hæstv. ráðh. Og grunar mig, að margir, sem ekki lesa önnur blöð, standi enn þá í þeirri meiningu, að jeg hafi virkilega neitað að koma henni á fót. En síðar komu þó þessi lög til framkvæmda, eins og upplýst er og hæstv. ráðh. gat um.

Þá gat hæstv. dómsmrh. þess, að fyrv. dómsmrh. (MG) hefði brotið lög með því að veita nokkrum skipstjórum undanþágu frá ákvæðunum um það, hversu stóru skipi þeir mættu stýra, og að hann hefði gefið þeim leyfi til þess að stýra stærra skipi en lögin heimiluðu. Hv. 1. þm. Skagf. hefir nú bent á, að samskonar leyfi mætti finna í stjórnarráðinu frá tíð fyrri stjórna. Enda hefir verið litið svo á, sem þetta sje heimilað í 25. gr. stjkskr., sem gerir ráð fyrir þessu. Hún hljóðar svo:

„Konungur veitir, annaðhvort sjálfur eða með því að fela það stjórnarvöldum í hendur, leyfi og undanþágur frá lögum, samkvæmt reglum, sem farið hefir verið eftir hingað til“.

Jeg held því, að þó 1. þm. Skagf. (MG) hafi veitt slíkt leyfi skv. venjum, sem farið hefir verið eftir fram að hans stjórnartíð, þá sje ekki hægt að átelja hann fyrir lögbrot, heldur hafi það verið bein afleiðing af því valdi, sem 25. gr. stjkskr. fær konungi í hendur eða þeim, sem hann felur það.

Því held jeg, að jeg hafi lokið við þau fordæmi, sem hæstv. dómsmrh. var að reyna að nefna sjer til afsökunar, og sýnt fram á, að þau eru lítill sáraplástur fyrir hann.

Kem jeg þá að Ítalíuferð minni, er

hann endaði ræðu sína á. Get jeg verið fáorður um það, en vil þó minna hann á það, sem hann virðist fáfróður um, en flestum öðrum er vel kunnugt, að á Ítalíu er fleira merkilegt en Mussolini einn og því hægt að gera sjer margt annað til erindis þangað en að skoða hann. En annars var jeg ekki einn um það ferðalag, því hæstv. forseti Sp. (MT) var þar einnig á ferð um sama leyti og í sömu erindagerðum.

Loks bar hæstv. ráðh. fram þá átyllu sjer til málsbóta, og auk hans hjelt 1. þm. S.-M. (SvÓ) því sama fram, að fyrirv. dómsmrh. (MG) hefði frestað framkvæmd laganna. Hv. 1. þm. Skagf. (MG) hefir nú gert grein fyrir þessu og fært sönnur á, að þessi staðhæfing er röng, því lögin voru að fullu komin til framkvæmda. Því þó mennirnir hefðu að vísu ekki fengið veitingarbrjefið, þá voru þeir settir orðnir, og var þegar byrjað að greiða þeim laun skv. þeim lögum. Og þó nokkur misbrestur kunni að hafa orðið á greiðslunni til þeirra, þá stafaði það af því, að skipin voru fyrir norðan, en skipverjar höfðu ekki sett hjer umboðsmenn fyrir sig til þess að taka á móti laununum. Frá 1. júlí voru launin ekki borguð út nema eftir launalögum, sem þá gengu í gildi. Það er fyrst, þegar núverandi hæstv. dómsmrh. (JJ) kemur til skjalanna, að gerð er breyting á þessu, og var þá tekin sú ákvörðun, að fara eftir því, sem fyrirv. stjórn hafði látið gilda fyrri hluta ársins. Það stóð svo á fyrri hluta ársins, að þá var bara annað skipið í eigu ríkissjóðs og þar af leiðandi bara önnur skipshöfnin á launum hjá ríkinu. Henni var greitt eftir tilteknum reglum, sem samkomulag hafði

orðið um árinu áður, þegar útgerð þess skips hófst. Um hitt skipið var engu sliku til að dreifa. Enda hefir hæstv. ráðh. ekki þá átyllu um það skip, að fyrirv. stjórn hafi haft nokkrar reglur að fara eftir, áður en lögin gengu í gildi. Það er því ekki annað en seinni tíma uppfynding, að fyrirv. stjórn hafi frestað framkvæmd laganna. Að því leyti, sem þetta stendur í dagskrártillögu hv. 1. þm. N.-M. (SvÓ), fer hún með ósannindi.

Jeg skal nú víkja að sjálfu málinu, sem sje þeim lagabrotum, sem farið er fram á að víta. Hæstv. dómsmrh. hefir reynt að bæta sinn málstað með því að halda því fram, að hjer sje ekki um lagabrot að ræða, heldur aðeins frestun á framkvæmd laga. Þetta er því miður ekki rjett. Hjer er um miklu alvarlegra mál að ræða en það, að framkvæmd laga hafi verið skotið á frest. Það, sem sker úr því, er tvent. Í fyrsta lagi skráning skipverjanna og í öðru lagi neitunin á því að fara eftir ákvæðum gildandi launalaga. Þegar stjórnskiptin urðu, voru engir skipverjar lögskráðir og áttu ekki að vera það eftir lögum, en hæstv. ráðh. hefir látið fara fram lögskráningu og þar með gefið mönnunum aðra rjettarstöðu en þeir eiga að hafa. Það er beint og skýlaust lagabrot. Um það verður ekki deilt. Hæstv. ráðh. hefir framkvæmt athöfn, sem lögin mæla fyrir að ekki skuli framkvæmd. Og hæstv. ráðh. hefir ekki gert það af vangá, heldur vitandi vits, beinlínis til þess að troða lögin undir fótum. Um hitt atriðið er sama máli að gegna. Það er ekki hægt að halda því fram með nokkrum rjetti, að sú málsg. í brjefi hæstv. ráðh. 8.

des., sem um það fjallar, geti skoðast sem frestun á framkvæmd laganna. Þar er ákveðið, að laun skipstjóra skuli vera önnur en þau, sem lögin herma. Hæstv. ráðh. hefði með nokkrum rjetti getað talað um frestun, á meðan hann ljét sitja við það sem var, en það er skýlaust lagabrot að ákveða, að þetta skuli vera öðruvísi en í lögum stendur.

Jeg skil það vel, að þegar þingflokkur hæstv. ráðh., sjáandi brot hans hrein fyrir augum sjer, fer þó inn á þá braut, að láta eins og hjer sje aðeins um frestun að ræða, er það í góðum tilgangi gert. Þingflokkur hæstv. ráðh. vill ekki taka á sig ábyrgðina á lögbroti hans. Hann vill hliðra sjer hjá að greiða atkvæði um þáttill. okkar og bregða með því skildi fyrir hæstv. ráðh. En flokksmenn hæstv. ráðh. sýna, með því að víkja aðalatriði þessa máls frá sjer, að þeir vilja ekki með atkvgr. sinni gefa til kynna, að það eigi að haldast uppi, að ráðh. geti brotið lögin, ef honum persónulega mislíkar eitthvað í þeim. Jeg er hræddur um, að þessi hlífð sje ekki rjettmæt, af því að jeg óttast, að hún styrki hæstv. ráðh. í þeirri skoðun, sem alveg ótvírætt kom fram í ræðu hans, um það, hvenær hann eigi að halda lögin og hvenær ekki. Hann sagði á þá leið, að eina tryggingin, sem Íhaldsmenn hefðu getað fengið fyrir því, að lögin yrðu framkvæmd, væri sú, að þeir væru búnir að fullkomna framkvæmdina sjálfir. Þetta setur hæstv. ráðh. fram sem almenna reglu og slær með því föstu, að rjett sje og eðlilegt, að hver einstök stjórn komi fram því, sem hún vill að gildi. Slíka skoðun er nauðsynlegt að uppræta. Jeg hugsa, að flokksmenn hæstv.

ráðh. sjeu mjer sammála um, að þessi skoðun hæstv. ráðh. megi ekki þrífast. Jeg held, að ekki sje rjett að fara þá leið, sem velvild þeirra og flokksfylgi við ráðherra sinn vísar þeim á, að vísa á bug atkvgr. um sjálft lögbrotið og láta eins og engin lög hafi verið brotin.

Jeg þarf ekki að endurtaka það, sem hv. þm. Vestm. (JJós) tók svo skörulega fram, að hjer veltur á því, hvort sú skoðun á að fá að festa rætur, að ráðherra megi setja lög landsins og vilja þingsins til hliðar, ef honum sýnist. Jeg álit, að vegna valds og virðingar Alþingis verði að gera þá kröfu til allra ráðherra, að þeir gæti þess fyrst og fremst að brjóta ekki landslög. Í þeim tilgangi er tillaga okkar borin fram.

Jón Baldvinsson: Þessar umr. hafa verið mjer ánægjuefni, þó að ýmsum kunni að hafa þótt þær of langar. Jeg man eftir því frá undanförunum þingum, að jeg þurfti, sem eini maðurinn í mínum flokki á þingi, að taka mikinn þátt í umræðum um málin, sem fyrir komu, til að koma að skoðunum flokks míns á þeim málum. Þá var það ekki síst hv. 3. landsk. (JP), sem þótti jeg tala óþarflega oft og mikið. En nú hnígur hv. þm. að þessu sama ráði. Hann notar þann rjett, sem þingsköpin veita honum í þessu efni, og kanske freklega það.

Flestir bjuggust við, að þetta mál mundi verða eitt mesta deilumálið á þessu þingi. Svo mikill úlfabytur hefir orðið um það í blöðum Íhaldsins, að menn hjeldu, að nú mundi Íhaldið rísa öndvert gegn því þegar við 1. umr. Það var fullkomlega þingleg aðferð. Stjfrv. var lagt fram, og allir hv. þm.

munu minnast þess, að enginn tók til máls af Íhaldsmönnum. Þetta var alment skoðað sem uppgjöf Íhaldsmanna í þessu máli.

Það kann að vera, að hv. 3. landsk. hafi brugðist vonum flokksmanna sinna, og það er kanske þess vegna, að þeir vilja nú hegna honum með því að láta hann vera fyrstan á blaði hjer um þessa ályktun. Jeg skoða það sem hegningu, að hann skuli þurfa að gera þetta, þar sem í dag, með samþ. frv. um varðskipin, er búið að gefa hæstv. dómsmrh. fulla kvittun, ef hans sök er nokkur.

Hv. 3. landsk. og hæstv. dómsmrh. hafa farið inn á ýms atriði út af lögbrotum fyrverandi stjórna. Háttv. 3. landsk. var að afsaka lögbrot embættisbróður síns, 1. þm. Skagf. (MG), um undanþágurnar frá siglingalögnum, og skilst mjer hann vilja nú koma þessu yfir á kónginn! Jeg veit ekki, hvort því er þannig varið. En hv. 3. landsk. og hv. 1. þm. Skagf. (MG) geta eflaust upplýst, hvort fyrir lágu beinar fyrirskipanir frá konungi um að veita þær undanþágur, er veittar voru í þeirra stjórnartíð. Hv. 3. landsk. sagði líka, þegar hann var að svara því, að einn fyrirv. ráðh. hefði ekki borið upp lagafrv. fyrir konung, að gert væri ráð fyrir því í stjórnarskránni, að slíkt mætti koma fyrir. Við þetta er það að athuga, að hv. 3. landsk. gleymdi að geta þess, að ef konungur neitar staðfestingu, er afleiðingin sú, að hlutaðeigandi ráðh. hlýtur að leggja niður embætti. En það mundi vafalaust verða svo í þingræðislandi, þegar konungur neitaði um staðfestingu á lögum, að engir fengjust til þess að taka við stjórnartaumunum.

Hv. 3. landsk. var svo hæverskur, að

hann sagði, að flm. tillögunnar ætluðust ekki til, að hún væri skoðuð sem vantraust á hæstv. dómsmrh. En jeg er hræddur um, að ef hv. 3. landsk. segir þetta í alvöru, hafi hann ekki lesið þá tillögu, sem hann flytur sjálfur. Ef till. verður samþykkt, hlýtur hæstv. dómsmrh. að láta af völdum. Tillagan er ekkert annað en vantraustsyfirlýsing á hæstv. dómsmrh. Það er best að nefna hlutina sínum rjettu nöfnum.

Út af dagskrártill. hv. 1. þm. S.-M. (SvÓ) vil jeg taka það fram, fyrir hönd mína og flokksmanna minna hjer á Alþingi, að hafi verið framin lögbrot í sambandi við varðskipalöggjöf ríkisins, þá er byrjunin hjá fyrirv. stjórn, og þess vegna munum við samþykkja dagskrártill. hv. 1. þm. S.-M.

Dómsmrh. (Jónas Jónsson): Jeg þarf ekki að segja nema fáein orð, því að hv. aðalflm. tillögunnar hefir lýst yfir því, að hann meini ekkert með henni. Mjer skildist hann helst boða stjórninni fylgi af því að hann gat ekki hugsað sjer það ólán, að jeg færi að hverfa frá stjórnarstörfum. En hitt, að í tillögunni kunni að felast annað en hv. flm. hefir áttað sig á, kemur mjer ekkert við að svo stöddu. Hinsvegar hefir það komið í ljós, að málið horfir við alveg eins og jeg hjelt fram. Það er ekki til neins að neita því, að atkvæðagreiðsla í þinginu hefir hvað eftir annað sýnt, að helstu samherjar hv. 3. landsk. hafa verið mótfallnir landhelgisvörnum, og enginn meir en Jón heitinn Magnússon. Hv. 3. landsk. hefir ekki getað neitað þessu, en hann sagði, að ýmsir Íhaldsmenn hefðu lagt í skipið. En það var safnað til skipsins sem

Brot dómsmálaráðherra á varðskipalögnum.

björgunarships, og það var keypt sem björgunarskip. Það, sem á reyndi, var aðstaðan á þingi. Því verður ekki neitað, að bændaflokkurinn tók betur í þetta mál sem pólitískt mál en fulltrúar útgerðarmanna. Það var fyrst, þegar búið var að bjarga málinu, að það fór að fá fylgi hjá mönnum eins og hv. 3. landsk. Alveg sama máli gegnir um landnámssjóð. Hv. þm. greiðir því máli nú fyrst atkv. sitt, þegar hann sjer, að hann getur ekki rönd við því reist.

Staðreyndirnar tala ljósast um, hvernig fór með byggingu „Óðins“. Það var höfuðhneyksli, eins og allir vita, fyrir helbert þekkingarleysi og hroka þeirra, sem með völdin fóru. Það var ekki einu sinni leitað til þess manns, sem besta þekkingu hafði á slíkum málum, fyr en eftir dúk og disk.

Öllum eru í fersku minni viðburðirnir í vetur. Þvert ofan í sannanir um það, að íslensku togarnir væru verstu landhelgisbrjótarnir, rís upp meðal samherja hv. 3. landsk. mikill mótþrói gegn öruggu eftirliti. Þetta varð til þess, að málið dagar sennilega uppi í þetta sinn. Þetta á svo að heita umhyggja fyrir landhelgisgæslunni! Ef málið kemst fram á næsta þingi, verður það fyrir atbeina þeirra, sem eru á móti Íhaldsmönnum. Nei, áhugi Íhaldsmanna fyrir landhelgisgæslunni hefir aðallega komið fram í því, að skipstjórar og vjelameistarar hafi sem mest laun. Það sannaðist best í dag, þegar þeir hurfu frá því að bæta kjör hinna lægri yfirmanna. Hv. 3. landsk. játaði, að stýrimennirnir hefðu verið ranglæti beittir. Hvers vegna lagaði hann það ekki? Nú er það samþykkt af báðum deildum þingsins gegn atkvæðum hv. 3. landsk. og stuðningsmanna hans, að

þessi breyting gangi í gegn sem viðurkenning þess, að núverandi þing vill ekki ganga inn á þann slappa hugsunarátt, sem jeg hefi lýst og einkent hefir hv. 3. landsk. frá byrjun í þessu máli.

Með þessum orðum er alment svarað viðhorfinu til málsins. Jeg er sjerstaklega ánægður með það, að sá flokkur, sem jeg vinn með, tekur þannig á landvarnarmálunum, að vilja gera landvarnirnar sterkari með ári hverju, og ekki síst koma þannig fram, að vilja veikja aðstöðu þeirra, er með loftskeytum hjálpa til lögbrota fyrir íslenska útgerðarmenn. Það er annars dálítið hlægilegt, að hv. 3. landsk. og hans samherjar skuli vera að tala um lögbrot, þegar það er viðurkent, að helstu stólpar flokksins, útgerðarmennirnir, eru altaf að brjóta lögin. Hv. þm. Snæf. (HSteins) gæti gefið okkur enn einu sinni lýsingu á því, þegar verið er að sópa Ólafsvíkina, og þar eru Íslendingar ekki betri en aðrir. Svo þegar á að reyna að skera á sambandsliðinn, sem hjálpar til að skapa lögbrotin, þá er ekki nema mótstaða og skammir og vonska, bæði í þinginu og málögögnum flokksins. Nei, það er ekki verið að hugsa um stóru lögbrotin, heldur þessa litlu töf hjá okkur hv. 1. þm. Skagf., að við frestuðum lögunum. Annars verð jeg að vitna, að mjer finst dálítið merkilegt, að hv. 3. landsk. skuli tala um lögbrot. Jeg vildi ekki fara nánar út í það við hann, ef hann gæfi ekki svo ríkulegt tilefni. En hann er eini maðurinn í þessum sal, mjer vitanlega, sem hefir á sjer stóradóm fyrir mjög vitavert brot á lögum landsins. Og maðurinn, sem dæmdi hann, situr hjá honum í sama bekk, þar sem er hv. þm. Seyðf. (JóhJóh). Hv. 3. landsk. hlýtu

að vera ljóst, að nafn hans er skrifað í plöggum dómara í Reykjavík, sem eins af þeim mönnum, sem brjóta lög landsins. Þegar minst var á smyglun í sambandi við áfengislögin í Ed. — en það var ekkert verið að tala um flokksforingja, sem koma með smyglað vín í land — þá gerir formaður Íhaldsflokksins uppreisn. Var það alment skilið svo, að þetta snerti sjálfan hv. þm. illa, því að honum væri ljóst, að hann væri dæmdur maður. Þingið feldi hans till. um það að gera áfengislögin meir að skapi lögbrjóta. En jeg get fullyrt, að í fyrstu datt engum manni í hug hv. 3. landsk.; menn voru að hugsa um þessa smáræfla, sem lifa á því að selja vín.

Það tók ekki betra við, þegar hv. þm. fór að afsaka þau stóru og alviðurkendu brot, sem hafa komið fyrir á þinginu áður. Jeg skal bæta einu dæmi við. Hv. þm. (JP) hjelt fram, að Hannes Hafstein hefði ekki brotið lög með því að bera ekki frv. fyrir konung. Er hann svona illa að sjer í parlamentiskum fræðum? Það er skýlaus skylda í öllum parlamentiskum löndum, að stj. á að leggja frv. fram fyrir konung. Hv. þm. var eitthvað að spjalla um það, að ef konungur samþ. ekki lögin, gengju þau ekki í gildi. Jeg hefi ekkert sagt um það, en aðeins nefnt þessa staðreynd, að ráðherra bar ekki upp lögin, og þess vegna fjellu þau úr gildi.

Ef hv. þm. (JP) vildi kynna sjer umræðurnar um þetta mál frá þeim tíma, þá getur hann verið viss um, að meira en helmingur þjóðarinnar áleit, að Hannes Hafstein hefði brotið þingræðisreglur.

Þá vil jeg minnast á lögin um fasteignabankann, sem fyrirv. stjórn frestaði

að framkvæma. Hv. þm. sagði, að ekki hefði verið hægt að framfylgja þeim. Jeg vil benda hv. þm. á það, að um það leyti sem þessi lög voru samþ. var tekið tíu milj. króna lán, sem að mestu leyti fór í Íslandsbanka og að nokkru leyti í eyðslufje hjá stjórninni. Jeg held það sje því ekki hægt að bera við peningaleysi, en jeg hefi aldrei heyrt um neinn viðbúnað hjá Íhaldsstjórninni til að framkvæma lögin. Hún var á móti þeim og ljet því ekki framkvæma þau.

Um búnaðarlánadeildina sagði hv. þm. ósatt. Það er öllum kunnugt, að hann átti að framkvæma lögin undir eins. Það var hamast á honum af andstæðingunum. Sá maður, sem nú er forsrh., gerði það dyggilega, og seinast var hann búinn að gera svo heitt fyrir hv. 3. landsk., að hann ljet undan með hangandi hendi af nauðung. Þetta var þó látið niður falla, eftir að búið var að kúga ráðherrann.

Einna ljótast er, þegar hann ætlar að fara að afsaka lögbrotin með skipin. Mjer skildist á honum, að það væri svo um sum lög, að þegar venja væri að brjóta þau, þá mætti gera það. Væntanlega sjá Íhaldsmenn, að þessi skýring getur snert varðskipamálið. Ef minn ágæti fyrirrennari var búinn að skapa venjuna, hví mátti eftirmaðurinn ekki fylgja henni? Ef við höldum okkur við það, að þetta hafi verið lögprot með varðskipin, sem jeg held þó ekki, heldur aðeins frestun, þá eru mörg ágæt fordæmi frá Íhaldinu.

Hv. þm. reyndi ekki að mótmæla, hvernig skipstjórnarnir tóku lögproti hv. 1. þm. Skagf. um atvinnu við siglingar. Þeir kúguðu Íhaldsflokkinn eins og „Tíminn“ hv. 3. landsk. í málinu um

búnaðarlánadeildina. Þeir kúguðu ráðherrann til þess að hætta við þessi lögbrot. Ef það hefði verið sjálfsagt að byggja á venjunni, eins og hv. þm. vildi vera láta, þá býst jeg ekki við, að neitt frv. hefði komið fram til að gera það löglegt. Það liggur því fyrir sönnun um það, að þetta þurfti að heimila með lögum, ef það hefði átt að halda áfram þessari verslun, sem var orðin svo arðsöm fyrir einn af vinum fyrirv. stjórnar, að útvega þessi leyfi. Eftir að skipstjórnarnir höfðu sýnt móttstöðu var svo ekki veitt eitt einasta leyfi. Er ekki vafi á því, að skipstjórnarnir eiga aðalheiðurinn af því að stöðva þessi lögbrot fyrirv. stjórnar.

Enn vil jeg bæta við dæmi úr lífinu um lögbrot Íhaldsstjórnarinnar. Eftir því, sem mjer er sagt af kunnugum mönnum í stjórnarráðinu, þá hefir fyrirv. atvmrh (MG) um 30—40 lögbrot á samviskunni um að hafa gefið vjelstjórum undanþágu. Jeg vil nú skjóta því til hv. þm., hvort maður megi ekki ganga eftir þessari brú, sem hann hefir byggt? Eða vill ekki hv. þm. gera nánari grein fyrir þeim lögbrotum, sem má fremja í skjóli venjunnar? Hann er eiginlega búinn að lýsa yfir því, að það sje einhver partur af grein í stjórnskránni, sem geti komið til greina sem stuðningur fyrir slíku.

Það er engum blöðum um það að fletta, að eins og þessi hv. þm. (JP) er í öllum heiminum einn um þá kenningu, að rjett sje að hafa tekjuhalla í fjárlögum, ef stjórnarandstæðingum líkar ekki við stjórnina, svo verður hann og einn um þá kenningu, að sum lög eigi einskonar kröfu til að vera brotin af Íhaldinu.

Eitt fanst mjer tilfinnanlega vanta í

ræður hv. Íhaldsmanna í kvöld. Þeir hafa ekki gert grein fyrir því, hvers vegna það líða þrír mánuðir með önnur lögin, sem jeg nefndi, og tveir mánuðir með hin, að ekkert er gert. Það hljóta að vera ósannindi hjá hv. þm. um launakjörin, að þeim hafi verið komið fyrir eftir nýju lögum, því að þegar jeg tók við af honum, sagði jeg við skipstjórnara og gjaldkerann: Við höldum nákvæmlega sama forminu og verið hefir áður. Ennfremur voru á „Þór“ mestu vandræði um launamálið í alt sumar. Hásetarnir og yfirmennirnir vissu hvorki upp nje niður. Þeir spurðu: Hvenær koma brjefin? Skipstjórinn svaraði: Brjefin koma einhverntíma. Erum við þá settir? Nei, ekki er hægt að segja það. Hvað erum við þá? — Þeir fengu aldrei að vita það. Altaf stóð á því, að hv. 1. þm. Skagf. gæti gefið skýr svör um ráðninguna.

Hv. þm. veit, að það er rangt, að það hafi ekki verið hægt að borga hásetum út, af því að enginn maður í Reykjavík hafi verið til að taka á móti laununum. Eða veit hann það ekki, þessi hv. þm., að launin ganga frá gjaldkera til skipstjóra? Venjulega er það svo stýrimaður, sem útborgar mönnunum.

Eftir því, sem mjer er kunnugt, voru á seinustu dögum fyrirv. stjórnar tekin upp öll nöfn skipverja eftir nafnalista, og það var svo sem ekki verið að rekja ættartölu þeirra til Jóns Arasonar eða þvílíkt. Þessi skjöl liggja hjá mjer á skrifborði mínu, og ætti jeg líklega helst að gefa þau Hannesi Þorsteinssyni handa skjalasafninu. Það hefir ekkert gerst annað en það, að stjórinn, sem hv. 3. landsk. stýrði, not-

aði önnur lögin í þrjá mánuði, en trass-aði hin lögin í tvo mánuði. Eina ástæð-an sem Íhaldsstjórnin ber fram sjer til varnar, er annríki, en hún er of lítil-fjörleg og niðrandi fyrir stjórn. Jeg vil ekki taka hana gilda.

Þá kom hann með skrásetninguna og sagði, að nú væru skipverjar skráðir, en áður ekki. Hefir hv. þm. athugað, að það var komið fram í ágúst, þegar skipverjar á öðru skipinu voru afskráð-ir, en fram í sept., þegar þeir voru af-skráðir á hinu? Fyrv. stjórn hjelt á-fram að hafa mennina skrásetta, og jeg sömuleiðis, að hennar fordæmi. Það er undarlegt, að þetta er það eina, sem jeg hefi tekið alveg eftir fyrirv. stjórn, og það er líka ekki sparað að víta mig fyrir það. Jeg veit, að maður á ekki að fara í íhaldsgarmana of oft, en að það sje dauðasök, og það sjerstaklega í aug-um Íhaldsmanna, að gera það einu sinni, og það í nauða lítillfjörlegu máli, það get jeg ekki vel fallist á. Það stend-ur altaf eins og kökkur í hálsinum á öllum Íhaldsmönnum, þegar talað er um þetta mál, sú staðreynd, sem tekin er fram í dagskránni, að alt, sem hægt er að setja út á mig í þessu efni, er ekki annað en framhald af verki fyrirrenn-ara míns; og því meira sem þeir á-saka mig fyrir að framkvæma ekki varðskipalögin, því meir ásaka þeir sig sjálfa. Hjá þeim er upphafið og orsök-in. Þess vegna standa þeir nú undir skothríðinni frá sínum blöðum og sjer sjálfum, og hver einasta kúla, sem þeir senda af stað, hittir þá sjálfa.

Jeg hefi marglýst yfir því í þinginu, að það væri velkomið að koma með till. um landsdóm. Ef Íhaldið í raun og veru er trúað á sekt hv. 1. þm. Skagf.,

þá er svo sem sjálfsagt að prófa á hon-um landsdómslögin.

Ólafur Thors: Jeg hafði ekki hugsað mjer að taka til máls í þessu máli, en hæstv. dómsmrh. hefir neytt mig til þess með óskammfeilni sinni. Hæstv. ráðh. hefir sagt, að hann bæri strand-varnarmálin mjög fyrir brjósti, en nú fjandskapast hann gegn þeim eftir bestu getu. Hann hefir hugsað sjer, að úr því að honum tókst ekki að standa á móti fjölgun varðskipanna, þá skyldi hann þó draga úr gildi þeirra hvers um sig, eftir því sem hann frekast gæti, og hefir því fundið upp það ráð, að reyna að koma í veg fyrir, að hæfir menn fengj-ust á skipin. Á þá sveifina hefir hann svo lagst af öllum sínum þunga, og hefir hæstv. ráðh. gengið þar svo langt, að hann hefir ekki vílað fyrir sjer að briggða loforð, sem Alþingi var búíð að gefa skipstjórnunum, m. a. með því að miða ekki þjónustutíma þeirra á varð-skipunum við þann tíma, sem þeir rjeðust til Björgunarfjelags Vest-mannaeyja. Hafði þeim þó skýlaust verið lofað því, og jafnframt að þeir skyldu hafa áfram sömu launakjör og þeir höfðu, þegar þeir fyrst rjeðust á skipin. Þessu hafði Alþingi lofað, en hæstv. ráðh. kinnokar sjer ekki við að svíkja þessi loforð þingsins.

Það hefir áður verið sýnt fram á það hjer á Alþingi, hver áhrif það gæti haft á strandvarnirnar, ef rýrð væru launakjör skipherranna á varðskipun-um, og skal jeg því ekki fara mikið út í það nú. En eins og tekið hefir verið fram, rjettlætir það ekkert launalækk-unina, þó að hæstv. dómsmrh. vitni í laun annara embættismanna, sem hafa

svo og svo miklar aukatekjur, sem skip-herrunum er með öllu varnað að hafa. Ef bera á laun þeirra saman við laun annara manna, þá á að bera þau saman við laun manna í sömu stjett og í hlið-stæðum embættum.

Jeg ætti ekki að þurfa að sýna hæstv. dómsmrh. fram á það nú, hverjar af-leiðingar það gæti haft, ef liðljettingar veldust til þessara starfa. Jeg hefi gert það áður. En vel má jeg benda honum á það enn, að það væri eitthvað það hættulegasta, sem fyrir þjóð okkar gæti komið, ef liðljettingar veldust til starfans eða menn, sem ekki færu hóflega að verkum sínum, því að það er ekkert mál jafn-vel fallið eins og þetta til þess að gefa erlendu valdi á-stæðu til þess að fara að blanda sjer í mál okkar. Eins og kunnugt er, bera erlendu lögbriótarnir, sem hjer eru dæmdir, íslensku varðskipunum illa söguna. Þeir gera alt, sem þeir geta, til þess að afflytja skipherra þeirra erlendis, en sem betur fer, hefir það aldrei komið að sök enn þá, því að það hefir altaf sannast, að þeir einir hafa sætt sektum, sem til þeirra hafa unnið. Við megum því varast að gefa höggstað á okkur í þessum efnum, en ekkert gæti frekar orðið til þess en ef svo reyndist, að íslenska lögreglan á sjónum yrði ber að hlutdrægni eða van-kunnáttu í starfi sínu.

Jafnframt því sem hæstv. dómsmrh. hefir lagst á móti þessu þjóðheillamáli með því að lækka laun skipherranna, hefir hann jafnframt borið fram frv., sem aðeins er til þess að sýnast, og notað það til árása á pólitíska andstæð-inga sína. Á jeg þar við hið vanhugs-aða frv. um notkun loftskreyta, frv., sem var svo vanhugsað, að hinn hygni

svokallaði flm. þess sá þann kostinn vænstan að skila seint nál. um það og láta það svo ekki koma á dagskrá, (SvÓ: Það hefir tvisvar verið á dag-skrá), til þess að það kæmi ekki til umræðu.

Þá tók jeg eftir því, þegar hæstv. ráðh. var að tala um laun skipherr-anna í dag, að hann teldi ástæðulaust, að laun þeirra væru hærri en stýri-mannanna. Út af þessum ummælum hæstv. ráðh. vil jeg spyrja, hvaða rjett-læti sje t. d. í því, að hann, hæstv. ráðh., hafi hærri laun en skrifstofustj. hans, sem þó er eldri embættismaður og mentaðri maður. Og alveg með sama rjetti má spyrja, hvaða rjettlæti hafi verið í því, að hann, hæstv. ráðh., hafði hærri laun en samkennarar hans, þegar hann var skólastjóri.

Það er alveg óþarft af mjer að fara að rökstyðja það frekar en gert hefir verið, að hæstv. ráðh. hafi brotið varðskipa-lögin frá síðasta þingi og fleiri lög, því að það hefir enginn gerst svo ó-skammfeilinn að standa upp og mótmæla því, nema hann sjálfur. Og það sjá allir heilvita menn, að það er alt annað að skjóta framkvæmd laga á frest dálítinn tíma, meðan verið er að gera nauðsynlegan undirbúning undir framkvæmdina, heldur en beinlínis að virða þau að vettugi. Það var eitt í ræðu ráðherrans, sem hrygði mig, og það var það, að hann sagðist hafa vit-að, að hann hefði getað náð tilgangi sínum með því að setja menn í stöð-urnar þangað til þingið væri búíð að breyta lögunum, en ekki viljað gera það. Jeg hjelt sem sje, að ráðh. hefði ekki vitað þetta, — hjelt, að hann hefði ekki þekt aðra leið út úr þessu en að brjóta lögin. Ef til vill hefðu góðgjarn-

ir menn þá reynt að afsaka ráðh. með þessu. En nú, er hann sjálfur upplýsiv. að svo lítills virði hann lög landsins, að hann hika ekki við að brjóta þau og fótumtroða, enda þótt honum væri frá upphafi ljóst, að önnur lögleg leið lá að sama marki, sýnist mjer fokið í öll skjól.

Jeg skil vel, að flokksbræður hæstv. ráðh. vilja hlífa honum við ábyrgð út af máli þessu, en þess leyfi jeg mjer þó að vænta, að svo margir rjettlátir finnist í þeirra hóp, að þeir sjái, að hjer ríður á virðingu þingsins að samþykkja þáttill. þá, sem hjer liggur fyrir, því að það mega þeir vita, að vanvirða ráðherrans hvorki eykst nje minkar við þá atkvgr., því að hún hefir þegar náð hámarki sínu. Atkvgr. sker aðeins úr því, hverjir það eru sem vilja vinna það fyrir flokksfylgi að neita að bera hönd fyrir höfuð Alþingis og sóma þess. Jeg ætla til lengstra laga að bera þá von í brjósti, að þeir verði ekki margir.

Magnús Guðmundsson: Jeg ætla aðeins að segja fáein orð út af ræðu hæstv. dómsmrh. (JJ). Mjer skildist það vera rauði þráðurinn í ræðu hans að sýna fram á, að allir ráðherrar hefðu brotið lög, og síðast komst hann svo langt að segja, að núverandi forsrh. (TrP) hefði líka brotið lög. Aðalvörn hæstv. ráðh. (JJ) er því þessi: Aðrir hafa brotið lög, og því má jeg ekki gera það líka? En slíkt er engin vörn, heldur viðurkenning brotsins.

Þá sagði hæstv. ráðh., að það hefðu liðið margir mánuðir frá því að varðskipalögin gengu í gildi og þangað til fyrirverandi stjórn fór frá. Sannleikur-Alpt. 1928, D. (40. löggjafarþing).

inn er sá, að launalögin gengu í gildi 1. júlí, en stjórnarskiptin urðu seint í ágúst. Sjá því allir, að ekki hefir verið um marga mánuði að ræða, eins og ráðh. sagði. Og, mikið af þeim tíma var jeg fjarverandi. Segi jeg það þó ekki til þess að skjóta mjer undan ábyrgð.

Að fyrirv. stjórn hafi ekkert gert í þessu máli, er hreinasta fjarstæða. Þvert á móti voru lögin komin í framkvæmd, þar sem búið var að skipa svo fyrir að borga út laun samkvæmt þeim. Dagskrártill. hv. 1. þm. S.-M. er því algerlega röng, þar sem í henni segir, að fyrirv. stjórn hafi skotið framkvæmd laganna á frest. Hún gerði það alls ekki, en núverandi stjórn ljet hætta að borga launin, þvert ofan í ákvæði laganna. Að halda því fram, að það sje sambærilegt, sem fyrirv. og núverandi stjórn hafa gert í þessu máli, er alveg það sama og segja, að þveröfugir hlutir sjeu eitt og hið sama. Annars verður gaman að sjá meiri hl. þingsins, þegar atkvgr. fer fram, samþykkja ályktun, sem inniheldur skjállega sannanleg ósannindi, því að flestir mundu telja það ósamboðið virðingu þingsins.

Það er alls ekki meining mín að fara að elta hæstv. ráðh. út á öll þau klungur, sem hann fór um í ræðu sinni, eða að fara að eltast við þau atriði, sem hann fór út í og ekkert koma málinu við. Eins og t. d. það, að mennirnir hefðu ekki dáið eða fengið kvef, þó að lögin hefðu verið brotin á þeim.

Mjer þótti náttúrulega vænt um að heyra af vörum hæstv. dómsmrh., að hann hefði enga trú á því, að jeg væri sekur í þessu máli eða hefði hið minsta af mjer brotið. Þetta gladdi mig mjög.

eins og gefur að skilja. En jeg get ekki borgað honum í sömu mynt, því hann hefir farið alveg öfugt að við það, sem jeg gerði. Hann hefir brotið lögin, og fyrir það á að víta hann.

Flm. (Jón Þorláksson): Hæstv. ráðh. (JJ) byrjaði ræðu sína með því að segja, að jeg hefði lýst yfir, að jeg meinti ekkert með þáttill. þeirri, sem hjer er um að ræða, og jafnvel heitið stj. fylgi. Jeg verð nú að segja, að þessi ummæli sakbornings — því það er hæstv. dómsmrh. (JJ) í þessu máli — sýna, eins og annað, hvað hæstv. ráðh. leggur litla stund á sannleikann og að hafa rjett eftir orð andstæðinga sinna.

Jeg sagði ekki þetta, heldur tók jeg það fram, að þáttill. væri ekki upp borin til þess að dómsmrh. legði niður völd, heldur til þess að slá því föstu, hvort svona skýlaus lögbrot ráðherra eigi að haldast uppi framvegis eða ekki. Um hitt getur hæstv. dómsmrh. átt við sjálfan sig, ef þáttill. verður samþ., hvort heldur hann vill fara eða sitja áfram í sætinu með hirtingu þeirri, er Alþingi veitti honum.

Hæstv. dómsmrh. gat ekki stilt sig um, fremur en svo oft áður, að hnjóða í látinn andstæðing sinn, Jón Magnússon, fyrrum forsrh. Og þó að jeg hafi ekki hjer við höndina skjöl eða önnur gögn til að ósanna orð hans um afstöðu Jóns heit. Magnússonar til varðskipamálsins, þá veit jeg, að það er rangt, að sá látni heiðursmaður hafi verið á móti varðskipinu „Þór“. Mjer er líka mjög vel kunnugt um, að hann bar strandvarnir alveg sjerstaklega fyrir brjósti. Það var eitt sinn dálítið þref við Danastjórn um þátttöku okkar í landhelgisgæslunni, og veit jeg ekki

betur en að það væri Jón heit. Magnússon, sem leiddi það mál til lykta og fengi viðurkendan af öllum rjett okkar til landhelgisgæslu.

Þá þótti mjer dálítið hjákátlegt, að hæstv. dómsmrh. hafði ekkert hugsað um það ákvæði 22. gr. stjórnarskránnar, sem jeg las upp, og virtist heldur ekki skilja það. Hann hjelt það ætti við, ef konungur synjaði um staðfestingu laga. Nú vita allir, að þau lög, sem konungur synjar um staðfestingu á, eru burtu fallin um leið og synjunin fer fram. En þetta ákvæði stjórnarskr. á einmitt við það atriðið, sem hæstv. dómsmrh. mintist á, að Hannes Hafstein hefði ekki borið lotterilögin upp fyrir konungi. En um það átti H. H. við næsta þing, er kom saman á eftir. Lögbrot var það ekki.

Þá sagði hæstv. dómsmrh., að jeg hefði þverskallast við að framkvæma lögin um búnaðarlánadeildina, þangað til jeg hefði verið kúgaður til þess. Jeg vil nú spyrja: Hverjir hefðu átt að kúga mig til þess að leiðrjetta þegar í upphafi missögn, sem slæðst hafði inn í blöðin um það, að jeg hefði átt að neita að framkvæma lögin.

Annars tekur það sig spaugilega út í mínum augum, að blað eins og Tíminn, sem jeg les mjög sjaldan, hafi kúgað mig, og á því tímabili las jeg aldrei eitt einasta blað af honum. Mjer hefir virst hann mjög ómerkilegt saurblað, þá sjaldan jeg hefi sjeð hann, og talið yfir höfuð mínum tíma illa varið til þess að lesa þann Tíma.

Þá þótti hæstv. dómsmrh. ósvinna af mjer að ámæla sjer fyrir lögbrot, af því að jeg hefði sjálfur brotið lög.

Þegar jeg ber fram þáttill. um að vita lögbrot dómsmrh., þá er jeg að

gegna þingmannsskyldu minni. En þegar hæstv. dómsmrh. segir þetta, þá er hann hvorki að gegna þingmannsskyldu sinni nje ráðherra, heldur er hann að þjóna lund þess manns, sem brennimerktur er fyrir það, sem allir vita. Jeg veit vel, að jeg hefi gerst brotlegur við áfengislögin, en hitt kannast jeg ekki við, að jeg hafi verið dæmdur fyrir það. (Dómsmrh. JJ: Þm. veit, að hann er dæmdur stórsekur!). Jeg gæti líka sagt ýmislegt um sprútt-sölu hæstv. dómsmrh. (JJ), því eins og stendur mun hann vera stærsti sprútt-sali landsins, (Dómsmrh. JJ: Já, jeg er yfirmaður Spánarvínbúðanna, en jeg lauma ekki víni í land til að drekka það sjálfur), en jeg ætla að sleppa því og ekki blanda hlátursefni inn í þær al-varlegu umr., sem hjer eru á ferðinni.

Hæstv. dómsmrh. kom enn með þá fullyrðingu, að fyrirv. stj. hefði ekki framkvæmt lögin, og fór að lýsa því, að launagreiðslur til starfsmanna varðskipanna hefðu gengið í gegnum skipstjóra og stýrimenn. En jeg hefi skýrt frá því, að fyrirv. stj. var byrjuð á því að láta greiða starfsmannakaupið eftir lögunum. En þegar kaup er borgað eftir launalögum, þarf að halda eftir iðgjöldum í lífeyrissjóð og ennfremur að athuga aldur starfsmannanna og reikna þeim aldursuppbætur eftir því, sem þeir hafa lengi starfað, en þetta er ekki hægt að fela skipherrum varðskipanna, heldur verður það að vera í höndum ríkisfjehirðis.

En til þess að sanna, að fyrirv. stj. hafi byrjað að greiða þessum starfsmönnum laun eftir lögunum, þá hefi jeg hjer í höndum skrá yfir starfsmennina á „Óðni“, og er hún útbúin öldungis í

sama formi eins og allir aðrir launastarfar og er samhljóða því frumriti, sem fjármálaráðuneytið hafði sent gjaldkera skipanna til þess að borga eftir. Það þarf ekki að taka neina æfiferilsskýrslu af mönnunum, heldur er nóg að vita um þjónustualdur þeirra.

Jeg ætla ekki að tefja tímann með því að lesa þetta skjal upp, en það liggur hjer til sýnis öllum, sem vilja ganga úr skugga um það, að jeg segi rjett frá, að fyrirv. stj. hafði ákveðið, að frá 1. júlí síðastl. skyldu laun starfsmanna varðskipanna greidd samkv. lögunum. Um þetta má spyrja skrifstofustjóran í fjármálaráðuneytinu og aðra, sem um það vita, svo það þýðir ekkert fyrir hæstv. dómsmrh., þó hann í fáfræði sinni og vandræðum reyni að halda hinu gagnstæða fram, sem verður hjá honum fálmt út í loftið og bygt á röngum staðhæfingum. Hefði hann spurst fyrir um þetta í fjármálaráðuneytinu, verð jeg að halda, að hann hefði ekki slegið um sig með slíkum blekkingum.

Samskonar skrá var þá verið að semja um launagreiðslur til mannanna á „Þór“, en erfitt að vita um þjónustualdur þeirra. Var því greidd í bili einhver upphæð af launum mannanna, meðan skráin var ekki fullgerð.

Jeg held, að jeg hafi þá leiðrjett helstu rangfærslurnar viðvíkjandi sjálfu málinu, sem hæstv. dómsmrh. kom nú með í síðustu ræðu sinni, og átti að vera tilraun, en máttlaus þó, til þess að draga athygli þingheims frá kjarna málsins, sem er skýlaust lögbrot dómsmálaráðherra.

ATKVGR.

Rökstudda dagskráin frá 1. þm. S.-

M. (SvÓ) samþ. með 23:15 atkv., að nei: JÞ, JKr, MG, MJ, ÓTh, PO, SE,
viðhöfðu nafnakalli, og sögðu: BK, HSteins, HK, JJós, JóhJóh,
já: JörB, LH, MK, PH, SÁÓ, SvÓ, JAJ, JÓl, JS.
TrÞ, ÞorlJ, ÁÁ, BSv, BSt, BÁ, EÁ, JJ greiddi ekki atkv.
EF, GÓ, HStef, HJ, HG, HjV, Þrír þm. (EJ, GunnS, IHB) fjar-
IngB, IP, JBald, MT. staddir.

C.

Tekin aftur.

Sundskáli og alþýðuskóli í Reykjanesi.

Á 25. fundi í Nd., 17. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um rannsókn á sundskálabyggingu og aðstöðu til byggingar alþýðuskóla í Reykjanesi í Norður-Ísafjarðarsýslu (A. 228).

Á 26. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 62. fundi í Nd., 31. mars, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Jón Auðunn Jónsson): Hæstv. dómsmrh. hefir lofað að láta framkvæma þá rannsókn, er till. fer fram á, og sje jeg því ekki ástæðu til þess að teygja tímann með því að ræða hana eða bera hana undir atkv., og tek jeg því till. aftur.

D.

Ekki útræddar.

1. Fátækralög.

Á 14. fundi í Nd., 4. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um endurskoðun fátækralaganna (A. 87).

Á 15. fundi í Nd., 6. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 16. og 17. fundi í Nd., 7. og 8. febr., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 18. fundi í Nd., 9. febr., var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Halldór Stefánsson): Það kann að þykja dálítið undarlegt að bera fram svona till., að nýafstaðinni endurskoðun þessara laga, sem fram fór á síðasta þingi. Svo hefði það líka verið, ef sú endurskoðun hefði tekist vel eða á viðunandi hátt.

En jeg og margir fleiri telja, að hún hafi verið sumpart ófullnægjandi og sumpart mishepnuð. Ófullnægjandi að

því leyti, að ekki tókst að ráða bót á þeim verstu annmörkum, sem verið hafa á þessum málum undanfarið, sem myndast hafa undir því skipulagi fátækramálanna, sem verið hefir. Þar til má nefna fátækraflutninga; það er ekki nein bót ráðin á þeim. Annað það, að ekki hefir tekist að vinna neitt svig á því mikla málavafstri og skriffinsku, sem fylgir þessu fyrirkomulagi. Og síðast en ekki síst, að ekki hefir ráðist nokkur bót á því mikla misrjetti, sem er um álögubunga á menn í einstökum framfærsluhjeruðum.

En að því leyti til er þessi endurskoðun mishepnuð, að jeg tel, að það hafi verið stigið spor aftur á bak með því að lengja, í mörgum tilfellum, sveitfestitímann, þar sem svo var ákveðið, að því aðeins nægði fjögurra ára tími til þess að vinna sjer sveitfesti, að viðkomandi hefði ekki þegið af sveit næstliðin tíu ár. Þetta var sett inn í fyrra í Ed., og það tel jeg vera spor aftur á bak.

Svo er að síðustu það atriðið, sem átti að vera til þess að bæta úr því misrjetti, sem þótti vera um suma af þeim, sem fátækrastyrks hafa orðið aðnjótandi, að þeir mistu mannrjettindi. Það

Fátækralög.

var gerð tilraun til þess að ráða bót á því, en jeg tel, að sú tilraun sje mishepnud, eða að minsta kosti mjög athugaverð. Jeg tel mjög athugavert að leggja það í vald einnar hreppsnefndar eða bæjarstjórnar á landinu, hvort menn skuli missa eða halda mikilsverðum mannrjettindum. Jeg tel það mishepnað að formi til, og að efni til líka. Þessar eru þá höfuðástæður fyrir því, að þessi till. er fram komin. En þó miðar hún fyrst og fremst að því að minka það misrjetti, sem er á álögubunga til fátækramála, eftir því hvar menn eru búsettir á landinu. Ætla jeg að víkja að því atriði sjerstaklega lítið eitt nánar.

Gjöldin til fátækraframfærslunnar eru algerlega almenns eðlis. Það eru útgjöld, sem beinlínis eru lögskipuð í stjórnarskrá landsins. Af því leiðir, að þau eiga að koma niður á gjaldþegnana alveg á sama hátt og önnur útgjöld, sem eru almenns eðlis. En það er langt frá því, að svo sje.

Það var oft vikið að þessu í umræðunum um þetta mál í fyrra, og seint í umræðunum lagði jeg fram fyrir þingið dálítið yfirlit um þetta, sem sýndi, hve stórkostlegt þetta misrjetti er. Jeg tók fátækraþyrði eins árs, ársins 1924—25, og jafnaði henni niður eftir manntali, og þá kom það fram, að mismunur á hámarki og lágmarki gjalda til fátækraframfærslu hefir getað verið og hefir orðið meira en hundraðfaldur, — meira en hundraðfaldur munur á því, hvað þungar álögur hafa komið á menn, eftir því hvar þeir eru búsettir. Taki maður aftur sýslur og beri saman meðaltal fátækraþyrði þeirra, þá munar þetta ekki alveg eins miklu; hlutfallið er 110 móti 3 á þessu ári, sem jeg tók til. Taki maður hinsvegar kaupstaði og

bæi og beri saman, var hlutfallið á því ári eins og 47 móti 19, meira en helmingismunur. Meðaltalið á öllu landinu var þetta ár, miðað við mannfjölda, nálega kr. 10,50 á hvert nef. Beri maður saman meðaltal og hámark, þá er hlutfallið þar á milli eins og 206 á móti 21. Hámarkið fór þannig næstum tífalt fram yfir meðaltal.

Jeg get nú ekki sjeð, hvernig því verður unað, að þetta misrjetti sje látíð eiga sjer stað í frjálsu landi. Og jeg get ekki sjeð, að menn geti unað við, að ekki verði gerð alvarleg og ítarleg tilraun til þess að jafna það. Jeg kalla það mikið rólyndi, ef mönnum finst engra aðgerða þörf í þessu efni.

Við umræðurnar í fyrra var bent á ýmsar leiðir, sem verða mættu til þess að jafna þetta misrjetti. Róttækasta uppástungan var sú, að afnema algerlega skiftingu landsins í framfærsluhjeruð, gera alt landið að einu framfærsluhjeraði. Þetta er hugsunarlega rjett. Og það mun nú alment viðurkent, að svo sje, og á það hefir verið bent fyrir löngu, af hv. þm. Borgf. (PO) fyrstum manna, að jeg hygg. En að menn hafa samt sem áður ekki fallist á þessa tilhögun, stafar af því, að menn óttast mjög, að það leiði til þess, að fátækraþyrðin í landinu í heild verði miklum mun þyngri en nú er. En það stafaði þá aftur af því, að ekki yrði eins rík hvöt hjá mönnum að hafa athygli á, að fátækraþyrðin verði sem minst.

Önnur leið er sú, að halda að vísu skiftingunni, en jafna álögubunganum eftir á á einhvern hátt. Til dæmis mætti benda á, að það mætti hafa eitt-hvað líkt fyrirkomulag um þetta eins og um berklavarnakostnaðinn.

Svo var loks bent á það í þriðja lagi að halda skiftingunni eins og hún er, en breyta sveitfestiákvæðinu, þannig að afnema dvöl, lengri eða skemmri, sem skilyrði fyrir sveitfesti og binda sveitfesti einungis við heimilisfang. Það er trú sumra manna, að á þann hátt mundi fást nokkurskonar sjálfvirk jöfnun á þessu. Að það yrði fullkomin jöfnun, held jeg að menn treysti sjer ekki til að vona, en nokkur jöfnun.

Aðalástæðan til fólksstraums um landið er vitanlega atvinnuskilyrðin. Þangað streymir fólkið, sem eru góð atvinnuskilyrði eða atvinnulíkur; og þá er ekki líklegt, að á þeim stöðum verði meira en í meðallagi þung fátækra-byrði. Aftur streymir fólkið þaðan, sem atvinnuskilyrði eru rýrari; og þess vegna er eðlilegt, að þar mundu verða tiltölulega þyngri álögur. En þó mundi munurinn ekki verða nálægt því svo stór sem hann nú er. Því að það hefir orðið til þess að auka á þetta misvægi, að fólk, sem hefir leitað burt frá þeim hjeruðum, þar sem þröng eru atvinnuskilyrði, og borið svo upp á sker einhversstaðar á landinu, hefir þá komið heim á framfæri í þessum örpíndu hjeruðum.

Jeg hefi áður í umræðum um þessi mál bent á aðra kosti, sem þetta fyrirkomulag hefir fram yfir það núverandi, nefnilega að það myndi ráðast bót á tveimur öðrum höfuðgöllum, sem á því eru. Annar er fátækraflutningarnir, sem myndu hverfa að mestu leyti, en hinn er málavafstur og skriffinska, er myndi mjög minka. Auk þess ljetti það kostnaðinn, því að vitanlega kostar slíkt bæði tíma og fje.

Þessar tvær stefnur, að hafa sveitfestina langa eða stutta, hafa ýtt

nokkuð á hjer á landi um langan tíma. Það var þegar fyrir aldamótin, að tvisvar sinnum náðist samþykki þess í Ed. að hafa sveitfestina ekki nema eitt ár, en fjell í Nd. Þriggja manna milliþinganeftnd var skipuð í fátækramálum 1901, þar sem áttu sæti Jón heitinn Magnússon, Magnús heitinn Andrjesson og Guðjón Guðlaugsson. Sú nefnd skiftist einmitt um þetta atriði. Meiri hl. lagði til að stytta sveitfestitímamniður í tvö ár, að mig minnir. Þeir veigruðu sjer við að stíga sporið fult, af því að þeir urðu varir við mótspyrnu gegn því. Minni hluta till. var 10 ár, og hún sigraði þá eins og endranær.

Þegar reynsla á þessari tilhögun, sem hefir verið frá upphafi, er ekki betri en jeg hefi verið að lýsa hjer, þá er það undarlegt, ef nokkur von væri, að bót rjeðist á þessum verstu agnúum að meira eða minna leyti, að menn skuli samt sem áður ekki vilja fallast á það að reyna nú hina leiðina um tíma.

Jeg hefi mest dvalið við þetta atriði, af því að það er atriði, sem jeg vil helst festa í minni hæst. stjórnar, ef hún fær þetta mál til athugunar, en ekki af hinu, að jeg ætlist ekki til, að allar leiðir standi jafnt opnar, bæði þær, sem jeg hefi bent á, og þær aðrar leiðir, sem mönnum kynni í hug að koma.

Jeg hefi þá reynt að nokkru að lýsa, hvað fyrir mjer vakir með þessari till., og vænti, að menn geti fallist á, að hún sje ekki að ástæðulausu fram borin.

Pjetur Ottesen: Jeg vil gera að till. minni, að málinu verði vísað til nefndar, og býst jeg við, að samkv. eðli málsins mundi það verða allshn., sem ætti að taka það til meðferðar.

Flm. (Halldór Stefánsson): Þetta mál, eins og það liggur fyrir, er ekki þess eðlis, að hjer eigi að taka nokkra úrslitaályktun um neitt fyrirkomulagsatriði, og virðist mjer því ekki þörf á að vísa því til nefndar á þessu stigi. Þó vil jeg ekki gera það að neinu ágreiningsatriði fyrir mitt leyti, ef meiri hl. deildarinnar kynni að óska þess. En verði því vísað í nefnd, vil jeg leyfa mjer að mælast til þess við þá nefnd, að hún leggist ekki á málið.

Hjeðinn Valdemarsson: Jeg vil taka undir það, að mjer finst ekki ástæða til að vísa þessari till. til nefndar; hún er svo einföld, að það ætti að vera auðvelt fyrir hv. þd. að taka afstöðu til hennar nú þegar, sjerstaklega þar sem málið lá fyrir síðasta þingi. Jeg skýrði frá afstöðu minni og Alþýðuflokksins þá, að við álitum endurskoðun fátækralaganna, sem kom frá hendi fráfarandi stjórnar, í alla staði ófullnægjandi og ekki nema að mjög litlu leyti reynt að bæta úr þeim ágöllum, sem tilfinnanlegastir eru á fátækralögunum. Eins og þingið skildi við fátækralögin, er heldur ekki hægt að segja, að þau hafi breyttst mikið til batnaðar frá því, sem var, þó að nokkur minni atriði hafi kanske verið lagfærð.

Vil jeg þess vegna taka undir það með hv. flm. þessarar till. (HStef), að það sje hin mesta nauðsyn, að hæstv. stjórn taki fátækralögin til rækilegrar endurskoðunar. Vænti jeg þess, ef till. verður samþ., að það verði farið lengra út í málið að þessu sinni en fráfarandi stjórn gerði.

Pjetur Ottesen: Það er litið svo á, að Alþt. 1928, D. (40. löggjafarþing).

stjórninni, sem fjallar um svona lagaðar till., sje styrkur í því að leita ástæðna fyrir tillögunum einmitt í þeim umræðum, sem um þær verða á þingi. Og með því að vísa till. til nefndar, þá leiðir það af sjálfu sjer, að það leiðir til miklu viðtækari athugana og umræðna um málið en orðið getur svona við eina umræðu.

Það er af þessari ástæðu, sem jeg vil halda fram minni till. um, að málinu verði vísað til nefndar.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 15:4 atkv. og umr. frestað.

Á 63. og 64. fundi í Nd., 2. og 3. apríl, till. tekin til framh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 65. fundi í Nd., næsta dag, var till. aftur tekin til framh. einnar umr. (A. 87, n. 211 og 257).

Frsm. meiri hl. (Bernharð Stefánsson): Það er nú orðið nokkuð langt síðan fyrri hluti umræðu um þetta mál fór fram. Nál. meiri hl. allshn. er dags. 16. febr. og nál. minni hl. 21. s. m. Var jeg satt að segja farinn að halda, að málið mundi varla koma til umræðu á þessu þingi, og af þeim ástæðum hefi jeg eigi búið mig undir að hafa fram-sögu fyrir hönd meiri hl. En eins og hv. þdm. geta sjeð á þskj. 211 og 257, hefir allshn. ekki getað orðið sammála um till. Meiri hl. nefndarinnar leggur til, að hún verði samþ.

Þó að ný fátækralög væru samþykkt á þinginu í fyrra, voru talsvert skiftar

skoðanir um, hvort þær breytingar, sem þá voru samþýktar, væru til bóta. Undanfarin ár hafði verið rætt mikið um, að nauðsynlegt væri að rannsaka fátækralögin, og báðar deildir Alþingis látið í ljós álit í þá átt. Til þess að verða við þessum óskum lagði hæstv. frv. stjórn fyrir þingið í fyrra frv. til fátækralaga, og var það samþýkt. En eins og allir vita, var í þessu frv. mjög lítið tillit tekið til óska almennings. Lögin frá í fyrra voru að mestu leyti endurprentun á eldri lögum, þannig að ýms lagaákvæði voru færð í eina heild. en fá nýmæli gerð. Má helst nefna ákvæði um, hvenær fátækrastrýkur skuli vera afturkræfur. Því sýnist meiri hl., að flestar sömu ástæður, sem mæltu með endurskoðun laganna fyrir tveim árum, sjeu enn fyrir hendi, og þess vegna leggjum við til, að tillagan verði samþýkt.

Hv. flm. taldi aðalástæðuna fyrir till. þá, hve fátækraframfærslan skiftist ójafnt milli einstakra hjeraða. Meiri hl. er honum algerlega samþykkur um, að þarna eigi sjer stað misrjetti. Það er bersýnilegt ranglæti, hve byrðin af skyldu þjóðarinnar til að ala önn fyrir þeim, sem ekki geta sjeð fyrir sjer sjálfir, kemur ójafnt niður á þegn-unum. Í því er ekki nokkurt samræmi. En í till. er engu slegið föstu öðru en því, að skora á stjórnina að athuga eða láta athuga leiðir til að bæta úr göll-unum.

Annað atriði, sem veldur óánægju með fátækralögin, er rjettarskerðing sú, sem þeir menn verða fyrir, er fátækrastrýrk þiggja. Getur verið, að sumir þeir, sem æskja endurskoðunar fátækralaganna, leggi aðaláhersluna á þetta atriði. Jeg lít fyrir mitt leyti svo

á, að ef úr því ætti að bæta, mundi sú umbót ekki eiga heima í fátækralögum, heldur annarsstaðar. Ljet jeg þessa skoðun í ljós við umræður í fyrra. Jeg fylgi því ekki till. af þessum ástæðum, heldur vegna þess, hve gjaldabyrðin kemur ójafnt niður.

Að öðru leyti gerði hv. flm. till. svo glögga grein fyrir henni við fyrri hluta þessarar umr., að jeg sje ekki ástæðu til að fara um hana fleiri orðum.

Frsm. minni hl. (Magnús Guðmundsson): Jeg skal ekki verða til þess að halda uppi löngum umræðum um þetta mál, en ætla með fáeinum orðum að gera grein fyrir afstöðu minni hluta allshn.

Eins og kunnugt er, þá voru samþ. hjer á þingi í fyrra ný fátækralög. Þótt margar óánægjuraddir heyrðust þá, er samt ekki hægt að neita því, að sá meiri hluti, sem fylgdi þeim, var stór. Því er það undarlegt, ef nú á að fara að hrófla við löggjöf, sem var sett í fyrra. Flest ákvæði fátækralaganna eru reyndar gömul, sum frá 1834, en flest úr lögunum frá 1905. Flest ákvæðin voru samþýkt umræðulaust í fyrra.

Sú ástæðan, sem sjerstaklega er nefnd í till., hinn mismunandi álöguþungi í einstökum hreppum, var mikið rædd hjer á þingi í fyrra. Hv. 1. þm. N.-M. (HStef) kom þá fram með þá till. að vísa málinu til stjórnarinnar, til þess að hún rannsakaði það, en hún var þá feld við mikinn atkvæðamun. Á atkvgr. um frv. sjest, að miklu fleiri en fylgismenn þáverandi stjórnar fylgdu frv. Þó má það vera, að þessir menn hafi skift um skoðun síðan. Ein till. í þessa átt, um að gera landið alt

að einu framfærsluhjæraði, var borin fram, en feld með miklum atkvæðamun. Því var haldið fram, að það fyrirkomulag mundi verða miklum mun dýrara, hrepparnir mundu ekki finna hjá sjer hina sömu hvöt til að spara eins og ef þeir ættu sjálfir að borga. Það er mikið til í þessu. Þessi aðferð mundi áreiðanlega reynast stórum dýrari. Þá mætti og fara einhverja millileið, t. d. með því að gera hverja sýslu að einu framfærsluumdæmi. En jeg geri ráð fyrir, að hinir sömu gallar mundu koma í ljós, aðeins í minni mælikvarða. Þá mætti og hugsa sjer, að ríkissjóður bæri einhvern hluta af kostnaðinum, færi hann fram úr einhverri ákveðinni upphæð á mann í framfærsluhjæraðinu. En það er á engan hátt rjettlátt, því útsvör eru lögð á menn eftir efnum og ástæðum, en upphæð þeirra er ekki rjettur mælikvarði á það, hvað þungt fátækraframfærslan kemur niður á gjaldendum.

Jeg skal ekki um það segja, hvort fært þyki, að ríkissjóður taki á sig meira af fátækraþyrðinni en hann þegar hefir tekið. Samkvæmt 77. og 78. gr. fátækralaganna frá 1905 hefir ríkissjóður orðið að borga kr. 60.000—100.000 á ári. Þá eru berklavarnalögin frá 1921 ekki lítill baggi á ríkissjóði. Jeg skal viðurkenna, að bak við þetta var að vísu annað atriði, en því verður ekki neitað, að með þessu var miklum kostnaði ljett af hreppsþjelögum og kaupstöðum.

Auðvitað skal jeg ekki neita því, að það mætti hugsa sjer fleiri leiðir en þessar, þó mjer detti þær ekki í hug í svipinn. En jeg er hræddur um, að á þeim kunni að finnast annmarkar, sem ekki sje

gott að koma í veg fyrir. Mjer þykir sýnt, að það fyrirkomulag, sem við höfum nú, sje hið heppilegasta, sem auðið er að fá, þótt það vitanlega geti komið fyrir á einstökum stöðum, á einstökum tímum, að gjöldin verði svo há, að erfið verði að rísa undir þeim. En þá hefir verið venja að hlaupa undir bagga með þeim sveitum á einn eða annan hátt.

Jeg tók svo eftir, að hv. frsm. meiri hl. (BSt) segði, að við endurskoðun þá, sem gerð var á síðasta þingi, hafi ekki verið tekið tillit til þeirra óska, er settar höfðu verið fram, þegar endurskoðunar var beiðst. Þetta get jeg ekki viðurkennt. Aðalástæðan var einmitt sú rjettarskerðing, sem menn urðu fyrir eftir gömlu lögunum. En úr þessu var bætt í verulegum atriðum á síðasta þingi, þar sem sveitarstjórnnum var gefin heimild til að ákveða, hvort styrkur skyldi skoðast sveitarstyrkur eða ekki. Þetta fór að vísu ekki svo langt sem sumir álitu nauðsynlegt. En jeg álit enga meiningu í því, að þeir, sem verða þurfandi vegna leti og ómensku, missi ekki rjettindi sín. Eftir gildandi lögum er sveitarstjórnnum heimilt, ætíð þegar telja má, að styrkþegi eigi ekki sök á, að hann hefir orðið styrksþurfi, að ákveða, að styrkurinn sje ekki afturkræfur, hann skoðist ekki sem fátækrastyrkur og honum fylgi ekki rjettarskerðing. Þetta er sanngjörn regla. Jeg get ekki fundið neinn dómstól, sem hafi betri þekkingu í þessum efnum en sveitarstjórnirnar sjálfar.

Það eru og fleiri gjöld en útsvörin, sem koma ójafnt niður á menn, t. d. sýslugjöldin. Þau geta orðið mjög mismunandi þungbær.

Þótt jeg viti, að það þýði ekki að halda uppi löngum umræðum um þetta mál, þá hefi jeg þó viljað benda á þessa hluti. Jeg hefi ekki mikla trú á þessari endurskoðun. Kostnaðurinn kemur ekki jafnt niður, nema því aðeins, að landið alt verði gert að einu framfærsluumdæmi. En þá verður kostnaðurinn miklu meiri en nú.

Jeg get nefnt hjer enn eitt deiluatríði gamalt. Það er fátækraflutningurinn, þingið í fyrri herti á þeim ákvæðum, svo ekki virðast miklar líkur á, að það verði linað til muna að þessu sinni.

Jeg verð að viðurkenna, að jeg er búinn að gleyma miklu af því, sem hv. flm. (HSt) sagði við fyrri hl. umr. Það er svo langur tími liðinn síðan, að jeg verð að segja eins og hv. frsm. meiri hl. (BST), að jeg var farinn að halda, að málið ætti ekki að taka á dagskrá aftur.

Frsm. meiri hl. (Bernharð Stefánsson): Hv. frsm. minni hl. (MG) nefndi fyrst þá ástæðu gegn því að samþykkja till. þessa, að þingið í fyrri hefði gengið frá fátækralögunum og samþykkt þau með allmiklum meiri hl. Jeg held, að þetta sanni ekkert. Síðan hafa farið fram kosningar, og er því ekki hægt að vita, hvort þetta þing lítur eins á málið og þingið í fyrri.

Hv. þm. sagði, að aðalástæðan fyrir því, að tillaga þessi kemur fram, væri sú, hvað fátækraframfærslan kemur misjafnt niður. Ein till. til lagfæringar á þessu hefði komið fram í fyrri, sem sje að gera landið að einu framfærsluumdæmi. Hún hefði verið feld. Þetta er rjett. En eins og jeg tók fram áðan, þá eru til fleiri liðir en þessi. Hv. frsm. minni hl. (MG) nefndi sjálfur ýmsar

aðrar leiðir. Finst mjer vel vert, að þær sjeu rækilega athugaðar. Hann bjóst við, að framfærið yrði dýrara, ef þær leiðir væru farnar. En jeg hygg, að finna mætti leið til þess að gera byrðarnar jafnari, án þess að hvötin til sparnaðar í sveitarstjórnunum yrði numin burtu. Það mætti t. d. hugsa sjer, að þannig yrði farið að, að ríkið tæki að sjer hluta af fátækraframfærslunni. Sá hluti, sem á hinum einstöku sveitum hvíldi, ætti að verða sveitarstjórnunum næg hvöt til að halda spart á. Hann gat um, að ríkissjóður hefði þegar tekið töluverðan hluta af þessum gjöldum á sig, og efaðist um, að hann væri fær um meira. En jeg gæti hugsað mjer, að þessu yrði komið fyrir á þann hátt, að það yrðu engin aukin gjöld fyrir ríkissjóð; sveitarsjóðirnir bæru gjöldin eftir sem áður, en byrðarnar skiftust jafnara niður en nú á sjer stað.

Hv. frsm. minni hl. jataði, að það hefði komið fyrir, að fátækraþyrðin hefði reynst svo þung, að sumir hreppar hefðu ekki undir því risið. En hann sagði, að þá væri venja að hlaupa undir bagga. Það kann að hafa átt sjer stað, en jeg þekki það ekki, nema þegar hrepparnir geta alls ekki staðið straum af gjöldunum, þá tekur sýslan við. En slíkt þykir svipuð niðurlægning fyrir hreppana og einstaklinga þá, sem fara á sveitirnar, og það er ekki gert fyr en öll sund eru lokuð og gjaldendur sveitarinnar svo að segja rúnir inn að skyrtunni.

Hv. frsm. minni hl. (MG) taldi bætt úr rjettarskerðingu þeirra, sem styrk þiggja, með lögunum í fyrri. En þó svo kunni að vera, að margir menn, sem styrkþurfa verða, tapi ekki kosningarrjetti, þá var þó sú rjettarbót

gerð á óheppilegan hátt. Jeg talaði um það atriði í fyrra og skal ekki endurtaka það hjer; en þau ákvæði laganna geta orðið til þess, að sveit tapi skuld, sem annars hefði verið auðvelt að fá greidda. Get jeg hugsað mjer, að þessi ákvæði laganna komi ekki sjerstaklega þeim að notum, sem ættu frekast skilið að halda kosningarrjetti sínum.

Hann sagði, að tala gjaldenda væri ekki óskekull mælikvarði á gjaldþol hvernar sveitar. En mjer finst, ef gjöldunum verður jafnað niður, að þá megi taka tillit til fleira en fólksfjölda. Það mætti setja reglu um, að gjöldunum væri jafnað þannig niður, að tekið væri tillit til eigna o. fl. Um það er hægt að fá skýrslur, skattskrárnar. Svipuð aðferð er notuð, þegar sýslugjöldum er jafnað niður á hreppana.

Hv. frsm. minni hl. (MG) fanst ekki meiri ástæða til að jafna fátækraframsluna en sýslugjöldin. En það er alt annað mál. Vanalega er það svo, að þegar sýslunefnd leggur á þung gjöld, þá er það til framkvæmda, sem sýslunni koma til góða. Eins er það með ýms önnur gjöld sveitarfjelaganna. Mönnum er þar nokkuð í sjálfsvald sett, hvort þeir vilja bera þessi gjöld eða ekki. Alt öðru máli er að gegna um fátækraframsferið. Þar er ekkert undanfæri. Þar að auki held jeg, að fátækraframsferlan sje í eðli sínu ekki mál einstakra landshluta, heldur alls þjóðfjelsins; það sje alþjóðarskylda að ala önn fyrir þeim, sem ekki geta það sjálfir. Þá er það undarlegt og ranglátt, að þessi skylda hvíli jafnvel með tífoldum þunga á sumum mönnum, samanborið við aðra, en þess munu þó dæmi.

Eitt atriðið, sem hv. frsm. minni hl.

(MG) mintist á, var fátækraflutningurinn. Hefði verið feld í fyrra till. um að afnema hann. Þetta er rjett. En fátækralögin eru svo úr garði gerð, að fátækraflutningar eru alveg óhjákvæmilegir. Ef afnema á fátækraflutningana, þá þarf að gera lögin svo úr garði, að þeir verði óþarfir. Því takmarki má ná, þó landið sje ekki gert að einu framsfersluhjeraði, t. d. með því að dvalarsveit sje jafnan framsferslusveit.

Það er sannarlega nóg að rannsaka í þessu máli. Jeg hefi ekki hjer viljað slá reinu föstu um það, hvernig skipa ætti málum þessum, heldur einungis viljað benda á ýms atriði, sem þurfa gaumgæfilegrar rannsókna við. Annað er ekki farið fram á í till. en að málið verði rannsakað.

Hjeðinn Valdemarsson: „Fátæka hafði þjer ætíð hjá yður“, segir gömul setning, sem við könnumst allir við. En við höfum ekki altaf haft fátækralög. Upphaflega hafa slík lög komið af því, að þjóðfjelagið vildi verja sig gagnvart þeim, sem voru svo fátækir, að þeir gátu ekki dregið fram lífið, verjast því, að þeir betluðu og góðgerðir til þeirra lentu þannig mjög misjafnlega niður á einstökum mönnum. Síðar á tímum hafa menn farið að skoða fátækralög frá öðru sjónarmiði, sem vernd hinna fátæku, og þá um leið farið að athuga, af hvaða ástæðum menn voru yfirleitt fátækir. Nú skiftast menn í flokka um álit sitt um það, hvers vegna mikill hluti þjóðarinnar er fátækur, en lítil hluti hennar ríkur. Jeg ætla ekki að fara út í það hjer. Kenningar jafnaðarmanna um það eru svo kunnar. En hitt skiftir ekki flokkum, af hvaða ástæðum nokkur hluti af þjóðinni á

hverjum tíma er svo fátækur, að hann getur ekki dregið fram lífið án hjálpar annara. Meðal annars hafa verið teknar skýrslur um það í Reykjavík, af hvaða ástæðum menn þiggja af bænum. Jeg hefi ekki þessa skýrslu við höndina, en í þeim sjest, að í flestöllum tilfellum er það sjúkdómur eða ómegð, sem þessu valda, stundum atvinnuleysi. En um mjög fáa af hundraði verður sagt, að það sje af leti eða ómensku.

Pegar nú þannig kemur greinilega fram af skýrslum, að það eru óviðráðanleg óhöpp, sem valda því, að allur fjöldinn af þurfalíngum þiggur af sveit, þá er eðlilegt, að farið sje að líta á þá hlið, að það eigi að fara með þessa menn á sama hátt og aðra menn, eða að þjóðfjelagið eigi að gera sitt til þess að fara ekki illa með þá.

Pegar fyrirv. stjórn lagði frv. til fátækralaga fram á þingi í fyrravetur, þjuggust margir menn við því, að hún mundi sjá svo vítt, að hún reyndi að athuga eitthvað grundvöll fátækralaganna, en ekki láta sjer nægja að snerta við einni eða tveimur greinum. En það kom á daginn, að meiri hl. frv. var upprentun eldri laga. Minni hl. í þinginu, Framsóknarmenn, Sjálfstæðismaðurinn og Jafnaðarmenn, vildu yfirleitt ganga töluvert lengra en þáverandi stjórn í því að bæta fátækralögin. En það var barið fram af Íhaldsflokknum að koma þessum lögum sem minst breyttum gegnum þingið.

Hv. 1. þm. Skagf. (MG) gat þess, að það hefði áður ekki verið fundið að öðru en því, að menn mistu rjettindi við að þiggja af sveit, og það hefði verið lagfært á þann hátt, að sveitin gæti ráðið um það sjálf. Nú veit hv. þm. vel, að um þetta var mikið deilt á síð-

asta þingi, og minni hl., sem þá var, vildi fara aðra leið en meiri hl. Minni hl. vildi undanþiggja menn skilyrðislaust rjettindamissi. Svo að á þessu atriði út af fyrir sig hefði mátt búast við breytingu. En það eru mörg önnur atriði þessa máls, sem bæði voru snert þá í umræðunum og oft hafa verið rædd á mannfundum og ennfremur ritað um í blöðum og tímaritum. Eins og hv. frsm. meiri hl. (BSt) mintist á, og einnig stendur í till., þá er skifting fátækraútgjalda eitt af hinum stóru atriðum, því að á sama hátt og það er óverðskuldað óhapp fyrir mann að lenda á sveit, er það einnig óverðskuldað óhapp fyrir sveitina að verða fyrir miklum fátækraþyngslum. Viðast eru framfærsluhjeruðin hjer á landi svo lítil, að það munar um, hvort eitt eða tvö þung heimili bætast við. Maður skyldi hafa haldið, að fyrirv. stj. hefði tekið til athugunar, hvernig hægt væri að jafna þessa byrði. En það var ekki aðeins, að hún ljeti það vera áður en frv. kom fram, heldur neitaði hún algerlega að taka á þinginu minsta tillit til þess.

Hv. þm. gat þess, að fram hefði komið till. um að gera landið að einu framfærsluhjaraði. Jeg fyrir mitt leyti álít nú, að það væri besta lausnin á þessu máli. En sú till. kom ekki fram á síðasta þingi, heldur kom till. um það aðeins frá mjer, að einskonar samábyrgð væri milli allra sveitarfjelaga um fátækraframfærsluna, þannig að sveitarþyngslum yrði jafnað niður eftir ákveðnum reglum eftir á; en sveitirnar yrðu eftir sem áður sá aðilinn, sem annaðist framfærsluna. Þetta er auðvitað dálítið annað en ef landið væri eitt framfærsluhjerað með einni framfærslustjórn. En kostirnir við slíkt

breytt fyrirkomulag eru fleiri en jöfnuður milli framfærsluhjæraða. Ef því á einhvern hátt væri komið til leiðar, að meiri jöfnuður — eða alger jöfnuður — yrði á fátækra kostnaðinum, þá hyrfi m. a. algerlega spurningin um fátækraflutning. Andstaðan gegn því að leggja niður fátækraflutning er einmitt vegna kostnaðar, sem ýms sveitahjeruð hefðu af því að ala þurfamenn sína í bæjum. En ef þeim kostnaði væri jafnað niður á aðrar sveitir, þá hyrfi auðvitað hvötin hjá hlutaðeigandi hjeruðum til að heimta til sín þurfalingana.

Jeg vil þá aðeins benda á eitt atriði í viðbót, sem hefir töluvert mikla þýðingu í þessum fátækramálum, en það er allur sá kostnaður, sem verður af framkvæmd fátækralaganna. Það segja þeir menn, sem mest hafa við framkvæmd þeirra fengist, eins og t. d. borgarstjórinn í Reykjavík, að það mætti gera á miklu einfaldari hátt. Sjerstaklega er hann — sem annars er Íhaldsmaður — meðmæltur því, að landið yrði á einhvern hátt eitt framfærsluhjærað. Mjer er þetta kunnugt, af því að hann hefir haldið því fram í bæjarstjórn. Það er oft ekki lítil vinna og kostnaður í sambandi við deilur hreppa um sveitfesti, brjefaskriftir langan tíma, og loks er öllu vísað í stjórnarráðið til frekari brjefaskrifta og úrskurðar. Mætti áreiðanlega taka til greina við rannsókn fátækralaganna, hversu mikill kostnaður mundi sparast við það að hafa þau einfaldari en nú er. Það er alveg augskýlegt, að fátækralöggjöf okkar er sniðin eftir öðrum tíma, enda er hún sniðin eftir þeim tíma, er samgöngur voru sama sem engar og hver sveit ríki út af fyrir sig. Nú er öldin önnur, samgöngur orðnar það

miklar og flutningur fólks milli sveita, að menn sitja langt um síður rótfastir alla æfi á sama stað. Eftir slíkri breytingu á þjóðarhögum þarf að endurbæta fátækralöggjöfina, sniða sjer stakk eftir vexti.

Frsm. minni hl. (Magnús Guðmundsson): Hv. frsm. meiri hl. (BSt) viðurkendi, að í fyrra hefði talsverður meiri hl. verið sammála því fátækralagafrv., sem þá var samþ. En hann sagði reyndar, sem satt er, að það væri engin sönnun fyrir því, hvernig fara mundi eftir nýjar kosningar. En jeg hjelt sannast að segja, að heimilt væri að ganga út frá því, að engin breyting yrði á afstöðu þeirra, sem eru endurkosnir. (BSt: Eru ekki nýir menn á þingi?). Jú, en jeg er að reikna með þeim gömlu, og það er talsvert mikill meiri hl. — Annars er til lítills að ræða þetta mál, þar sem svo að segja enginn maður er í deildinni. (MT: O, maður vil jeg nú heita!). Jeg sagði, að svo að segja enginn maður væri við. Í fyrra var það yfirleitt skoðun Framsóknar, að framfærslan mundi verða dýrari, ef eitt væri framfærsluhjærað, en sumir álitu, að hægt væri að bæta úr með því að láta hlutaðeigandi hreppa og kaupstaði borga sjálfa mikinn hluta af kostnaðinum. Það fer náttúrlega mikið eftir því, hversu mikill hluti þetta er, því ef hlutinn er lítill, er hvötin miklu minni til að spara. Og jafnvel þó að þeir ættu að borga helming, væri hvötin ekki nema helmingi sterkari en ella myndi vera.

Það er náttúrlega rjett hjá hv. 2. þm. Eyf. (BSt), að maður getur hugsað sjer, að ekki þyrfti að verða sú breyting, að ríkissjóður yrði fyrir skakka-

falli, ef gjaldinu yrði jafnað milli sveitanna. En það sýnist nú fyrst og fremst ekki vera hans meining, þar sem hann segir, að mál þetta sje þjóðfelagsmál. Og í öðru lagi minnst jeg þess, að þegar upp á því var stungið að jafna útsvörum milli sveita, þá held jeg, að hann hafi ásamt fleirum álitíð, að það væri ákaflega mikil fyrirhöfn.

Hann kvaðst ekki þekkja, að hreppum væri hjálpað. En jeg get mint hann á það, að þeim hefir verið hjálpað með hagkvæmum lánum. Það hafa verið gerðar ráðstafanir til þess með sjerstökum lögum að láta hreppa fá slík lán, þar sem breytt var lögunum um bjargráðasjóð. Jeg veit, að hreppar hafa notað þetta, og það hefir verið hlaupið undir bagga með hreppum, t. d. Gerðahreppi í Gullbringusýslu. Að hreppar fari á sýsluna, þekki jeg ekki dæmi um, enda veit jeg ekki til, að lög skyldi sýslu að taka að sjer einstaka hreppa.

Hv. þm. (BSt) áleit það mjög óheppilegt að láta sveitirnar ákveða, hvort sveitarstýrkur skuli afturkræfur eða ekki. (BSt: Hann á allur að vera afturkræfur). Það mundi mönnum, sem við sveitarstörf hafa fengist, finnast lítið hafa að segja, því að það er alls ekki algengt, að sveitarstýrkur sje endurborgaður. Mundi jeg skjóta þessu til þeirra mörgu hv. þdm., sem þessi mál hafa með höndum, ef þeir væru hjer nú, en það þýðir nú lítið að tala fyrir tómri deild. En jeg þekki það vel til þessara mála, að jeg veit, að slík endurgreiðsla er tiltölulega sjaldgæf. En ef hv. frsm. meiri hl. (BSt) vill láta allan styrk vera afturkræfan, þá er engin önnur leið til en sú, að breyta stjórnarskránni, svo framarlega sem hlutaðeig-

endur eiga ekki að missa rjettindi. Og hann segist ekki vilja, að þeir missi rjettindi. Nú hygg jeg, að nokkuð torvelt geti orðið að breyta henni. Þau tíðindi hafa gerst á þessu þingi, sem geta fært mönnum heim sanninn um það, að ekki er auðhlaupið að slíku.

Hv. þm. sagði, eins og satt er, að þegar jafnað væri kostnaðinum milli sveita, þá mætti taka tillit til fleira en fólksfjöldans eins. En sá útreikningur, sem lagður var fram hjer í fyrra, var aðeins um það atriði og ekkert annað. Hitt er náttúrlega rjett, að það má taka fleira til greina, en það er ómögulegt að hugsa sjer, að fullkomið rjettlæti náist að heldur. Það næst aldrei. Því að þótt teknar væru t. d. skuldlausar eignir og tekjur, jarðahundruð eða hvað það er, sem stungið er upp á, þá er það alt til samans alls ekki fullkomin trygging fyrir því eina og sanna rjettlæti.

Hv. þm. áleit, að um sýslugjöld væri alt annað að segja heldur en um fátækraframfærslu, því að þegar sýslubúar legðu á sig mikil gjöld, væri það venjulega vegna einhverra framkvæmda. Einhver tilfinnanlegasti útgjaldaliður sýslusjóða nú fer til berklavarna, og ekki verður slíkt talið til framkvæmda. Ef jeg man rjett, eru það tvær krónur á hvern sýslubúa, og í stórum sýslum verður það um 10 þús. kr. á ári. Þetta gjald verður því í flestum sýslum alstærsti liðurinn. (BSt: En það er ákaflega jafn skattur). En ætli hann sje ákaflega sanngjarn; eða heldur hv. þm., að allar sýslur á landinu sjeu jafn-efnaðar? Nefskattar þykja mörgum ósanngjarnir; en það er eins og enginn hafi tekið eftir því, að þetta er ekkert annað en nefskattur.

Svo er annar kostnaður, sem hvílir oft þungt á ýmsum hjeruðum, en það er uppihald sjúkrahúsa. Ekki er hægt að telja það til framkvæmda heldur.

Hv. þm. var að tala um, að fátækra-framfærslan væri þjóðfjagsmál. Með því vildi hann sýna fram á, að ríkissjóður ætti að hafa málið með höndum. En það er vissulega ekki gefið, því að það eru mörg þjóðfjagsmál, sem ríkissjóður hefir ekki með höndum, a. m. k. ekki einungis. Jeg hefi bent á, að ríkissjóður tekur stórmikinn þátt í fátækra-framfærslunni hjer á landi, og jeg veit ekki, hvort hann tekur minni þátt í þessu þjóðfjagsmáli heldur en öðrum, sem skift er á milli hinna ýmsu greina framkvæmdavaldsins í landinu. Jeg skal taka til dæmis vegamálin. Sumt af vegamálunum er falið hreppunum, sumt sýslunum, sumt ríkissjóði; held jeg þó, að allir viðurkenni, að vegir landsins sjeu þjóðfjagsmál. Það er því alls ekkert sagt með þessu; og af því leiðir ekki, að það sje ríkissjóður einn, sem á að bera þennan kostnað.

Hv. 2. þm. Reykv. (HjV) vildi ekki fara út í það, hvers vegna menn væru fátækir eða ríkir, en sagði, að orsakirnar til þess, að menn yrðu að þiggja sveitarstyrk, væru venjulega óviðráðanlegar ástæður. Hv. þm. sagði, að þau lög, sem voru sett í fyrra, hefðu ekki bætt úr í þessu efni. En jeg lít svo á, að þau hafi mjög bætt úr, og vil því til sönnunar lesa upp 43. gr. þeirra laga. (HjV: Það þekkja hana allir). Það lítur ekki út fyrir, að hv. 2. þm. Reykv. (HjV) þekki hana, og vil jeg því, með leyfi hæstv. forseta, lesa hana upp. Hún hljóðar svo:

„Skyllt er sveitarstjórn, er hún veitir
Alpt. 1928, D. (40. löggjafarþing).

styrk úr sveitarsjóði, að kveða svo á innan 3 mánaða, að styrkurinn skuli ekki afturkræfur af styrkþega, ef hún telur það sanngjarnt vegna elli þiggjanda, ómegðar hans, veikinda hans eða þeirra, sem hann hefir á skylduframfæri, eða annarra óhappa hans“ o. s. frv.

Með öðrum orðum, í þeim tilfellum, sem álíta má að styrkþegi eigi ekki sök á, að hann hefir orðið styrksþurfi, þá er bæjar- eða sveitarstjórn skylt að kveða upp úrskurð um, að styrkurinn skuli ekki afturkræfur. Svo framarlega sem bæjarstjórnir eða sveitarstjórnir fara rjett með sitt vald, er þetta trygt. Um þetta atriði get jeg ennfremur vísað til þess, sem sagt var á þingi í fyrra, til dæmis um það, að það er alls ekki hægt að finna neitt stjórnarvald, sem hafi meiri kunnugleika á högum manna eða betri vilja á að gera rjett í þessu efni en einmitt þessi stjórnarvöld, bæjar- og sveitarstjórnir.

Þá sagði sami hv. þm. (HjV), að þetta mál hefði verið barið fram af Íhaldsflokke á þinginu í fyrra. Þetta er alveg röng staðhæfing, enda hlýtur svo að vera, þar sem það er öllum vitanlegt, að Íhaldsflokkurinn var í minni hluta í þessari hv. deild í fyrra. Fyrirv. stj. gat engu komið fram í þessari hv. deild, nema með stuðningi þeirra manna einhverra, sem ekki fylla Íhaldsflokkinn. Það er augljóst, að í þeim meiri hl., sem samþ. nügildandi lög, hljóta að hafa verið aðrir en Íhaldsmenn, því að annars hefðu þau auðvitað ekki gengið fram.

Út af því, sem hv. þm. (HjV) sagði um fátækraflutninginn, vil jeg segja það, að framfærslan er vitanlega miklu

dýrari í kaupstöðum en sveitum, og verður því það, að halda þeim styrkþegum kyrrum í kaupstöðunum, sem annarsstaðar eiga sveit, beint til þess að auka byrðina á landinu yfirleitt, því að einhversstaðar verður kostnaðurinn að koma niður. Jeg held nú líka, að yfirleitt fái börnin betra og hollara uppeldi í sveit en í fátækrahreysum Reykjavíkur. (HjV: Álitur hv. þm. (MG) það heppilegt að taka fullorðið fólk nauðugt og flytja það á sína sveit?). Jeg var að tala um börnin. (HjV: En jeg var að tala um fullorðna fólk). Jeg verð að álíta einnig um fullorðið fólk, að því líði betur á góðu sveitaheimili en með því að lifa á kaffi og þurru brauði í kaupstöðunum.

Hvað skriffinskuna snertir, þá hygg jeg, að hún yrði ekki minni, þótt alt landið væri eitt framfærsluhjærað, því að mikla vinnu mundi þurfa til að skifta kostnaðinum niður á hina einstöku landshluta eða sveitir. Hv. þm. (HjV) sagði, að borgarstjórinn í Reykjavík væri þessu meðmæltur, að landið væri eitt framfærsluumdæmi, enda þótt hann væri íhaldsmaður. Já, jeg veit, að hann er svo mikill vinur Reykjavíkur, að hann mundi ekki setja sig upp á móti því að ljetta kostnaði á bæjarsjóði. Það mundi nefnilega ekkert hjærað á landinu hagnast eins mikið á slíku eins og Reykjavík.

Þá sagði hv. þm. (HjV) enn fremur, að fátækralögin væru sniðin eftir úreltum samgöngum að því er fátækraflutning snerti. En í öðrum löndum, þar sem jeg þekki til og þar sem betri eru samgöngur, er svipuðum reglum fylgt eins og hjer, og með því fyrirkomulagi mælir m. a. það, að kostnað-

urinn verður minni en ella. Jeg sje því enga ástæðu til að samþ. þessa till.

Umr. frestað.

Á 69. og 73. fundi í Nd., 12. og 16. apríl, var till. enn tekin til framh. einnar umr. (A. 87, n. 211 og 257).

Forseti tók málið af dagskrá.

Till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

2. Mentaskólinn í Reykjavík.

Á 15. fundi í Nd., 6. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um hinn almenna mentaskóla í Reykjavík (A. 96).

Á 16. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 28., 30., 71., 72. og 73. fundi í Nd., 21. og 23. febr. og 14. og 16. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

3. Gagnfræðaskólinn á Akureyri.

Á 15. fundi í Nd., 6. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um Gagnfræðaskólann á Akureyri (A. 97).

Á 16. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 28., 30., 71., 72. og 73. fundi í Nd., 21. og 23. febr. og 14. og 16. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Till. var ekki á dagskrá tekin framar.

4. Húsaleiga í Reykjavík.

Á 59. fundi í Nd., 28. mars, var útbýtt:

Till. til þál. um rannsókn leigumála húsnæðis í Reykjavík (A. 607).

Á 60. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 64. og 65. fundi í Nd., 3. og 4. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 70. fundi í Nd., 13. apríl, var till. enn tekin til fyrri umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 15:8 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: TrÞ, ÞorlJ, ÁÁ, BSt, BÁ, EJ, HStef, HG, HjV, IngB, JörB, LH, MT, SÁÓ, SvÓ.

nei: GunnS, HJ, JÓl, JS, ÓTh, PO, SE, BSv.

HK, JJós, JAJ, MG greiddu ekki atkv.

Einn þm. (MJ) fjarstaddur.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 15:5 atkv.

Á 72. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til síðari umr. (A. 607).

Flm. (Halldór Stefánsson): Af því að þetta mál var afgreitt umræðulaust við fyrri umr., þykir mjer rjett að gera grein fyrir ástæðum okkar flm. fyrir till. Við teljum húsaleiguna í Reykjavík snerta allverulega hag þjóðarinnar og því rjettmætt að skifta sjer af því, hvernig henni er farið. Það kann að vera, að sumir álíti þetta meira einkalen alþjóðarmál. Um það má altaf deila. En þegar einka- og þjóðarhagsmunir rekast á, eiga einkahagsmunirnir að víkja. Það er grundvallarregla okkar stjórnarfars, að almenningsheill eigi að ráða. Jeg skal víkja að því nokkrum orðum, að hvaða leyti þetta mál snertir hag almennings í heild sinni. Það kemur fram í því, að laun manna og kaup-

kröfur eru miðaðar m. a. við húsnaðis- og vöruverðlag. Nú ganga vörur allra landsmanna að miklu leyti í gegnum Reykjavík, ekki aðeins það, sem hjer er neytt, og það kemur því niður á vöruverðinu, ef húsaleigan er há. Fjöldi embættismanna býr hjer í Reykjavík, og hið háa vöruverð og húsaleiga kemur fram í launabörf þeirra og þannig óbeinlínis niður á öllum landsmönnum í tollum og sköttum. Sama er að segja um verkafólk og kröfur þess, en þær miðast fyrst og fremst við það, hvað það kostar að lifa með sparnaði. Það er kunnugt, að atvinnurekendum þykir kaupkröfur verkafólksins of háar til þess, að þeir geti rekið atvinnu sína án tjóns. Af þessu leiðir ýmiskonar sundurþykkju, deilur og verkföll, sem kemur niður á hag alþjóðar. Þetta verður nokkurskonar hringrás. Þurftarlaunin grundvalla kaupkröfurnar, en þær íþyngja gjaldþoli atvinnuveganna og gjaldþegna ríkissjóðs, og gjaldþolið er sá stofn, sem óumflýjanlega verður að bera uppi lægstu þurftarlaun.

Jeg gat þess fyr, að hvorirtveggja þættust vanhaldnir, vinnuþiggjendur og vinnuveitendur, og munu báðir aðilar hafa nokkuð til síns máls. Kaupið er svo lágt, að ekki er hægt að lifa sómasamlega af því, en hinsvegar er það of hátt fyrir vinnuveitendurna og skattþegnana. Afleiðingin er sú, að í slíku landi er ekki hægt að lifa, hvorki fyrir vinnuveitendur eða verkafólk. Þegar svo er, þá er þjóðarhagur og þjóðarlíf á sandi reist.

Jeg hefi nú stuttlega leitt rök að því, að húsaleigan hjer í Reykjavík á sinn drjúga þátt í þessu ástandi, og því er rjettmætt í alla staði, að löggjafarvaldið láti til sín taka í þessu máli. Sú

rannsókn, sem við flm. viljum að gerð sje, á að fara fram á þeim grundvelli, hvort nokkuð sje hægt að gera og hvað eigi að gera. Ef til vill verður því haldið fram, að húsaleigan sje eðlilega há, þegar miðað sje við hið raunverulega verð húsanna. Um það skal jeg ekki fullyrða, en því er alment haldið fram og ekki mótmælt. En það á við í þessu máli sem öðrum, að það er betra að vita rjett en hyggja rangt.

Það er sjálfsagt að viðurkenna það, að peningar eigi rjett sanngjarnra vaxta, en hitt verður jafnframt að viðurkenna, að rjett er að sporna við óhæfilega háum vöxtum, eða því, sem kallað hefir verið okur. Fyr meir var meiri áhersla lögð á það en nú er gert. Til þess að fá að vita, hvort húsaleigunni er svo farið, og geta þá haft hemil á í því efni, er enginn ábyggilegur grundvöllur til. Það er ekki hægt að fara eftir fasteignamatinu, vegna þess að verð húsanna er mishátt, eftir því hvenær þau eru byggð, hvort þau hafa gengið kaupum og sölu eftir að þau voru byggð, hvernig þau eru sett o. s. frv.

Till. gerir ráð fyrir, að stj. geti notað niðurstöðu rannsóknarinnar til lagasetningar í þessu efni, ef ástæða þykir til. Sú lagasetning gæti orðið með ýmsu móti, en jeg vil ekki binda hendur stj. við neitt ákveðið. Þó vil jeg benda á eina leið, sem komið getur til greina. Það mætti hugsa sjer stimpilgjald af leigu. Af lágrí leigu ætti það að vera lágt, eða jafnvel ekkert, en fara hækkandi eftir því, sem leigan yrði hærri eða ósanngjarnari. Sjálf er till. svo löng og ítarleg að efni sem um lög væri að ræða. Er það gert til þess að benda á sem ítarlegastan starfsgrundvöll. Það

má þó vera, að till. sje ekki tæmandi, en úr því má auðveldlega bæta með ít-
arlegri reglugerð.

Jeg hefi þá skýrt frá því, sem vakir fyrir okkur flm. þessarar till. Jeg get ekki búist við, að allir verði okkur sam-
mála, og má því vera, að ný sjónarmið verði dregin fram. Jeg mun þó ekki fást um að þræta um það til þrautar, en láta það nægja, að jeg hefi nú lýst því, sem fyrir okkur flm. vakir. Læt jeg svo hv. deild um að meta þar á móti þau rök, sem færð kunna að verða á móti þessu máli, og verður það að ráð-
ast við atkvgr., hvernig um till. fer.

Jón Ólafsson: Jeg hafði búist við því, að hv. flm. gerði frekari grein fyrir þessu máli en gert er í till. sjálfri. Það vantar þó ekki, að drepið sje á ýmis-
legt, sem á að rannsaka, en það er ekki fulltæmt og verður seint. En mig lang-
ar til að spyrja hv. flm., á hvaða laga-
heimild þetta byggist, því að jeg held, að ekki sje hægt með báltil. að skylda mig eða aðra bæjarbúa til að gefa slík-
ar upplýsingar. Það má vera, að þetta hafi stoð í lögum, þótt jeg þekki það ekki. Og auðvitað verður stj. að hafa lög á bak við sig, svo að hún geti skyldað borgarana til þess að gefa slík-
ar upplýsingar.

Í till. er gert ráð fyrir, að þessi rann-
sókn verði falin þrem mönnum, og eiga þeir að hafa lokið starfi sínu fyrir næstu áramót. Jeg hygg, að þetta sje ofætlun. Hjer er á fimta þús. íbúða, og eigi nefndin að taka allskonar skýrslur í þessu efni, er það svo mikið verk, að því er ekki hægt að ljúka á einu ári og jafnvel ekki tveim. Jeg hefi spurst fyr-
ir um þetta hjá kunnugum manni, og hann sagði mjer, að ekki mundi duga

minna en 10 manna nefnd til þess að skrifa upp og gefa skýrslurnar, auk þess sem þurfa mundi marga menn til að vinna úr þeim á eftir. Þetta er mjög flókið verk, og kostnaður við skýrslu-
söfnunina verður því varla neðan við 20 þús. kr.

Jeg hafði vonað, að það kæmi skýrar í ljós hjá hv. flm., hvaða nauðsyn væri á þessu eða hvort hjer væri rekið það okur, sem gerði þetta nauðsynlegt. Ef hv. flm. hefðu lagt það á sig að finna lánsstofnanir bæjarins og þá menn, sem lagt hafa og leggja í húsabyggingar, hygg jeg, að þeir hefðu sannfærst um, að hjer er ekki um neitt slíkt að ræða. Jeg held, að þær stofnanir, sem mest hafa lánað, öfundi ekki þá menn, sem ráðist hafa í að byggja. Jeg geri ráð fyrir, að hv. flm. gangi gott eitt til, en þeir hafa haldið, að þetta væri glæsi-
legra en það er í raun og veru. Þeir, sem eiga eldri húsin og hafa átt þau frá upphafi, standa vel að vígi — því verður ekki neitað — en á mörgum húsunum hafa orðið eigendaskifti, og þeir, sem hafa tekið á sig þessar eignir á stríðsárunum, eru nú í kreppu, vegna þess, að þeir hafa keypt húsin við of háu verði. Jeg býst við því, að nefndin eigi m. a. að kynna sjer þetta, en jeg held, að niðurstaðan verði sú, að þeir, sem eignuðust húsin fyrir lítið fje, sjeu búnir að selja þau fyrir mikið fje, svo að það valdi húseigendum miklum erf-
iðleikum, ef fara á að lækka húsaleig-
una. Auk þess er rjettara að ljetta und-
ir með mönnum að byggja heldur en hitt. Og verði húsaleigan lækkuð, er öll hvöt til að byggja numin burtu að mestu leyti. Menn verða hræddir við að byggja, ef löggjöfin færi að grípa inn í. Og þótt nú sett yrðu lög í þessu

efni, þýðir það ekki mikið. Á stríðsár-unum var hjer húsaleigunefnd, sem menn gátu kært fyrir, ef húsaleigan var of há. En þegar húsnæðisskortur var, greiddu menn miklu hærri leigu en nefndin hafði ákveðið. Þetta voru leynisamningar, sem fóru svo dult, að fæstir vissu af því. Afskifti nefndarinnar gerðu samt það að verkum, að þeir, sem peningarád höfðu, frestuðu að byggja, en þeir fátækari, sem út voru reknir, neyddust til þess og urðu því harðast úti.

Þegar löggjöfin á að grípa inn í á þennan hátt, verður að gæta þess, eins og við öll bönn og takmörkun á frelsi einstaklingsins, að tæplega er hægt að gera einum gott án þess að gera öðrum miklu rangara til. Jeg er ekki í vafa um það, að þessar ráðstafanir mundu gereyðileggja þær framkvæmdir, sem bærinn þarf til aukningar á húsnæðinu. Það er engin leið hugsanleg til að bæta úr þessu, án þess að gera fjölda manna rangt til, nema að veita fje til bygginga. Það er eina ráðið. Hv. 2. þm. Reykv. (HjV) hefir borið fram frv. (á þskj. 422), sem gengur í þessa átt. Þar er gert ráð fyrir lánnum til íbúðarhússbygginga, svo að fátæklingum verði kleift að eignast húsakynni. Þetta er aðallækningin, ef fara á að skifta sjer af málinu. Í svo stórum bæ sem Reykjavík er verður að byggja yfir 200—300 fjölskyldur á hverju ári af eðlilegri aukningu bæjarbúa. Ef húsaleigan yrði svo sett niður, yrði það til að auka aðstreymið til bæjarins, því að þá er sá þröskuldurinn, sem mest hefir staðið á móti, — hin háa húsaleiga —, farinn, en af því leiddi, að enn meira þrengdi að. Auk þess mundi lækkan húsaleigunnar draga svo úr öllum fram-

kvæmdum, að til vandræða horfði, ef stj. gerði ekki ráðstafanir í þá átt, sem farið er fram á á þskj. 422.

Alt verður káf, flækjur og baktjaldamakk, sem af þessum afskiftum Alþingis myndi leiða, nema stjórnin geri þær ráðstafanir, sem farið er fram á á þskj. 422. Jeg hafði vonast eftir, að flm. hefðu komið með eitthvað til bjargar, um leið og þeir fara fram í þessi afskifti af einkamálum manna í bænum.

Sú hugsunarvilla kom fram hjá hv. flm. (HStef), að hin dýra húsaleiga væri þjóðar-,ruin“. Þetta er algerður mis- skilningur, því ekki er það þjóðarfjefletting, þótt hann fjefletti mig. Ef erlendir menn ættu húsakynni hjer, leigðu þau út og flyttu arðinn af landi brott, þá væri það þjóðarfjefletting.

Svo er nú komið hjer, eins og með alt, sem er of dýru verði keypt, að fólk er hætt að standa í skilum. Menn eru því farnir að sækjast eftir skilamönn- um og setja því niður leiguna til að geta náð þeim.

Það held jeg að sje hæpið hjá hv. flm., að það verði mikið ódýrara fyrir ríkið að halda starfsmenn hjer, þó húsaleiga lækkaði. Í því efni mundi lítið verða unnið. En það gerði annað að verkum. Þeir, sem eiga fje og þurfa að ávaxta það, mundu leita með það annað en í húsabyggingar og það þang- að jafnvel, sem síður skyldi.

Svo mjög sem þrengt hefir verið að bæjarbúum hin síðari árin með skött- um og gjöldum, þá á nú enn samkv. till. að leggja inn á þá braut, að stimpla leigusamninga, — reyndar er ekki nein skylda til að gera húsnæðissamninga — og setja hámark á leiguna. Menn eiga að vísu að fá að leigja fyrir herra

verð, en þá á ríkissjóður að fá það, sem fram yfir er! Þegar maður heyrir þennan tón hjá flutningsmönnum, þá er svo sem auðskilið, af hvaða hvötum slíkar till. eru bornar fram. Hvers eiga borgarar Reykjavíkur sjerstaklega að gjalda, að taka á af þeim hverjum fyrir sig fjárráðin, þegar öllum öðrum landsbúum eru að sjálfsgöðu leyfð frjáls viðskifti hverjum við annan?

Jeg er ekki að andmæla því, að stj. útvegi atvinnu þeim mönnum, sem að þessu eiga að starfa, en jeg hygg, að meiri hluti bæjarstjórnar vilji ekki eiga þar neinn hlut að máli. (HG: Bæjarstjórn hefir skipað húsnaðisnefnd). Það var með alt annað fyrir augum. Hún á að athuga húsnaðismálið á líkum grundvelli og hv. 2. þm. Reykv. (HjV) hefir hafið máls á hjer í þinginu. (HG: Rannsaka leigukjörin líka). Þó um það sje talað í till., þá veit hv. þm. það, að slíkt er ómögulegt. Til að rannsaka á fimta þús. íbúða þarf stóra, hálaunaða nefnd í heilt ár eða lengur.

Jeg læt við þetta lenda. Jeg er hálfhissa á þeim blæ, sem hvíldi yfir ræðu hv. flm. Hann ljet svo sem þetta væri eitthvert þjóðarvelmegunarráð. Einhver höfuðfjármálaspeki dyndi hjer yfir bæinn! Það vantar svo sem ekki spámenn og spekinga, þegar komið er inn í þessa virðulegu sali!

Hjeðinn Valdimarsson: Jeg flutti á þessu þingi frv. til l. um verkamanna-bústaði. Það hefir ekki komið til umr., og má búast við því, að það verði ekki hjeðan af. En því get jeg lýst yfir, að það skal verða hið fyrsta frv., sem jeg flyt á næsta þingi, ef jeg lifi þá.

Sú er skoðun mín og jafnaðarmanna,

að úr húsnaðisvandráðunum verði ekki leyst til frambúðar, nema með nýbyggingum. Undanfarið hefir að vísu verið bygt mikið, en það hafa að mestu leyti verið stórar 3—5 herbergja íbúðir, yfir efnameira fólk. En af 1 og 2 herbergja íbúðum er lítið til, en slíkar íbúðir geta verkamenn helst tekið. Húsnaðisvandráðin eru því mikil meðal verkamanna enn.

Þessi till. fer fram á rannsókn á leigumála húsnaðis og jafnframt frekari rannsókn á ástandi og herbergjatölu íbúða o. fl. Þó flm. búist aðallega við, að árangurinn verði notaður til að koma á mati á húsaleigu, þá getur þó rannsókn þessi leitt til fleira. Mætti nota hana til að koma hjer á byggingalöggjöf.

Jeg álit, að sem stendur sje þörf á opinberri íhlutun um leigumála á húsnaði hjer í bænnum. Þó skal jeg viðurkenna, að slík íhlutun um verð á leigu geti ekki átt sjer langan aldur, meðan bæjarfjlagið á ekki sjálft yfir húsnaði að ráða. Matsleiga á ekki að miðast við upprunalegan byggingarkostnað húsanna, heldur við byggingarkostnað á hverjum tíma, sem metið er, og þarf þó að taka tillit til þess, hvernig húsunum er við haldið.

Hv. 3. þm. Reykv. (JÓl) lagði þá spurningu fyrir flm., hvort ekki mundi þurfa lög til þess, að rannsókn geti farið fram. Jeg álit, að til þess muni þurfa lög, ef upplýsinga er neitað. Þó hefir bæjarstjórn álitíð sig geta fengið upplýsingar án lagasetningar, því að síðastliðið haust samþykkti hún að láta fara fram rannsókn á húsnaði í bænnum. En verði væntanlegri nefnd neitað um nauðsynlegar upplýsingar, þá getur

stjórnin gefið út bráðabirgðalög, með þann vilja þingsins að baki sjer, sem kemur fram í till.

Að endingu skal jeg taka það fram, að jeg álit, að till. eigi rjett á sjer nú, bæði er litið er á hana frá því sjónarmiði, að setja þurfi hámark á húsaleiguna, og að hún verði til þess að leggja grundvöll undir skynsamlegt bygginga-fyrirkomulag í bænum.

Dómsmrh. (Jónas Jónsson): Góður maður hjer í deildinni sagði við mig áðan, að þótt dýrt yrði, þá mundi fátt borga sig betur en að afla sjer vitneskju um húsaleiguna hjer í bænum, ef með því tækist að hnekkja okri því, sem þar ríkir. Húsaleiguokrið er eitt-hvert hið stærsta fjárhagsböl landsins. Ríkissjóðurinn fær átakanlega að kenna á því. Kaup starfsmanna er of hátt frá sjónarmiði ríkisins. Þó eru margir þeirra í fjárhagskröggum, og á hin afarháa húsaleiga sinn þátt í því. Verklýðurinn á við erfið kjör að búa, ekki sist fyrir það, að mikill hluti af kaupi hans fer til að greiða húsaleigu, og atvinnurekendur telja sig þó naumast geta goldið það kaup, sem nú er. Húsaleigubölið mergsýgur þannig landið.

Jeg þekki eitt dæmi, sem sýnir þetta átakanlega. Kona nokkur á sveit hjer í nærliggjandi sýslu. Hún er skilin við mann sinn og hefir 3 börn fram að færa. Henni hefir tekist að koma sjer svo fyrir, að hún fær að vera hjer í Reykjavík, og geldur sveitin með henni hingað. Þessi kona kostar fátæka sveit um 2000 kr. á ári. Hún er sjálfsagt ekki of vel haldin, en þetta er helmingur allra útsvara í sveitinni. Það hafa verið að berast brjef í stjórnar-

ráðið frá hreppsnefndinni. Beiðist hún hjálpar til að losna við þennan gífurlega skatt. En það er ekki hægt að hjálpa. Konan er í sínum fulla rjetti til að dvelja hjerna. Þegar sveitahjeruðin, með takmarkaðar tekjur, komast í návist við slíka dýrtið, lamast gervalt starfsþrek þeirra. Það er full þörf á að taka föstum tökum á þessu okri. Og jeg treysti því, að hin sjúka hagsmunastefna reykvískra húseigenda reynist ekki svo sterk hjer á þingi, að það takist að hindra rannsókn á þessu vandamáli.

Umr. frestað.

Á 73. fundi í Nd., 16. apríl, var fram haldið síðari umr. um till. (A. 607).

Magnús Jónsson: Þar sem hjer er aðeins um að ræða rannsókn á leigumála húsnaðis, þá mætti kanske segja með rjettu, að það eigi ekki við að taka málið til efnismeðferðar, heldur aðeins ræða um, hvort rjett sje að rannsaka þetta og annað, er að því lýtur, hve mikið verk það sje og hverjar ástæður sjeu fyrir því að láta slíka rannsókn fara fram. En það grípur svo inn í rannsóknarefnið sjálft, að það er beinlínis ómögulegt annað en minnast á það.

Um sjálfa nefndina og rannsóknina hefir hv. 3. þm. Reykv. (JÓl) sagt það, sem jeg hefði annars sagt. Hv. flm. (HStef og JörB) hafa ekki gert sjer ljóst, hve gífurlegt verk þeir ætla þessari nefnd að vinna á stuttum tíma. Það er tekið fram í till., að öll nefndin, eða a. m. k. 2 nefndarmenn, skuli kynna sjer með eigin augum hið leigða. Þeir eiga m. ö. o. að koma í öll byggð ból í

Reykjavík. En það er gífurlegt verk, þar sem skoða ber og grannskoða hverja leigða íbúð; það er ekki svo sem þeir eigi rjett að reka inn höfuðið og spyrja, hvað þessi eða hin íbúðin sje leigð dýrt; það á að taka skýrslu um hvert hús, hvað það er gamalt, hve hátt virt, hvernig við haldið og hvernig það hefir gengið kaupum og solum, auk þess er snertir stærð íbúðarinnar, sem leigð er, og dýrleika. Það er ekki neitt í áttina, að hægt sje að ljúka þessu starfi á parti úr ári. En svo er fyrir mælt í till., að rannsókninni skuli lokið fyrir árslok 1928, og meira að segja ætlast til, að þá hafi nefndin unnið úr skýrslunum og náð niðurstöðuatriðum úr þeim.

Kostnaðurinn við þetta lendir auðvitað á landinu. Jeg hygg, að bæjarstjórnin muni þykjast vera búin að fá nóg af þessu braski áður.

Eins og kunnugt er, voru sett hjer húsaleigulög 1917, og var þeim breytt 1921. Það hefir aftur og aftur verið gerð tilraun til að koma þessu í það horf, að bærinn gæti tekið málið í sínar hendur. En á þetta hefir verið litið sem óvenjulega ráðstöfun, sem gerð var vegna styrjaldarinnar. Eins og kunnugt er, sætta menn sig við ýmsar óvenjulegar ráðstafanir, sem gerðar voru á stríðsárunum fyrir nauðsynja sakir, og þessi húsaleigulög gátu þá flotið í skjóli annara þvingunarráðstafana.

En smátt og smátt urðu kröfurnar háværari um það hjer í bænum, að þessu oki yrði ljett af. Það var líka svo um þessi lög, eins og önnur, að hin mikla óánægja með þau gerði þau að miklu leyti gagnslaus. Jeg held, að að

Alpt. 1928, D. (40. löggjafarþing).

því er leiguupphæðina snerti, hafi þau verið hreinasta pappírsgagn, sem engin áhrif hafði. Hin einu áhrif, sem löggin höfðu, voru þau, að húseigendur voru að miklu leyti sviftir umráðum yfir eignum sínum, þannig að leigjendur gátu setið svo lengi sem þeir vildu, ef þeir aðeins greiddu leiguna og gerðu ekki af sjer nein skammarstrik. En hitt mun löngum erfitt, að binda með lögum, hvaða verði hluturinn sje seldur, ef einhver vill selja hann og hefir kaupanda að honum við því verði, sem hann vill fá.

Það var erfitt að framfylgja húsaleigulögnum, meðan þau voru í gildi síðast, en hversu miklu erfiðara mundi það ekki reynast nú? Þá var þó hægt að tala um sem grýlu, hvað verða mundi, ef þau yrðu afnumin. Því var haldið fram, að þá myndu verða endalausir flutningar, mönnum yrði sagt upp í þúsundatali og fjölskyldur í hundraðatali myndu standa uppi húsnaðislausar. En nú er reynslan búin að kveða þessar grýlur svo rækilega niður, að þær verða aldrei vaktar aftur til lífs.

Jeg skal alls ekki neita því, að hin háa húsaleiga hjer í Reykjavík sje miklið böð, sem hafi haft áhrif á verðlag úti um land. En þetta má ekki taka of einhliða.

Hv. 1. flm. till. (HStef) benti á starfsmenn ríkisins, sem hjer eru búsettir, og sagði, að launakröfur þeirra miðuðust m. a. við hina háu húsaleigu, sem þeir verða að greiða. En þeirra laun hafa ekki verið ákveðin með þetta fyrir augum. Það hefir aldrei verið gert ráð fyrir staðaruppbót eða neinu slíku, til að jafna hlut þeirra. Enda hefir embættislaunum ekki verið hagg-

að um langan tíma. Þá er líka hins að gæta, að embættismenn eru ekki allir leigjendur. Sumir þeirra eiga sjálfir hús, og hafa einstöku átt það síðan fyrir stríð og þrengrt að sjer til að geta leigt af húsnæði sínu, og hafa þeir haft af því mikinn stuðning. Þessi háa leiga hefir þannig bjargað sumum yfir örðugleikana, þeim, sem búið hafa við hin mestu sultarlaun frá ríkinu. Þessa hlið málsins þarf líka að athuga.

Jeg hefi lengst af verið leigjandi og hefi fundið ákaflega vel, hve erfitt er að greiða hina háu leigu, en jeg hefi líka fundið, að þessar ráðstafanir, sem gerðar hafa verið, hafa reynst gagns-lausar.

Það er ákaflega hart að gengið að skerða eignarrjett einstakra manna, og má alls ekki koma fyrir, að það sje gert, án þess að verulegt gagn verði að því fyrir heildina.

Hv. 1. flm. (HStef) talaði um, að um þetta ættu að gilda sömu reglur og um okur. Jeg skil ekki, hvers vegna ætti að taka þetta fyrir, fremur en annað vöru-verð. Hvað er það, sem ákveður leigu-na? Það er auðvitað, hvað það kostar að koma sjer upp húsi. Leigan verður að laga sig eftir því, og svo hefir verið fram að þessu. Ef litið er á þetta, þá hefir leigan ekki verið, svo að úr skæri, of há. Frumorsökin til hinnar háu húsa-leigu er hinn gifurlegi byggingarkostnaður, og þessa aðalorsök þarf ekki að setja neina nefnd til að rannsaka.

Menn vita vel, hvað það kostar að byggja hús, og þau hús, sem eru orðin gömul, hafa flest skift um eigendur. Þau munu nú heldur fá orðin, sem ekki hafa skift um eigendur, og að því er þau snertir, er vitanlega ómögulegt að komast hjá því, að leigan verði of há,

í samanburði við, hvað þau hafa kostað á sínum tíma. Það þýðir ekkert að segja við menn: Hjer er gamalt hús, sem ekki hefir kostað eigandann nema þetta og þetta. Þetta hús á því að leigja svo og svo ódýrt. Það verður bara til þess, að húsið verður selt og fær þá það verð, sem annars er hjer á húsum.

Það eru vitanlega tvær ástæður, sem valda miklu um leigu á húsum. Í fyrsta lagi byggingarkostnaðurinn og svo hitt, hve mikið er bygt. Það veldur líka mjög miklu. Þegar þetta nú er athugað, þá er auðsætt, að öll húsaleigulög hljóta að verka þveröfugt við tilgang sinn. Menn myndu hætta að byggja hús til að leigja út, ef þeir vissu, að von væri á slíkri löggjöf. Sem bendingu um það þarf ekki annað en minna á hið mikla kapphlaup í byggingum, sem hjer hófst, þegar menn vissu, að húsaleigulögin myndu verða afnumin.

Það er svo um þetta, eins og hv. 3. þm. Reykv. (JÓI) benti rjettilega á, að þessi vandræði, sem hjer er um að ræða, verða ekki leyst nema með auknu húsnæði. Jeg er því á móti þessari till., með því að mjer sýnist sá bragur á henni, að engar líkur sjeu til, að hún geti í framkvæmdinni orðið til blessunar fyrir bæinn. En getur á hinn bóginn verkað í þveröfuga átt við það, sem henni er ætlað.

Umr. frestað.

Till. var ekki á dagskrá tekin framar.

5. Háskólanám annara en stúdenta o. fl.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 61. fundi í Nd., 30. mars, var útbýtt:

Till. til þál. um háskólanám annara en stúdenta og um meistara- og doktorspróf (A. 636).

Till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

Á 62. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 70. og 73. fundi í Nd., 13. og 16. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

7. Embættisfærsla í Barðastrandarsýslu.

Á 13. fundi í Ed., 3. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um að skora á ríkisstjórnina að skýra frá rannsókn á embættisfærslu í Barðastrandarsýslu (A. 81).

Á 16. fundi í Ed., 7. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

6. Háskóli Íslands.

Á 67. fundi í Nd., 10. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um Háskóla Íslands. (A. 716).

Á 68. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 71., 72. og 73. fundi í Nd., 14. og 16. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Á 17. fundi í Ed., 8. febr., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Jón Baldvinsson): Það er nú lítið eftir af fundartímanum, enda skal jeg ekki verða langorður. Málið, sem jeg spyr um, heyrir undir tvo ráðherra, hæstv. fjmrh. og hæstv. dómsmrh.

Það hefir oft leikið orð á því, að slægt eftirlit væri með embættismönnum landsins. Oft hefir verið um það talað, að misfellur mundu eiga sjer stað hjer og þar. En það hefir verið lítið svo á, að stjórninni bæri skylda til að halda uppi svo góðu eftirliti, að embættismenn yrðu að standa sæmilega í stöðum sínum. En það, að önnur eins atvik

hafa geta borið að hendi og nú í Barðastrandarsýslu, sýnir, að eftirlitið hefir ekki verið eins gott og skyldi. En sje nú svo, að eftirlitinu hafi verið mjög ábótavant, minkar sök embættismannanna. Þeim er fremur vorkunn, þótt ekki hafi alt farið hjá þeim sem skyldi, ef lítið hefir verið eftir því gengið. En sje svo, verður þetta að breytast.

Mjer þykir eðlilegt, að hæstv. stjórn þurfi að hafa nokkurn tíma fyrir sjer, áður en hún getur gefið fullar upplýsingar um málið. Hún getur það líka því fremur, sem till. mín er í þál.-formi, en ekki fyrirspurnarformi. Vildi jeg því leyfa mjer að skjóta því til hæstv. forseta, hvort hann vildi ekki fallast á, að málinu yrði frestað og það athugað í nefnd. Tíminn er hvort eð er alt of skammur til þess, að hægt sje að ræða það nú til nokkurrar hlítar.

Að þessu sinni mun jeg ekki segja fleira. Hæstv. ráðherrar ráða því, hvort þeir vilja svara nú eða síðar, hvort þeir vilja gefa skýringar sínar í umræðunum um till. eða eftir að búíð er að samþykkja hana, ef hún nær fram að ganga. — Jeg skal þó geta þess, að jeg er við því búinn, að umr. sje haldið áfram nú.

Fjmrh. (Magnús Kristjánsson): Jeg skal strax taka það fram, að jeg held ekki, að nú sem stendur sje hægt að gefa neina fullnaðarskýrslu um málið. Það er enn ekki fullrannsakað. Talsverðar misfellur hafa komið í ljós, en jeg fer ekki langt út í það að skýra frá þeim, fyr en rannsókn er lokið.

Það hefir verið venja að framkvæma eftirlit hjá öllum embættismönnum þriðja hvert ár, og hefir það verið

gert í Barðastrandarsýslu eins og annarsstaðar. Við eftirlitið 1923 komu engar alvarlegar misfellur fram um fjármálin. Ef til vill hafa fundist einhverjir formgallar, en ekki stórkostlegir. Næsta rannsókn fór fram 1926. Var þá ýmislegt sjáanlegt, sem ekki var í góðu lagi. En þó varð ekki annað kunnugt en að nægilegt fje væri fyrir hendi til þess að greiða tekjuhalla þann, sem orðinn var. En síðasta árið hefir orðið mikil breyting á þessu, svo að nú standa inni hjá fyrv. sýslumanni um 65 þús. kr. af ríkistekjum.

Enn þá er eftir að rannsaka margt, sem að fjárhagshlið málsins lýtur, t. d. meðferð búa. Tel jeg því ekki ástæðu til að fjölyrða meira um það í bráð. Þó vil jeg taka það fram viðvíkjandi þessari sjóðþurð, að trygging er nú fengin að nokkru leyti fyrir því, að hún verði greidd. Að vísu held jeg ekki, að það sje full trygging.

Jeg sje svo ekki ástæðu til þess að fara lengra inn á þetta að svo komnu, nema þess verði sjerstaklega óskað.

Dómsmrh. (Jónas Jónsson): Jeg sje að svo stöddu ekki ástæðu til þess að bæta neinu verulegu við það, sem hæstv. fjmrh. (MK) hefir sagt. Jeg gæti að vísu skýrt frá nokkrum fleiri atriðum, sem koma málinu við. En þar sem þegar er stungið upp á að fresta umr. og vísa málinu til nefndar, og það er að mörgu leyti heppilegt, vegna þess að altaf eru að koma nýjar upplýsingar í málinu, get jeg sparað mjer ómakið í þetta sinn. Mun jeg fyrir mitt leyti láta nefndinni í tje öll þau gögn þessu máli viðkomandi, sem nú eru fyrir hendi. Og jeg legg þess vegna til, að

Embættisfærsla í Barðastrandarsýslu. — Brjefaskifti milli stjórna Spánar og Íslands.

umr. sje nú frestað og málinu vísað til allshn. og hún taki við þeim skýrslum, sem um það eru til.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 12 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

8. Brjefaskifti milli stjórna Spánar og Íslands.

Á 15. fundi í Ed., 6. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um skipun nefndar til að rannsaka brjefaskifti milli stjórna Spánar og Íslands (A. 100).

Á 16. fundi í Ed., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 18. fundi í Ed., 9. febr., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Ingvar Pálmason): Það er að nokkru leyti tekið fram í ástæðunum fyrir þessari till., hvað því veldur, að hún er borin fram. Þó þykir mjer rjett að fara um hana nokkrum orðum, frekar en þar er gert. Á undanförunum þingum hefi jeg verið nokkuð viðriðinn mál, er snert hafa Spánarsamningana,

og á síðasta þingi var jeg flm. að till. um að fækka útsölustöðum Spánarvína. Menn muna sjálfsagt afdrif þeirrar till. Því var þá haldið fram af hæstv. landsstjórn og fyrirrennara hennar, að ekki væri hægt að verða við þessari ósk, með því að það kæmi í bága við Spánarsamningana. Nú er það svo, að sá Spánarsamningur, sem opinberlega hefir verið birtur, er það eina, sem mjer og öðrum meðlimum þjóðfélagsins er kunnugt í þessu efni, og eftir því sem jeg skil mælt mál, er þar ekki neitt ákvæði um fjölda útsölustaðanna, eða að þeir eigi að vera fleiri en einn. En vitanlega verður að vera einn útsölustaður, úr því að selja á vínin.

Hinsvegar hefir það verið fullyrt, einkum af þeim manni, sem var ráðherra þegar samningurinn gekk í gildi, að það væru samningsrof að fækka útsölustöðunum. Því hefir mjer og fleirum dottið í hug, að ef þetta væri rjett, hlyti það að felast í því, sem fram hefir farið milli stjórna ríkjanna, en hafi þó, af einhverjum sjerstökum ástæðum, ekki verið birt. Að vísu hefir því verið haldið fram, að þýðingin á samningnum sje ekki nákvæm, en jeg og aðrir leikmenn höfum ekki annað að halda okkur að og hljótum að reiða okkur á það, að rjett sje þýtt. En auðvitað er hugsanlegt, að þetta felist í brjefaskiftum milli stjórna ríkjanna, sem fram hafa farið áður en samningurinn var gerður. Ef svo er, þá er auðvitað skylda að birta þjóðinni það, að svo miklu leyti sem leyfilegt má teljast, svo að allur ágreiningur um þetta sje kveðinn niður. En ef það upplýsist, að ekkert sje því til fyrirstöðu, að fækka megi útsölustöðunum, þá er sjálfsagt að gera það, því að þjóðin vill vera laus

við þá. Jeg fæ því ekki annað sjeð en að hvernig sem á er litið sje þessi till. á fullri sanngirni bygð.

Það er varla þess vert að minnast á það, sem eitt dagblað bæjarins sagði fyrir skemstu, að jeg hefði átt að vera svo viti borinn að byrja á því að bera fram þessa till., áður en jeg lagði til, að fækkað væri útsölustöðunum. En eins og Spánarsamningurinn liggur fyrir, verð jeg að segja, að þessi krafa hefir verið fyllilega rjettmæt, — en þegar aðrar leiðir reynast ekki færar, er vitanlega skylt að fara þá, sem þessi till. gerir ráð fyrir. Þetta mál er svo mikilsvert, að jeg tel ekki sæmandi fyrir löggjafarvaldið að draga neina hulu yfir það gagnvart borgurum þjóðfélagsins. Það er áreiðanlegt, að meiri hl. þjóðarinnar finnur til þess, að Spánarsamningurinn er nauðungarsamningur. Og hvernig sem menn líta á það, hvort óumflýjanlegt hafi verið að taka honum eða ekki, þá er það víst, að allir geta verið sammála um að draga sem mest úr áhrifum hans. Jeg sje ekki ástæðu til að fara um þetta fleiri orðum. Geri jeg ráð fyrir, að hv. þd. samþykki till. í einu hljóði, því að hún er í alla staði sanngjörn.

Dómsmrh. (Jónas Jónsson): Jeg vil aðeins segja fáein orð um till. Núverandi stórtemplar hefir komið með þá málaleitun til mín, sem sjá má í greinargerð till. Mjer fanst eðlilegast að svara henni svo, að skipuð væri nefnd í þinginu til að athuga alt, sem í þessu máli hefir gerst fyr og síðar, svo að hægt væri að láta templurum í tje fulla vitneskju um málið. Jeg ímynda mjer, að það geti ekki breytt mjög niðurstöðunum, en úr því að mjög fjölmenn-

ur fjelagsskapur óskar að fá að vita alt hið sanna, virðist mjer rjett að verða við þeim tilmælum. Jeg veit ekki til, að neinu þurfi að leyna í þessu máli.

Jón Þorláksson: Mjer þykir á vanta, að utanríkisráðherrann (TrP) kemur ekki fram, þegar rætt er um mál þetta, heldur aðeins dómsmrh. (JJ). Jeg álít þetta svo stórt mál og vandasamt, að það eigi kröfu til þess, að hæstv. utanríkisráðherra sje a. m. k. viðstaddur, þegar rætt er um það. Tillaga þessi fer fram á að skipa þriggja manna nefnd til að athuga brjefaskifti milli stjórna Spánar og Íslands út af Spánarsamningnum. En jeg efast um, að nokkur brjef hafi farið milli þessara stjórna áður en samningurinn var gerður. Og þótt hugtakið „stjórn Íslands“ sje teygt svo langt, að það sje látið ná til utanríkisráðuneytisins danska í Kaupmannahöfn, þá efast jeg um, að nokkuð verulegt sje til af brjefum um þetta mál á milli þess og stjórna Spánar. Svona mál fara fram með alt öðrum hætti. Brjef og skeyti eru send milli stjórnarinnar og trúnaðarmanna hennar á Spáni, sem síðan semja við hlutaðeigandi stjórnarvöld þar.

Jeg sje mjer ekki fært að taka þátt í atkvgr. um þetta mál, bæði af því að jeg tel fyrirsjáanlegt, að enginn árangur verði af starfi nefndarinnar, ef hún á að binda sig við það verkefni, sem henni er fengið í till., og svo hinu, að mjer þykir rjett, að núverandi landsstjórn og hennar flokkur beri einsömul veg og vanda af meðferð sinni á því utanríkismáli, sem Spánarsamningamálið óneitanlega er.

Flm. (Ingvar Pálmason): Jeg geri ráð

fyrir, að þær upplýsingar, sem hv. 3. landsk. (JP) hefir gefið, sjeu rjettar. Jeg dreg ekki í efa, að það sje rjett með farið, að ekki hafi verið brjefaskifti um þetta mál milli stjórna Spánar og Íslands. Hinsvegur upplýsti hv. þm., að undirbúningur málsins lægi í brjefa-og skeytasendingum milli stjórnarinnar og trúnaðarmanna hennar á Spáni. Mjer fanst eiga að skilja orð hv. þm. svo, að till. næði ekki svo langt, að í henni fælist heimild handa nefndinni til að rannsaka þau skilyrði. Um það er jeg honum ekki sammála. Eftir því, sem jeg les till., skilst mjer, að hún eigi að rannsaka alt, sem að málinu lýtur. Jeg verð að líta svo á, að ef eitthvað í undanfara samningsins sanni það, að Spánverjar hafi sett það skilyrði, að útsölustaðir ættu að vera svo og svo margir, þá sje jafngott, að það upplýsist úr þessari átt. En ef ekkert kemur fram annað en það, sem í samningnum stendur, þá held jeg fast við það, að þar er ekkert ákveðið um fjölda útsölustaðanna. Og þá leiðir það af sjálfu sjer, að stjórnin á að ráða fjöldanum á útsölustöðunum, þar sem þetta er verslun, sem stjórnin rekur. Auðvitað skil jeg, að stjórnin má ekki gera neitt til að draga úr gildi samningsins. En eins og ísl. þýðingin er, liggur ekkert fyrir, sem sanni, að skylda sje að hafa útsölur þar t. d., sem tap er á rekstrinum. Hinsvegar hlýt jeg að gera ráð fyrir, að þeir, sem halda hinu gagnstæða fram, hafi eitthvað annað að halda sjer að. Og þá vil jeg fá það fram.

Mjer kom það undarlega fyrir, er hv. 3. landsk. kvaðst ekki ætla að greiða atkv. um þetta mál. Jeg skildi ekki almennilega, á hverju þetta bygðist. Helst var svo að heyra, sem hann álit, að

hjer væri atriði á ferð, sem hættulegt gæti verið fyrir þjóðina út á við, að við væri hróflað. Hv. þm. sagði, að hann teldi hæstv. núv. landsstjórn eiga að bera alla ábyrgð á þessu máli. Nei, því er nú ver, að það gerir hún ekki, hvorki á Spánarsamningnum nje ákvörðunum um útsölustaðina. En jeg sje ekki, að það sje þungur ábyrgðarhluti að bera ábyrgð á því, að þingnefnd rannsaki málið. Ef hv. 3. landsk. væri þess fullviss, að rannsóknin leiddi í ljós, að hans skoðun á málinu væri rjett, þá sje jeg ekki annað en að hann ætti að vera henni fylgjandi. Jeg get ekki skilið, af hverju hann vill 'skjóta sjer hjá að koma hreinlega fram og segja annaðhvort, að nefndarskipunin sje þýðingarlaus, eða hann sje fús að rannsaka málið.

Jeg held, að ekki hafi verið margt fleira, sem jeg hafði sjerstaklega að athuga við ræðu hv. þm. Þar bar alt að sama brunni. Ef hv. deild snýst eins við málinu og hv. 3. landsk., þá heldur tortrygnin um þetta mál áfram með þjóðinni, og það væri illa farið, að mínu álit. Í þessu máli á engu að halda leyndu. Þetta snertir bæði siðferðis- og sjálfstæðistilfinningar manna. Það er ekki einungis siðferðismál okkar bannmanna og templara, heldur jafnframt sjálfstæðismál allrar þjóðarinnar. Ef óskyldar, erlendar þjóðir eiga að geta skipað okkur fyrir um það, hvernig við eigum að haga innanlandsmálum, þá er hætt við, að sjálfstæðið verði lengst af mest á pappírnum. Þeirri hlið má ekki gleyma. Það er álit margra, að við templarar göngum í þessu máli feti frammar en góðu hófi gegnir. Þó er þarna ekki aðeins um okkar hagsmuni að ræða, heldur allrar þjóðarinnar. Og jeg

tel nokkuð langt gengið á sjálfstæði ríkisins, ef bannað er að hafa siðbætandi áhrif á þjóðina. En á því getur enginn vafi leikið, að svona margir útsölustaðir á Spánarvínnum eru siðspillandi.

Þrátt fyrir ummæli og afstöðu hv. 3. landsk. vænti jeg þess, að hv. deild samþ. till. og skipi þessa nefnd, svo að starf hennar megji bera heillaríkan ávöxt fyrir land og lýð.

Dómsmrh. (Jónas Jónsson): Ræða hv. 3. landsk. var mjög merkileg, þótt hún væri ekki löng. Hann tók að sjer það óþarfa verkefni að reyna að sýna, að einhver misskilningur væri innan deilda í stjórnarráðinu um þetta mál. En vínmálin innanlands heyra undir dómsmálaráðuneytið, og því komu templarar eðlilega til mín og beiddust upplýsinga um málið. Mín skoðun er sú, að þarna beri engu að leyna, og jeg veit, að skoðun hæstv. forsrh. (TrP) er hin sama um það. — Annað er merkilegt í þessu máli. Stjórn goodtemplara er að mestu skipuð Íhaldsmönnum og stuðningsmönnum hv. 3. landsk. Þeir óska nú að fá að vita, hvað gerst hefir í þessu máli í tíð undanfarandi stjórnar. Það er merkilegt, að hv. 3. landsk. skuli álíta þessa ósk samherja sinna svo syndsamlega, að hann vill ekki ljá henni sinn stuðning. Ef flokkur hans vill ekki taka þátt í þessari rannsókn, þá þýðir það það, að ekkert getur úr henni orðið. Og þá vita þeir menn úti um landið, sem vilja fá að fræðast um þetta mál, hvar þeir eiga aðgang að þeim mönnum, sem leyna vilja öllu um gang málsins.

Jeg skal nota þetta tækifæri til að segja hv. 3. landsk. og öðrum, hvernig í því liggur, sem blöð hv. þm. hafa not-

að til árásar á mig, að jeg hefi ekki fækkað útsölustöðum Spánarvínanna.

Hv. 3. landsk. vill ekki hreina og óbrotna samvinnu um þetta mál. Hann vill draga sig út úr. Og jeg veit vel, hvað Íhaldsmenn hefðu gert, ef jeg hefði lagt niður útsöluna á Siglufirði: Það hefði verið símað til Spánar og sagt, að nú hefðu Íslendingar brotið samninginn, og nú gætu Spánverjar sagt honum upp. Jeg þekki þá illa Sturlungaaldar-andann, ef þessi hefði ekki orðið gangur málsins.

Í sumar birtist í „Vísí“ grein um landhelgisgæsluna, undir dulnefni, en kunnugt er, að höfundurinn var verslunarmaður einn hjer í bæ. Þar er talað um, að sendiherrar Íslands erlendis standi illa í stöðu sinni. Hvað gerist? Einhver góð sál í Reykjavík klippir greinina út úr blaðinu og sendir hana til sendiherranna í London og Berlín og víðar. Og til hvers? Aðeins til að gera landi sínu bölvun. — Það hryggir mig, að í dag skyldi fást staðfesting á því hjá hv. 3. landsk., að hann vill nota svona mál í stjórnmalastypingunum innanlands.

Ef till. verður samþ., hygg jeg, að rjett væri að fresta kosningu nefndarinnar og sjá, hvort aðrir flokksmenn hv. 3. landsk. hafa ekki vit fyrir honum í þessu máli.

Jón Þorláksson: Hv. flm. (IP) vildi mæla hæstv. stjórn undan einhverri ábyrgð, sem hann taldi mig vilja leggja henni á herðar. Orð mín voru kanske ekki nógu skýr, en jeg meinti, að núverandi stjórn verður að bera alla ábyrgð á því, sem gerist í þessu máli, meðan hún situr að völdum. Vitanlega getur hún enga ábyrgð borið á því, sem

áður hafði gerst. Og jeg verð að taka það fram, að mjer finst það alveg óviðeigandi, að þegar rætt er um utanríkismál, þá skuli sá ráðherrann, sem þau heyra undir, ekki vera viðstaddur, og er hann þó viðstaddur í þinginu, heldur láta annan mæta fyrir sig, sem vægast sagt virðist tala um þau af lítilli þekkingu. Jeg segi því fyrir mitt leyti, að jeg vil ekki tala um utanríkismál við annan ráðherra en þann, sem þau eiga undir. Og jeg get frætt hv. deildarmenn um það, að sjerhvað það, sem hjer er talað, skrifað eða gert, og snertir önnur ríki, berst þegar í stað til rjettra hlutaðeigenda embættisleiðina, án þess að óviðkomandi menn klippi út blaðagreinar og sendi þær. Við megum því alls ekki ætla, að við sjeum svo afskektir hjer, að ekkert frjettist um heiminn, sem hjer gerist.

Jeg hefi ekki með einu orði lagt á móti því, að sú rannsókni fari fram, sem í till. felst. En jeg vil ekki með atkv. mínu eiga neinn þátt í skipun þessarar nefndar. Jeg hefi heldur ekki sagt neitt um það, hvort Íhaldsflokkurinn leggi til mann í þessa nefnd eða ekki.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Jeg hefi því miður ekki getað verið hjer í deildinni við þessar umræður, því að jeg hefi verið bundinn við umræður í neðri deild.

Hv. 3. landsk. (JP) mun hafa verið að lýsa eftir minni skoðun á þessari till. Mjer skilst, að hún sje flutt eftir ósk ákveðins aðilja í landinu, en ekki Framsóknarflokksins, sem að sjálf-söguð getur haft aðgang að þessum skjölum í stjórnarráðinu.

Alpt. 1928, D. (40. löggjafarþing).

Vilji Íhaldsflokkurinn ekki taka þátt í þessari nefndarskipun, þá tel jeg till. óþarfa.

Annars er jeg ekkert á móti því, að sendir sjeu þrír menn upp í stjórnarráð til þess að athuga þessi plögg.

Flm. (Ingvar Pálmason): Jeg fæ alls ekki skilið, að þetta mál geti verið utanríkismál. Hjer er ekki farið fram á annað en að menn fái að athuga þau brjef og önnur gögn, sem til eru hjer í stjórnarráðinu snertandi þetta mál. Það getur því ekki verið utanríkismál, fyr en ef menn þessir fyndu eitthvað, sem átt hefði að dylja. Jeg held því, að spanska keyrið sje notað óhæfilega langt í þessu sambandi. Annars finst mjer framkoma hv. 3. landsk. (JP) í þessu máli harla undarleg.

Erlingur Friðjónsson: Aðeins örfá orð. Mjer kemur það undarlega fyrir, að þessi till. skuli valda hita hjer í deildinni. Jeg hefi altaf litið svo á þetta mál, að það væri nauðsynlegt fyrir þjóðina að fá að vita alt sem glegst um Spánarsamningana, og á þeim grundvelli er tillagan flutt. Jeg fæ því ekki skilið þá mótstöðu, sem fram hefir komið gegn henni. Sje nú svo, að eitthvað það kunni að vera í brjefum þeim, sem á milli landanna hafa farið í þessu máli, sem háski getur stafað af, ef það kemst út meðal almennings, þá er ekki annað en fyrirbyggja háskann með því að búa svo um, að ekki komist fleira inn í þingið en það eitt, sem allir mega vita. Sje jeg svo ekki ástæðu til þess að fjölyrða frekar um þetta á þessu stigi málsins. Hjer er aðeins um það að ræða, hvort leyfa

skuli þjóðinni að fá að vita það í þessu máli, sem hún má fá að vita.

Jóhannes Jóhannesson: Jeg vil leyfa mjer að beina þeirri fyrirspurn til hæstv. forsrh. (TrP), hvort nokkur brjefaskifti hafi farið fram í þessu máli á milli stjórna Íslands og Spánar. Hafa ekki öll brjefaskifti snertandi það verið á milli utanríkisráðuneytisins danska og spönsku stjórnarinnar? Ef svo er, að slík brjefaskifti, sem hjer um ræðir, hafi aldrei átt sjer stað, þá fæ jeg ekki sjeð, að nefndin hafi nokkurt verkefni. En ef það væri eitt-hvert til, þá er jeg ekkert á móti nefndarskipuninni.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Á þeim stutta tíma, sem liðinn er frá því, að jeg tók við stjórnarforustu, hefi jeg ekki haft tækifæri til að kynna mjer sem skyldi öll þau plögg, sem til eru í stjórnarráðinu snertandi þetta mál, en út af fyrirspurn hv. þm. Seyðf. (JóhJóh) vil jeg taka það fram, að jeg minnst ekki að hafa sjeð þar nein skjöl frá stjórn Spánar til íslensku stjórnarinnar.

Jóhannes Jóhannesson: Eftir svari hæstv. forsrh. við fyrirspurn minni virðist þýðingarlaust að skipa þessa nefnd.

Dómsmrh. (Jónas Jónsson): Eftir ræðu hv. þm. Seyðf. (JóhJóh) virðist það augljóst, að hjer er verið að reyna að gera tilraun til að draga fjöður yfir þessi brjefaviðskifti, svo almenningur fái ekkert um þau að vita. En goodtemplarar vilja nú fá að vita alt um þessa samninga og um öll brjefavið-

skifti í sambandi við þá, hvort sem þau hafa heldur farið fram á milli utanríkisráðuneytis Dana og Spánverja, eða á milli íslensku stjórnarinnar og Spánverja, og jeg fyrir mitt leyti sje ekkert á móti því, að þeir fái það.

Jóhannes Jóhannesson: Jeg fæ ekki betur sjeð eftir tillögunni en að nefnd þessi eigi að rannsaka brjefaviðskifti, sem farið hafa fram á milli stjórnar Íslands og Spánar. En ef það er meint með henni, sem hæstv. dómsmrh. (JJ) sagði, þá hefði hún átt að vera alt öðru-vísi orðuð, því að eins og hún er orðuð á þingskjali 100, verður ekki annað sjeð en verkefni nefndarinnar eigi að-eins að vera það, að rannsaka brjefaskifti milli íslensku og spönsku stjórnanna, en ekki milli fulltrúa þeirra.

Dómsmrh. (Jónas Jónsson): Jeg verð að segja, að lögskýring hv. þm. Seyðf. (JóhJóh) sje harla undarleg. Það er nú svo, að aumingja Ísland hefir með sambandslögunum frá 1918 afsalað sjer rjetti sínum til þess að fara með utanríkismál sín, í hendur annarar þjóðar. Er því óhugsandi, að með slíkt mál sem spönsku samningana hafi farið aðrir en útlendir menn, sumir danskir og sumir spanskir. Og það er einmitt, hvað farið hefir á milli þessara manna, sem goodtemplarar vilja fá að vita, og þetta er beint tekið fram í tillögunni og það með skýrum orðum. Jeg er því alveg hissa, að hv. þm. Seyðf. skuli reyna að halda því fram, að till. beri ekki með sjer það, sem einmitt er átt við með henni.

Halldór Steinsson): Jeg vil beina því til hv. flm. (IP), að hann láti taka

till. út af dagskrá, til þess að breyta orðalagi hennar, svo það valdi ekki misskilningi.

Flm. (Ingvar Pálmason): Að sjálf-sögðu tek jeg bendingu hv. þm. Snæf. (HSteins) vinsamlega, enda þótt jeg búist ekki við að geta tekið hana til greina.

Það var hv. þm. Seyðf., sem byrjaði á þessum skinnaleik um orðalag til-lögunnar. Jeg efa nú alls ekki, að hann sje glöggur lögfræðingur, en þó verð jeg að efa, að lögskýringar hans í þessu efni sjeu rjettar. Hvað er kanske átt við með stjórn Íslands í þessu máli, annað en alla þá aðilja, sem um það hafa fjallað fyrir hennar hönd? Með öðrum orðum, öll þau stjórnarvöld, sem með málið hafa farið, hvort heldur mennirnir eru danskir eða íslenskir.

Annars sje jeg ekki, að það hafi neina þýðingu að taka málið út af dag-skrá nú, því ef hv. deildarmenn vilja skilja það, þá er það hægt vegna orða-lags till., enda þótt jeg játi, að það hefði mátt orða hana öðruvísi. Hjer þarf því ekki annað en skilja nokkurn-vegin mælt mál, því að stjórn Íslands í þessu efni getur ekki verið annað en þeir aðilar, sem með málið hafa farið. Jeg óska því ekki, að till. verði tekin út af dagskrá.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Forseti (GÓ): Þá ber samkv. till. þessari að kjósa þrjá menn í nefndina.

Flm. (Ingvar Pálmason): Jeg vil leyfa mjer að biðja hæstv. forseta um fimm mínútna fundarhlje, meðan menn eru að koma sjer saman um nefndar-skipunina.

Var því næst fundarhlje í fimm mín-útur.

Forseti (GÓ): Þá verður fundinum fram haldið og gengið til kosninga. Mjer hafa borist tveir listar, A og B. Á A-lista eru: Ingvar Pálmason og Erlingur Friðjónsson, en á B-lista: Sigurður Jónsson stórtemplar.

Dómsmrh. (Jónas Jónsson): Jeg leyfi mjer að mótmæla því, að utan-þingsmaður sje kosinn í þingnefnd. Slíkt væri þingsafglöp.

Jón Þorláksson): Jeg vil leyfa mjer að leiða athygli hæstv. forseta að því, að það sjest hvergi í till., að þingmenn einir eigi að eiga sæti í nefndinni.

Forseti (GÓ): Jeg verð að álíta, að hæstv. dómsmrh. (JJ) hafi rjettara fyrir sjer, og komi Íhaldsflokkurinn ekki fram með annan lista, þá fresta jeg nefndarkosningunni.

Málið var ekki á dagskrá tekið fram-ar.

9. Einkasala á steinolíu.

Á 24. fundi í Ed., 16. febr., og á 24. fundi í Nd., sama dag, var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um einkasölu á steinolíu
(A. 204).

Á 4. fundi í Sp., 19. mars, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 7. fundi í Sp., 11. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 8. fundi í Sp., 16. apríl, var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Þessi till. á þskj. 204 er býsna smávaxin, ef litið er á orðafjölda og fyrirferð, en mikið er undir því komið, hversu Alþingi afgreiðir hana.

Mál þetta er eitt þeirra stærstu, sem nú liggja fyrir Alþingi, og harma jeg, að ekki hefir fyr unnist tími til að taka það á dagskrá.

Með augl. 11. ág. 1922 var það tilkynt, að frá 10. febr. 1923 tæki ríkisstjórnin að sjer einkasölu á steinolíu, sem til landsins flyttist. 28. des. 1922 var ákveðið með reglugerð nánara fyrirkomulag og rekstur á einkasölunni, og 10. febr. árið eftir var hún síðan upp tekin, eins og til stóð. Fá mál hafa fengið eins langan og að ýmsu leyti ítarlegan undirbúning og einmitt þetta mál, því að þá voru liðin full 10 ár frá því, að fyrst var samþykkt heimild fyrir utanríkisstjórnina til að taka einkasölu á steinolíu í sínar hendur.

Á Alþingi 1912 flutti Hannes Hafstein frv. til l. um steinolíuverslun. Var þar gert ráð fyrir því, að stjórnin semdi við eitthvert sjerstakt fjelag um að taka að sjer steinolíuverslunina. Alþingi leist ekki á að fara þessa leið, en þrír þingmenn, sem nú eru allir látnir, báru fram annað frv., sem náði samþykki. Þetta frv. heimilaði stjórninni að taka í sínar hendur einkasölu á steinolíu. Einn hv. þm., sem sæti átti þá á þingi, kom með þriðju uppástungu um fyrirkomulag þessa máls, þar sem hann stakk upp á því, að í stað ríkisstjórnarinnar tæki Landsbankinn að sjer einkasöluna. Það var núverandi hv. 1. þm. G.-K. (BK). Það er bersýnilegt, að þó að mönnum þá kæmi ekki saman um, hverja úrlausn skyldi gera á þessu máli, þá hefir það verið nokkuð eindregin skoðun Alþingis, að nauðsyn væri á að koma steinolíuversluninni í annað og betra horf en hún þá var í. Sjest það einna glegst á orðum þeim, sem Jón Ólafsson ritstjóri ljet fylgja frv. þeirra þremmenninganna. Steinolíuverslunin var þá rekin af danska anganum af Standard Oil. Um þetta fjelag fer þessi þm. orðum, sem forsetar nú orðið — síðan þeir fóru að gerast svo stjórnsmir og verða lausari hönd til bjöllumnar — mundu vart telja þinghæf. Ætla jeg ekki að leggja í þá hættu að verða víttur fyrir slíkan upplestur, svo að jeg sleppi þeim. En dálitla klausu verð jeg, með leyfi hæstv. forseta, að lesa upp, um viðskifti þessa fjelags við landsmenn:

„Það hefir gert samninga við flestalla íslenska kaupmenn, þá, er skuldbinda kaupmennina til að kaupa ekki steinolíuna af neinum öðrum en fjelaginu. Fyrst mun það hafa byrjað á ár-

löngum samningi; svo fór það að gera samninga til fimm ára, og síðan mun það hafa farið að smálengja samninga-tímann, og er mælt, að síðustu samningarnir bindi kaupmenn við fjelagið í 40 ár“.

Jeg tek sjerstaklega þessa klausu upp af því, að sama sagan endurtekur sig altaf. Fjelagið liggur enn á því lúalagi að binda viðskiftamennina með samningum um mjög langan tíma.

Eins og jeg áðan sagði, voru heimildarlögin samþ. 1922. En stjórnin neytir ekki laganna, og fer svo fram til ársins 1917. Þá ber þáv. ráðh., Björn Kristjánsson, fram nýtt frv. um einka sölu á steinolíu. Það var í nokkru frábrugðið lögunum frá 1912, en aðalatriðin þau sömu, að stjórninni væri heimilað að taka í sínar hendur einkasölu á steinolíu. Nokkur atriði voru sett inn í, og ýms atriði, sem áður stóðu, fyllri gerð. Frv. þessu var vísað til allshn., og af núv. þingmönnum áttu þar sæti hv. 1. þm. Skagf. (MG) og hv. þm. Barð. (HK). Nál. þeirra er á þskj. 68, og þar komast þeir svo að orði, að sjáanlegt sje, að það sje mjög mikill einhugi manna, að nauðsynlegt sje að gera þessa ráðstöfun; þeir mæla því með því, að frv. verði samþ. með litlum breytingum. Í umræðunum um málið kemur margt fram, sem fróðlegt er að athuga í sambandi við seinni tíma. Í grg. stjórnarinnar fyrir frv. er komist svo að orði, að gera megi ráð fyrir, að ef stjórnin á annað borð tekur steinolíuverslunina í sínar hendur, muni verslunin eigi bráðlega verða lögð niður aftur. Það er talið sjálfsagt, að Landsverslunin þurfi að hafa heimild til að byggja eða kaupa hús og fasteignir og láta gera ýms önnur mannvirki. „Alt

hlýtur þetta að kosta mikið fje, og ekki gerlegt að ráðast í það, nema gert sje ráð fyrir, að einkasalan haldi áfram um langan tíma“, segir í greinargerðinni.

Þegar á þessu ári, 1917, virðist þingmönnum það ljóst, að hentugasta aðferðin og hagkvæmasta á allan hátt sje að byggja oliugeyma. Um það kemst þáverandi ráðh. svo að orði (með leyfi hæstv. forseta):

„Ennfremur geri jeg ráð fyrir því, að ekki verði komist hjá að setja upp oliugeyma hjer á landi, að minsta kosti einn, því að altaf þarf að vera til varaforði, t. d. einn skipsfarmur“.

Það er því bersýnilegt, að mönnum hefir þá þegar verið ljóst, að miklu hagkvæmara væri, peningalega sjeð, að flytja olíuna inn í „tankaskipum“ og hafa hjer geyma, þó að annað hafi orðið uppi á teningnum, þegar verslunin loks var tekin upp.

Í umræðunum kemur það líka fram, að það er sjerstaklega tvent, sem vakir fyrir flytjendum málsins. Annað er það, að tryggja landsmönnum olíuna með rjettlátu verði, en hitt er að sjá um, að altaf sjeu nægar birgðir af olíu til í landinu. En á hvorutveggja hefir orðið geysilegur misbrestur á undanförnum árum. Danska steinolíufjelagið hafði öll þessi ár haft langmest af steinolíuversluninni í sínum höndum. Um starfsemi þess fjelags segir núverandi hæstv. forseti Nd. (BSv) á þinginu 1917 m. a. þessi orð:

„Fjelagið setur mönnum afarkosti, skuldbindur menn með skriflegum skuldbindingum til þess að versla ekki annarsstaðar, án þess þó að setja nokkra tryggingu fyrir því að geta haft næga steinolíu, bregst meira að segja algerlega að birgja landið að olíu, þegar

allra verst gegnir; fjelagið lætur sjer nægja að auglýsa, að það eigi von á skipum þá og þegar og varar menn við að kaupa olíu annarsstaðar, en oft hafa þessi skip alls ekki komið, og jafnvel sannast, að sumar slíkar auglýsingar voru blekkingar einar, til þess að aftra framkvæmdum annara um útvegum vörunnar“.

Þannig komst þessi hv. þm. að orði 1917 um það fjelag, sem þá um fimm ára skeið hafði verið svo að segja eitt um hituna, þrátt fyrir það, þótt stjórnin hefði allan þann tíma vald til að taka steinolíuverslunina í sínar hendur.

Frv., sem stjórnin lagði fyrir þingið 1917, nær góðu samþykki, en stjórnin notar ekki heimildina. Þó sættu landsmenn stöðugt mjög svo þungum búsigfum af hendi steinolíufjelagsins. Árið 1920, þegar yfirfærsluörðugleikarnir eru sem mestir, gengur fjelagið svo langt, að það neitar að flytja inn olíu, nema því aðeins, að greitt sje úr yfirfærsluörðugleikunum. Einn af forráðamönnum fjelagsins átti þá tal við Pjetur Jónsson ráðherra, í stjórnarráðinu, og þegar liður á samtalið, segir hann: „Við flytjum inn olíuna, en við ráðum verðinu“. Það vildi vera einrátt með öllu um það, hvern hagnað það tæki á olíunni. Stjórnin vildi ekki setta sig við þessi kjör, og varð það til þess, að Fiskifjelaginu var hjálpað til að útvega farm af steinolíu. Það sýndi sig, þegar Fiskifjelagið fékk sinn farm, að það voru engin vandræði fyrir steinolíufjelagið að ná í olíu, og verðið lækkaði að stórum mun. H. Í. S. setti óðara verðið niður, þegar farmur Fiskifjelagsins kom.

Jeg held, að þessi atburður hafi valdið því öðru fremur, að loks 1922 afrjeð

stjórnin að taka að sjer einkasölu á steinolíu. Jeg hefi verið undrandi yfir því, að tvisvar sinnum á tíu árum skuli hafa verið samþ. heimild fyrir stjórnina til einkasölu, en öll þau ár hafa allar stjórnir látið undir höfuð leggjast að nota þessa heimild, og öll þessi ár hefir sama fjelagið rakað saman stórfje af ofgoldinni steinolíu, sem landsmenn hafa orðið að kaupa. Jeg er ekki svo talnafróður maður, að jeg treysti mjer til að áætla, hversu mikill gróði fjelagsins hefir orðið á okkur Íslendingum þessi 10 ár, en jeg tel engan vafa á, að hann skifti allmörgum miljónum króna.

Jeg get sagt það sem mína skoðun, að ástæðan til þess, að ríkisstjórnin notaði sjer ekki einkasöluheimildina fyr en seint og síðar meir, getur ekki hafa verið önnur en sú, að áhrif þessa útlenda auðfjelags voru svo rík í landinu, — þessa fjelags, sem rúði landsmenn eftir bestu getu, — að það hindraði, að einkasalan yrði tekin upp.

Landsverslunin, sem var sett upp 10. febr. 1923, gerði strax mikilsverða umbót á versluninni frá því, sem áður var; þá var hætt að flytja olíuna í trjetunnum, nema að litlu leyti, en farið að flytja í stáltunnum. Það var geysilegur sparnaður, því að trjetunnur voru oft hriplekar, og rýrnaði olían oft um 15—16% og stundum enn meira. Forstjóri Landsverslunar sá, að olíuversluninni yrði ekki komið í fullkomlega viðunalegt horf með því að flytja olíuna til landsins og geyma í tunnum. Hann sá, að hinn besti búhnykkur væri sá að byggja olíugeyma, hæfilega stóra fyrir olíuverslun landsmanna. Hann fékk því ekki ráðið, að svo yrði gert, enda tók Íhaldsflokkurinn við völdum árið

eftir að einkasalan var upp tekin, og nokkur hluti hans a. m. k. var andvígur öllum einkasölum ríkisins. Jeg tel, að það hafi verið hið mesta glapræði að láta undir höfuð leggjast að byggja olíugeyma. Og það er trúá mín, að ef það hefði verið gert, væri olíuverslunin hjer ekki komin í það horf, sem hún nú er í.

Þegar svo einkasalan er tveggja vetra gömul, gerast nokkrir þingmenn til þess á þinginu 1925 að bera fram þáttill. í Sp. um að leggja hana niður, en skylda jafnframt ríkisstjórnina til að halda áfram olíuversluninni í frjálsri samkepní. — Jeg kem síðar að því, hversu mikið samræmi er í síðari hluta till. og þeim forsendum, sem fram voru bornar fyrir till. í heild. Eiginlega var bara ein aðalástæða færð fram til stuðnings þessari till., nefnilega að olían hjá Landsverslun væri dýrari en hún myndi verða í frjálsri samkepní. Þessu til sönnunar voru lesnar upp margar tölur og reikningar, sem allir sönnuðu sitt hvað. Aðalflm. till. reiknaði t. d. út, að Landsverslun seldi olíutunnuna um 15 kr. dýrara en ástæða væri til og hægt væri að fá hana fyrir í frjálsri verslun. Hinu neitaði enginn, sem var annað aðalatriðið, þegar lögin um einkasölu voru samþ., að Landsverslun hafði alla tíma sjeð landsmönnum fyrir nægum birgðum. Aðalmótbáran var því sú, að Landsverslun gæti ekki selt með jafnlágu verði og hægt væri að fá olíuna í frjálsri samkepní, þ. e. væri alls ekki samkepnisfær. Að þessu athuguðu virðist næsta undarlegt, að flutningsmenn skyldu leggja til, að hún hjeldi áfram að versla með olíuna í frjálsri samkepní. Að þeirra áliti gerði það ekkert gagn, en hlaut að baka ríkissjóði

tap. Auk þessa var sú ástæða borin fram, að fjármagn það, sem bundið var í versluninni, væri ríkissjóði nauðsynlegt að fá inn, til þess að borga með skuldir, og einstakir menn gætu eins vel lagt fram fje til verslunarrekstrarins. Þáv. fjmrh. (JP) hjelt þessu fastast fram, en hafði þó fyrir fimm árum haldið því fram, að Landsverslunin yrði stærsta þrotabú landsins. Nú vildi hann láta þetta „þrotabú“ borga skuldir ríkissjóðs. Svona var samkvæmnin. Var mikið deilt um málið á þinginu 1925, og vil jeg, með leyfi hæstv. forseta, taka nokkrar setningar úr þeim umræðum.

Eins og jeg sagði áðan, var seinni hluti till. í þá átt, að ríkisstjórnin skyldi samt sem áður versla með steinolíu í frjálsri samkepní. En einn er sá maður á þingi, sem gerir eindregið ráð fyrir, að þessi hluti till. sje ekki nema formsatriði; það var þáv. hæstv. fjmrh., núv. hv. 3 landsk. (JP). Hann gerir ráð fyrir, að steinolíuverslun ríkissjóðs muni draga saman seglin og sennilega alveg hætta.

Í B-deild Alþt. 1925, D, 133. dálki stendur þessi klausa eftir hæstv. þáv. fjmrh.:

„Þótt þess vegna steinolíuversluninni kunni að verða haldið áfram að einhverju leyti fyrst um sinn, af þeim ástæðum, sem till. gerir ráð fyrir, þá hlýtur það að minsta kosti að verða í miklu smærri stíl en núverandi einkasala er rekin í.“

Hann gerir sýnilega ráð fyrir, að það verði ekki verulega mikið af því. En fáir taka undir þetta með honum þá. Aðalflm. till., Sigurjón Jónsson, tekur svo til orða: „Meining okkar er sú, að landsverslunin haldi áfram fyrst um

sinn að því leyti, sem þörf gerist.“ Og það kemur víðar fram í ræðum hans, að hann telur þörf á því, að landsverslunin haldi áfram, meðan nokkur uggur sje í landsmönnum um það, að erlendir auðhringar leggi undir sig verslunina. Flutningsmenn telja það ekki tilgang sinn að greiða götu erlendra auðfjelaga til þess að ná í verslunina. Sigurjón segir ennfremur: „Ef olíuverslunin ekki kemst í sæmilegt horf án þess að Landsverslun hafi hönd í bagga, þá verður hún að sjálfsögðu látin halda áfram, ef til vill tekin upp einkasala aftur“.

Hæstv. núv. forseti Nd. (BSv) bendir á hættuna af erlendum auðfjelögum; hann segir svo:

„En mjer virðist það óskynsamlegt að taka verslunina alveg úr höndum ríkisins. Mætti þá fara svo, að erlent fjelag gerðist hjer ofjarl að nýju“.

Enginn gerist þá til að andmæla því, að sjálfsagt sje að hafa þennan varnagla, annar en þáv. fjmrrh. (JP) í þeim ummælum, sem jeg áðan drap á. Jeg hirði ekki að rekja þessar umræður lengur, en málalokin eru öllum kunn; þáttill. var samþ. og einkasalan afnumin eftir tæpra þriggja ára starf, í ársbyrjun 1926. Þar með eru þverbrotnar allar þær forsendur, sem í upphafi voru látnar fylgja, þegar lögin 1917 voru samþ. Það var beinlínis gert ráð fyrir, að olíuverslunin fengi að starfa í friði um langt tímabil, en þetta er að engu haft.

Síðan einkasalan var afnumin í ársbyrjun 1926, hefir svo Landsverslun fram til síðustu áramóta haldið svo að segja allri steinolíuverslun í landinu eða 80—90%. Þarf ekki annað að tilfæra til að ósanna fullyrðingar flutn-

ingsmanna till. um það, að Landsverslun væri ekki samkepnisfær í olíuversluninni. Þar með eru hrakin þau höfuðrök, sem áttu að gilda fyrir þáttill. 1925. En á síðastliðnu ári hafa þau tíðindi gerst, að tvö fjelög hafa byggt hjer steinolíugeyma; flytja þau olíuna inn í geymaskipum og selja út úr geymunum. Nú er það bert, að það er ómögulegt fyrir Landsverslun að keppa við þessi fjelög með því að reka verslun með olíu í tunnum. Var því um tvent að gera fyrir Landsverslun: annaðhvort að leggja niður rófuna og hætta, sem hún hefir gert, eða ráðast í að byggja sjer geyma og taka upp samkepni við þessi fjelög með svipuðum tækjum og þau hafa, en það hefði auðvitað verið stórkostleg fjárhagsleg áhætta nú, þegar hún hefði ekki getað fengið nema einhvern hluta af versluninni og tvennar geymslustöðvar eru upp komnar.

Meðalinnflutningur til landsins á ári mun vera um 42—45 þús. tonn af olíu, eða eitthvað á 7. þús. smálesta. Aðalkaupendur olíunnar eru vjelbátaútgærðarmenn, og undir olíuverðinu er afkoma útgerðarinnar að ákaflega miklu leyti komin.

Niðurstaðan er því sú, að þrátt fyrir öll loforðin 1925 um, að Landsverslun skyldi halda áfram til tryggingar því, að erlent auðfjelög tækju ekki verslunina að öllu í sínar hendur, og fengju þar með aðstöðu til að skamta sjer spæni úr öskum landsmanna, þá er hún nú hætt með öllu, og vjelbátaútvegurinn upp á náð og miskunn útlendra auðfjelaga kominn algerlega.

Nú hefir mjer dottið í hug að minnst nokkrum orðum á það, hvernig olíuversluninni er háttað í heiminum nú.

Ekki þarf að fjölyrða um það, að olían er einhver allra þýðingarmesta vöru- tegund, sem nú er notuð í heiminum. Ekki er kept meira um yfirráð nokk- urrar vöru en hennar. Þetta er mjög eðlilegt, því að hvert, sem litið er, er olían nauðsynleg, — til samgangna, til allskonar vjela á landi og sjó, hvorki flugvjelar nje kafbáta er hægt að hugsa sjer án olíu; styrjaldir, eins og þær nú eru reknar, krefjast olíu til flestra framkvæmda; friðsamleg störf litlu síður. Fróðir menn álíta, að í raun og veru sjeu flest af þeim stóru málum, sem um er deilt í heimspólitíkinni, meira eða minna við olíuna tengd.

Þrjú fjelög ráða mestum hluta af olíu- versluninni og framleiðslunni í heimin- um, tvö stærst, en það þriðja þó býsna risavaxið. Annað stærsta fjelagið er Standard Oil. Þar er Rockefeller aðal- maðurinn. Bak við það fjelag stendur sameinað ameríska auðvaldið alt; undir- fjelög þess eru mörg víðsvegar um allan heim, en lúta öll sömu yfirstjórn. Standard Oil er langstærst olíufjelag- anna og ræður yfir meira fjármagni en nokkurt annað fjelag, sem um er vitað. Hið næststærsta er tiltölulega ungt, en hefir vaxið mjög ört og er talið far- ið að nálgast Standard Oil. Það er sam- steypa úr ensku og hollensku fjelagi og undirfjelögum þeirra og heitir nú fullu nafni Royal Dutch Shell Company. Fjármagn sitt fær það aðallega frá Englandi og Niðurlöndum og reyndar um Mið- og Vestur-Evrópu alla. Segja fjármálamenn, að á bak við þetta olíu- fjelag standi breska auðvaldið alt og venslamenn þess. Form. þess er Hol- lendingur, hefir fengið aðalstign í Eng- landi og er þar í afarmiklum metum.

Alþt. 1928, D. (40. löggjafarþing).

Þessi tvö stærstu fjelög eiga oft í höggi hvort við annað, og þegar á rek- ast hagsmunir Vestur- og Norðurálfu, þá eru það þessi fjelög venjulega, sem ota hvort sínum tota. Hversu miklu þau ráða um stjórnmal og aðgerðir rík- isstjórnanna, annað vestan en hitt aust- an hafs, er látið fara dult; en fróðir menn álíta, að bak við stjórnmalatjöld- in ráði einmitt forráðamenn þessara fjelaga býsna miklu, jafnvel mestu.

Þriðja fjelagið er Anglo Persian. Í því á breska ríkið 50% af hlutafjenu, og milli þess og Shellfjelagsins hefir verið nán samvinna, en hvernig henni hefir verið háttað, vita menn ekki til fulls.

Shellfjelagið hefir tvö undirfjelög að- allega: Anglo Saxon, sem er aðalsölu- fjelagið, og annað, sem heitir hol- lensku nafni, sem jeg kann ekki að bera rjett fram; það sjer um framleiðsluna, ræður yfir lindunum, hreinsunarstöðv- unum og öðru, sem þar að lýtur. Undir- fjelag undir Anglo Saxon er svo aftur fjelag það, sem reist hefir tankana við Skerjafjörð, Asiatic Petroleum Co. Ltd.

Um öll þessi fjelög er það að segja, að þau hafa rakað saman auði, svo undrum sætir. Þess eru t. d. dæmi, að undirfjelög Standard Oil hafa þritug- faldað hlutafjeð á einu ári og síðan greitt hluthöfum 10—25% í arð af þessu þritugfalda hlutafje næsta ár. Svo mikill gróði er að visu sjaldgæfur, en yfirleitt græða öll þessi fjelög af- skaplega.

Það segir sig nú sjálft, að á ýmsu hefir oltið um samkomulag á milli þessara fjelaga, en þó hefir það verið svo, að í samkepninni á milli

þeirra hefir eitt meðal sjaldan verið notað og nú naumast talið sæmilegt að nota það lengur í samkepní olíufjelaganna. Það er að lækka verðið. Allar aðrar bardagaaðferðir teljast sæmilegar, aðeins ekki þessi. Það er á sinn hátt líkast samþykktum, sem hernaðarþjóðirnar hafa gert sín í milli um ýmsar hernaðaraðferðir, sem ekki eru leyfilegar, eins og t. d. eiturgas og kafbáta. Verðlækkun setja olíufjelögin á sama bekk. Annars hefir það verið svo, að samkepnin á milli fjelaganna hefir ekki verið svo mjög um verslunina sjálfa, heldur um það að tryggja sjer yfirráð yfir olíulindunum.

Loks má nefna fjórða olíufjelagið. Það er rússneski ríkishringurinn. Rússar ráða yfir mjög auðugum og verðmætum olíulindum, og þaðan hefir hringur þessi olíu. En hann er sá eini, sem heldur uppi samkepní við olíuhringana þrjá, sem jeg áður nefndi, sá eini, sem leyfir sjer að keppa við þá með því að hækka verð olíunnar. Sala hans hefir aukist mjög á síðari árum, enda þótt hún sje enn þá minni en hinna risafjelaganna. Á milli Rússa-stjórnar og Shellfjelagsins hefir verið allmikill hrútur í seinni tíð, og var ágreiningsatriðið upphaflega það, að eftir byltinguna tóku Rússar eignarnámi eignir Shellfjelagsins í Rússlandi án þess að greiða nokkrar bætur fyrir.

Nú nýlega hafa Rússar veitt Standard Oil sjerleyfi til að hagnýta sjer ýmsar þeirra linda, sem Shell áður átti í Rússlandi, og hefir það ekki orðið til að bæta um milli fjelaganna og enn síður milli Rússa og Shellfjelagsins, enda telja nú margir, að áhrifamenn þess standi á bak við andróðurinn gegn Rússum í Englandi.

Svona lítur þá út um steinolíuverslunina í heiminum, og er því ekki úr vegi að athuga, hvernig henni er hátt-að hjer heima. Er það þá fyrst, að hingað hafa öll þessi fjelög, sem jeg nú hefi nefnt, teygt anga sína, nema rússneski hringurinn. Hjer eru undirfjelög frá Shell og Anglo Persian, og loks er hjer umboðsmaður fyrir Standard Oil.

Það hefir nú fleirum en mjer fundist ástæða til að athuga afstöðu þessara fjelaga hjer, því að þann 19. jan. s. l. felur stjórnarráðið lögfræðingi einum hjer í bæ:

Í fyrsta lagi að rannsaka heimildir þriggja erl. fjelaga, þ. e. Shell, B. P. og Standard Oil til að eiga eignir og reka verslun á Íslandi, í öðru lagi að athuga dótturfjelög þau, er hringar þessir kunna að hafa stofnað hjer á landi undir íslenskum nöfnum, og í þriðja og síðasta lagi að rannsaka fjármagn þessara fjelaga og alt, sem bendir til þess, að fyrirtækin væru sniðin eftir þörfum erlendra þjóða, sem fyrir tilverknað þessara fjelaga eða aðstandenda þeirra kynnu að fá of mikil völd yfir atvinnulífi þjóðarinnar, jafnvel svo, að hættulegt væri fyrir sjálfstæði landsins.

Það, sem jeg hjer segi um fjelög þessi, fyrirkomulag þeirra og fjármagn, er byggt á skýrslu þessa manns til stjórnarráðsins, dags. 21. febr. s. l. Er þá fyrst að nefna Standard Oil. Angi af því fjelagi er steinolíufjelagið D. D. P. A. og angi þess hjer á Íslandi, Hið íslenska steinolíuhlutafjelag, H. Í. S. Fasteignir á D. D. P. A. hjer engar, en umboðsmaður þess hefir fengið á leigu skúra og lóðir, sem H. Í. S. á, og selur þar olíu í umboðssölu fyrir fjelagið.

Umboðsmaður þessa fjelags hjer er J. Zimsen kaupm. Hann rekur verslunina með þeim hætti, að hann fær lán- aða smátanka hjá D. D. P. A., sem hann síðan lánar kaupmönnum, sem hann selur olíu. Einnig lánar D. D. P. A. honum olíuflutningabifreið. Við þetta er auðvitað ekkert að athuga. En hitt er ein- kennilegra, að Zimsen hefir tekið upp það lag, sem steinolíufjelagið hafði áður, að skuldbinda menn með samning- um til 5 ára til að versla við fjelagið; jafnframt skuldbindur hann þessa við- skiftamenn sína til þess að selja ekki olíu til þeirra, sem eru í sambandi við hin fjelögin eða versla við þau, og til að kaupa hvergi olíu nema hjá þessu fjelagi, D. D. P. A. Jeg vil nú, með leyfi hæstv. forseta, lesa upp sýnis- horn, kafla úr einum slíkum samningi. Hann gildir til 5 ára, er dags. 11. ág. 1927, og hljóðar þannig:

„Hjer með staðfesti jeg að hafa frá því í dag og til . . . keypt af Jes Zim- sen . . . alla þá hreinsuðu steinolíu, sem jeg þarfnast, fyrir það verð og með þeim skilmálum, sem seljandi setur á steinolíutegundum þess fjelags hjer á staðnum þann dag, er steinolían er afhent, og að öðru leyti samkv. hins vegar rituðum söluskilmálum.

Varan afhendist eftir hendinni, og má jeg hvorki að öllu nje nokkru leyti beint eða óbeint selja hana eða afhenda fjelögum, firmum eða einstaklingum, sem selja vörur í samkepní við steinolíu D. D. P. A.“

Kaupendurnir verða samkv. þessu að skuldbinda sig til að kaupa olíuna fyr- ir ákveðið verð, þ. e. sæta því verði, sem fjelagið setur á hana á hverjum

tíma, og þeir verða ennfremur að skul- binda sig til að selja olíuna ekki viss- um mönnum og fjelögum, hvorki beint eða óbeint, og getur það sjálfsagt orð- ið erfitt stundum að greina sauði frá höfrum. Víti liggja við, ef út af er brugðið. Þar um segir svo í samningn- um:

„Haldi jeg samning þennan ekki í öll- um atriðum, þar með er meðal annars meint, að jeg eingöngu kaupi alla þá hreinsuðu steinolíu, er jeg þarfnast, hjá seljanda, þá skuldbind jeg mig til, án þess að samningur þessi að nokkru leyti gangi úr gildi, ef seljandi krefst þess, að gefa skilagrein fyrir, hve mikið jeg hefi keypt hjá öðrum en seljanda og greiða seljanda í sekt 5 aura á hvern steinolíulítra, sem jeg hefi keypt hjá öðrum firmum, fjelögum eða einstak- lingum, sem selja vörur í samkepní við D. D. P. A. . . . Slíka sekt ber mjer að greiða samstundis“.

Svo mörg eru þau orð. Ef D. D. P. A. einhvern tíma þóknast að heimta hærri verð fyrir olíuna en hin fjelögin taka, og kaupandinn af þeim ástæðum eða öðrum kaupir heldur þar, á hann að greiða D. D. P. A. 5 aura sekt af hverj- um lítra. Og þessi samningur á að gilda um 5 ár, til 11. ág. 1932.

Það er bert, að hjer er verið að taka upp sama lag og áður, meðan D. D. P. A. hafði hjer fullkomna einokun.

Þá kem jeg að British Petroleum, sem er undirfjelag fyrir Anglo Persian og Landsverslun hafði samning við um kaup á olíu. B. P. spurðist fyrir um það 1925, hvort hægt myndi að fá leyfi til þess að byggja hjer olíutanka og taka land á leigu, og fekk játandi svar

frá þáv. ríkisstjórn. Síðastl. vor gerði það svo leigusamning við bæjarstjórn Reykjavíkur um land undir geymana, og í haust bygði það 4 geyma í því landi, sem samtals taka um 2200 tonn af olíu. Þar sem fjelagið er útlent, hefir það ekki leyfi til þess að reka hjer verslun eða hafa umráð yfir meiri fasteignum en leyfið og leigusamningurinn tiltekur. Var því stofnað íslenskt fjelag til að annast olíusöluna hjer fyrir það. Þetta fjelag nefnist H. f. Olíuverslun Íslands, og í því eru meðal annara núv. hæstv. fjmhr., Magnús Kristjánsson, og hv. 2. þm. Reykv., Hjeðinn Valdimarsson, auk ýmsra annara. Hlutfje þessa fjelags er aðeins 50 þús. kr. eða um 2 þús. kr. meira en H. Í. S. nú hefir. Geymana fær það að láni hjá B. P.

Þá kem jeg að Shellfjelinu. Undirfjelag þess, Anglo Saxon Petroleum Co., sótti um leyfi til að mega byggja tanka við Skerjafjörð 16. mars 1927 og fekk leyfið strax viku síðar. En svo skeður það undarlega, að það notar ekki leyfið. Heldur kaupa 4 innlendir menn landið og leigja það síðan fjelaginu, sem svo nú í haust hefir bygt þar hús, bryggju og geyma, sem rúma um 8000 smálestir. Þetta fjelag er erlent og má því ekki frekar en B. P. versla hjer með olíuna. Til þess er svo stofnað olíusölufjelag, H.f. Olíusalan, með 108 þús. kr. hlutfje. Tilgangur þess er sá, að selja olíu fyrir Shellfjelið. Við H.f. Olíusöluna er það að athuga, að hún hefir rekið olíusölu síðan um áramót án þess að fá verslunarleyfi, að minsta kosti var leyfið ófengið í febrúarlok. Annars virðist fyrirkomulagið til þessa hafa verið hið sama hjá Shell og B. P. Íslensk fjelög hafa olíuna í umboðssölu fyrir þau bæði enn þá. En það, sem

einkennilegast og athugaverðast er við fyrirkomulag Shellfjelagsins, er sá milli-liður, sem það hefir búið til, eða er að búa til, milli sín og Olíuverslunarinnar, og mun jeg nú víkja að því dálítið nánar.

Á bls. 16 í skýrslunni til stjórnarráðsins um þessi fjelög segir svo: „Mjer er skýrt svo frá af Hallgrími Tuliniusi stórkaupmanni, að það hafi þegar verið sett að skilyrði fyrir því, að þetta útlenda steinolíufjelag setti hjer upp olíugeyma og legði fje fram til fyrnefndra mannvirkja, að íslenskt hlutfjelag yrði stofnað, sem keypti olíugeymana og önnur mannvirki hins útlenda fjelags hjer á landi“.

Með öðrum orðum, Shellfjelið hefir sett það sem skilyrði fyrir því, að það legði fram þessar 3½—4 milj. til mannvirkjanna við Skerjafjörð og annarsstaðar á landinu og til olíuverslunarinnar, að stofnað væri íslenskt fjelag, sem teldist eiga þau. Það er augljóst, að fjelaginu hefir ekki þótt sinn hagur nægilega trygður, nema það fengi hjer sama rjett og íslenskt fjelag, og að það hefir því sett þetta skilyrði. Það er heldur ekki lengi verið að því að verða við þessum kröfum; nógir Íslendingar bjóðast til að uppfylla þetta skilyrði, því að 14. jan. s. l. er stofnað hlutfjelag, skrásett í Hafnarfirði, sem nefnist H.f. Shell á Íslandi. Hlutfje þess er talið 500 þús., og fullur helmingur þess, eða 252 þús., er talið innleyst. Fjelið hefir því sama rjett hjer á landi sem innlent væri, enda var sú krafa erlenda auðfjelagsins. Þetta íslenska fjelag á svo að kaupa tankana við Skerjafjörð og tanka þá, sem fjelið hefir bygt og byggir úti um land, og ennfremur tankaskipið.

Í tilkynningunni til bæjarfógetans í Hafnarfirði segir, að alt hlutafje sje innborgað.

Samkvæmt stofnsamningnum eru það þeir Björgúlfur Ólafsson læknir, Magnús Guðmundsson hæstarj.málfl.maður. Hallgrímur Benediktsson stórkaupm., Hallgr. Tulinius stórkaupmaður og Gísli J. Johnsen konsúll, sem stofna fjelagið. Hinn fyrstnefndi lofar að leggja fram 244 þús. kr., en hinir fjórir sínar 2000 krónurnar hver. Á stofnfundinum hefir firmað Anglo Saxon Petroleum Co. og A. S. Dekenham í London umboðsmenn til staðar. Hafa þau forgangsrjett til að skrifa sig á fyrir hinum hluta hlutafjárins og lofa að leggja fram samtals 248 þús. kr.

Þessi er hinn íslenski angi Shellfjelsagsins, sem samkvæmt kröfu þess var gróðursettur hjer. Verður ekki annað sagt en að auðfjelaginu hafi gengið sæmilega að fá liðsmenn hjer.

Þetta fjelag, Shell á Íslandi, á svo að kaupa af erlenda Shell alt þess hafur-task hjer. Um verðmæti eignanna segir svo í skýrslunni: „Herra Hallgrímur Tulinius skýrði mjer svo frá, að mannvirki fjelagsins hjer á landi, þar með talið fyrnefnt tankaskip, mundu kosta um 2 milj. kr. og að fjelagið mundi hafa hjer á hverjum tíma 1—1½ milj. kr. í olíu og stáltunnum.“

Þegar svo lögfræðingurinn fer að rannsaka, hvort alt hlutafjeð muni vera innborgað, eins og segir í tilkynningunni, þá snýr hann sjer fyrst til Hallgr. Tuliniusar og fær þær upplýsingar, að fjeð sje í raun og veru ekki innborgað. Síðan hittir hann stærsta hluthafann, Björgúlf Ólafsson, sem góðfúslega gaf þær upplýsingar, „að hann hefði ekki innborgað það fje enn þá, sem hann

ætlaði að leggja í fjelagið, og að hann mundi fá þá peninga, sem hann legði fram, lánaða hjá Anglo Saxon Petroleum Co. Hann kvaðst mundu gefa út skuldabref til fjelagsins og tryggja því greiðslu skuldarinnar með veði (sennilega handveði) í þeim hlutabrefum, sem hann fengi í H.f. Shell á Íslandi.“

Fje það, 244 þús. kr., sem stærsti hluthafinn telst eiga í íslenska fjelaginu, er því í raun og veru lagt fram af enska fjelaginu, í viðbót við þær 248 þús. kr., sem það sjálfst telst eiga af hlutafjenu.

Á öðrum stað segir lögfræðingurinn, að það sje háttur slíkra fjelaga að greiða þóknun til stofnenda, venjulega í hlutabrefum, og hann telur sennilegt, að hinir hluthafarnir hafi engan eyri lagt fram, heldur sjeu 8000 krónurnar ómakslaun til þeirra, 2000 krónur til hvers. Hann segist ekki hafa athugað, hvort enska fjelagið og Englendingurinn hafi borgað inn sinn hlut, en telur það ólíklegt, því að sennilega gangi sá hluti hlutafjárins til greiðslu upp í andvirði stöðvarinnar, sem Shell á Íslandi ætlar að kaupa af enska fjelaginu.

Niðurstaða lögfræðingsins verður því sú, að þrátt fyrir tilkynninguna til bæjarfógetans í Hafnarfirði um það, að alt hlutafjeð sje innborgað, þá muni langmestur hluti þess, eða 492 þús. kr., vera óinnborgað. Þessi tilkynning stjórnar fjelagsins er því með öllu röng og ósönn.

Ennfremur fær lögfræðingurinn þær upplýsingar, að þessu íslenska fjelagi, með ½ milj. kr. höfuðstóli, sem stofnað er til þess að kaupa eignir Asiatic P., verði ekki skotaskuld úr að kaupa eignirnar, því að það gefi bara út

veðskuldabréf með veði í fasteignum og öðrum eignum fyrir kaupverðinu, eins og áður er sagt.

Jeg vil biðja hv. þm. að athuga, hvernig þetta mál er vaxið. Það er stofnað íslenskt fjelag, sem að nafninu til hefir $\frac{1}{2}$ milj. kr. höfuðstól. Breska fjelagið leggur ekki minna fram en 492 þús., sem hlutafje og lán, en sennilega hefir það lagt fram alla upphæðina, $\frac{1}{2}$ miljón, ef með er talin sennileg þóknun til stofnendanna. Þetta íslenska fjelag kaupir síðan eignir fyrir $3\frac{1}{2}$ —4 milj. kr. af breska fjelaginu, gefur út skuldabréf með veði í eignunum til tryggingar greiðslunni, en greiðir annaðhvort mjög lítið eða ekkert, og ef nokkuð er greitt, tekur seljandi það hjá sjálfum sjer.

Er hægt að finna öllu ósvífarna dæmi leppmensku en þetta?

Með öðrum orðum: Þessar 8 þúsundir, sem þessir 4 föðurlandsvinir ef til vill hafa lagt fram, en sennilega þó fengið frá erlenda Shell í ómakslaun, er alt íslenska fjeð í fjelaginu, sem kaupir eignir fyrir $3\frac{1}{2}$ —4 milj. kr.

Hver heilvita maður sjer, að hjer er um það eitt að ræða, að fá íslenskt nafn. Íslenskir menn lána nöfn sín enska fjelaginu, svo að það geti fengið sama rjett og væri það íslenskt.

Þá kem jeg að þriðja atriðinu, sem lögfræðingnum var falið að rannsaka, hvort fjármagn og fyrirkomulag auðfjelaga þessara væri miðað við hentugleika og þarfir hinnar íslensku þjóðar, eða hvort eitthvað annað muni vaka fyrir fjelögunum með því að festa hjer margar milj. kr. í stórfeldum mannvirkjum og verslunarrekstri.

Því er ekki hægt að leyna, að fjöldi manna um land alt horfir með uggi og

óttu til auðfjelaga þessara og spyr sjálfa sig, hvort framkvæmdir þeirra geti verið gerðar aðeins til þess að sjá okkur Íslendingum fyrir nægri og ódýrri olíu. Í þessu sambandi er lítið um D. D. P. A. að segja. Það fjelag á hjer engar fasteignir, nje heldur hefir það fengið leyfi til þess að leigja slíkar eignir. Umboðsmaður þess selur hjer olíuna samkvæmt sínu eigin verslunarleyfi. Íslenska fjelagið, H. Í. S., er svo lítið, — hlutafje þess er aðeins 48 þús. kr. —, að engin ástæða er til að óttast áhrif þess að svo vöxnu máli.

Um British Petroleum Company er það að segja. að rjettindi þess eru veitt um ákveðið árabil og bundin við ákveðna stærð, sem er það hófleg, að riett virðist vera við hæfi landsmanna. Ef það vill færa út kvíarnar, verður það að sækja til stjórnar eða þings. Samkvæmt upplýsingum, sem lögfræðingurinn hefir fengið um rekstur þessa fjelags, getur það með geymum sínum, sem taka 2200 tonn, sjeð öllum landsmönnum fyrir nægilegri olíu. Forstöðumennirnir segja, að munurinn á því að fá olíu í skipi með þeirri stærð og stærra skipi, t. d. 6000 tonn, sje ekki svo mikill, að það borgi sig að liggja með olíuna því lengur hjer heima. Fjelagið hefir 1 milj. kr. í veltunni, að því er lögfræðingurinn segir, $\frac{1}{2}$ milj. í fasteignum, geymum etc. við höfnina, og aðra $\frac{1}{2}$ milj. í olíu, stáltunnum og slíku, auk útistandandi skulda, ef um lánsverslun er að ræða. Maður hlýtur því að komast að þeirri niðurstöðu, að ekki sje unt að álykta af fjármagni fjelagsins, að það hafi nokkuð annað fyrir augum en að reka verslun við landsmenn á sem hagkvæmastan og bestan hátt, enda er fjelaginu óhægt um vik

að gera nokkuð meira, því að leyfi þess nær ekki lengra en þetta. Sama er að segja um breska Shellfjlagið. En þetta gildir ekki um H.f. Shell á Íslandi. Það má ótakmarkað kaupa upp eignir hjer. Stærsti hluthafi þess er nýbúinn að kaupa eitthvert stærsta höfuðból á Íslandi, Bessastaði, og það er ekkert því til fyrirstöðu, að fjlagið geti keypt allt Álftanes, ef það vill. Aftur á móti segir lögfræðingurinn, að hann sje ekki sá maður, að hann geti dæmt um það, hvort fyrirtæki eins og Shellfjlagið sje sniðið við vöxt og þarfir íslensku þjóðarinnar, þannig, að það sje stofnað með það eitt fyrir augum, að selja landsmönnum steinolíu við ódýru verði. Þegar fjlagið er tekið til starfa, getur það geymt um 10 þús. smálestir af olíu, en það er nærfelt tveggja ára eyðsla allra landsmanna. Nú keppir það við tvö fjelög um söluna. Hugsum okkur — rúmt reiknað — að það hafi helminginn af sölunni. Ef það fyllir geyma sína úti um land allt, á það nóg af olíu um þriggja ára bil. Það verður að teljast torskilinn forsjálmi, ekki síst þegar þess er gætt, að fjlagið er íslenskt fjlag, og getur hvenær sem er bætt við sig.

Þá virðist þetta tankaskip, eftir því sem lögfræðingurinn segir, vera svo dýrt í rekstri, að flutningur á olíu með því sje dýrari en þó að hún væri flutt í tunnum eftir venjulegum taxa strandferðaskipa. Lögfræðingnum telst svo til, að allur kostnaður við að flytja olíuna með strandferðaskipum sje um 7 kr. á tunnu. En tankaskipið eitt kostar 250,000 kr. Auk mannahalds og rekstrar-kostnaðar þarf það að greiða vexti og afborganir af kaupverðinu. Það er auðvitað undir íslenskum fána og íslenskum lögum, eins og aðrar eignir fjelags-

ins, svo að því leyti er enginn munur á því og trollurum hv. 3. þm. Reykv. (JÓI) og annara mætra manna.

Þetta, sem jeg hefi nú sagt, skal jeg láta nægja um fjlagið sjálft. En að lokum vildi jeg mega fara nokkrum orðum um ástandið í versluninni. Því var haldið fram af flm. þál. 1925, að frjáls samkepnir yrði um verð á olíu, þegar einkasalan hætti. Nú eru 3 fjelög um verslunina. 2 þeirra selja olíuna við nákvæmlega sama verði, og jeg ætla, að hið þriðja, sem flytur olíuna inn í tunnum, geri það líka. Um samkepnir um verð á olíunni er því ekki að ræða. Þá er að athuga það, hvort olíuverslunin sje fjárhagslega rekin á okkur hagfeldari hátt en áður var. Eins og jeg hefi tekið fram, hefir hið íslenska Shellfjlag 3½ milj. kr. í veltunni, í fasteignum, áhöldum og olíu. British Petroleum Co. hefir á aðra milj. kr. í veltunni, í fasteignum, áhöldum og olíu, og Standard Oil, eða D. D. P. A., hefir sennilega nokkur hundruð þús. kr. í veltunni. Auk þessa bætast við úti-standandi skuldir. Það veltufje, sem bundið er í steinolíusölu hjer á landi, virðist því að minsta kosti vera 5 milj. kr., auk þess, sem bundið verður í útlánunum. Setjum svo, að salan aukist svo mikið, að seljist 50 þús. tn. á ári. Þá þarf að hafa í veltunni 100 kr. á hverja tunnu. Það er gífurlegur kostnaður. Vextirnir eingöngu nema 5—7 kr. á hverja tunnu. Því verður heldur ekki neitað, að aðstaða fjelaganna til þess að græða á olíunni er góð. Þau geta ráðið verðinu, sett það svo hátt sem þeim sýnist, allt hvað olían ekki verður dýrari en með því að flytja hana inn í tunnum í smáslöttum. En hverjir borga brúsann? Það gera þeir, sem

kaupa olíuna, fyrst og fremst smábáta-útgerðarmenn um land alt. Þetta er miðað við það, að starfræksla fjelaganna sje eingöngu í þeim tilgangi, að selja landsmönnum olíu. En mjer stendur stuggur af þessu geysilega fjármagni, sem engin tök eru á að setja skorður. Þegar jeg minnst þess, að fyrstu heimildarlögin um einkasölu voru samþykkt 1912 og að 10 ára okur D. D. P. A. þurfti til þess, að stjórnin neytti þeirra laga, og að fjelagið, sem þá var um að ræða og með áhrifum sínum gat tafið málið svo lengi, var smátt í samanburði við risana nú, er ekki ugglaut um, að áhrif þessara fjelaga verði rík í þjóðmálum okkar. Ein hættan er afstaða okkar og sambönd við önnur ríki. Það er ekki til neins að stinga hausnum undir væng, til þess að sjá ekki. Við verðum að gera okkur ljóst, að í útlöndum er lítið tortrygnis-æugum á það, sem hjer er að gerast. Samkomulagið milli breska og ameríska auðvaldsins er ekki sem best, og enginn veit, hvenær kann að kastast í kekki með þeim. Það þýðir ekkert að leynd því, að erlend stórblið hafa sett þetta í samband hvað við annað. Ef til ófriðar kæmi, sem er ekki ólíklegt, og hjer norður í höfum eru á sveimi kafbátar og flugvjarlar, þá gæti jeg hugsað, að freistingin væri sterk fyrir þau að skreppa hingað inn eftir olíu, án þess að hirða um hlutleysi okkar. Stærri þjóðir en við og máttugri hafa orðið að þola slíkt. En þá er málum okkar, sjálfstæði og jafnvel lífi stefnt í voða.

Jeg kemst ekki hjá því að drepa á nokkur andmæli, sem komið hafa fram gegn því, að ríkisstjórnin noti lagaheimildina frá 1917. Því hefir verið haldið fram, að breska stjórnin mundi ekki

þola það bótalaust, að verðmæti, sem breskir þegnar hafa fest hjer á landi, væri gert ónýtt með því að banna öllum öðrum en ríkinu að versla með steinolíu. Jeg hygg, að þetta þurfi ekki að óttast. Þeim mönnum, sem hafa lagt fje í þetta, er vel kunnugt um áhættuna og það, að heimildarlögin frá 1917 eru í gildi. Þeim er líka kunnugt um, að nýjar kosningar fóru fram á síðastl. sumri, og að ekki er ólíklegt, að álit Alþingis á þessu máli sje nú annað en áður var. Jeg hefi átt tal við tvo menn úr H.f. Shell á Íslandi og spurt þá að þessu, en þeir álíta, að engra bóta yrði krafist, enda hafa Bretar engu að tapa nú, eftir að Shellfjelagið á Íslandi hefir keypt af þeim. Nú eru það fjelagsmenn þess fjelags, sem fyrir skakkaföllunum verða. Ef hins vegar er nokkur fótur fyrir því, að eitt-hvað annað sje falið hjer á bak við en látið hefir verið uppi, þá hlýtur það að koma í ljós, ef stjórnin notar heimildarlögin frá 1917. Ef tilgangur fjelagsins er bara sá, að versla með steinolíu við landsmenn, getur ekki komið til nokkurra mála að heimta bætur. Jeg veit ekki betur, þegar einkasala á steinolíu var tekin upp á Spáni, en að engar bætur hafi verið greiddar fjelögum þar fyrir þá tugi eða hundruð miljóna, sem þeim urðu verðlausar. Spánverjar kaupa nú steinolíu eftir því sem verkast vill, hjá hinum og öðrum fjelögum. Þeir hafa til dæmis keypt mikið hjá ríkishringnum rússneska.

Andatrúarmenn margir trúa því, að andi framliðinna fari í líkami viljalítilla smámenna og ráði gerðum þeirra. Að til dæmis framliðnir fylliraftar, sem leiðist að fá ekkert í staupinu hinumegin, fari í skrokkinn á einhverju andlegu smámenni hjer á jörðunni og

láti hann fara á túr, til þess að geta þannig svarað fýsnum sínum. Þessum stóra skrokki við Skerjafjörð má líkja við slíkt smámenni, sem hvaða ófriðarandi sem vill getur farið í og notað til hverskonar hermdarverka. Jeg álit því, að allra hluta vegna, hvort sem lítið er á fjárhag okkar eða sjálfstæði, mæli alt með því, að stjórnin neyti heimildarlaganna frá 1917 og taki olíuverslunina í sínar hendur. Hún getur keypt það af mannvirkjunum, sem henni lítst og eru við okkar hæfi. Þá þurfum við ekki að óttast erlent auðvald og erlendan hernað.

Magnús Guðmundsson: Jeg hafði ekki ætlað að taka til máls, en þegar fór að liða á ræðu hv. flm. (HG), fór jeg að skilja, hvað fyrir honum vakti. Ræða hans var ekkert annað en árás á íslenska Shellfjlagið. Jeg ætla að leyfa mjer að leiðrjetta sumt af því, sem hann sagði.

Annars verð jeg að segja það, að í ræðu hv. þm. (HG) kom ekki fram neitt annað en það, sem hæstv. dómsmrh. (JJ) lofaði okkur að heyra á eldhúsdaginn. Hv. þm. hafði, svo að segja, ræðuna eftir ráðherranum, enda er auðsjeð, að náinn fjelagsskapur er á milli þeirra um þetta mál. Hv. þm. er með skýrslu, sem hæstv. ráðh. (JJ) hafði, en aðrir hafa ekki fengið að sjá.

Hv. þm. þótti ilt, að Shellfjlagið skyldi vera íslenskt fjelag, og áleit það mjög hættulegt, að íslenskir menn skyldu stjórna því, en hins vegar ágætt, ef það hefðu verið útlendingar.

Jeg get ekki haldið, að það sje verra, að fyrirtækið sje undir stjórn íslenskra manna en útlendra, enda fer það, sem

hann sagði um þetta, algerlega í bága við það, sem hann sagði að öðru leyti.

Þá reyndi hann að gera það tortryggilegt, hve stórir geymarnir væru, en hann verður að athuga það, að olíunotkun hefir farið hraðvaxandi undanfarið, og fer líklega vaxandi, eins hjer eftir sem hingað til, því að það er yfirleitt uppi sú alda, að setja olíuvjelar í skip, þ. á. m. togara, í stað gufuvjela. Því virðist ástæða til þess að hafa geymana nokkuð stærri en beint er þörf í bráð, til þess að vera viðbúinn þeirri aukningu á olíunotkuninni, sem allir búast við.

Engin þjóð, nema við, hefir orðið að búa jafnlengi við það ástand, að flytja olíuna óraveg í tunnum. Og það vita allir, sem til þekkja, hvílíkt vandræðaástand það hefir verið. Því að oft, þegar farið hefir verið að vigta olíutunnurnar úti á landi, þá hefir alt að helmingur innihaldsins verið lekinn niður. Það er það, sem landsmenn hafa orðið að borga fyrir að hafa þetta ótæka fyrirkomulag á olíuversluninni. Það fyrsta, sem gert var til þess að bæta úr þessu, var það, að Landsverslun tók upp stáltunnur í stað trjetunnanna. En það reyndist ákaflega dýrt, og er ekki eins heppilegt og geymar. Það er því stórkostleg framför í olíuversluninni að hafa fengið geymana, og það er í meira lagi undarlegt að heyra í þingsal reynt að gera tortryggilega þá tilraun, sem hjer hefir verið gerð til þess að láta landsmenn fá olíu með eins hagfeldum kjörum og í öðrum löndum.

Hv. þm. (HG) sagði, að það væri auðsjeð, að engin samkepni yrði milli fjelaganna um olíuverðið, því að það væri

alstaðar það sama. En það sýnir alls ekki, að engin samkepnir eigi sjer stað. Hv. þm. á að geta skilið, að það getur verið samkepnir og hún hörð um verslunina, þótt ekki sje um mismunandi verð að ræða. Ef t. d. hefði verið aðeins eitt fjelag um hituna, þá er ekki ólíklegt, að verðið á olíunni væri nú herra. Þessi „sönnun“ hv. þm. (HG) á því, að engin samkepnir sje milli fjelaganna, er því aðeins „bluff“, blekking ein.

Jeg álasá honum ekki fyrir það, þótt hann sem jafnaðarmaður vilji ríkisrekstur á olíuverslun sem öðru; það er alt annað mál. Jeg sje ekki annað en að hann geti rætt málið á sínum skoðanagrundvelli, en þurfi ekki að grípa til þess sem röksemda, sem er algerlega rangt.

Þá talaði hv. þm. um hættu fyrir hlutleysi þjóðarinnar, ef ófrið bæri að höndum. Hefir nú hv. þm. athugað, hve miklar eru þarfir útlendra herskipa, er komið gæti til mála að styddist við þann olíuforða, sem hjer er um að ræða? (HG: Jú, dálítið). Já, hann mundi nefnilega duga handa 1—2 herskipum í 1—2 skifti. (HG: Færi það ekki eftir því, hve stór þau væru?). Jú, jeg miða við meðalherskip. Jeg vildi annars í því sambandi spyrja hv. þm., hvort hann heldur, að dreadnoughtarnir ensku t. d. muni fara hjerna inn á Skerjafjörðinn til þess að fá sjer olíu.

Jeg held nefnilega, að þeir mundu fljótlega reka sig á nokkuð óþyrmilega.

En honum dettur ekki í hug, að ensk herskip kunni heldur að fara hjer inn á höfnina og fá sjer olíu úr geymum British Petroleum. Gæti þetta legið ólíkt nær, ef svo er sem margir álíta, að breska stjórnin eigi

mikinn hluta í þeim mannvirkjum. Það er þó ekki svo, að mjer detti í hug, að þau muni verða notuð af herskipum, en því síður er stöðin við Skerjafjörð fallin til þess, svo að jeg held, að það verði lítið úr staðhæfingum hv. þm. og þeim grun, sem verið er að læða inn um hættu, sem af þeim á að stafa.

Hv. þm. (HG) var að segja, að það mundi eitthvað svipað um þann anda, sem hjer muni búa undir, og sál framliðsins drykkjumanns, sem ekki kæmist á túr í himnaríki, þar sem hann kvað vera bann. Jeg hefi ekki trú á, að sálir dauðra drykkjuræfla fari í líkami lifandi manna, og jeg er alveg jafnvantúaður á hitt, að nokkur annarlegur andi fari í geymana við Skerjafjörð, og jeg get notað þetta dæmi hv. þm. til þess að sýna, með hve mikla fjarstæðu hann fer.

Þá sagði hv. þm., að það væri hvenær sem væri hægt að nota heimildina um einkasölu á steinolíu frá 1917, þrátt fyrir það, þótt þessir geymar væru komnir upp. Jeg get alveg tekið undir þetta með hv. þm. Þeir, sem sett hafa upp geyma hjer, vita vel um heimildina, og að altaf er hægt að nota hana. Og ef nú væri eitthvað annað bak við, þá kæmi það í ljós, þegar ætti að fara að nota þessa heimild. Jeg sje ekki, að svo þurfi endilega að vera. En hjer liggur ekkert annað á bak við en það, sem liggur bak við geyma British Petroleum. Alt tal um annað er aðeins ætlað til þess að vekja tortrygni.

Það var að vísu ýmislegt fleira í ræðu hv. þm. (HG), sem jeg hefði gjarnan viljað svara, en jeg er nýbúinn að svara sömu ræðunni og sje ekki ástæðu til þess að endurtaka það. Enda sýnist mjer ekki gustuk að lengja um-

ræðurnar mjög, þar sem hv. þm. er nú sem óðast að búast brott og þunnskipað er í sölu þess vegna.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Jeg get ekki verið hissa á því, þótt hv. 1. þm. Skagf. (MG) fyndist ræðu minni svipa til ræðu hæstv. dómsmrh. (JJ), því að jeg hygg, að við höfum báðir byggt á sömu gögnum og líklega notað þau nokkuð svipað.

Hv. 1. þm. Skagf. (MG) sagði, að mjer virtist vera illa við það, að fjelagið væri íslenskt og undir stjórn íslenskra manna. Jeg játa það, að mjer þykir það ákaflega ilt, að H.f. Shell á Íslandi skuli látast vera íslenskt fjelag og þess vegna hafa sama rjett á Íslandi sem íslenskt fjelag væri, því að jeg tel það fullsannað, að það fjelag sje ekki íslenskt, þótt hv. 1. þm. Skagf. (MG) og nokkrir aðrir dándismenn hafi gerst svo bónþægir við breska fjelagið að lána því nöfn sín fyrir litla þóknun. Jeg geri ekki ráð fyrir, að Shellfjelagið, fremur en hvert annað útlent fjelag eða útlendir menn, fái nokkrum manni hjer eða annarsstaðar ca. 4 milj. kr. í hendur, án þess einhver kvöð eða skilyrði fylgi, jafnvel þótt þeir, sem við tækju, væru hreinustu afburðamenn að mannkostum og heiðarleik. Jeg get ekki hugsað mjer nokkurn mann gera það, nema bandvitlaus sje. Enda er það upplýst af hr. Hallgr. Tulinius, að skilyrðið fyrir því, að hið breska fjelag legði fram fjeð, var það, að hjer yrði stofnað íslenskt fjelag, sem keypti, þ. e. ljetist eiga mannvirkin.

Þetta alræmda breska auðfjelag vissi

hag sínum betur borgið, ef starf þess væri rekið hjer undir íslensku nafni.

Þeir íslensku menn, sem að þessu fjelagi standa, fódra því aðeins breska fjelagið. Þetta liggur í augum uppi, og jeg er hissa á því, að jafn-vel gefinn maður eins og hv. 1. þm. Skagf. (MG) skuli státa sig af öðru eins athæfi. Jeg þykist þekkja nokkuð til kaupskapar, en jeg þekki þess engin dæmi, að nokkrum manni, hversu valinkunnur heiðursmaður sem er, sje sýnd sú tiltrú af útlendu auðfjelagi, að 4 milj. kr. sjeu fengnar honum í hendur, án þess að eigandinn áskilji sjer nokkurn rjett til þess að hafa hönd í bagga með því. hversu með fjeð verði farið, eða fullkomlega öruggar tryggingar sje um að ræða, en um það er alls ekki að ræða hjer, eins og áður er sagt.

Þá vjek hv. þm. (MG) að því, að bæði jeg og fleiri teljum vafa á því, hvort stærð þessara mannvirkja við Skerjafjörð sje miðuð við þarfir okkar Íslendinga. Hann vildi telja, að þau væru ekki of stór. Hann sagði, að olíuverslunin hefði aukist með hverju ári og mundi halda áfram að aukast hraðfara. Jeg tel víst, að það muni rætast. En jeg held þó, að óhætt sje að segja, að geymarnir sjeu sniðnir ákaflega mikið við vöxt, miklu meira en vit sýnist í.

Það mun ríflegt að áætla þarfir okkar 6—7 þús. tonn af olíu á ári hverju, en fjelagið byggir geyma fyrir 10 þús. tonn, og keppir þó við tvö önnur fjelög. Þótt sú samkeppni sje reyndar ekki um verðið á olíunni, hlýtur hún auðvitað að draga mjög úr sölu þessa fjelags; er tæplega hægt að gera ráð fyrir, að það nái meira en helmingi verslunarinnar,

og nægja þá geymarnir því fyrir þriggja ára birgðir.

Þótt salan aukist síðar, sýnist óþarfi fyrir fjelagið að horfa svo langt fram í tímann, sem það virðist hafa gert, er það ákvað stærð geymanna, því að þessu „íslenska“ fjelagi hefði verið það innan handar, hvenær sem þörf yrði á, að byggja 1, 2 eða fleiri í viðbót; a. m. k. hefði það ekki þurft að leita til þings eða stjórnar um leyfi til þess.

En jeg tel það stærsta og versta gallann á þessum óskilakróa, að hann skuli, ef svo mætti að orði kveða, hafa frjálsræði til að vaxa og auka við sig án þess þing eða stjórn geti haft nokkur afskipti þar af, ef hann ekki með óknyttum brýtur landslög.

Þá þótti mér mjög vænt um þau ummæli hv. þm. (MG), að hjer væri verið að vinna að því að koma olíuversluninni hjer á landi í betra horf, þar sem teknir hefðu verið upp geymar í stað stáltunnanna og trjetunnanna, sem áður voru notaðar. Jeg vildi bara óska, að hv. þm. hefði sjeð það jafn-vel, hve geymarnir eru þarfleg þing, meðan hann var í stjórn landsins og yfirmaður Landsverslunar. (MG: Jeg hefi altaf sjeð það). Þá furðar mig, að hann skuli hafa látið landsmenn tapa á tunnuflutningum, svo sem hann lýsti rjettilega, árum saman, án þess að bæta úr því með því ráði, er hann sá til þess, þ. e. olíugeymum, að því er hann segir nú sjálfur. Jeg verð að segja það, að þótt þessi ummæli hv. þm., sem jeg gat um, gleðji mig, þá hryggir það mig jafnframt, að hv. þm. skuli ekki hafa látið landsmenn njóta þess, er hann vissi að þeim var til slíkra hagsbóta, og tekið upp olíugeyma, þegar hann hafði það á valdi

sínu að gera það, sem yfirmaður Landsverslunar. (MG: Það eru ekki altaf peningar til alls). Það voru nógir fáanlegir þá til þess, og það veit hv. 1. þm. Skagf. (MG) vel, og vissi líka þá.

Þá sagði hv. þm. (MG), að það væri ekki rjett hjá mér, að engin samkepní væri milli fjelaganna. Hann kvað geta verið samkepní, þótt ekki væri hún um verð. Jeg þekki nú enga aðra samkepní í sölu en um verðlag eða gæði. Samkepní olíufjel. er um hvorugt þetta.

Það er kölluð samkepní með kaupmönnum, þegar þeir selja vöru mismunandi verði, en ef þeir koma sjer saman um verð á einhverri vöru eða vörutegund, og gildi það verð hjá öllum seljendum vörunnar á þeim stað, þá kalla þeir rjettilega samkepnina útilokaða.

Hv. þm. sagði, að það þýddi ekkert fyrir eitt fjelagið að ætla sjer að selja olíuna hærra verði en hin, því að þá tækju hin fjelögin alla verslunina og fjelagið seldi ekkert. Þetta er vitaskuld alveg rjett. Ef samkepní væri milli fjelaganna, myndu þau bjóða hvert niður fyrir annað, og það selja mest, sem besta hefði olíuna fyrir lægst verð.

En þessa samkepní vilja ekki fjelögin. Fyrirkomulagið, sem nú er hjer á olíuversluninni, kvað hann komið í það hagfeldasta horf, sem unt væri. Jeg er gagnstæðrar skoðunar og skal aðeins benda á eitt atriði.

Til þess að sjá landsmönnum öllum fyrir nægri olíu úr geymunum þurfa þeir að taka nokkuð á 3. þús. smálesta, og þarf þá að hafa í veltu sem svarar liðlega 1 miljón króna, eða ef miðað er við 50 þús. tunna sölu á ári, 20 króna veltufje fyrir hverja tunnu, sem seld

er. En nú er hjer bundið í olíuverslun þessara þriggja fjelaga yfir 5 milj. kr., eða 100 krónur á tunnu. Vextirnir einir af veltufjenu nema því, ef miðað er við 6% vexti, 6 krónum á tunnu, en þyrftu ekki að nema meiru en kr. 1,20, ef fyrirtækin væru reist og rekin með þarfir okkar einna fyrir augum. Ef miðað er við þarfir landsmanna einna, þá get jeg ekki ímyndað mjer óhagfeldara fyrirkomulag á versluninni, nema fjelagið ætli að reka verslunina með tapi.

Jeg veit ekki, hvort jeg á að fara að rökraða við hv. þm. um það, hvort stórþjóðum geti orðið styrkur að þessum mannvirkjum, ef til ófriðar drægi. Hann heldur því fram, að þeim mundi enginn stuðningur verða að þeim, og rökstyður þá skoðun með því, að birgðir þær, sem hjer er um að ræða, mundu ekki duga nema 1—2 bryndrekum. (MG: Líklega ekki svo mikið). En hv. þm. (MG) veit líklega, að fleira er notað í ófriði en bryndrekar einir, t. d. kafbátar, flugvjarlar o. fl. o. fl. Ennfremur veit hann, að hægt er að fylla geymana svo oft sem þarf, ef samgöngur ekki teppast. En það má ekki miða eingöngu við þá geymastærð, sem nú er. Altaf er hægt að bæta við, ef þeim, sem fjenu ráða, býður svo við að horfa. Hvað er því til fyrirstöðu, að hið ísl. fjelag, „H.f. Shell á Íslandi“, byggji geyma um alla Gullbringu- og Kjósarsýslu? Ekki þarf það að sækja um neitt leyfi til þess. Og þótt bryndrekar komist ekki inn á Skerjafjörð, þá eru kanske einhver ráð til að koma olíu út til bryndrekanna. Jeg býst ekki við, að ófriðarþjóð mundi setja það fyrir sig að taka hið „íslenska“ tankskip til slíkra verka, ef hún á annað borð gerðist til þess að brjóta hlutleysi okk-

ar. Það væri ekki nema sem svaraði kepp í sláturstíð.

Mjer þykir vænt um, að hv. þm. (MG) tók undir það, sem jeg sagði, að við mundum engra bóta verða krafðir, þótt ríkið tæki olíuverslunina í sínar hendur. Hann má best um þetta vita, hvort sem tapið af því, að mannvirkin verða verðlital, lenda á „íslenska“ Shell eða móðurfjelagi þess.

Þá sagði hann að lokum, að hann væri ekkert hræddur um, að neinn andi færi í þennan mikla skrokk við Skerjafjörð.

En hann verður að muna, að í ófriði virða menn ekki borgaraleg lög að neinu. Þá gilda alt önnur lög en á friðartímum. Og hann veit, að ef eitthvert stórveldi öðru hvoru megin hafsins þyrfti nokkurs þess við í ófriði, sem hjer væri hægt að fá, þá mundi það taka það umsvifalaust. En olían er, eins og jeg áður sagði, allra hluta nauðsynlegust, bæði í friði og ófriði, en einkum þó í ófriði. Þetta er sorglegur sannleikur, sem ekki tjáir að leyna fyrir sjálfum sjer, því að það er að fara að dæmi strútsins, sem stingur höfðinu undir vænginn. Og jeg verð að segja það að endingu, að mjer þykir það ilt, að nokkur íslenskur maður skuli vilja gangast við þessum króa við Skerjafjörð og hjálpa til þess að veita útlendu auðfjेलagi sama rjett á Íslandi sem íslenskum mönnum eða fjelögum, en verra er þó, að maður, sem sæti á á Alþingi, skuli hafa gerst til þess.

Magnús Guðmundsson: Jeg skal ekki skorast undan því, að eiga orðastað við hv. þm. Ísaf. (HG) þangað til þingi verður slitið, ef hann vill. En mjer skilst, að það, sem hann undrast mest, sje það,

að innlendir menn skuli geta haft umráð yfir geymunum, þar sem útlent fje hafi verið lagt fram til þeirra. Hann segir, að ef innlendir menn hafi stjórn og umráð yfir geymunum, þá hljóti þeir útlendu menn, sem lagt hafa fram fjeð, að vera snarvitlausir.

Jeg hjelt, að hv. alþm. vissi það, að það er algengt að fara með fjármuni í umboði eigenda eða fyrir þeirra hönd, og einnig hitt, að leggja fram fje til fjelaga, sem síðan ráða fullkomlega yfir því.

Þekkir hv. þm. Ísaf. ekki einhver dæmi þess? (HG: Jú, jú!). Gott og vel, en hvers vegna getur þetta þá ekki átt við hjer?

Svo hjelt hv. þm. því fram, að hægt væri að byggja nýja geyma svo stóra, að þeir næðu yfir alla Gullbringu- og Kjósarsýslu! Því ekki yfir alt landið? Það væri lítið meiri fjarstæða. En jeg get sagt hv. þm., að það er ekki tilgangur fjelagsins að byggja stærri geyma fyr en á þarf að halda vegna notkunar innanlands. Jeg veit, að hv. þm. muni segja, að jeg fari með tilbúning. Og þegar hann stendur upp næst, heldur hann því sjálfsagt fram á ný, að þetta sje tilgangurinn.

Þá benti hv. þm. (HG) á, að ekki væru eingöngu notuð stór skip í ófriði, Það er rjett. En ófriði er þó ekki hægt að halda uppi á sjó, nema með því að hafa nokkuð af stórum skipum, og því geta geymarnir ekki komið hernaðarþjóð að haldi, eins og hann vill vera láta og jeg áður hefi bent á.

Auðvitað geta erlend stórveldi brotið hlutleysi vort. En þau geta það alveg eins, þó að landið ætti geymana. En ef þau á annað borð ætluðu að virða hlutleysi að vettugi, mundu þau fremur

leita til annara landa, þar sem eftir meiru er að slægjast, t. d. til Danmerkur, sem hefir oliugeyma, sem taka 40—50 sinnum meira en oliugeymarnir hjer.

Annars er óskiljanlegt, ef hv. þm. (HG) heldur, að við megum aldrei eiga neitt, sem ófriðarþjóð getur komið að liði. Þá má bókstaflega ekkert ætilegt vera til í þessu landi. Hvað segir hv. þm. um kolabirgðir hjer? Vill hann ekki halda því fram, að ekki megi flytja inn kol? Og hversvegna reis hann ekki öndverður upp, þegar kola-kraninn var bygður?

Það er rjett hjá hv. þm. (HG), að aðrar reglur gilda í stríði en á friðartímum. Því getum við ekki breytt. En hingað til hefir engin þjóð fundið upp á því að brjóta hlutleysi okkar. Stórveldin hafa þyrmt þjóðum, sem meiri fengur er í en nokkurntíma getur orðið í okkur. Og það er ósæmlegt að gera þeim getsakir að óreyndu.

Ágreiningurinn milli mín og hv. þm. Ísaf. (HG) er í því fólgin, að jeg álít besta tryggingu í því, að fjelagið sje undir yfirráðum Íslendinga, en hann er gagnstæðrar skoðunar. Ef Íslendingar þeir, sem stjórna því, brjóta skyldur sínar, er hægt að hafa hendur í hári þeirra, en ekki útlendinga. Og það get jeg sagt honum að lokum, að jeg álít þessu máli einmitt vel komið, af því að ábyrgðin á gerðum fjelagsins hvílir á herðum íslenskra manna.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Hv.

1. þm. Skagf. (MG) telur aðaltrygginguna í því fólgni, að fjelagið sje íslenskt. Jeg álít þvert á móti, að í því liggi hættan fyrst og fremst. Jeg skal taka dæmi máli mínu til sönnunar. „Íslenska“ fjelagið Shell getur nú gert

það, sem því sýnist, brjóti það aðeins ekki formlega í bága við landslög. En breska fjelagið, sem á geymana hjerna við höfnina, má ekki auka þá um einn sentimetra án þess að fá leyfi landsstjórnarinnar. Íslenska fjelagið þarf ekki að biðja um neitt leyfi. Og þess vegna setti einmitt breska fjelagið það skilyrði, að íslenskir menn ættu, þ. e. teldust eiga, olíustöðina, sem það lagði fram fje til að reisa. Nú er hv. 1. þm. Skagf. (MG) hættur að halda því fram, að Íslendingarnir eigi hana í raun og vëru. Hann talar um, að algengt sje að fara með eigur annara manna í umboði, og setja svo yfir þær sjerstaka stjórn. Jeg skil ummæli hans svo, að hann eigi við stjórn H. f. Shell á Íslandi. Og mjer þykir vænt um, að hann nú loks viðurkennir, að hún fari aðeins með fje útlandinganna í umboði þeirra. En þar sem stjórnin, þar á meðal hv. þm. sjálfur, starfar aðeins í umboði erlenda fjelagsins, hagar hún sjer auðvitað eins og það leggur fyrir hana að gera.

Hv. þm. (MG) segir, að jeg vilji láta útlandingana ráða. Jeg vil heldur, að útlingar fái hjer ákveðin, takmörkuð rjettindi, en að íslenskir menn gerist leppar þeirra.

Þá sagði hv. þm. (MG), að ekki væri hægt að heyja ófrið á sjó án þess að hafa eitthvað af stórskipum. En honum þýðir þó ekki að halda því fram, að stórskip sjeu notuð eingöngu. Og vitanlega eru það aðallega smáu skipin, sem þurfa að leita til hafna og helst þurfa á olíustöðvum að halda. Hin stærri hafa forða til langs tíma.

Hv. þm. (MG) fataðist mjög rökfimin, þegar hann hjelt því fram, að sama hættan stafaði af öllum sköpuðum hlutum hjer, sem ófriðarþjóðir gætu til ein-

hvers notað, t. d. matvælum og kolakrananum hans Hjalta! Hann sagði, að jeg hefði átt að vera á móti kolakrananum. Ekki sá jeg ástæðu til þess. Hv. þm. ætti að vita, að í styrjöldum er olían allra hluta nauðsynlegust, og því mest hættan af henni. Hún freistar ófriðarþjóðanna meira en nokkuð annað. Nú er svo komið, að í flotum ýmsra stórveldanna eru ekki nema 10%, sem nota kol. Öll önnur skip, sem nothæf eru í stríði — jeg tel ekki uppgjafafleytur, sem notaðar eru til þess að skjóta á afmælisdegi kóngsins o. s. frv. — eru knúin með olíu. Jeg vona því, að hv. þm. skilji, að ekkert hjer á landi mundi freista ófriðarþjóða eins mikið og hinar miklu olíubirgðir við Skerjafjörð, og að miklu sennilegra er, að þær reyni að nota sjer slíkt, heldur en að þær fari að smala lömbum uppi á afrjettum.

Magnús Guðmundsson: Hv. þm. Ísaf. (HG) sagðist hafa skilið orð mín svo, að jeg játaði, að yfirráð Shellfjelagsins væru ekki íslensk. Þetta er mesti miskilningur. Útlingar hafa að vísu lagt fram nokkuð af fje, en þeir eru alveg útilokaðir frá stjórn fjelagsins, því að meiri hluti hlutafjárins er íslenskur. Og jeg held því einmitt fram, að Íslendingar hafi full yfirráð fjelagsins. Staðhæfing hv. þm. (HG) er því röng. (HG: Voru ummælin ekki rjett hermd?). Það vantaði í þau. Annars snúast umræður nokkuð lítið um till., og skil jeg vel, að aðaltilgangur flm. hefir verið að fá tækifæri til að tala um þetta.

Hv. þm. (HG) talar um stór og smá skip. Jeg held, að stóru skipin þurfi ekki minni olíu, þegar þau smáu bætast við.

Annars hafa komið hingað skemtiskip, sem hafa haft með sjer eins mikið af olíu og allir geymarnir við Skerjafjörð taka til samans. (HG: Til hve langrar ferðar?). Frá Ameríku og hingað, til Spitzbergen og þaðan heim.

Heldur hv. þm. (HG), að fæði og föt t. d. sje ekki eins nauðsynlegt í stríði og olía? Yrði hlutleysi vort á annað borð brotið, mundi fleira verða notað en hún. Hjer eru oft fyrirbyggjandi mörg þús. skp. af saltfiski. Ætli hann gæti ekki komið sjer vel. (Forseti: Tíminn er að renna út). Jeg er líka að verða búinn. En ef ófriðarþjóð ætlaði sjer á annað borð að nota þetta land, held jeg, að hún yrði ekki lengi að byggja hjer olíugeyma sjálf. Það mundi ekki taka nema fáeina daga.

Umr. frestað.

Till. var ekki á dagskrá tekin framar.

10. Húsmæðraskóli á Norðurlandi.

Á 71. fundi í Ed., 14. apríl, og á 71. fundi í Nd., sama dag, var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um húsmæðraskóla á Norðurlandi (A. 770).

Á 8. fundi í Sp., 16. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Till. var ekki á dagskrá tekin framar.

Fyrirspurnir.

1. Aukastörf ráðherranna.

Á 4. fundi í Nd., 23. jan., var útbýtt:
**Fyrirspurn til ríkisstjórnarinnar um
aukastörf ráðherranna (A. 43).**

Á 5. fundi í Nd., næsta dag, var fyrirspurnin tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fyrirspurnin leyfð með 14 shlj. atkv.

Á 16. fundi í Nd., 7. febr., var fyrirspurnin tekin á dagskrá, með því að forsætisráðherra hafði tjáð sig búinn til þess að svara henni.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 23., 24. og 28. fundi í Nd., 15., 16. og 21. febr. var fyrirspurnin aftur tekin á dagskrá.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 30. fundi í Nd., 23. febr. var fyrirspurnin enn tekin á dagskrá.

Fyrirspyrjandi (Magnús Jónsson):

Jeg þyrfti í raun og veru ekki að fylgja þessu máli úr hlaði með mörgum orðum, því að fyrirspurnin rúmar í sjer það, sem jeg þarf að segja til að byrja Alpt. 1928, D. (40. löggjafarþing).

með. En þó vil jeg fylgja þingvenju um það að segja fáein orð.

Jeg vil þá fyrst þakka hæstv. forsrh. (TrP) fyrir það, hve vel hann vjekst við að svara fyrirspurn minni. Ekki af því, að það sje í sjálfu sjer neitt þakkarvert að svara þinglega fram borinni fyrirspurn um mál, sem snertir alþjóð. Í raun og veru ættu fyrirspurnir að vera notaðar miklu meir en gert er hjer á þingi, til að upplýsa hin og þessi atriði. En bæði er fyrirspurnaformið nokkuð þunglamalegt eftir þingsköpum, og auk þess hefir sú venja komist hjer á, að undir fyrirspurnunum býr byrjun að eldhúsdagsumræðum. Þess vegna er þetta form ekki notað eins mikið og vert væri. — Jeg álít auðvitað sjálfsagt, að stjórnin víkist vel við svona fyrirspurnum. En jeg þakka hæstv. forsrh. vegna þess, að annar ráðh., hæstv. dómsmrh. (JJ), hafði látið orð falla í Sp. um það, að fyrirspurnum mínum yrði ekki svarað. Mjer þykir því vænt um, að stjórnarformaðurinn hefir þarna látið að sjer kveða og hefir ekki látið embættisbróður sinn taka svo hatramlega af sjer völdin, að hann, sem alls ekki var spurður, rjeði, hvort svarað yrði. Þetta mál heyrir eðlilega undir

stjórnarformanninn, þótt gott sje, að hinir ráðherrarnir svari einnig fyrir sig.

Út af þessu sama er ástæða til að koma nú þegar í veg fyrir einn misskilning. Um leið og hæstv. dómsmrh. lýsti yfir því í Sp., að hann ætlaði ekki að svara fyrirspurnum mínum, þá svaraði hann þeim að nokkru leyti. Hann svaraði þannig í Sp. máli, sem fram var borið í Nd. og var á engan hátt til umr.

Þar á ofan lagði hann alt annað inn í fyrirspurnina heldur en hún hljóðar um. Hann þóttist halda, að jeg væri að amast við því, að ráðherrarnir hefðu aukatekjur, enda mun tilgangurinn hafa verið sá, að ná í mig í svarinu. Jeg átti sem sje að hafa þessar óskaplegu aukatekjur. Nei, jeg átti ekki við þetta. Mjer dettur ekki í hug, að ekki eigi að borga fulla borgun fyrir þau störf, sem unnin eru í þágu hins opinbera, og það jafnt hvort sem það eru ráðherrar eða aðrir, sem taka þau að sjer. Opinber störf eiga að borgast og það þannig, að ekki þurfi að vera að hnotabítast út af þeim. Eins og embættismennirnir fá laun og daglaunamennirnir fá kaup, verða þeir að fá sanngjarna þóknun, sem taka að sjer störf eða snúninga í þágu hins opinbera, sem oft eru illa þokkuð og vandasöm. Ef ráðherrarnir geta unnið aukastörf án þess að það brjóti bág við embætti þeirra, þá eiga þeir fult kaup fyrir. Jeg viðurkenni ekki þann eignar-rjett ríkisins á starfsmönnum sínum, að þeir megi ekki alment ráða því, hvað þeir gera í frístundum sínum. — Það, sem jeg á við með fyrirspurninni, er ekki að seilast í ráðherrana fyrir bitlingasýki, heldur aðeins að fá að vita með vissu, hvaða aukastörf ráðherrarnir hafa með höndum. Um sum vita menn með áreiðanlegri vissu, en um

önnur ganga ýmsar sögur, sem ekki verða hentar reiður á. Þá vil jeg og einkum spyrja um eitt: Hafa ráðherrarnir tíma til að gegna þessum aukastörfum, og eru þau samrýmanleg ráðherrastöðum þeirra? Ef þeir hafa tíma til þessa, er þá nauðsyn að hafa ráðherrana svona marga? Jeg segi þetta ekki af því, að jeg ætli að ámæla þeim fyrir að vera þrír. Jeg held, að störf þeirra sjeu svo umfangsmikil, að þeir megi ekki færri vera. En ef þeir hafa ærið nóg að starfa, þá virðist mjer háskasamlegt, að þeir gefi sig til muna við öðru.

Síðari liður fyrirspurnarinnar er um það, hvort ráðherrarnir ætli að halda áfram þessum aukastörfum, og er fram borinn m. a. fyrir þá sök, að jeg heyrdi á einum ráðherranum, að hann teldi eitt aukastarfanna aðeins bráðabirgðastarf. Mjer fanst það nú ekkert merkilegt. Það er vel skiljanlegt, þegar athugað er, hvernig stjórnin er mynduð, að ráðherrarnir vildu ekki þegar í stað sleppa öllum öðrum störfum. Hæstv. stjórn er mynduð milli þinga, og hennar eigin flokkur er ekki meiri hluti í þinginu, heldur verður hún að styðjast við náð annars flokks, sem ekki er hægt að segja um, hve tryggur er. Jeg get vel skilið það um ráðherra, sem mega búast við að velta úr sessi þá og þegar, að þeir vilji ekki sleppa algerlega tangarhaldi af þeim störfum, er þeir höfðu áður með höndum. En þegar Alþingi er komið saman og stjórnin er búin að siða heimilisfólkið, þá ætti hún ekki að þurfa langan tíma til að gera upp við sig, hvort hún ætlar að halda áfram aukastörfunum eða ekki. Að svo stöddu þarf ekki að fjölyrða frekar um þetta.

Hefði þessi fyrirspurn komist fyr á

dagskrá, ætlaði jeg að spyrja hæstv. forsrh. (TrP), hvort hann vildi ekki líka svara annari fyrirspurn, sem hæstv. dómsmrh. (JJ) hefir neitað að gefa svar við. Á jeg þar við fyrirspurn mína um gagnfræðaskólann á Akureyri. Frá því hefir nefnilega verið skýrt, að breyting skólans í mentaskóla hafi verið ákveðin á ráðherrafundi, og stendur hæstv. forsrh. þá nærri til fyrirvars. Ef hann hefði viljað svara þessari fyrirspurn, hefði jeg í raun rjettri getað tekið aftur þá þáttill. um sama efni, sem hjer er á dagskrá í dag. En þar sem svo lengi hefir dregist að taka málið til umræðu og þáttill. er auk þess komin á dagskrá, þá held jeg, að jeg verði að halda fast við hana.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Hv. 1. þm. Reykv. (MJ) orðar þannig fyrirspurn sína, að hann spyr um aukastörf ráðherranna, og hefir hann nú útskýrt nokkuð nánar, við hvað hann á með þessu. Einkum vill hann vita, hvort við ráðherrarnir höfum tíma til að sinna aukastörfum og hvort þau sjeu samrýmanleg ráðherrastöðum okkar. Um þau störf mín, sem hv. þm. mun einkanlega hafa augastað á, álít jeg, að jeg sem ráðherra verði að hafa tíma til að sinna þeim. Þau eru svo náinn liður í starfi mínu sem atvmrh., að jeg hefi hingað til haft betri aðstöðu til að rækja það samviskusamlega vegna þessara svonefndu „aukastarfa“. Vil jeg aðeins láta þess getið, að jeg álít það óheppilegt orðalag hjá hv. þm. að nefna þessi störf „aukastörf“.

Jeg geri ráð fyrir, að það sjeu einkum tvenn störf, sem jeg hefi með hönd-

um, sem hv. þm. fýsir að heyra um. Annað er það, að jeg hefi haldið sæti mínu í gengisnefnd sem annar fulltrúi atvinnuveganna, kosinn þangað á sín-um tíma af Sambandi ísl. samvinnufjelaga. Jeg álít starf gengisnefndar og vald svo þýðingarmikið fyrir atvinnuvegina og svo nátengt ráðherrastarfi mínu, að jeg tel mjer sóma og skyldu að eiga þar sæti. Enda hefi jeg sett mig svo vel inn í störf gengisnefndar þann tíma, sem jeg hefi átt þar sæti, að þetta þýðingarmikla starf þarf ekki að eyða mjög miklu af tíma mínum. Þó geri jeg ráð fyrir, að á næstunni sje þar allmikið starf framundan, en mjer er mjög ljúft að leggja það á mig.

Þá er hitt „aukastarf“ mitt það, að jeg hefi haldið áfram að vera í stjórn Búnaðarfjelags Íslands. Um það er hið sama að segja, að það er svo mikill og merkur liður í starfi mínu sem atvmrh., að jeg tel mig á mörgum sviðum standa mun betur að vígi með því að geta fylgst til fulls með því, sem í Búnaðarfjelinu gerist. Auk þess eru nokkrar sjerstakar ástæður til þess, að jeg vildi ekki fara þegar í stað úr stjórninni. 1925 var það sem sagt samhuga ósk búnaðarþings að fá einhvern mann úr stjórnarráðinu í stjórn Búnaðarfjelagsins. Var skrifstofustjóri atvinnumálaráðuneytisins kosinn í einu hljóði. Svo nauðsynlegt var þá talið að hafa náðið samstarf milli þessara stofnana. — Á fyrsta fundinum, sem jeg var í stjórn B. Í. eftir stjórnaarskiftin, bar jeg það undir meðstjórnendur mína, hvort jeg ætti að halda áfram störfum mínum þar eða ekki, og óskuðu þeir beinlínis, að jeg legði þau ekki niður. Jeg taldi ekki heldur víst, að það væri farsælt fyrir

samvinnuna í stjórn B. Í., að varamaður minn tæki þar sæti, eins og nú standa sakir. Jeg játa að vísu, að þetta er talssvert starf, en það er mjer til mikillar hjálpar við ráðherrastörfin.

Það eru þessi tvö aukastörf, sem jeg tel hv. fyrirspyrjanda hafa átt við, og út frá þessu sjónarmiði hefi jeg talið mjer skylt að rækja þau. Læt jeg þetta svo nægja við fyrri spurningunni.

Þá kemur síðari spurningin, hvort jeg ætli að halda áfram að hafa þessi störf á hendi. Þessu er því fyrst að svara, að það stendur ekki í mínu valdi, nema að nokkru leyti, hvort jeg hefi störf þessi áfram eða ekki. Það eru aðrir aðilar, sem þar ráða miklu um. Eins og kunnugt er, tilnefnir stjórn S. Í. S. einn fulltrúa í gengisnefndina, og það til óákveðins tíma. Tilnefndi hún mig, eins og hv. fyrirspyrjanda mun kunnugt, sem fulltrúa landbúnaðarins.

Það má nú ef til vill segja, að stjórn S. Í. S. hafi fengið sjerstakt tilefni til að skifta um fulltrúa, þegar jeg tók við ráðherraembættinu. En jeg vil segja það, í framhaldi af því, sem jeg hefi áður sagt, að finni hún ekki ástæðu til að skifta, og ef jeg held heilsu minni og starfskröftum óbiluðum, þá er mjer það ekki aðeins ljúft, heldur tel jeg mjer það skylt, atvinnuveganna vegna, að vera áfram í nefndinni.

Um hitt aukastarfið er öðru máli að gegna. Þar stendur svo sjerstaklega á, að kjörtímabil mitt í stjórn fjelagsins er þegar útrunnið á þessu þingi. Og landbúnaðarnefndir þingsins eiga að tilnefna þennan fulltrúa af hálfu þingsins. En nú hefi jeg ekkert gert í því að rannsaka hjörtu og nýru nefndarmanna í þessu efni. Veit jeg því ekkert, hvort þeir vilja kjósa mig aftur til

þessa starfs eða ekki. Og jeg hefi ekki heldur ráðið það við mig, hvort jeg myndi vilja taka við endurkosningu, þó að meiri hl. nefndanna kæmi til mín og bæði mig um að vera áfram. En eins og jeg hefi áður sagt, finst mjer ekkert á móti því fyrir atvmrh. að vera í stjórn fjelags eins og Búnaðarfjelags Íslands, því að jeg tel það einn lið í starfi hans.

Þá er þriðja starfið, sem fyrirspurn þessi gæti átt við, og það er starf mitt í bankaráði Íslandsbanka, en þar sem það er beinlínis lögbundið, býst jeg ekki við, að hún nái til þess.

Þá geri jeg ekki ráð fyrir því, að hv. fyrirspyrjandi eigi við aukastarf, sem við höfum báðir með höndum, en það er að vera í Grænlandsnefnd. Hvort jeg verði áfram í þeirri nefnd, er ekki af-ráðið enn, en mjer finst það ekkert fjarskylt starfi mínu sem utanríkis-málaráðherra. Læt jeg svo þetta nægja að sinni. Hinir ráðherrarnir munu svara fyrir sig.

Fjmrh. (Magnús Kristjánsson): Mjer þykir ekki undarlegt, þó að einhver kunni að verða fyrir vonbrigðum hvað þessar umræður snertir, hafi verið búist við því, að þær yrðu sjerlega fjörugar og skemtilegar. Til þess að þær gætu orðið það hefir ekkert tilefni gefist. Ræða hv. fyrirspyrjanda var mjög kurteis og gaf ekki tilefni til neinna hnútukasta. Mikill hluti hennar var þakkargerð til hæstv. forsrh. fyrir það, að hann skyldi vilja svara þessari fyrirspurn. Jeg veit nú satt að segja ekki, hvort það er svo mjög þakkarvert. En vel má vera, að tilefnið til þessa þakka-lestrar hv. fyrirspyrjanda hafi verið það, að hann hafi ekki búist við, að

fyrirspurn hans yrði virt svars, því að hann var að tala um, að hæstv. dómsmrh. hefði einhvern tíma tekið hálf-önuglega í að svara henni. Þetta held jeg að sje ekki rjett hjá fyrirspyrjanda. Jeg minnst þess ekki, að hæstv. dómsmrh. hafi látið nein orð falla í þá átt, að hann vildi ekki svara fyrirspurninni. En vel má vera, að hann hafi talið það óþarfa, því að þetta, sem að er spurt, er kunnugt öllum þingmönnum út í æsar.

Þá talaði hv. fyrirspyrjandi (MJ) um það, að varast þyrfti allar óþarfa mála- lengingar, bæði í þessu máli og öðrum. Þarna er jeg alveg á sömu skoðun. Og ef hann vildi gera það að lífsvenju sinni framvegis, þá teldi jeg það vel farið, því að „batnandi manni er best að lifa“.

Þá taldi hv. fyrirspyrjandi það ekkert aðalatriði fyrir sjer, þó að ráðherrarnir tækju þóknun fyrir aukastörf, sem þeir hefðu með höndum. Þetta er vel mælt hjá hv. þm. En hvað mig snertir, þá er svo ástatt, að jeg hefi ekki aðstöðu til að vinna fyrir nema mjög litlum aukalaunum, eins og jeg mun víkja að síðar. Þá komu langar hugleiðingar um það, hvort núverandi stjórn væri svo nauðulega stödd, að hún gæti ekki tekið ákvarðanir um nokkur mál án þess að bera það fyrst undir flokk Jafnaðarmanna. Þetta mun alls ekki hafa verið í alvöru talað, heldur sagt til þess að nota tækifærið til þess að japla enn þá einu sinni á sömu tuggunni, sem Íhaldsmenn og blöð þeirra eru altaf að tönlast á, að stjórnin eigi alt líf sitt undir Jafnaðarmönnum.

Hvað snertir stuðning Jafnaðarmanna, þá hygg jeg, að okkur sje í

þessu efni ekkert vandara en öðrum þjóðum. Í nágrannalöndunum er t. d. enginn flokkur svo sterkur, að hann einn geti myndað stjórn. Styðjast stjórnir þeirra landa því við tvo eða fleiri flokka. Þetta er því ekkert einsdæmi hjer.

Þá kem jeg að aðalefninu, og það eru aukastörf mín. Eins og kunnugt er, hefi jeg veitt Landsversluninni forstöðu í 10 ár. En nú hefir þessi hv. þm. og flokksmenn hans gengið svo milli bols og höfuðs á henni, að hún var lögð niður við síðustu áramót. Og eins og gefur að skilja, þá er ekki hægt að gera jafnyfirgripsmikla reikninga upp undir eins. Til þess þarf töluverðan tíma. Þar sem nú jeg veitti fyrirtæki þessu forstöðu allan þennan tíma, þá taldi jeg nauðsynlegt að hafa yfirumsjón með „uppgjörinu“, þar til því verður að fullu lokið. En jeg skal taka það fram, að jeg ætlast ekki til neinnar borgunar fyrir það starf. Jeg bæti því á mig og vinn það í eftirvinnu, og vil fá að vera óátalinn fyrir það, því að við, sem eldri erum, tökum það ekki nærri okkur, þó að við þurfum að vinna 12—14 st. á dag.

Annars er það rjett hjá hv. fyrirspyrjanda, að störf ráðherranna eru svo mikil, að ekki gæti komið til mála, að þeir gætu haft aukastörf með höndum. ef aðeins væri gengið út frá 5—6 st. vinnutíma á dag.

Þá er hitt aukastarfið, sem jeg hefi með höndum. Á síðasta þingi var jeg valinn í bankaráð Íslandsbanka, og það hálfvegis að mjer óvörum, og satt að segja án þess að mjer væri það beinlinis ljúft. Þó gerði jeg það fyrir flokksmenn mína að taka við kosningunni. En síðan hefi jeg sannfærst um.

að þetta hafi verið vel ráðið, því að án þess að jeg sje að hæla mjer, þá hefir þó koma mín í bankaráðið m. a. orðið til þess, að nú heldur það einn fund í mánuði, í stað þess að áður var ekki haldinn nema einn fundur á ári. Og til þess að finna þessum orðum mín-um frekari stað, þá skal jeg geta þess, að fyrir mitt tilstilli hafa launakjör við banka þennan verið sett nokkuð sam-svarandi við getu hans og sömuleiðis í hlutfalli við störf þau, sem int eru af hendi. Þessa sparnaðar var bankan-um full þörf.

Á veltuárunum, þegar kaup banka-ráðsmannanna var miðað við ágóða-hluta, þótti mjög óeðlilegt hlutfallið á milli launanna, sem þeir fengu, og starfsins, sem þeir intu af hendi. Það var von, að mönnum blöskraði, þegar þeir fengu 10 þús. kr. fyrir að sitja á einum fundi á ári. Nú er þetta sem betur fer breytt, því að nú má segja, að í staðinn fyrir 10 þús. kr. laun sje komið 2 þús., en að starfið hafi tólf-faldast. Þess vegna held jeg, að starfið sje ekki orðið eftirsóknarvert frá fjár-hagslegu sjónarmiði.

Nú hefi jeg gert grein fyrir þeim aukastörfum, sem jeg hefi á hendi, og eins og jeg hefi tekið fram, þá er annað þeirra bráðum úr sögunni. En hversu lengi jeg hefi hitt á hendi, er engu hægt að spá um. Það fer eftir því, hvort mjer endist aldur og heilsa alt kjörtímabilið, sem jeg á að hafa það á hendi.

Jeg vænti nú, að hv. fyrirspyrjandi geti látið sjer þessi svör nægja og sannfærast jafnframt um, að við þetta sje ekkert að athuga.

Læt jeg svo útrætt um þetta mál að

svo komnu, og það fer alt eftir því, hvernig umræðurnar falla, hvort jeg finn ástæðu til að taka til máls frekar.

Dómsmrh. (Jónas Jónsson): Fyrir-spurn þessi er þegar orðin nokkuð gömul, eins og lummurnar í Eyjafirð-inum, en vonandi verður eitthvert bragð að henni áður en lýkur.

Jeg ætla þá fyrst að athuga, hvort fyrirspurn þessi muni fram komin til þess að vita, hvort við ráðherrarnir s'ieum færir um að hafa þessi auka-störf með höndum, án þess að ofbjóða starfskröftum okkar. En mjer finst ósamræmi í því hjá hv. fyrirspyrjanda, sem vill láta sjómennina okkar vinna í 18 tíma í sólarhring, ef hann heldur, að það ofbjóði starfskröftum okkar, þó að við vinnum 8—10 tíma á dag.

Um aukastörf ráðherra hefir verið háð hörð barátta á þingi Dana, sem endaði þannig, að sett voru lög um þau. Urðu þá sumir ráðherrarnir að sleppa ýmsum störfum, sem þeir höfðu með höndum, t. d. að vera í stjórn hlutafjelaga o. fl. Aftur á móti var þeim leyft að hafa á hendi aukastörf, sem talin eru samrýmanleg ráðherra-störfum þeirra. Þannig getur t. d. inn-anríkisráðherrann, dr. Kragh, haldið áfram að vera í lögjafnaðarnefndinni, því að það er talið samrýmanlegt við embætti hans. Tilgangur Dana með lög-gjöf um þetta efni var sá, að koma í veg fyrir, að ráðherrarnir hefðu þau störf með höndum, sem gætu dregið þá inn á óheppilegar brautir.

Áður en jeg fer lengra inn á þetta mál, vil jeg víkja að því, hvernig þetta hefir verið framkvæmt hjer á landi. Það er þá fyrst, að alt frá því, að

stjórnin fluttist inn í landið, hefir það verið skylda, fyrst ráðherrans meðan hann var einn, og nú forsætisráðherrans síðan fleiri skipuðu ráðuneytið, að vera formaður í bankaráði Íslands-banka. Þetta er aukastarf og bitlingur, sem Alþingi hefir lögskipað, að forsætisráðherrann tæki við. Væri nú farið eftir því, sem danska þingið hefir fyrirskipað gagnvart dönsku ráðherrunum, þá myndi þessi bankaráðsformenska verða að teljast mjög vafasamt aukastarf. Þá hefir það komið fyrir hjá okkur, að einn ráðherra hefir gegnt $1\frac{1}{2}$ ráðherraembætti og tekið hálfönnur ráðherralaun fyrir. Og þarf ekki að fara lengra aftur í tímann til þess að finna dæmið en til hv. 1. þm. Skagf. (MG). Hann gegndi $1\frac{1}{2}$ ráðherraembætti í heilt ár síðast í ráðherratið sinni og tók $1\frac{1}{2}$ ráðherralaun. Jeg vænti nú, að hv. fyrirspyrjandi sjái, að slíkt hefir verið brot, hvort heldur sem á það er litið frá peningalegu eða vinnulegu sjónarmiði. Hafi hann haft nóg að starfa sem atvmrh., þá var það ofþjökun á starfskröftum hans að láta hann vera dómsmrh. líka, og hafi hann getað lifað á þeim launum, sem hann fekk sem atvmrh., þá var það óþarfa eyðsla á landsfje að borga honum tvöfalt fyrir.

Þá má minna á það, að sá maður, sem á þessum tíma var fjmrh. og forsrh., var einnig í stjórn Eimskipafjelags Íslands og lagði með því á sig aukna vinnu, og tók líka aukaborgun fyrir. Hjer var því sömuleiðis um tvöfalt brot að ræða, a. m. k. eftir rökfærslu hv. fyrirspyrjanda (MJ).

Jeg skal nú ekki segja, hvort þetta er mikil vinna, en það er borgað starf. Og jeg veit ekki betur en að fyrv. fjmrh.

(JP) hafi bæði tekið við peningunum og lagt á sig vinnuna. Hann hefir þá líka brotið á móti þeirri reglu, sem hv. þm. vill koma á.

Jeg skal þá víkja nokkuð að því, sem hv. þm. beindi til mín, hvort jeg geti lagt eða vilji leggja á mig þessa aukavinnu. Það er nú svo um mig, að jeg hefi altaf og mun altaf leggja á mig ýmiskonar aukavinnu. Jeg býst við því, að jeg og hv. þm. (MJ) eigum eftir að fara nokkrar fyrirlestraferðir út um land, eins og við höfum gert áður. Ennfremur skrifa jeg nokkrar greinar í blöð og tímarit og kenni fáeinar stundir á viku.

Í blöðum andstæðinganna er altaf verið að hæla mjer fyrir aukastörf og að jeg leggi fram ýmsan dugnað, sem jeg stundum á alls ekki til.

Þá kem jeg að þeim lið, sem jeg býst við að jeg hafi móðgað hv. þm. einna mest með.

Jeg hefi bitling, sem hefir kanske orðið til þess að jeg hefi gripið á óþægilegan hátt inn í bitlingaveiðar annara manna. Og jeg býst við, að það hafi kanske orðið orsök til þess, að hv. þm. bar fram þessa fyrirspurn, því að hann er óánægður, ef menn taka upp á því að vinna ýms störf án þess að taka fje fyrir. Og jeg get játað, að jeg hefi átt þátt í því að gera bitlingaveiðar síður eftirsóknarverðar en áður.

Jeg geri ráð fyrir því, þótt jeg verði í stjórn í sumar, að jeg verði á fundi dansk-íslensku lögjafnaðarnefndarinnar. En af starfi mínu í þeirri nefnd hefi jeg komist að raun um það, að ekki er ástæða til að borga sjerstakt kaup fyrir það starf, og ennfremur að óhætt er að ákveða ferðakostnað til Danmerkur helming eða þriðjung af því, sem áður

var. Vinnan er lítil, en starfið eftirsótt og þykir heldur skemtilegt. Jeg hefi átt þátt í því, að í fjárlögum fyrir árið 1929 er ekki gert ráð fyrir neinni borgun fyrir starfið. Því að stjórnin hefir litið svo á, að rjett sje, að nefndarmenn vinni þetta verk fyrir ekki neitt, þegar fundir nefndarinnar eru haldnir hjer, en fá 1500 kr. hver í ferðakostnað, þegar farið er til Danmerkur. Þetta er töluverður sparnaður frá því, sem verið hefir, því að mjer er kunnugt um það, að menn hafa tekið 3 þús. og upp í 5 þús. kr. fyrir þetta undanfarið.

Í öðru lagi hefi jeg þá ánægju að vera samstarfsmaður hv. 1. þm. Reykv. (MJ) í bankaráði Landsbankans. Jeg hefi þegar skýrt frá því, að meðan jeg á sæti í stjórn, sje jeg ekki ástæðu til þess að taka laun fyrir starf mitt í bankaráðinu, og á það fje, sem jeg hefði átt að hafa að launum fyrir það, að renna í sjerstakan sjóð, sem verja á til tilraunastarfsemi í þágu landbúnaðarins, sem jeg vona að hefjist eftir fá ár. Jeg býst nú við, að þótt hv. þm. (MJ) hafi ekki eins fjarstæðar hugmyndir um dugnað minn og íhaldsblóðin virðast hafa, þá sjái hann, að þessi aukastörf gera mig ekki auðugri og eru ekki starfskröftum mínum ofvaxin.

Þessi aðferð mín er ný í landinu, og jeg vona, að hún hafi þau áhrif, að menn fari að taka upp þá reglu, að taka ekki laun fyrir aukastörf, sem þeir vinna, ef þeir eru áður á launum hjá ríkissjóði.

Jeg get ekki stílt mig um að gruna hv. þm. (MJ) um að hafa aðra afstöðu í þessu máli. Því að þessi hv. þm. hefir þann leiða galla, að langa ákaflega mikið til að fá vel borgaðar auka-„sporslur“, og helst að hafa þær margar. En

til þess að auka ekki úlfúð milli okkar, þá get jeg sagt það, að jeg hefi ekki gert þetta til þess að kasta skugga á hv. þm., og ef það hefir orðið, þá get jeg ekki gert að því. Jeg býst við, að ef hv. þm. athugar málið rólega, þá sjái hann, að það hefir altaf við gengist, að ráðherrar hefðu aukastörf, og þingið hefir meira að segja stundum skipað þeim það, svo sem er t. d. um setu hæstv. forsrh. í bankaráði Íslandsbanka, að þeir menn, sem hann hefir styrkt sem ráðh., hafa einnig haft aukastörf, og í þriðja lagi, að erlendis er það venja, að ráðherrar hafi aukastörf, ef þau geta samrýmst ráðherrastörfunum sjálfum.

En úr því að farið er að tala um þessa hluti, þá vona jeg, að það þyki ekki of langt farið frá efninu, þótt sagt sje frá því, að það hefir orðið nokkur breyting á hinu lögboðna aukastarfi forsrh. í Íslandsbanka. Frá því að Íslandsbanki byrjaði hefir það verið vani, að forsrh. færi í bankaráðinu með atkv. erlendu hluthafanna, svo að hann hefir verið þar margfaldur í roðinu. En nú hefir það hlálega skeð, að Danir treystu ekki núv. hæstv. forsrh. (TrP) eins vel og þeim fyrv. (JP), þar sem þeir hafa falið honum (núv. hv. 3. landsk.) að fara með það umboð. Jeg tel þetta mikinn heiður fyrir hæstv. forsrh., að Danir, í samræmi við skoðun hv. 1. þm. Reykv., hafa viljað hlífa honum við þessari aukavinnu.

Annars vil jeg undirstrika það, sem hæstv. fjmrh. (MK) sagði, að það hefir orðið ekki óverulegur sparnaður fyrir landið, að hann sagði ekki af sjer starfi sínu í bankaráði Íslandsbanka. Það varð m. a. til þess, að laun bankastjóranna lækkuðu allverulega. Einn þeirra hafði áður 40 þús. kr., og hinir 24—25 þús.

í laun, en nú hafa þau verið lækkuð um 8 þús. kr. hjá hverjum. Og það hefði tekist að lækka þau enn þá meir, ef trúnaðarmaður Dana, hv. 3. landsk. (JP), hefði ekki spornað á móti því með atkv. sínu.

Jeg held því, að aukastörfin hafi ekki yfirstigið krafta ráðherranna, og það hefir sýnt sig, að það hefir frekar orðið til hagnaðar fyrir landið en til þess að auðga sjálfa þá, að þeir hafa gegnt þeim, og það mætti benda þeim, sem elska um of þessa heims gæði, á að taka sjer fordæmi ráðh. til fyrirmyndar.

Fyrirspyrjandi (Magnús Jónsson): Það kom fram í ræðum tveggja hæstv. ráðh., að þeir bjuggust við, að hjer ætti að stofna til einhverrar skemtunar. Jeg stofnaði ekki til neinnar skemtunar, og mjer fanst ræður hæstv. ráðh. ekki heldur bera neinn blæ af slíku. Hjer er einungis um einfalt þingmál að ræða, og þótt hjer geti stundum verið skemtilegt á þingi, þá var ekki til þess stofnað í þetta sinn.

Hæstv. forsrh. virðist vera sá eini af ráðh., sem hefir skilið, um hvað var spurt. Því að hann reyndi að sýna fram á, og lagði mesta áherslu á, að aukastörf sín samrýmdust ágætlega ráðherrastörfunum.

Hjer er ekki verið að ræða um peningahlið málsins, sem hæstv. dómsmrh. gat ekki slitið sig frá. Og hjer er ekki heldur verið að ræða um það, hvort ráðh. geti annað störfunum, eins og hæstv. fjmrh. talaði um.

Mjer skildist helst á hæstv. forsrh., að hann teldi störf atvmrh. og formanns Bún.fjel. Ísl. svo náskyld, að ekkert væri Alpt. 1928, D. (40. löggjafarþing).

því til fyrirstöðu, að sami maður gegndi hvorutveggja. Eftir hans skoðun ætti þá líklega atvmrh. að vera sjálfkjörinn formaður Búnaðarfelagsins. En jeg er alt annarar skoðunar um þetta mál. Jeg álit það mjög óheppilegt, að sami maður gegni báðum þessum stöðum. Mjer virðist það svipaðast því, að sami maður ætti að dæma um sama mál bæði í undir- og yfirrjetti. Það má segja, að þar sem undirdómariinn hafi kynt sjer málið allra manna best, þá sje enginn maður hæfari en hann til þess að dæma það einnig í yfirrjetti. En það sjá allir, hve fráleit slík rökfærsla er. Það er auðvitað nauðsynlegt að hafa bæði undir- og yfirdómara, en sami maður má alls ekki vera hvorttveggja. Atvmrh. þarf auðvitað að kynna sjer málin, en hann á að gera það í þeim tilgangi að hafa gætur á störfum og afgreiðslu Búnaðarfelagsstjórnarinnar, en ekki til þess eins að samsinna.

Þá mintist hæstv. forsrh. á starf sitt í gengisnefnd og kvaðst mundu verða þar áfram sem „fulltrúi atvinnuveganna“.

Nú er það svo, að þeir menn í gengisnefnd, sem eru þar sem fulltrúar atvinnuveganna, eru skipaðir mjög einhliða, því að þeir eru þar fyrir þá, er selja erlendan gjaldeyri, en kaupendur erlenda gjaldeyrisins, sem eru miklu fleiri, eiga þar engan fulltrúa. Það var ekkert athugaverf, þótt hæstv. atvmrh. væri í nefndinni sem fulltrúi eins atvinnuvegar, meðan hann var óbreyttur þingmaður, en síðan hann varð atvmrh. verður hann, í gengisnefnd sem annarsstaðar, að bera hag allra atvinnuvega jafnt fyrir brjosti. Nú er ómögulegt að neita því, að hagsmunir atvinnuveganna rekast á í gengisnefnd, og getur því

sami maður ekki verið fulltrúi beggja, eða rjettara sagt allra. Jeg verð því að halda því fram, að starfsemi hæstv. atmrh. í gengisnefnd samrýmist illa ráðherrastarfi hans. Hæstv. ráðh. (TrP) sagði, að gengisnefndarstörfin tefðu sig ekki frá ráðherrastörfum. Jeg trúi því vel, því að það kom fram nýlega hjer í hv. deild frá öðrum manni úr nefndinni, að starfið væri svo að segja ekki neitt, þar sem hún kemur svo sjaldan saman, að mönnum hefir reiknast, að nefndarmenn hefðu 300—400 kr. kaup á klukkutíma. Það væri þá helsta vörn hæstv. ráðh. að því er þetta aukastarf hans snertir, að það rækist ekki á önnur störf hans af þeirri einföldu ástæðu, að það er ekki neitt. En mætti þá ekki leggja það niður?

Mjer virtist eitt merkilegt atriði koma fram í ræðu hæstv. atvmrh. Jeg skildi hann svo, að hann áleti mjög nauðsynlegt, að gengisnefndin hjeldi áfram störfum sínum. En nú, þegar seðlaútgáfurjettinum hefir verið ráðstafað og Landsbankinn hefir tekið til starfa sem seðlabanki, þá á hann að taka við því starfi, sem gengisnefnd áður var ætlað, meðan seðlaútgáfurjettinum var óráðstafað. En hæstv. fors.- og atmrh. virðist vera á annari skoðun, því að hann vill nú auka og efla nefndina, og jafnvel ganga svo langt að gefa fulltrúum atvinnuveganna atkvæðisrjett, eftir að nefndin hefir verið gerð þýðingarlaus. Því að það er vitanlegt, að nefndin, sem ekki hefir möguleika til að stjórna kaupum og sölu erlends gjaldeyris, getur engu ráðið um verð hans. Það er því fullyrðing ein hjá hæstv. ráðh., að störf hans í gengisnefnd og sem ráðherra samrýmist.

Þá sný jeg mjer aftur að formensku

hans í Búnaðarþjel. Íslands. Hæstv. atvmrh. reyndi að sýna fram á, að sú staða samrýmdist alveg sjerstaklega vel starfi atvmrh. Hann sagði, að báðir yrðu t. d. að vera kunnugir sömu málum. Við það á dæmið um undir- og yfirdóm, sem jeg drap á áðan. Atvmrh. á að hafa eftirlit með því, sem fram fer í Búnaðarþjelaginu. Hæstv. ráðh sagði, að búnaðarþing hefði óskað eftir því að fá mann úr stjórnarráðinu í stjórn Búnaðarþjel. En það er nokkuð annað, þótt skrifstofustjóri úr atvinnumálaráðuneytinu sje í stjórn Bún.þjel., eða að atvmrh. sje það sjálfur. Skrifstofustjórar hafa ekki æðsta úrskurðarvald í þessum málum, og auk þess eru þeir ópólitískir menn, með fastri veitingu fyrir embætti sínu. En ráðherrann er besta spegilmynd öfga-fullra pólitískra flokka. Þá sannar það ennfremur ekki neitt, þótt Búnaðarþjelagið siálft hafi viljað fá mann úr stjórnarráðinu í stjórn sína. Jeg býst við, að fleiri stofnanir vildu hafa forstöðumann, sem væri ráðherra, því að það gæti komið sjer notalega.

Þá kom hæstv. forsrh. inn á það, að það mundi ekki hafa orðið heppilegt, ef varamaður hans hefði tekið sæti í Búnaðarþjelagsstjórninni, og skildist mjer það vera ein ástæðan, sem rjeði því, að hann hjelt starfinu áfram. Mjer þótti vænt um, að hæstv. forsrh. kom inn á þetta. Því hefir verið fleygt á milli manna, að hæstv. ráðh. sæti áfram í stjórn Búnaðarþjelagsins til þess að útiloka varamann sinn, og ýmsum getum hefir verið leitt um það, hvers vegna svo mikill kali hafi orðið á milli þeirra, að hæstv. ráðh. skuli heldur vilja sitja en að hinn hreppi tignina. Og mjer skildist, að hæstv. ráðh. staðfesti með ræðu sinni þessar ótrúlegu fregnir.

Út af síðari lið fyrirspurnarinnar sagði hæstv. forsrh., að það væri ekki á sínu valdi að ákveða, hvort hann sæti kyr eða ekki. Það getur maður líka skilið. Hæstv. ráðh. er t. d. dauðlegur, engu síður en aðrir menn. En um þetta var ekki spurt, heldur hitt, hvort hæstv. ráðh. vildi og ætlaði sjer að sitja kyr, ef hann mætti sjálfur ráða. — Mjer skildist, að hann ætlaði að sitja áfram í gengisnefndinni — og meira að segja að auka valdsvið hennar — en á hinn bóginn að það væri undir því komið, hver tæki við af honum, hvort hann mundi sitja í stjórn Búnaðarfjelagsins áfram eða ekki.

Hæstv. ráðh. mintist á Grænlandsnefndina, sem líka er aukastarf. Það er rjett til getið, að jeg hefi ekki lagt mikið upp úr því, en jeg er óviss um, að það geti verið þægileg aðstaða fyrir hæstv. ráðh. að vera í nefndinni. Maður gæti hugsað sjer, að atvikin leiddu nefndina í störfum sínum og ályktunum inn á þær brautir, sem gætu orðið ónotalegar fyrir hæstv. ráðh.

Það er best, að ráðh. hafi engin aukastörf með höndum. Þeir skipa svo áberandi stöður í þjóðfjelinu, að það getur verið óþægilegt fyrir þá að gegna misjafnlega heppilegum aukastörfum, auk þess sem það dregur úr starfskröftum þeirra.

Jeg þarf ekki að svara hæstv. fjmrh. (MK) miklu. Mestur hluti ræðu hans kom fyrirspurninni ekkert við. Hann var að tala um það, að skemtunin, sem hjer hefði verið boðið upp á, mundi bregðast; og svo var hann að amast við því, að jeg þakkaði hæstv. forsrh. fyrir að hafa svarað fyrirspurninni. Það er eins og hann vilji ekki láta taka mark

á hæstv. dómsmrh., sem hafði lýst því yfir, að stj. mundi ekki svara fyrirspurninni. Það er þó yfirleitt álit manna, að hæstv. dómsmrh. ráði miklu og komi því fram, sem hann vilji, jafnvel þótt það sje ekki á hans sviði. Og verkin sýna merkin. Það virðist svo sem vald hans sje að vaxa, en hinna ráðh. að minka. Þegar nú þessi völdugi ráðherra hafði lýst því yfir, að fyrirspurninni yrði ekki svarað, þá bjóst jeg við, að svo mundi fara. Þess vegna þakkaði jeg hæstv. forsrh. fyrir, að hann svaraði og ljæt ekki hafa áhrif á sig.

Þá sagði hæstv. fjmrh., að jeg hefði sagt, að stj. væri nauðulega stödd og ætti alt undir Jafnaðarmönnum. Máltækið segir, að sá, sem afsaki sig, áski sig. Jeg mintist ekki á þetta, en sagði, að það væri eðlilegt, að ráðh. hefðu ekki sagt af sjer aukastörfum sínum, þar sem stj. var mynduð milli þingæ með stuðningi Jafnaðarmanna, og þeir því gátu búist við að sitja aðeins til bráðabirgða og fara frá, þegar þing kæmi saman. Jeg hjelt, að þeir vildu hafa vaðið fyrir neðan sig, því að þess eru mörg dæmi, að ráðuneyti hafa orðið skammlíf. Jeg man t. d. eftir því, að prófessor einn við Hafnarháskóla varð skyndilega ráðherra. Hann hjelt hjartnæma ræðu yfir lærisveinum sínum og kvaddi þá með mörgum fögrum orðum. Hann lýsti átakanlega trega sínum yfir því að þurfa að hætta kenslunni og hverfa til annara starfa. Daginn eftir kom hann í tíma eins og ekkert hefði í skorist — ráðuneytið var fallið.

Það er satt, að jeg hefi stundum vikið því að stj., hvernig ástatt væri fyrir henni og hverjir það væru, sem rjeðu

lögum og lofum í raun og veru. En jeg gerði það ekki í þetta skifti.

Hæstv. fjmrh. sagði, að því væri fljótsvarað, hvaða aukastörfum hann gegndi; hann hefði verið forstjóri Landsverslunarinnar og væri það áfram, mjer skildist af því, að hann hefði búist við, að hún mundi líða undir lok. En sumir munu nú halda, að ekki sje ástæðulaust, eins og meiri hlutinn er skipaður, að ætla, að verslunin haldi áfram, enda eru góðar horfur á því eftir öllum sólarmerkjum að dæma.

Pá fór hæstv. ráðh. að tala um, hvað aldraðir menn legðu mikið á sig. (Fjmrh. MK (kemur inn í deildina): Jeg hefi víst tapað miklu). Nei, aðeins fyrri hlutanum, skemtilestrinum. Jeg er kominn að því, þegar hæstv. ráðh. fór að tala um, hvað aldraðir menn legðu miklu meira á sig en ungir menn. En mjer finst það einkennilegt, að ráðh. skuli vaxa ásmegin, því meiri störfum sem þeir gegna. Og það er vitanlegt, að forstjórastaðan við Landsverslunina var talin fullkomið verk, (Fjmrh. MK: Þó að hún hætti?), á meðan hún var. En eins og jeg tók fram áðan, hefir hæstv. ráðh. kanske búist við, að hún yrði lögð niður, og því ekki sagt af sjer forstjórastöðunni. Þegar svo hæstv. ráðh. hefir tekið að sjer að gegna þessu aukastarfi á kvöldin og nóttunni, bætir hann við sig bankaráði Íslandsbanka, og ekki nóg með það, heldur rækir hann þetta auka-starf svo vel, að það vex um allan helming. Jeg efast ekki um, að þess hafi verið full þörf og að hæstv. ráðh. geri sitt til, að ráðið verði annað en nafnið tómt. En það er merkilegt og skýtur sjerstaklega skökku við, að samtímis sem ráðherranum finst nauðsynlegt að

auka starfsvið bankaráðs Íslandsbanka er verið að draga úr starfsemi bankaráðs Landsbankans. Það hefir komið fram frv. um, að það starfi aðeins á hálfsmánaðarfresti, í stað daglega nú. Og jeg býst við, að frv. sje flutt með vitund og vilja hæstv. fjmrh., sem þetta heyrir undir. En svo að jeg víki frekar að störfum ráðh. við Íslandsbanka, þá verð jeg að segja það, að mjer finst alveg nóg, að einn ráðh. sitji í bankaráðinu. Það er svo ákveðið í lögum bankans, að forsrh. skuli vera formaður bankaráðsins, og mönnum hefir víst frá upphafi fundist þetta misráðið og óþarft að lána nafn forsrh. í stjórn hlutafjelags. En ef það í raun og veru er ekki rjett, að forsrh. sitji í bankaráðinu, þá hlýtur það að vera óheppilegt, að tveir ráðh. sjeu þar. En sje þetta nú orðið vel viðeigandi, virðist ekkert á móti því, að öll stj. sje í ráðinu, svo að ekki sje verið að skilja einn útundan. Ef það er rjett, sem svo oft stendur í stjórnarblaðinu, að Íslandsbanki geri alt danskt, þykir mjer samt skjóta nokkuð skökku við, að flokkurinn skuli leyfa, að meiri hluti stjórnarinnar eigi sæti í bankaráðinu.

Pá kem jeg að hæstv. dómsmrh. Máltækið segir, að sjaldan bregði mær vana sínum. Það fór nú sem oftar, að hæstv. ráðh. hjelt sjer ekki fast við efnið. Meðal annars fór hann að tala um einhverjar lummur, sem hann hefði fengið norður í Eyjafirði. (ÓTh: Sbr. kökurnar í Hvolhreppnum). Jeg þekki ekki þessa sögu, en ef hæstv. ráðh. á við það, að farið sje að slá í þessa fyrirspurnarlummu mína, getur hann sjálfum sjer um kent. Þegar taka átti málið á dagskrá um daginn, fanst hæstv. ráðh. hvergi, og var þó í húsinu.

Annars vona jeg nú, að fyrirspurnarlumman verði ætileg, þegar hæstv. ráðh. er búinn að bæta hana með rjómafroðu mælsku sinnar.

Hæstv. ráðh. var að dylgja með það, að mjer gengi öfund til yfir peningum ráðh. Og í því sambandi fór hann að tala um peningagræðgi mína. En þetta er ekkert annað en dauft bergmál frá kosningabaráttunni í sumar. Eitt blaðið sagði þá, að jeg hefði met í bitlingum. Það hjelt, að jeg gegndi störfum, sem jeg kom alls ekki nálægt. Hæstv. dómsmrh. ætlar kanske samt að halda þessu sama fram. Ef jeg nú tel upp þau aukastörf, sem jeg gegni, verður það bankaráðið eitt, en í því er jeg — ásamt hæstv. ráðh. Og ef jeg fer að telja upp aukastörf mín á undanförnum árum, hefi jeg verið endurskoðandi landsreikninganna. Jeg hefi aldrei heyrt, að það væru met í bitlingum, þótt einhver endurskoðaði landsreikningana. Það er ábyrgðarstaða með 1000 kr. þóknun, og jeg skal ekki neita því, að mjer þótti bæði gott og þægilegt að fá þessa atvinnu utan embættis míns. Ef hæstv. dómsmrh. ætlar sjer að gefa fordæmi með því að taka ekki peninga fyrir störf sín, held jeg, að hann ætti að endurbæta flokksmenn sína áður en hann snýr sjer að okkur Íhaldsmönnum. Þeir eru sumir margfaldir í bitlingum, t. d. hv. þm. V.-Ísf.(ÁÁ), einhver besti maðurinn í flokknum. Jeg er ekki að ásaka hann fyrir það, hann á skilið að fá laun fyrir störf sín, ef hann leysir þau vel af hendi, sem jeg efast ekki um að hann geri. En hæstv. ráðh. ætti að byrja sjer nær, heldur en að vera að nú okkur andstæðingum sínum upplognum bitlingum um nasir. (ÓTh: Hvernig er ráðh. sjálfur?). Ef jeg hefði

svo marga bitlinga, mundi jeg að minsta kosti hirða þá þegjandi. En jeg hefi unnið kauplaust líka. Jeg er í tveim ólaunuðum millipinganeftendum og þykist með því gjalda Torfalögin um ólaunuð störf fyrir það opinbera. En það er ekki tilgangur fyrirspurnarinnar — og jeg lýsti því yfir í upphafi — að amast við því, að ráðh. fengju borgun fyrir störf sín.

Þá gat hæstv. ráðh. upp á því, að jeg bæri fram fyrirspurnina af umhyggju fyrir lífi og heilsu ráðh. Hann er snjall í því, þessi hæstv. ráðh., að geta upp á öllu nema því rjetta. Í því sambandi bar hann mjer á brýn, að mjer væri sama, þó sjómennirnir svæfu ekki. Nú var jeg einn af þeim, sem fylgdu lögunum um 6 tíma svefninn, svo að þetta kemur hálfilla heim. Og það er ekki laust við, að þetta skjóti dálítið skökku við það, sem hæstv. fjmhr. sagði um gömlu mennina, að þeir ynnu fram á nætur.

Nei, það sem jeg átti við, var í fyrsta lagi, að hætta væri á, að ráðh. köstuðu höndunum til ráðherrastarfanna, og sjerstaklega hvort aukastörfin gætu samrýmst aðalstörfum þeirra.

Hæstv. dómsmrh. fór að vitna til Danmerkur. Það minti mig á manninn, sem fullyrti, að eitthvað væri óyggjandi, því að hann hefði lesið það í danskri bók. Það er margt ágætt í fari okkar ágætu sambandsþjóðar, en þar með er ekki sagt, að rjett sje að taka alt upp eftir henni. Enda býst jeg ekki við, að því sje til að dreifa, að ráðherrar hjer hafi miklar tekjur af að vera í stjórn hlutafjelaga. En hitt er það, að forsrh. er með lögum skyldaður til að vera formaður bankaráðs Íslandsbanka. Hæstv. dómsmrh. gleymir

því stundum, að hann er ráðh. Honum fer eins og manningum, sem ekki vildi spila rúbertuvis, af því að hann gleymdi því altaf, á móti hverjum hann ætti að vera. Hæstv. ráðh. er líklega ekki búinn að skipa sætið nógu lengi. Hann er altaf í andstöðu, talar um fyrirv. stjórn o. s. frv. Hann rjeðst á hv. 1. þm. Skagf. (MG) og hv. 3. landsk. (JP) og sagði, að þeir hefðu gert þetta sama; alveg eins og götustrákarnir, sem hrópa: Þú ert ekkert betri en jeg. Þú gerðir það líka. Þegar verið var að setja út á hæstv. dómsmrh. út af varðskipunum, svaraði hann því, að hv. 1. þm. Skagf. (MG) hefði gert það sama sem hann sjálfur. Úr því að hv. 1. þm. Skagf. hafði gert það, var sjálfsagt, að það væri rjett. (JJ: Að minsta kosti fyrir Mogga). Það er nú samt ósatt, en jeg hirði ekki að færa rök fyrir því nú; það skiftir þetta mál, sem um er að ræða, engu.

Það er kunnugt, að ráðherrar Íhaldsflokksins bættu ekki þriðja manni við í stj., af því að kosningar stóðu fyrir dyrum. Þeir játuðu báðir, að störfín væru of mikil fyrir tvo menn, og mun þó enginn verða til þess að bregða þeim um að vera ónytjungar. En sannleikurinn er, að ráðherrastörfín eru fullkomlega nóg handa þrem mönnum. En þau eru með þeim hætti, að hægt er að vinna þau misjafnlega, svo að einn slæpingur kemst kanske af með að vinna jafnt sem þrír duglegir menn. Og því hygg jeg, að allir ættu að geta orðið sammála um, að nauðsynlegt er að búa svo um þessi embætti, að þau geti notið mannanna allra. Jeg held, að jeg þurfi ekki að fara frekar út í þetta.

Hæstv. dómsmrh. gekk fram hjá

aðalatriðinu í fyrirspurn minni, hvort störfín í bankaráðinu gætu samrýmst ráðherrastöðunni eða ekki. Nú er það hugsanlegt, að bankaráðið geti í einhverju máli orðið aðili gegn landsstj. Og sem grundvallaratriði er það óheppilegt í alla staði, að einn ráðh. sje undir annan gefinn. Nú er hæstv. dómsmrh. í bankaráði Landsbankans og verður því undirmaður fjmrh. Auk þess verður hæstv. fjmrh. sem forstjóri Landsverslunarinnar, ef tóbakseinkasalan kemst á, undirmaður sjálfs sín. Og hæstv. forsrh. verður sem formaður Búnaðarfjeldagsins og ráðherra undir- og yfirmaður sjálfs sín með einhverjum undarlegum hætti, og aldrei að vita, hvort hann er heldur í það og það skiftið. Nú er yfirstjórn sett til þess, að hún hafi eftirlit með undirstjórninni, og má því nærri geta, hvað vel það samrýmist, að sami maður hafi yfirumsjón með sjálfum sjer. Jeg get líka hugsað mjer, að árekstur yrði milli landsstjórnarinnar og bankaráðs Landsbankans, t. d. út af „valútu“ landsins. Það er hugsanlegt, að með völd fari stj., sem vildi hækkaði gengi, sem bankinn teldi ófært vegna atvinnuveganna, eða að stýfingarstjórn sæti að völdum, en bankaráðið vildi koma krónunni upp í gullgildi. Það getur orðið margskonar árekstur á milli stjórnarinnar og bankaráðsins, og það sýnir, hversu óheppilegt er, að ráðherra sje í bankaráðinu. Auk þess hættir ráðherrum yfirleitt til að vera of pólitískir og taka of mikið tillit til síns flokks, en það er besta ráðið til að drepa hvaða peningastofnun sem er að blanda slíku inn í störf hans. Maður gæti líka eftir þessu hugsað sjer, að öll stjórnin sæti í bankaráði Landsbankans. Og eins og

nú er, sitja allir ráðherrarnir í banka-ráðum, einn í bankaráði Landsbankans og tveir í bankaráði Íslandsbanka.

Jeg verð að segja, að jeg álít það enga dygð hjá hæstv. ráðh., þó að hann taki engin laun fyrir störf sín í bankaráði Landsbankans. Launin eru látin í sjóð, sem styrkir búnaðarframkvæmdir ýmsar, en það er ekki hæstv. ráðh., sem gefur þá gjöf, heldur sá varamaður, sem hann útilokar. Enda er peningunum varið til styrktar landbúnaðarmálum, einmitt með það fyrir augum, að það er búnaðarmálastjóri, sem gefur þá.

Hæstv. ráðh. talaði um fleiri auka-störf sín, t. d. blaðamensku. Ójá. Jeg er hræddur um, að mörgum finnist hans blaðamenska illa samrýmast því, að hann er dómsmrh.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þór-hallsson): Jeg hjelt, að fyrirspurn hv. 1. þm. Reykv. (MJ) ætti að verða fyrsta völduga árásin á stjórnina. Með þetta fyrir augum bjóst jeg við, að hjer yrði að minsta kosti nokkur skemtun og að upp mundu standa 3—4 stjórnarandstæðingar og láta til sín taka. Jeg skal játa, að jeg hefi haft á röngu að standa. Ræður hv. 1. þm. Reykv. hafa ekki verið annað en það, sem við guðfræðingarnir erum vanir að kalla „gudeligt snak“, og enginn hefir staðið upp hv. þm. til hjálpar. En það er gaman fyrir stjórnina, að fyrsta áhlaupið skyldi vera svona elskulegt.

Hv. þm. vjek að því, að jeg hefði sagt, að jeg teldi mjer skylt að inna af hendi störf mín við Búnaðarfjela-gið, til þess að geta betur staðið í stöðu minni sem atvmrh. Það, sem hv. þm. hafði að athuga við þetta, var það, að

nauðsynlegt væri að hafa tvö stig dóma, undirdóm og yfirdóm, í þessu tilfelli Búnaðarfjela-gið Íslands og at-vinnumálaráðuneytið. Þetta tvent er alls ekki sambærilegt, eins og jeg skal nú sýna fram á. Dómarar eiga að kveða upp dóm um það, sem búið er að framkvæma, en Búnaðarfjela-gið Íslands hefir á hendi framkvæmdir þess, sem at-vinnumálaráðuneytið segir að gera skuli. Þetta er tvent ólíkt. Búnaðarfjela-gið er nokkurskonar undirdeild at-vinnumálaráðuneytisins. Að því leyti vil jeg feta í fótspor ýmsra manna úr sögunni, sem vildu vera með nefið niðri í öllu. Nú er það svo, að störf, sem snerta landbúnaðinn, eru þau störf, sem jeg hefi haft mestan hug á hingað til og álít þýðingarmestu störf atvinnu-málaráðuneytisins nú og helsta verk-efni þessarar kynslóðar. Þess vegna tel jeg mjer bæði ljúft og skylt að fylg-ast með þessum störfum og taka þátt í þeim, að svo miklu leyti sem jeg get.

Þá vjek hv. þm. að starfi mínu í gengisnefnd. Í því sambandi kom ýmis-legt fram hjá hv. þm., sem mjer þykir rjett að fara nokkrum órðum um. Hv. þm. sagði, að það stappaði nærri því að vera ósæmilegt, að atvmrh. ætti sæti í gengisnefnd, en rjett í sömu and-ránni sagði hann, að hann gæti svo sem trúað því, að nefndin gerði ekkert. Mjer finst ekki vera auðvelt að sam-rýma þetta. Hv. þm. sagði, að jeg ætti að vera fulltrúi allra atvinnuvega í nefndinni, en hinsvegar gætu hagsmun-ir hinna ýmsu atvinnuvega rekist á. Nei, allir heilbrigðir atvinnuvegir eiga sömu hagsmuna að gæta um verðgildi peninganna. Allir krefjast þeir fasts verðgildis krónunnar. Þess vegna er sá maður, sem að því vinnur, að vinna

nauðsynlegt starf fyrir alla atvinnuvegi landsins. Jeg skal gjarnan geta þess — og jeg þykist viss um, að jeg segi ekkert, sem jeg má ekki segja — að jeg og flokksbróðir hv. þm. í gengisnefndinni, sem er líka fulltrúi fyrir atvinnuvegina, áttum tal um þetta, og okkur kom saman um, að við hefðum með framkomu okkar þar unnið fyrir okkar kaupi betur en oft á sjer stað á landi hjer, þar sem við með áhrifum okkar gátum komið í veg fyrir, að unnið yrði enn meira óhappaverk en gert var, þegar peningarnir hækkuðu síðast. Jeg leyfi mjer því að vísa á bug ummælum hv. þm. um, að starf gengisnefndarinnar hafi verið lítilfjörlegt. Þó að ekki hafi verið þar mikið um fundarhöld upp á síðkastið, þá er þó starf hennar hið merkasta, og jeg tel mjer bæði ljúft og skylt að taka þátt í því með lífi og sál.

Loks gat hv. þm. þess, að jeg hefði talið nauðsynlegt, að gengisnefndin hjeldi áfram að starfa, en hann teldi rjett, að bankaráð Landsbankans tæki starf hennar að sjer. Mjer kemur ekki á óvart að heyra þetta frá hv. þm. En jeg get sagt, að þá teldi jeg, að hinir íslensku atvinnuvegir væru í hættu staddir, ef þeir ættu að eiga það undir þeim meiri hluta, sem nú er í bankaráði Landsbankans, hver grundvöllur atvinnuveganna skuli vera næsta ár. Tilvera gengisnefndarinnar, eins og hún er skipuð, er einmitt eitt af því, sem á að gefa íslenskum atvinnurekendum hina mestu tryggingu í framtíðinni.

Jeg þykist fyrst í ræðu minni hafa gert grein fyrir afstöðu minni til Búnáðarfjeldags Íslands, en jeg vil þó geta þess, að þó að það sje annað, að Bún-

aðarfjeldagið óski eftir skrifstofustjóra atvinnumálaráðuneytisins en ráðherranum, þá hefir mjer borist bein ósk um það frá ýmsum úr búnaðarþingi, að jeg yrði áfram í stjórn fjeldagsins.

Um starf mitt í Íslandsbankaráði hefir hv. þm. ekkert sagt, enda er það eitt af mínum skyldustörfum samkvæmt lögum landsins. En jeg vil ekki alveg mótmæla því, að það gæti orðið óþægilegt fyrir forsrh. að eiga sæti í Grænlandsnefndinni. Það atriði skal jeg mjög gjarnan taka til athugunar, en jeg er ekki reiðubúinn til að gefa hv. þm. ákveðið svar um það nú. Jeg mun athuga málið í samráði við mína meðnefndarmenn, þar á meðal hv. 1. þm. Reykv.

Fjmrh. (Magnús Kristjánsson): Jeg var svo óheppinn, að jeg var ekki viðstaddur, þegar hv. fyrirspyrjandi svaraði mjer, þar sem jeg var bundinn við atkvgr. í Ed. En það var kanske hið mesta happ fyrir mig að þurfa ekki að hlýða á alla þá mælg, sem hv. þm. hefir eflaust talið nauðsynlega. Það má kanske segja, að orðið hafi lán úr óláni. Mjer virðist þessum hv. þm. (MJ) hafa farist líkt og ofdrykkjumanni, sem vaknar að morgni og líður illa. Hann segir við sjálfan sig: Þetta skal jeg aldrei gera oftar. Hv. fyrirspyrjandi gat þess í frumræðu sinni, að hann ætlaði umfram alt að varast eins og heitan eldinn alla óþarfa mælg. En hvernig fór fyrir honum? Eins og ofdrykkjumanninum. Hann var búinn að gleyma sínum góða ásetningi, þegar hann tók aftur til máls.

Mjer hefir skilist, að það, sem hv. fyrirspyrjanda þyki sjerstaklega athugavert, og það, sem einkum knúði

hann til að koma fram með sína fyrirspurn, væri það, að ráðherra gegndi bankaráðsstörfum. Forsætisráðherra er skyldugur til þess lögum samkvæmt, svo að um hann þarf ekki að tala. Jeg verð að halda því fram, að þó að gáfur hv. þm. sjeu að ýmsu leyti liprar, þá er þó þarna í þeim stór glompa. Hv. þm. virðist ekkert skilja í þessu, sem hann er að tala um. Það er einmitt gott og nauðsynlegt, að ráðherra geti fylgst með störfum bankanna. Jeg gerði grein fyrir því atriði í minni fyrri ræðu. Frá mínu sjónarmiði er það svo þýðingarmikið, að það eitt snýr öllum rökum hv. þm. í villu. Í þessu sambandi mætti geta þess, að hv. fyrirspyrjandi fór nokkrum orðum um, hve óviðeigandi það væri, að dómsmrh. sæti í bankaráði Landsbankans, aðallega vegna þess, að hætt væri við, að pólitík rjeði þar gerðum hans. Hv. þm. er sjálfur í sama bankaráðinu og vill þar víst engu um breyta. Hv. þm. er yfirleitt ekki sýnt um að gera rjett upp á milli sinna samherja og sinna andstæðinga.

Jeg þykist þá hafa svarað því eina í síðari ræðu hv. þm., sem þýðingu hafði. En jeg ætla að nota þetta tækifæri til að láta í ljósi undrun mína yfir því, að úr þessari átt skuli koma slík vandlætingasemi um að reyna að gera það sem tortryggilegast, að ráðherra taki þátt í ýmsum aukastörfum, einkum þeim, er að bönkunum lúta. Jeg álit, að áðeilumennirnir, sem taka sjer vald til þess að finna að því, sem þeim þykir miður fara hjá einstaklingum eða fjelögum og jafnvel þjóðfjelaginu sjálfu, þurfi helst að hafa sýnt það með sínu eigin dagfari, að þeir standi framar öllum fjöldanum. Nú er undirstaðan

Alþt. 1928, D. (40. löggjafarþing).

undir þeim umræðum, sem hjer fara fram, þetta, að menn, sem taka laun af opinberu fje, eigi ekki að taka þátt í neinum aukastörfum. Manni verður að athuga, hvort hv. þm. fylgi sjálfur þessari reglu, sem hann er að gefa okkur hinum. Og það kemur í ljós, að hv. þm. ætti einmitt öðrum fremur að álíta, að ósaknæmt væri, þótt menn gegndu slíkum aukastörfum. Hans embætti er þó svo varið, að það samrýmst ekki vel ýmsum veraldlegum aukastörfum, sem hv. þm. hefir á hendi. Jeg vil nú ekki segja, að hv. þm. sje fyrverandi guðsmaður — jeg vona, að hann verði guðsmaður bæði þessa heims og annars — en sumum störfum hans er svo farið, að þau samrýmast ekki betur hans embætti en aukastörf ráðherra ráðherraembættinu. Mjer hefir verið sagt — en jeg veit ekki sönnur á því — að hv. þm. hafi tekið allmikinn þátt í útgerðarstarfsemi. Einnig mun hann hafa fengist við umboðsmensku fyrir erlent fjelag. Þetta hefi jeg í sjálfu sjer ekkert við að athuga, en út frá sjónarmiði hv. þm. ætti það að vera mjög óviðeigandi. Ofan á þetta bætist þingmenskan og bankaráðsstarfsemin, að jeg ekki tali um guðfræðikensluna. Þegar þess er gætt, hversu hv. þm. er störfum hlaðinn, verður að álíta, að hann sje miklu meira en meðalmaður að starfsþreki. Auk alls þessa gefur hv. þm. sjer tíma til að tefja þingið með sínum mörgu og óþörfu margmælgisræðum.

Jeg hefi nú sýnt fram á, að hv. þm. virðist vilja heimta meira af öðrum en sjálfum sjer. Hans næma siðferðistilfinning kemur betur í ljós gagnvart öðrum en honum sjálfum. Jeg vona, að

eftir umræðurnar takist hv. þm. að átta sig á, að þessi fyrirspurn hans er alöbörf og hefir alls ekki náð tilgangi sínum, sem virðist ekki hafa verið annar en sá, að kasta rýrð á andstæðingana.

Að endingu ætla jeg að láta þá ósk og von í ljós um þennan hv. þm., sem jeg hefi að öðru leyti ekki ástæðu til að lasta, að hann láti ekki framvegis hafa sig til þess af sjer verri mönnum að koma í sífellu fram með árásir á mótstöðumenn sína að ástæðulausu. Ef hann heldur því fram, býst jeg við, að einhverjum muni detta í hug, að líkt sje ástatt fyrir honum og Þjóstólfi og Hrappi forðum. Þeir voru fengnir til þess að svíkjast að mótstöðumönnum þeirra, er að baki þeim stóðu. En sem sagt ætla jeg að vona, að hv. þm. láti ekki hafa sig til slíks.

Ásgeir Ásgeirsson: Það er vegna ummæla hv. 1. þm. Reykv. (MJ) um gengisnefndina, sem jeg verð að taka hjer til máls. Jeg skal fyrst víkja að því, að hv. þm. lagði mikla áherslu á það, að hagsmunir atvinnuveganna væru svo ólíkir að því er snertir gengið, að þar hlyti að verða árekstur. Þetta er svo mikil vanþekking á eðli gengismálsins, að jeg vil hrósa happi yfir því, að gengismálið er ekki í höndum bankaráðs, þar sem þessi maður á sæti.

Allir atvinnuvegir, sem flytja einhverjar vörur úr landi, hafa auðvitað sömu hagsmuni, þegar um gengi er að ræða. Og jeg vil segja, að hinir atvinnuvegirnir, sem selja innanlands sína framleiðslu, hafi einnig sömu hagsmuna að gæta og hinir, sem út flytja, þar sem kaupgetan stendur í

nánu sambandi við það, hvernig gengið er skráð.

En þetta var ekki aðalatriðið í því, sem jeg ætlaði að leiðrjetta hjá þessum hv. þm. Hann sagði, að gengisnefndin væri orðin algerlega óþörf, þar sem búið sje að ráðstafa seðlaútgáfurjettinum og kjósa bankaráð, að því er mjer skildist.

Nú vil jeg spyrja hv. þm., hvað bankaráðið hefir gert viðvíkjandi gengisskráningu á þessum tveim mánuðum, sem það hefir setið. Jeg þarf raunar ekki að spyrja, því að jeg veit það, að bankaráðið hefir ekki skift sjer af gengisskráningu, enda væri það, eins og lög nú standa til, algerlega ólögmeitt. Jeg efast þar að auki um það, að það myndi teljast til starfa bankaráðsins, að ákveða kaupverð erlendra myntar, þó að engin gengisnefnd væri til. Jeg man ekki betur en að í Landsbankalögnum sje hvergi nefnd á nafn gengisskráning, þegar taldar eru upp skyldur bankaráðsins. Og jeg hygg, að Landsbankastjórnin líti þannig á, eftir því sem mjer hefir talast til við hana, að það sje á sínum tíma hennar verk, en ekki bankaráðsins, að ákveða það, við hvaða verði erlendum gjaldeyrir sje keyptur daglega.

En ef það hefði verið meiningin, að bankaráðið fengi í hendur gengisskráninguna, þá hefði auðvitað í fyrria, um leið og Landsbankalögin voru samin, átt að afnema gengisnefndina. En hæstv. fyrverandi stjórn, sem þessi hv. þm. studdi, kom með engar till. um það. Og nú er liðið langt fram á næsta þing, og enn þá er engin till. komin fram um að afnema gengisnefndina, ekki einu sinni frá þessum hv. þm. (MJ),

sem telur nefndina algerlega gagnslausa og meiningarlausu. Jeg skil ekki í þessari vanrækslusynd hjá hv. þm. og þeim flokksmönnum hans, sem kunna að hafa sömu skoðun, að þeir skuli láta sitja þarna nefnd, sem er „gersamlega þýðingarlaus og sneydd öllu valdi“, eins og þeir segja. Nei, jeg hygg, að ástæðan til þessa, að lög um gengisnefnd og gjaldeyrisskráning hafi ekki verið afnumin, sje einmitt sú, að það sje þegjandi samkomulag milli flokkanna að taka þetta mál út úr og láta bankaráðið ekki fara með það þangað til búið er að festa eitthvað ákveðið verð gjaldeyris til frambúðar. Þessa ráðstöfun tel jeg fyrir mitt leyti mjög heppilega, og lögum samkvæmt er þetta mál líka tekið undan bankaráðinu, eða öllu heldur Landsbankastjórninni, þangað til lögin um gjaldeyrisskráningu eru feld úr gildi.

Auk þeirrar fullyrðingar hv. þm., að bankaráðið hefði í rauninni það vald, sem gengisnefndin hefir að lögum rjettum, þá gat hann þess, að gengisnefndin væri þýðingarlaus, ekki vegna þess einungis, að bankaráðið gæti annast hennar störf, heldur vegna hins, að gengisnefndin hefði engin tök á að framkvæma þá skráningu, sem hún tæki upp, gengisnefndin hefði engin tök á að sjá um, að gjaldeyrir væri fáanlegur með því verði, sem hún vildi skrá hann með. Það kann að vera, að hv. þm. trúir þessu, en honum er þá ekki fullkunnugt um, hvernig þetta hefir gengið undanfarið, og honum er alls ekki kunnugt um ákvæði gengisskráningarlaganna. Í lögnum um gengisskráning og gjaldeyrisnefnd stendur:

„Þegar nauðsyn krefur, getur nefnd-

in, með samþykki fjármálaráðherra, krafist þess, að sjer verði afhentur erlendur gjaldeyrir, sem fengist hefir eftir að lögin öðlast gildi, til umráða handa bönkum og ríkissjóði“.

Hjer er sú heimild, sem gengisnefndin þarf til þess að koma fram sínum vilja; hún er svo víðtæk, sem þörfin heimtar. Ef nefndin hefir heimild til að krefjast þess, að sjer sje afhentur allur erlendur gjaldeyrir handa bönkum og ríkissjóði, þá hlýtur að felast í því heimild til að verja fje fyrir þennan gjaldeyri. Það getur ekki verið heimild til þess, að gengisnefndin megi taka allan gjaldeyri landsmanna án þess að borga grænan eyri fyrir. Í þessu liggur heimild til þess að taka á ríkið þá áhættu, sem af gjaldeyrisversluninni stafar, eftir að bankarnir hafa ef til vill neitað að kaupa og selja með því gengi, sem nefndin vill skrá.

Til þess að enn minni vafi leiki á þessu, skal jeg lesa upp ummæli Ágústs Flygenrings, þáv. 1. þm. G.-K., sem var frsm. þessara laga fyrir hönd fjhn., sem bar þau fram. Hann segir:

„Gjaldeyrisnefndarfrv. mælir svo fyrir, að nefnd, sem sett er yfir allan gjaldeyri landsins, sem kemur fyrir seldar vörur, skuli hafa óskoraðan ráðstöfunarrjett yfir öllu andvirði seldra afurða úr landinu“.

Það þýðir, að nefndin hafi óskorað vald yfir allri*). Jeg veit ekki, hvað meira þarf til þess að geta fullnægt skráningu.

Jeg skal ennfremur lesa ummæli formanns Íhaldsflokksins í sambandi við sama frv. Hann segir:

*) Hjer vantar orð hjá skrifara.

„Jeg tek undir það með hv. frsm. (ÁF), að æskilegast væri, að sem minst þyrfti að koma til þess, að þeim þvingunarráðstöfunum verði beitt, sem lögin heimila. Og jeg get sagt það, að því er til mín kemur, að jeg mun ekki vilja beita þeim, nema jeg álíti það nauðsynlegt vegna almenningshagsmuna“.

Jeg veit, að jeg má lýsa yfir því fyrir hönd núverandi stjórnar, að hún muni beita þeim ráðstöfunum, sem hjer er um að ræða, hvenær sem nauðsyn krefur vegna almenningsþarfa. Þarna er heimild, og þar mun ekkert skorta, hvorki hjá gjaldeyrisnefndarmönnum nje hæstv. stjórn, að beita henni.

Jeg þykist þá hafa sýnt fram á, að gjaldeyrisnefndin hefir verk að vinna, og að henni hafi verið gefinn sá máttur, sem þarf til þess að vinna það. — Skráning er vitanlega framkvæmd í samráði við bankana, og meðan þeir vilja kaupa og selja með því verði, sem gengisnefndin skráir, þá er ekki um neina deilu að ræða; en ef einhvern tíma kæmi að því, að Landsbankinn neitaði að kaupa og selja með hinu skráða verði, þá myndi framkvæmdin auðvitað ekki breytast á annan hátt en þann, að ríkisstjórnin tæki á sig áhættuna fyrir hönd ríkissjóðs á gjaldeyrisversluninni. Bankarnir mundu eftir sem áður reka verslunina, en áhætta ríkissjóðs er, eins og allir kunnugir þessu máli vita, alls ekki mikil. Jeg orðlengi ekki um það frekar í þetta skifti að sýna fram á, að sú áhætta er svo lítilfjörleg; það þarf ekkert sjerstakt hugrekki hjá stjórn og gengisnefnd til þess að beita þeirri heimild, sem jeg hefi nú oftlega getið um.

Auk þessa hefir gengisnefndin það starf, sem hún mun framkvæma á

næsta ári, að gera rökstuddar tillögur til stjórnarinnar um það, hvað gera skuli, og hvenær þeim ráðstöfunum verði beitt, sem hún leggur til.

Jeg skal að lokum lýsa yfir því fyrir mína hönd — og jeg vil óhætt segja fyrir hönd þess flokks, sem jeg er í — að hann telur heppilegast, að þetta hápólitíska mál sje í höndum alveg sjerstakrar nefndar, þangað til útkljáð er um framtíð okkar gjaldeyris. Sú nefnd hefir, hygg jeg, fullan vilja á því, að hennar starfstími verði sem allra stystur, þannig að skilyrðin verði sem allra fyrst góð fyrir því, að gjaldeyrisnefndin verði festur í því gengi, sem hann er nú í, og að það gengi fái fyrir starf bankaráðs og bankastjórna að standa um langan aldur. En fyr en þeim þætti, sem nú stendur yfir í gjaldeyrisráðinu, er lokið, fer þetta mál varla í hendur bankastjórnar eða bankaráðs eins saman.

Fyrirspyrjandi (Magnús Jónsson):

Jeg skal ekki lengja umræðurnar mikið meira. Jeg hefi fengið það fram, sem jeg ætlaði mjer að fá með fyrirspurninni.

Jeg veit ekki, hvers hæstv. ráðherrar hafa vænst. Þeir hafa kanske búist við öllu illu af mjer, úr því að jeg bar þessa spurningu fram; en minn tilgangur var ekki illur, heldur vildi jeg fá skýr svör við spurningu. Þeir hafa gefið þessi svör, hæstv. ráðherrar; og þó að fylgt hafi dálítið fleira, þá er það ekki nema eins og gerist og gengur og sakar ekki svo mjög. Það er tilraun til þess að skemta svolítið.

Hæstv. forsrh. þarf jeg svo sem engu að svara, af því að hann færði engin frekari rök heldur en áður fyrir því,

hvernig þessi störf, sem hann hefir á hendi ásamt ráðherrastarfinu, geti samrýmt því starfi. Hann segist vilja vera eins og góðir stjórnendur á ýmsum tímum, með nefið niðri í öllu, og skal jeg játa, að slíkt er nauðsynlegt þeim, sem eiga landi að stjórna. En það er bara þetta, að honum er sem ráðherra sköpuð fullkomin aðstaða til þess að fylgjast með öllu, sem undir hann heyrir. En það sjá allir, hvar það mundi lenda, ef rökum hæstv. forsrh. væri fylgt út í æsar, ef hæstv. ráðherra ætti sjálfur að vinna öll störfin, til þess að fá að vita um þau. Hann hefir sem atvmrh. fulla heimild til þess að fylgjast með í öllu, sem Búnaðarfélag Íslands gerir. Hann á að gera meira. Hann á að vera þar vfirmaður og halda mönnum til að gera það, sem þeir eiga að gera, og þar á meðal formanni Búnaðarfélagsins. Það sjá allir, hvort það muni vera hentugasta eftirlitið, þegar maður á að líta eftir sjálfum sjer. Þetta getur vel gengið nokkurn tíma, að sami maður sje þannig undir- og yfirmaður. sjálfs sín, en það dettur engum í hug, að það geti gilt til langframa, enda ætti þá að skipa svo með lögum. Og jeg get búist við, eftir því hve sterka áherslu hann lagði á þetta, að hann komi með lágbreytingu í þá átt, að ráðherra sje um leið formaður Búnaðarfélagsins og í gengisnefnd o. s. frv.

Hann sagði svona hálfgerð í gamni, að honum og hv. 2. þm. G.-K. (ÓTh) hefði komið saman um, að þeir hefðu fyllilega unnið fyrir sínu kaupi. Jeg vildi gjarnan vita, hvaða menn á landinu mundu fara að lýsa yfir því, að þeir hefðu ekki unnið fyrir sínu kaupi. (ÓTh: Jeg er reiðubúinn að sanna það í ræðuformi). (Forseti hringir: Ekki

samtal!). Jeg vildi bara segja það, að jeg skal ekkert hafa á móti því; en þó að þeir hefðu með einni ráðstöfun gert það, þá er ekki nauðsynlegt, að þeir sitji, eftir að nefndin er orðin óþörf, og eti upp árangurinn. (ÓTh: Við endumst aldrei til þess).

Til þess að hægt sje að ljúka málinu á fundartímanum, ætla jeg ekki að fara lengra út í þetta.

Hæstv. fjmrh. byrjaði með mjög spaugilegri samlíkingu, þar sem hann sagði, að jeg væri eins og maður nývaknaður eftir allfjöruga nótt. (Fjmrh. MK: Og með góðan ásetning). Jeg ætla ekki að fara að hæla mjer af því, að jeg sje mikill bindindismaður, en jeg hefi ekki enn þá haft þessa reynslu, að ganga með „móralska timburmenn“. Jeg skal ekki segja, hvort hæstv. ráðh. hefir gert það einhverntíma, en kunnuglega talaði hann um þetta. Annars tek jeg þetta helst sem meiningarlaust spaug.

Hæstv. fjmrh. svaraði svipað og hæstv. forsrh., að það væri nauðsynlegt, að ráðherra gæti fylgst sem best með í störfum bankans. Jeg svaraði því sama og hæstv. virtum forsrh., að ráðh. hafi alla aðstöðu, sem þörf er á, til þess að fylgjast með í störfum bankans, án þess að vera í stjórn hans. Hann getur heimtað hvaða skýrslu sem er, enda eiga skýrslur frá Landsbankanum að vera lagðar fyrir með ákveðnu millibili. En hans eftirlit verður sterkara, ef það er ekki hann sjálfur, sem hann er að hafa eftirlit með. Það verður aldrei út skafið.

Hæstv. ráðh. sneri sjer að mjer og sagði, að ef óheppilegt væri, að „pólitik“ kæmist í bankana, þá ætti jeg að stinga hendinni í eigin barm. Jeg neita

ekki, að jeg sje nú „pólitiskur“ og að jeg sje nú í bankaráði Landsbankans. En jeg hefi enga aðra aðstöðu gagnvart Landsbankanum en að vera í bankaráði. Jeg finn að því, að hæstv. ráðh. (MK) hefir tvennskonar aðstöðu gagnvart bankanum, bæði sem hans fulltrúi og vörður og verndari í bankaráðinu, og einnig aðstöðu sem meðlimur í landsstjórn, sem stundum getur haft einhverra hagsmuna að gæta, sem beinlínis snerta bankann á óheppilegan hátt. Þetta er ekki svo að skilja, að jeg geri ráð fyrir, að hæstv. ríkisstjórn ætli bankanum neitt illt.

Svo fór hann út í það, sem mjer fanst nokkuð mikil óþarfa áreitni, þar sem hann fór að telja upp gróðafyrirtæki, sem jeg tæki þátt í. Jeg forðaðist eins og heitan eldinn að minnast á þau störf, sem ráðherrarnir kynnu að hafa og ekki eru þess eðlis, að í bága komi við ráðherrastörfin. Jeg hefi ekkert kynt mjer, hvað þeir kunni að hafa af slíkum störfum, en jeg álit það alveg frjálst, þótt þeir ættu eitthvað við útgerð eða verslun t. d., svo framarlega sem þeir fælu öðrum að sjá um þau störf. Það væri skárra, ef kippa ætti ráðherrunum, sem eru stutta stund í embætti, út úr öllum öðrum störfum.

Þetta, sem hæstv. ráðh. kom með um mín aukastörf, er algerlega rangt. Það hefir verið borið fram í bók einni, að jeg eigi í togarafjelagi, og jeg hefi aldrei hirt um að mótmæla því. Jeg hefi aldrei átt í neinu togarafjelagi, en satt er það, að jeg átti eitt sinn hlut í mótorbát, sem gekk frá Ísafirði. Af útgerð að öðru leyti hefi jeg ekki haft annað en áhættuna og tapað miklu fje.

Ekki veit jeg, hver hefir skrökvað því, að jeg hefði umboð fyrir útlenda

hljóðfæraverslun. Hjer liggur fyrir skýrsla um alla þá, sem jeg hefi pantað hljóðfæri fyrir, og hún hljóðar svo, að jeg hefi aldrei pantað hljóðfæri fyrir nokkurn mann. Þetta er líklega dregið af því, að jeg skrifaði eitt sinn fræðandi grein um hljóðfæri. Annars er jeg góður með að fara að reyna slíka umboðsmensku, og fæ jeg ekki skilið, að það komi þessu við, sem hjer er til umræðu. hvort ráðherra eigi að gegna þeim opinberu stöðum, sem heyra undir hann sem ráðherra.

Hæstv. ráðh. sagði, að jeg væri miklu meira en meðalmaður, ef jeg gæti annað mínu kennarastarfi og öllum aukastörfum. Jeg veit, að kennarastarfið hefir liðið mikið við það, að jeg er við mörg önnur störf bundinn. Og jeg veit, að það eru mörg embætti, sjerstaklega í Reykjavík, sem líða við það, að menn þurfa vegna of lágra launa að vera út um hvippinn og hvappinn til þess að geta unnið sómasamlega fyrir sjer og sínum. En það er vitað, að annars er ómögulegt að komast af, með þeim lifnaðarháttum, sem menn hafa einu sinni vanið sig á, og reyndar eftir þeim kröfum, sem gerðar eru til þess, að embættismenn lifi. Þeir eru örfáir hjer í Reykjavík, sem komast af með laun sín ein. Er það atriði, sem þingið ætti beinlínis að athuga mjög vandlega: Hvað fær ríkið mikið af starfskröftum embættismanna sinna, með því að borga þeim eins og nú er gert?

Jeg skal ekki segja, hvort ráðherrar sjeu svo illa launaðir, að þeir þurfi þess vegna að hafa aukastörf. Það væri þá kanske helst afsökun. Og þeir eru of lágt launaðir, jeg veit það. — Annars eru þessi aukastörf ráðherranna alt annars eðlis en aukastörf mín, sem

koma engan veginn í bága við aðra aðstöðu mína, þannig að jeg verði eftirlitsmaður með sjálfum mjer, eins og þeir, eða þess háttar.

Jeg er hræddur um, ef jeg ætti að fara að svara hv. þm. V.-Ísf. (ÁÁ) um gengismálið, að það gæti orðið nokkuð stórt mál. Jeg hjelt hálfvegis, þegar hann stóð upp úr sæti sínu, að hann myndi minnast á annað. Jeg mintist hans í annari ræðu, er hann var ekki við, og datt mjer í hug, að honum hefðu verið flutt orð mín afbökuð, þannig að leggja hefði mátt út sem ódrengskap af minni hálfu. Ætla jeg því að taka upp það, sem jeg sagði, en það var í sambandi við tal hæstv. dómsmrh. (JJ) um bitlingasýki mína. Benti jeg á, að það væru fleiri en jeg, sem hefðu ýms aukastörf — sem jeg taldi hreint ekkert óheiðarlegt, ef menn gætu rækt þau — og þar á meðal einn besti maður úr hans flokki, sem er hv. þm. V.-Ísf. Var þetta engan veginn til ámælis sagt.

Hv. þm. (ÁÁ) færði rök fyrir því sama og hæstv. forsrh. mintist á, að allir atvinnuvegirnir hefðu sömu hagsmuna að gæta í gengismálinu. Er jeg því algerlega sammála að þessu leyti, að það hafa allir best af því, að gjaldeyririnn sje stöðugur, og þá sjerstaklega að hann haldist stöðugur í gullgengi. Hitt er það, sem menn greinir á um, hvort sje meiri skaði, úr því að sá skaði er skeður, að gjaldeyrir er fallinn, að hækka gjaldeyrinn, eftir því sem unt er, og láta atvinnuvegina taka á sig þann mikla þunga, sem því fylgir, eða aftur á móti að þola þau lánstraustspjöll og vaxtaókjör, sem landið býr við um ófyrirsjáanlegan tíma, ef það spillir trausti sínu með stýfingu. Því að það er eina landið í álfunni, fyrir utan

stríðslöndin, sem kemur ekki peningum sínum í gullgengi.

Jeg talaði við mann úr sendiráðinu í Kaupmannahöfn. Hann þekti til allra lána, sem tekin voru á Norðurlöndum á seinni árum. Jeg spurði, hvers vegna löndin ættu að búa við svo mismunandi vaxtakjör; Svíar fá bestu lán, Norðmenn og við verðum að sumu leyti að sæta slæmum kjörum. Það fer alt eftir traustinu, sagði hann. Það eru nógir peningar til með afarlágum vöxtum, ef þjóðirnar hafa nóg lánstraust. (ÓTh: Já, Svíar stýfðu, og Norðmenn hækkuðu). Það er rjett, að Svíar stýfðu á öldinni sem leið, og þeir biðu þess heldur ekki bætur um langan tíma. En nú í þetta skifti voru Svíar fljótastir allra Norðurlandþjóðanna að koma gjaldeyri sínum í gullverð.

Jeg hefi bara dregið þetta fram til þess að sýna það, að hjer væri um skoðanamun einn að ræða, en ekki um varmennni annarsvegar og valmennni hinsvegar. Og ef allir atvinnuvegirnir eiga hjer sömu hagsmuna að gæta, hvers vegna var þá verið að leggja áherslu á að setja í gengisnefnd tvo harðvítuga fulltrúa fyrir þá atvinnuvegina, sem eru seljendur erlenda gjaldeyrisins? Hættan er einmitt sú, að það verði til þess, að þeir ráði mestu í nefndinni, sem vinna vilja að því, að sín stjett nái stundargróða af ráðstöfunum hennar. Að halda því fram, að skráningin sje mikilsvert atriði, er algerlega skakt. Því skráningin út af fyrir sig sýnir aðeins, hvar við stöndum. En hún verður ávalt að vera í samræmi við raunverulegt verð þeirra, sem með gjaldeyrinn versla, ef hún á að standast.

Mjer var vel kunnugt um það vald,

sem gengisnefndinni var veitt. En þá stóð öðruvísi á. Þá var það lækkunin, sem menn óttuðust, og móti því voru þessar ráðstafanir stílaðar. En það má víst segja um þetta vald, sem gengisnefndinni var fengið í hendur, það sama og sagt var um byssuna, sem nota átti við Jökulsá, að „mannhætta var við það morðtöl að fást, og mildi“, að þess þurfti ekki við“.

En annars er þetta svo breiður grundvöllur til að halda uppi umræðum á, að jeg skal ekki fara lengra út í þá sálma. Jeg hefi fengið fullkomin svör við fyrirspurnum mínum. Jeg hefi fengið vissu fyrir þessum þrem aðalatriðum:

1. Ráðherrarnir hafa allir ýms aukastörf.

2. Þeir ætla að halda þeim áfram.

3. Þeim tekst ekki að sýna fram á það, að aukastörfin samrýmist ráðherrastörfunum, og þetta athæfi þeirra er því stórum vítavert.

Ásgeir Ásgeirsson: Það er aðeins örstutt athugasemd, til þess að leiðrjetta nokkur ummæli í síðustu ræðu hv. 1. þm. Reykv. (MJ). Hv. þm. talaði um lánstraustsspjöll, sem leiddu af festingu gengisins. En jeg vil benda hv. þm. á það, að þegar smáþjóðir taka erlend lán, þá er lánið miðað við þeirrar þjóðar gjaldeyri, sem lánið er fengið hjá, eða einhverrar stórþjóðar, svo um lántraustsspjöll vegna þess getur ekki verið að ræða. Og þegar ríki festir gengi, þá bætir það lánstraust sitt.

Í annan stað fullyrti hv. þm., að þegar gengi hefði tilhneigingu til hækkunar eða lækkunar, þá yrði svo að fara, án þess að gengisnefnd rjeði þar nokk-

uð við. Þessi algenga fullyrðing er á engum rökum byggð. Gengisbreytingar verða ekki á sama hátt og þegar loftþyngdarmælir stígur og fellur, heldur verða þær þrífaldlega að vilja og eftir stefnu þeirra, sem völdin hafa. Við hækkunartilhneigingu gjaldeyris má altaf ráða. Gengi hækkar ekki, meðan þjóðbanki heldur áfram að kaupa með óbreyttum „kurs“, af þeirri einföldu ástæðu, að sá, sem býður hæst í erlenda gjaldeyrinn, fær hann allan, og sje það stefna ríkisstjórnarinnar að verðfesta gjaldeyrinn, er það áhættulaust fyrir þjóðbankann að kaupa erlendan gjaldeyri með föstu verði, hversu mikið sem framboðið verður. Erfiðara er að ráða við lækkunartilhneiguna, en hjá þeirri hættu ber að sneiða með rjettri útlánsstefnu seðlabankanna. Og fullyrða má, að nú mun ekki höfð sú útlánsstefna í Landsbankanum, sem skapi lækkunarhættu. Þessi bábilja, að þjóðirnar standi valdalausar gagnvart genginu, er hin hættulegasta og algengasta firra í þessu máli; hún er jafnalgeng og fáfræðin um eðli gengismálsins er útbreidd. En má jeg spyrja: hvaða vit er í því að vera hækkunarmaður, — og fullyrða um leið, að gengið dansi eins og norðurljósin, hátt fyrir ofan allan mannlegan mátt?

Þá sagði hv. þm., að vald gengisnefndar hafi eingöngu verið stílað gegn lækkunarhættunni. Nú, er þá til eitthvert mannlegt vald, sem spornað getur við gengisbreytingum? Það ugði mig, að ástæður hv. þm. mundu verða sjálfum sjer sundurþykkar. En þá getur málstaðurinn ekki staðist. Gengisnefndin hefir mikið vald, það er kjarni málsins, og því valdi á hún að beita gegn

hækkun og lækkun til festingar á gjald-eyrinum. Svo er alþjóðarhagsmunum best borgið.

Þetta voru aðeins hinar nauðsynlegu leiðrjettingar við ræðu hv. þm., sem ekki varð hjá komist að gera.

2. Uppsögn sambandslagasamningsins.

Á 17. fundi í Nd., 8. febr., var útbýtt:

Fyrirspurn til ríkisstjórnarinnar um uppsögn sambandslagasamningsins (A. 120).

Á 18. fundi í Nd., næsta dag, var fyrirspurnin tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fyrirspurnin leyfð með 21 shlj. atkv.

Á 31. fundi í Nd., 24. febr., var fyrirspurnin tekin á dagskrá, með því að forsætisráðherra hafði tjáð sig búinn til þess að svara henni.

Fyrirspyrjandi (Sigurður Eggerz): Þegar sambandslögin voru samþykkt 1918, þá þótti það hjá meginþorra þjóðarinnar mikil og góð tíðindi, og jeg var einn í þeim hóp, sem leit svo á það mál. Ekki svo að skilja, að mjer væru eigi ljósir ýmsir megingallar, sem voru á sambandslögunum. Má þar telja höfuðgallann, að 6. gr. laganna heimilar Dönum jafnrjetti við oss hjer á Íslandi. — Þetta hefi jeg leyft mjer að kalla ábúðarrjett Dana á Íslandi. Er

Alpt. 1928, D. (40. löggjafarþing).

alveg ónauðsynlegt að skýra það fyrir hinu háa þingi, hve víðtækur rjettur sá er, sem Dönum er veittur hjer. Vjer höfum rjettilega sett hjer mjög stranga fiskiveiðalöggjöf, til þess að vernda oss gegn ágangi erlendra þjóða. Í hvert sinn, sem leitað hefir verið um undanþágu frá þessari fiskiveiðalöggjöf, hefir það mætt harðri mótspyrnu hjá Alþingi. — Er þar skamt að minnst á undanþágu frá lögunum, sem sótt var um fyrir enskan stóreignamann. Vildi hann fá rjett til þess að reka fiskiveiðar með 10 botnvörpum frá Önundarfirði. Á móti skyldi það koma, að hann vildi koma á fót skipaferðum milli Önundarfjarðar og Englands, er flytti nýjan fisk á markaðinn, og vildi þar með opna möguleika fyrir fiskisölu í allverulegum mæli. Vitanlegt var, að Alþingi vildi ekki veita þessa undanþágu, og var það auðvitað rjett. En þessi undanþága, sem enski maðurinn gat ekki fengið, er í sambandslögunum heimilud sambandsþjóð vorri allri, eða rúmum 3 miljónum manna.

Hjer er auðvitað að ræða um stórfeldasta gallann á sambandslögunum, enda bentu andstaðingar sambandslaganna mjög fast á þennan galla. Vöruðu við hættu þeirri, sem af honum stafaði. Og allir sáu þennan galla. En sannleikurinn var sá, að Danir litu svo á á undan sambandslögunum, að þeir hefðu þennan rjett, og þó að vjer að vísu andmæltum því og neituðum því harðlega og hefðum stuðning ýmsra fræðimanna erlendra um það mál, þá má öllum vera það ljóst, hve miklum örðugleikum það myndi vera bundið að sækja þennan rjett í greipar sambandsþjóðar vorrar. En áður en jeg vík nánar að þessu, þá

vil jeg minna á annan höfuðgalla sambandslaganna, hið víðtæka umboð, sem vjer höfum gefið Dönum til þess að fara með utanríkismál vor, í 7. gr. sambandslaganna. Utanríkismálin eru, eins og margoft hefir verið vikið að, ein af allra þýðingarmestu málum hvernar þjóðar. Í raun og veru má því engin þjóð trúá öðrum en sjálfri sjer fyrir þeim málum. Nú er það að vísu svo, að mikill ágreiningur er um hið óskýra ákvæði 7. gr. sambandslaganna, en hvernig sem á þá skýringu verður litið, þá er þó umboðið gefið. — Um þessa grein má auðvitað segja, að Danir hefðu áður mikið víðtækari rjett yfir þessum málum en nú á sjer stað, og þó að vjer andmæltum rjetti þeim og hjeldum skilyrðislaust fram, að vjer værum ríki fyrir okkur, sem mætti auðvitað ráða sínum eigin málum, þá hjeldu Danir alt öðru fram, og í þeirra greipar áttum vjer að sækja rjettinn.

Það voru engan veginn ákvæðin í 6. og 7. gr., sem gerðu sambandslögin girnileg, nema síður en svo, en það var eitt ákvæði í sambandslögunum, sem varð því valdandi, að jeg fyrir mitt leyti gat samþykkt þau, og þetta var ákvæðið um rjettinn til að segja samningnum upp, sem stendur í 18. gr. sambandslaganna.

En þar stendur svo, að eftir árslok 1940 geti Ríkisþing og Alþingi hvort fyrir sig, hvenær sem er, krafist, að byrjað verði á samningnum um endurskoðun laga þessara. Og enn stendur svo: Nú er nýr samningur ekki gerður innan 3 ára frá því að krafan kom fram, og getur Ríkisþingið eða Alþingi hvort fyrir sig samþykkt, að samningur sá, sem felst í lögum þessum, sje úr gildi feldur. Í þessum ákvæðum felst

fyrirheitið um hið alfrjálsa íslenska ríki. Með einni atkvæðagreiðslu getum vjer strokið af oss allar þær veilur, sem eru í sambandslögunum, og þá loksins erum vjer komnir að því marki, sem bestu menn þjóðarinnar hafa stefnt að um ótal ár. — Einmitt það, að málið þannig var lagt í vorar eigin hendur, varð þess valdandi, að jeg fyrir mitt leyti þóttist geta tekið á móti sambandslögunum með öllum þeim göllum, sem á þeim voru. En þó lykillinn að fullu frelsi Íslands felist í þessari grein, þá eru þó einnig í þessari grein ýmsir örðugleikar á ferðum. Til þess að fullgild ályktun verði gerð um uppsögnina þurfa $\frac{2}{3}$ þingmanna í sameinuðu þingi að hafa greitt atkvæði með henni. Mjer virðist að vísu, að þessi atkvæðagreiðsla ætti ekki að vera hættuleg fyrir málið. Því skrítið væri innrætið þá orðið á Alþingi, ef örðugt væri að fá $\frac{2}{3}$ þingmanna með því í sameinuðu þingi. En síðan á að leggja þessa ályktun sameinaðs þings undir þjóðaratkvæði. Og þurfa $\frac{3}{4}$ atkvæðisþærra manna að hafa tekið þátt í atkvæðagreiðslunni, og af þeim greiddu atkv. þurfa $\frac{3}{4}$ að hafa greitt atkvæði með samningsslitunum. Til skýringar vil jeg leyfa mjer að nefna, að 1927 voru á kjörskrá rúm 45750 atkvæði og þar af greidd 32945 — eða nærri $\frac{3}{4}$. — Nú er það að vísu bót í máli, að við ráðum sjálfir fyrirkomulagi atkvæðagreiðslunnar og hvort hún er leynileg eða opinber. En ekki síst fyrir það, hve mikil atkvæðagreiðsla er heimtuð, er nauðsynlegt, að þjóðin sje sem best vakandi.

Nú veit jeg, að spurt verður: Hvi hreyfir þú þessu máli nú, svo löngum tíma á undan. En því svara jeg með

annari spurningu, nefnilega þeirri: Eru 12 ár svo langur tími í lífi þjóðarinnar? — En endurskoðunina má heimta eftir 12 ár, og þá er eins gott að vera við öllu búinn.

Önnur spurning kann einnig að vakna: Eru nokkrar sjerstakar ástæður til þess að hefjast nú handa í þessu máli? Og jeg vil skilyrðislaust svara því, að svo er. Í fyrsta lagi hefir því verið haldið fram opinberlega hjer í skrifum, að uppsagnarákvæðið væri skaðræðisgripur. Og þó þessi kenning hafi ef til vill ekki fengið bergmál víða, þá má þó ekki gleyma því, að hún var ekki kveðin niður með þeirri harðneskju, sem æskilegt hefði verið. Þá er ein ástæða enn. Upprennandi flokkur í landinu, eða foringjar hans, virðast líta á ákvæðin í 6. gr. sambandslaganna sem nokkurskonar bróðurkærleikaákvæði, og er þar á sömu skoðun og sambandsþjóðin. Þessi flokkur fær styrk frá dönskum Jafnaðarmönnum til pólitískrar starfsemi og lítur svo á, að honum sje það heimilt eftir alþjóðareglum um samband Jafnaðarmanna í heiminum. Hjer eru tilfærðar þeirra eigin kenningar. Er það ljóst, að slík samvinna, er jeg nefndi, gæti aukið fylgi þessa flokks, en það gæti verið hættulegt fyrir úrslit atkvæðagreiðslunnar. Hjer er ný hætta á ferðum, sem engan dreymdi um. En ef til vill kemur nú frá þeim yfirlýsing í þá átt, að ekki þurfi að hræðast þetta.

Þá er það ein höfuðástæða, að mikill áhugi er vaknaður hjá sambandsþjóðinni á því að nota sjer rjett þann, sem henni er áskilinn í sambandslögunum. Sjest þetta ljóst í bók þeirri, er nýlega

hefir verið útbýtt hjer í hv. deild og heitir „Et stort Havfiskeri. Et større Danmark“ eftir M. L. Yde. — Jeg vil tilfæra nokkuð af efninu úr þessari bók.

Á bls. 6 er talað um persónusambandið milli Íslands og Danmerkur, og segir höf., að ef fiskveiðar í stórum stíl hefðu verið settar á stofn í Danmörku fyrir 25 árum, þá hefði fjárhagsleg samvinna getað orðið svo nán milli Íslendinga og Dana, að hún hefði einnig getað borið uppi hið þrengra pólitíska samband á milli landanna. Segir hann, að Danmörk hafi haft fjeð og tókin á versluninni, en Ísland hefði getað lagt til menn (Menneskemateriale) og hin fiskauðgu höf.

Á bls. 13 segir hann, að þó Danir hafi enn ekki gert sjer mat úr fiskveiðunum, þá sje það ekki af því, að tækifærið hafi vantað, því lega Danmerkur og aðstaðan til Íslands sje þeim stórhagstæð í þessu efni.

Á bls. 15 segir hann, að á Jótlandi hafi menn komið auga á höfin við Ísland og Færeyjar. Vill hann ýta undir þá starfsþrá, sem lýsir sjer hjá Jótum. Enn segir hann, að ekkert ríki hafi önnur eins skilyrði til þess að reka fiskveiðar eins og Danmörk, vegna legu sinnar hjá auðugustu fiskistöðvum Evrópu og vegna sambandsins við Ísland, Grænland og Færeyjar, og þá einnig fyrir það, hvað landið liggur nálægt markaðinum. Hann segir, að verkefnið sje risavaxið.

Á bls. 21 talar hann um auðæfi, sem megí draga úr hafinu. Á sömu bls. talar hann um, hvað aðstaða Dana sje betri en annara þjóða, þar sem Danir

geti lagt fiskinn á land á Íslandi og sent hann svo til þurkunar til Danmerkur.

Á bls. 24 talar hann um, að byrja mætti í smærri stíl, með 10 skipum o. s. frv.

Á bls. 39 er gert ráð fyrir, að til stuðnings fiskiveiðunum verði settar upp margskonar verksmiðjur, niðursuðuverksmiðjur, söltunarstöðvar, reykingarhús; enn er gert ráð fyrir ötul- um fiskikaupmönnum.

Á bls. 40 segir hann, að bók þessari sje tekið með svo stórfenglegri samúð, að á því megi sjá, hvað mál þetta eigi djúpar rætur í hjörtum þjóðarinnar.

Á bls. 43 er skýrt frá tillögu, sem 50 fiskimenn í Esbjerg hafi samþykkt og sent höfundinum, um að fiskiveiðar með dönskum skipum og dönskum sjómönnum hljóti að borga sig.

Á sömu bls. segir hann, að Tulinius hafi kvartað undan því, hvað Danir hafi gert lítið til að færa út kvíarnar hingað.

Á bls. 46 segir höfundurinn, að frá ómunatíð sjeu Danir vanir að skoða höfin milli Færeyja, Íslands og Grænlands sem heimahöf. Hverja mannsæfina á fætur annari hafi dönsku höfin beðið eftir dönsku framtaki.

Í þessari bók, sem rituð er af merku- um manni, sjest hinn brennandi áhugi Dana á því að vilja notfæra sjer rjett þann, er þeir eiga samkvæmt sam- bandslögunum. Nú er það vitanlegt, að Danir hafa til skamms tíma lítið not- fært sjer þennan rjett, en nú er þjóð- arvakning orðin í Danmörku, sem bein- ist að því að reyna að notfæra sjer þau auðæfi, sem hjer eru við strendur landsins.

Hið fjárhagslega tjón, er vjer bíðum

við það, ef Danir færu að hagnýta sjer ábýlisrjettinn, verður ekki metið í milj- ónum. — Enginn getur sagt, að hjer sje verið að deila um form. En stund- um var það notað gegn oss sem slagorð í hinni fyrri sjálfstæðisbaráttu.

Hjer er verið að ræða um stórvægi- legasta fjárhagsatriði þjóðarinnar. Og á því mati, sem rithöfundurinn leggur á þessi fjárhagsatriði, má sjá, hvílík eftirsókn Dönum hlýtur að vera í því að halda áfram ábúðarrjettinum á landinu, og hve sívakandi vjer verðum að vera vfir þessum auðæfum vorum.

Nú eru 10 ár síðan sambandslögin voru samþykkt, en 12 ár eru eftir þang- að til fyrst má byrja á endurskoðun- inni. Öllum hlýtur því að vera ljóst, að tími er kominn til þess að athuga þetta mál rækilega, sem hefir svo ör- lagabrunguna þýðingu fyrir alla framtíð þjóðarinnar. — Getur nokkur neitað því, að það sje þýðingarmikið, að vjer eignumst. vort eigið land kvaðalaust. Mundi jafnmikið spursmál eins og þetta nokkursstaðar hafa legið í eins miklu þagnargildi eins og hjer hefir átt sjer stað. En til þess að skýra þetta er rjett að taka fram þær sálfræðilegu ástæður, sem liggja að því, að þjóðin hefir legið svo lengi í svefnmókinu án þess að rumska. Þegar atkvæðagreiðsl- an fór fram um sambandslögin, þá var að vísu lítil, en hörð andstaða gegn sambandslögunum. Utan þings var það einn af skörpustu lögræðingum lands- ins, Magnús Arnbjarnarson cand. jur., er stóð fyrir andstöðunni. Skrifaði hann mjög harðorðan ritling um sam- bandslögin og taldi þau rjettindaafsal. Innan þings var það núv. hæstv. forseti þessarar hv. deildar (BSv), sem barðist harðast gegn þeim, og sómuleiðis for-

seti sameinaðs þings, Magnús Torfason. Þeir, er með sambandslögnum stóðu og trúðu á vinning þann, sem í þeim fólst, lögðu vitanlega fyrir þetta enn þá meiri áherslu á sigurinn, sem unninn var, í deilunum um málið. — Og þjóðin, sem var orðin þreytt á að berjast, tók fegins hendi sambandslagasigrinum. — Vingjarnleg ummæli fóru milli Íslendinga og Dana eftir sigurinn, og sumir vildu heldur þakka Dönnum sigurinn heldur en Íslendingum. Og út frá því steig smátt og smátt lofgerð upp í hjörtum þeirra manna, sem breiddu huliðsblæju yfir gallana, sem á sambandslögnum voru, og földu fyrirheitin, sem voru falin í lögnum. Alt þetta hefir gert, að ýmsir voru farnir að gleyma og voru farnir að trúa því, að vjer værum komnir að markinu. En hve langt erum vjer frá markinu, ef sambandslögin væru skoðuð sem seinasta sporið? Og hve stutt er ekki að markinu, ef vjer gerum skyldu vora og notum fyrirheit sambandslaganna?

En því á að hreyfa málinu nú? Liggur nokkuð á því fyr en nær dregur þeim degi, sem úrslitin liggja undir atkvæði voru? — Jeg spyr þá aftur: Er þetta mál ekki svo mikils virði, að einsett sje, að það verður að tryggja undirstöðu málsins þannig, að víst sje, að vjer fáum eignarrjett yfir landinu í vorar hendur? Eru til nokkrir þeir Íslendingar, sem þyrðu að standa upp og segja, að þeir vildu ekki eiga landið einir, en þeir vildu eiga það með Dönnum? En hitt er vitanlegt, að til skamms tíma eru fáir, sem hafa viljað segja það hreint og ótvírætt, að þeir vildu segja sambandslögnum upp. — Og í þessu felst hin mikla hætta. — Þetta er eitt af því, sem fyllir mig geig, að

Íslendingar skuli vera dulir á að segja, að þeir vilji segja sambandslagasamningnum upp. Því ef sá beygur grípur ýmsa bestu menn þjóðarinnar nú. — hvernig verður þá, þegar nær dregur 1943?

Mjer er það með öllu ljóst, að ef yfirlýsing fengist bæði frá stjórnarflokknum og öðrum flokkum um, að þeir teldu sjálfsagt að segja sambandslagasamningnum upp á sínum tíma, þá er sigurinn unninn. — En ef engin yfirlýsing fæst um þetta, þá virðist mjer, að vjer sjeum í voða staddir. Auðvitað mundum vjer, sem vitum, að þetta er þjóðarinnar stærsta mál, reyna að vekja trú þjóðarinnar á sjálfri sjer. Því ef þjóðin vanrækir svo skyldu sína í þessu efni, þá er hún að svíkja sjálfa sig.

Ein af ástæðum þeim, sem færðar hafa verið gegn uppsögninni, er að svo mikill kostnaður mundi fylgja því, ef vjer tækjum utanríkismálin í vorar hendur. Jeg hefi í fyrirspurninni lagt áherslu á það, að hæstv. stjórn vildi sem fyrst láta íhuga, hvernig þessum málum yrði komið fyrir, bæði á tryggan hátt og þó jafnframt með sem minstum kostnaði fyrir oss. Það liggur nú í hlutarins eðli, að þegar um fyrirkomulag og undirbúning svo stórra mála er að ræða, sem vjer þar að auki höfum fremur litla sjerþekkingu á, er ekki ráð nema í tíma sje tekið. En auk þess þarf með þessari íhugun fyrirfram að kveða niður þá grýlu, sem áreiðanlega verður notuð í þessu máli, að vjer kostnaðarins vegna getum ekki tekið þessi mál í vorar hendur. Sú grýla mun óspart verða notuð í þessu máli. Jeg held, að rannsóknin muni sýna, að sá kostnaður, sem af þessu

leiðir, sje smáræði í samanburði við það, sem í aðra hönd kemur, er vjer megum sjálfir ráða þessum málum.

Auðvitað mundi ekki þurfa að fjölga ráðherrum vegna utanríkismálanna. Og með hagsýni mætti væntanlega komast af með þann starfsmannafjölda, sem nú er í stjórnarráðinu. En auðvitað þyrfti sú breyting að verða á, að menn með sjerþekkingu á utanríkismálum yrðu að komast inn í stjórnarráðið, en á þeim er þörf hvort sem er nú þegar.

Erlendis dettur mjer í hug, að ekki þurfi að bæta við sendiherra, nema einum í London. Sendiherrann í Höfu ætti að geta verið fyrir Norðurlönd öll og Þýskaland. Á Spáni geri jeg ráð fyrir, að fiskierindrekinn, sem nú er, fengi „diplomatiskt“ erindisbrjef, og þyrfti þá engum að bæta við þar. — Auðvitað mundum vjer hafa staðar-ræðismenn, sem ekkert mundu kosta landið, og mætti með góðu vali skapa þar hring af velviljuðum erlendum mönnum um hagsmuni þjóðarinnar.

Auðvitað eru þessar íhuganir aðeins settar fram til bráðabirgða, án þess að jeg hafi getað bygt þær á þeirri rannsókn, sem fara verður fram sem fyrst um þessi mál.

Í Norðurlandi eru til klettur, sem Hljóðaklettur eru kallaðir. Er mikil unun að heyra bergmálið inni í klettunum. — Þegar jeg, sem stend hjer einn í flokki, ber þetta mál fram, þá er það ekki af því, að jeg trúí svo á mátt minn og megin, að jeg ætli, að jeg ráði nokkru á þessu háa Alþingi, en hitt er jeg að vona, að á fulltrúaþingi þjóðarinnar sjeu pólitískir hljóðaklettur, sem bergmála þær raddir, sem í einlægni koma fram til þess að vekja

hug þjóðarinnar á því, að vernda sig frá öllu illu.

Í einlægni játa jeg, að mjer finst jeg vera of lítill til að bera svona stórt mál fram hjer í hinu háa Alþingi. Ef Alþingi ber giftu til að taka þetta mál einhuga, þá yrði þessi dagur mikill dagur í sögu þjóðarinnar.

Þetta mál er í sannleika mál málanna. Það ætti að gnæfa hjer yfir öll önnur mál. Meiri hlutar skapast í þinginu og verða aftur að minni hlutum. Nýir meiri hlutar koma í staðinn. — Þetta mál ætti ekki að vera háð slíkum straumskiftum í stjórnámálum vorum. Allir flokkar ættu að strengja þess heit að lyfta því upp yfir allar flokka-deilur. Þá væri sigurinn vís. — Sigurinn á að vera vís. Hvergi erlendis eða innanlands ætti að leika vafi á því, hvað þjóðin gerði, er hinn mikli dagur atkvæðagreiðslunnar rennur upp. Vjer vitum allir, að jafnan hefir það verið giftuvottur, þegar þjóðerniseldurinn hefir brunnið skærast á altari þjóðarinnar.

Í bjarmanum frá þeim eldi hafa oft skapast stærri mál og stærri menn. Svo hefir það verið hjer. Svo hefir það verið annarsstaðar. Svo verður það alstaðar.

Þegar jeg lít úr minni pólitísku einveru hjer á Alþingi yfir stjórn mála-sviðið, þá finst mjer, að aldrei hafi ef til vill verið meiri þörf á því en nú, að ýmislegt mætti stækka. Og trú mín er það, að ef hugsjónin um að eignast landið verður nógu rík í hugum manna. Þá muni alt stækka.

Hæstv. stjórn getur unnið mikið verk með því að segja nú hið rjetta orð.

Hið rjetta orð mundi vekja þjóðina.

Og þá er sigurinn vís.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Fyrirspurnin á þskj. 120 er í tvennu lagi, um uppsögn sambandslagasamningsins og um fyrirkomulag utanríkismálanna, þegar til kemur. Nú er svo kveðið á í 18. gr. sambandslaganna, að „eftir árslok 1940 getur Ríkisþing og Alþingi hvort fyrir sig, hvenær sem er, krafist, að byrjað verði á samningum um endurskoðun laga þessara“; því næst koma ákvæðin um, að ef nýr samningur er ekki gerður innan 3 ára frá því að krafan kom fram, þá geti Ríkisþing eða Alþingi hvort fyrir sig samþykkt, að samningurinn sje úr gildi feldur. — Og loks koma ákvæðin um atkvæðagreiðslur, sem fram eiga að fara, til þess að sú ályktun sje gild. Það eru því meira en 12 ár þangað til fyrsta framkvæmd að uppsögn sambandslagasamningsins getur farið fram, samkvæmt sambandslögunum. Nokkur tími virðist því til stefnu til þess að taka ákvarðanir í þessu efni, enda getur enginn sagt um það fyrir, hverjir þá fara með hin æðstu völd og þingmennsku á Íslandi. Engu að síður er mjer ljúft að svara nú þegar báðum þeim atriðum, sem um er spurt í fyrirspurninni á þskj. 120. Og jeg tek það fram, að jeg svara þeim ekki einungis af hálfu ríkisstjórnarinnar, sem fyrirspurninni er beint til, heldur og af hálfu þess flokks, Framsóknarflokksins, sem myndað hefir og styður stjórnina, og stöndum við allir einhuga að þeirri yfirlýsingu:

Ríkisstjórnin og Framsóknarflokkurinn telur það alveg sjálfsagt mál, „að sambandslagasamningnum verði sagt upp eins fljótt og lög standa til“, og þar af leiðandi er ríkisstjórnin og flokkurinn reiðubúin til „að vinna að því“. Ríkisstjórnin og Framsóknarflokkurinn

lítur svo á, að sambandslagasamningnum eigi að segja upp með alannars til þess, að „hver tókum utanríkismálin að fullu í vorar hendur“, og þar af leiðandi er ríkisstjórnin og Framsóknarflokkurinn reiðubúin til þess að „ihuga eða láta ihuga sem fyrst, á hvern hátt utanríkismálum vorum verði komið fyrir bæði sem haganlegast og tryggilegast“, enda telur ríkisstjórnin sjer skylt að gefa því máli alveg sjerstakan gaum.

Magnús Guðmundsson: Jeg skal ekki vera margorður út af þessu máli, en af því að mjer skildist af ræðu hv. þm. Dal. (SE), að hann óskaði eftir því, að fram kæmu raddir frá þeim mönnum, sem ekki eru í stjórnarflokknum, um þetta mál, þá skal jeg fyrir hönd Íhaldsflokksins lýsa því í fáum orðum, hvernig hans afstaða er til þessa máls. Get jeg þar alveg tekið undir það, sem hæstv. forsrh. (TrP) sagði viðvíkjandi uppsögn samningsins. Jeg held, að yfirleitt hafi engum blandast hugur um það, að við eigum að nota uppsagnarákvæðin. Um utanríkismálin vil jeg benda á það, að á meðan Íhaldsflokkurinn var við stjórn, gerði hann sjer far um að hafa menn til taks til að taka við þessum málum, þegar fram í sækti. Jeg skal sem dæmi nefna, að flokkurinn hefir háð talsvert harða baráttu fyrir því að hafa sendiherra í Kaupmannahöfn, en það mál mætti andróðri hæstv. núv. forsrh. (TrP) og Framsóknarflokksins yfirleitt. Jeg skal ennfremur benda á, að það var fyrir tilstilli Íhaldsflokksins, að efnilegur, íslenskur lögfræðingur komst að í utanríkisráðuneytinu danska, til þess að kynna sjer þessi mál, svo að hann gæti tekið slík

störf að sjer fyrir okkur, ef til þyrfti að taka. Einnig var farið fram á það við fleiri menn að leita inn á þessa braut, og sjerstaklega man jeg eftir einum ungum manni, sem um þetta var beðinn, af því að hann þótti sjerstaklega hæfur til þess, en svör hans voru þau, að hann treysti sjer ekki til þess, eins og sakir stæðu.

En svo vil jeg, út af nokkrum orðum, sem fjellu frá hv. þm. Dal. (SE), segja, að hið allra hættulegasta við þetta samband milli landanna er það, ef við verðum þess varir, að danskur stjórnsmálaflokkur sje að seilast til valda hjer, með því vopni, sem bitrast er, en það eru peningarnir. Jeg vil taka þetta fram, til þess að undirstrika það, að jeg er allveg samþykkur hv. þm. Dal. (SE) um, að slíkt sje með öllu óhæfilegt.

Hjeðinn Valdimarsson: Jeg ætla að segja hjer nokkur orð fyrir hönd flokksmanna minna, í tilefni af þeirri fyrirspurn, sem hv. þm. Dal. (SE) bar fram.

Við getum fallist á svör þau, sem hæstv. forsrh. (TrÞ) gaf hv. þm. Dal., það sem þau náðu.

Við getum verið ásáttir um það að segja upp samningnum við Dani, og eins og hjer stendur, að „láta íhuga sem fyrst, á hvern hátt utanríkismálum vorum verði komið fyrir bæði sem haganlegast og tryggilegast, er vjer tökum þau að fullu í vorar hendur“.

Að þessu leyti erum vjer algerlega samþykkir svörum hæstv. forsrh., en við vildum gjarnan bæta því við, að við erum þeirrar skoðunar, að konungs-sambandi milli Íslands og Danmerkur eigi að vera slitið að fullu, þegar það er hægt. Jafnframt vil jeg beina þeirri

fyrirspurn til annara flokka hjer á þingi, hvort þeir sjeu mjer ekki sam-mála um, að Ísland eigi sem fyrst að verða frjálst lýðveldi. Eftir sambands-lögunum, er ákveða konungssamband á milli landanna, og stjórnarskrá Íslands, er það svo, að æðstu völd eru í höndum konungs ásamt þinginu, löggjafarvaldið og framkvæmdarvaldið. Hjer er þingbundin konungsstjórn. Lögin eru borin upp fyrir konungi, er undirritar þau áður en þau ná gildi. Hann gerir samninga við önnur ríki, stefnir Alþingi saman, frestar því eða rýfur það, veitir æðstu embættin og getur jafnvel gefið út bráðabirgðalög. Sje vilji þjóðarinnar annar en hans í þessum málum, heldur hann þó fullum rjetti sínum samkvæmt sambandslögum og stjórnarskrá. Það er því auðsætt, að ekki er hægt að kalla þjóðræði í landinu, á meðan konungur er yfir okkur, og enn þá síður svo lengi sem sá konungur er þjóðhöfðingi annars lands. Landið er konungsríkið Ísland, en ekki lýðveldið Ísland. Vilja hinir flokkarnir taka höndum saman við oss Jafnaðarmenn til þess að endurreisa lýðveldið Ísland?

Jeg geri ráð fyrir, að það verði tækifæri til að svara hv. 1. þm. Skagf. (MG) við annað tækifæri, því, sem hann fór að tala um samband danskra og íslenskra stjórnsmálaflokka. Að minsta kosti ætti sá hv. þm., er hefir sem ráðherra flotið á dönskum styrk og dönsku fje frá dönskum mönnum, búsettum hjer og í Danmörku, sem fæst að tala um slíkt.

Fyrirspyrjandi (Sigurður Eggerz): Jeg leyfi mjer að þakka hæstv. forsrh. (TrÞ) fyrir hin skýru og ótvíræðu

Uppsögn sambandslagasamningsins. — Gagnfræðaskólinn á Akureyri. — Vinnukaup.

svör, sem hæstv. stjórn hefir gefið í þessu máli, og er jeg viss um, að þau munu bergmála í hjörtum allrar þjóðarinnar. Og jeg finn, að hæstv. forsrh. hefir vaxið af svarinu. Jeg vil þá einnig leyfa mjer að þakka hv. frsm. Íhaldsflokksins (MG) fyrir hina skýru afstöðu, sem hann tók til málsins. Jeg þakka sömuleiðis hv. frsm. Alþýðu flokksins (HjV) fyrir skýr svör, og þar sem sá flokkur, eins og hinir flokkarnir, hafa tekið ótvírætt í málið, þá er auðvitað allur vafi tekinn af um afstöðu hans til 6. gr.

Hitt atriðið, um stjórnarfyriřkomulagið eftir uppsögnina, lít jeg svo á, að ekki sje hjer til umræðu, og þó sambandslagasamningnum sje sagt upp, þá hefir það ekki áhrif á konungssambandið.

Jeg endurtek þakkir mínar og vona, að þessi samhljóða yfirlýsing allra flokka verði til þess, að þetta þing verði talið merkt þing í sögu þjóðarinnar.

Magnús Guðmundsson: Jeg ætlaði að eins að segja það við hv. 2. þm. Reykv. (HjV), út af því, sem hann sagði, að jeg skal vera reiðubúinn að taka upp umræður um það atriði, sem hv. þm. nefndi í sambandi við mig, þegar hann er tilbúinn að svara því atriði, sem jeg nefndi í sambandi við hans flokk. En mig uggir, að það dragist, að hann taki upp þær umræður óneyddur.

3. Gagnfræðaskólinn á Akureyri.

Á 4. fundi í Nd., 23. jan., var útbýtt:

Fyrirspurn til ríkisstjórnarinnar um Gagnfræðaskólann á Akureyri (A. 42).

Á 5. fundi í Nd., næsta dag, var fyrirspurnin tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fyrirspurnin leyfð með 16 shlj. atkv.

Með brjefi, dags. 24. jan., sendi forseti neðri deildar dómsmálaráðherra fyrirspurnina og beiddist jafnframt vitneskju um, hvenær hann teldi sig viðlátinn að svara.

Við þessu brjefi barst aldrei svar, og var fyrirspurnin því ekki á dagskrá tekin framar.

4. Vinnukaup.

Á 67. fundi í Nd., 10. apríl, var útbýtt:

Fyrirspurn til atvinnumálaráðherra um vinnukaup (A. 718).

Á 68. fundi í Nd., næsta dag, var fyrirspurnin tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fyrirspurnin leyfð með 15 shlj. atkv.

Með brjefi, dags. 11. apríl, sendi forseti neðri deildar atvinnumálaráðherra fyrirspurnina og beiddist jafnframt vitneskju um, hvenær hann teldi sig viðlátinn að svara.

Við þessu brjefi barst aldrei svar, og var fyrirspurnin því ekki á dagskrá tekin framar.

VIÐBÆTIR

Alþingisreikningur

frá 1. janúar til 31. desember 1927.

(Yfirlit).

TEKJUR:

I. Fyrir seld Alþingistiðindi og Landsreikninga	kr. 1120.00
II. Fyrir seldan gamlan gólfduk	— 30.00
III. Vextir af innstæðu í hlaupareikningi við Landsbankann	— 29.02
IV. Ávísad úr ríkissjóði samkvæmt ávísana- og viðskiftabókum þingsins	— 236761.77
Samtals	kr. 237940.79

GJÖLD:

I. Þingfararkaup alþingismanna (<i>fylgiskjal I</i>)	kr. 81647.48
II. Goldið starfsmönnum:	
A. Föst laun	kr. 6192.00
B. Lausum starfsmönnum [skrifst. og prófarkal. (þar í aðstoð við útgáfu á umræðum) kr. 11046.80, skjalavarsla og afgreiðsla kr. 1576.00, lestrarsalsgæsla kr. 1624.00, innan- þingsskriftir kr. 14755.00, dyra- og pallavarsla kr. 3600.00, þingsveinsstörf kr. 1782.00]	— 34383.80
	— 40575.80
III. Útgáfukostnaður Alþingistiðinda og Landsreikninga og önnur prentun:	
1. Útgáfukostnaður Alþingistiðinda:	
A. Skjalapartur og þingskjöl [Samningur 7. apríl. Arkarverð með sjerprentunum kr. 171.90, kápuverð kr. 15.35]:	

a. Samkvæmt munnlegum samningi:		
20 arkir A-deildar án sjerprentana,		
1 kápa	kr.	2744.15
b. Samkvæmt samningi 7. apríl:		
117½ örk A-deildar með sjerprent-		
unum, 5 kápur	—	20275.00
c. Uppprentun þingskjala	—	15.10
	kr.	23034.25
B. Umræðupartur [Samningar 7. apríl: Arkarverð kr. 122.50, i		
aðalefnisyfirliti kr. 188.30, kápuverð kr. 15.35]: B-deild (228½,		
örk, 12 kápur) kr. 28175.45; C-deild (88 arkir, 4 káp-		
ur) kr. 10841.40; D-deild (49 arkir, 3 kápur) kr.		
6048.55; Aðalefnisyfirlit (6 arkir, 1 kápa) kr. 1145.15		
÷ 10 kr., er ofborgað var fyrir prentun á aðalefnis-		
yfirliti 1926 = kr. 1135.15; Viðbætur (alþingisreikn-		
ur 1926, 1 örk, munnl. samn.) kr. 165.40	—	46365.35
C. Pappír í skjalapart og umræður o. fl., keyptur í heild-		
sölu erlendis (579 rís) (<i>fylgiskjal II</i>)	—	6709.80
D. Útsending (burðareyrir kr. 2134.70, vinna við umbún-		
að, afgreiðslu og útburð kr. 363.00, umbúðir kr. 69.50) —	—	2567.20
	kr.	78677.20
2. Útgáfukostnaður Landsreikninga ásamt launum yfirskoð-		
unarmanna:		
A. Til yfirskoðunarmanna (þriggja), 1000 kr. til hvers		
+ verðstudulsuppbót (44%)	kr.	4320.00
B. Prentkostnaður og heftingar	—	3461.65
	—	7781.65
3. Önnur prentun (lagaprentun o. fl. kr. 1411.38, prentun brjefhausa o. fl.		
kr. 261.90, fjölritun á dagskrám o. m. fl. með tilfæringum kr. 1248.25) .	—	2921.53
	kr.	89380.38
	Yfir um kr.	211603.66

	Handan að	kr. 211603.66
IV. Bókband (kr. 371.50), bækur (kr. 334.65), ritföng (kr. 794.05)	—	1500.20
V. Ljós, hiti, ræsting og viðhald á húsi og munum:		
1. Ljós (kr. 958.36) og ljósfæri [þar í umbætur á raflögn] (kr. 572.44)	kr.	1530.80
2. Hiti	—	2629.00
3. Ræsting (ræstingarvinna kr. 2235.60, ræstingarvörur kr. 409.75)	—	2645.35
4. Viðhald á húsi (kr. 2770.15) og munum (kr. 2654.88)	—	5425.03
		— 12230.18
VI. Önnur gjöld:		
1. Aðstodarvinna [þar í 330 kr. til Freysteins Gunnarssonar fyrir vinnu við samantekt þingræðna og undirbúning undir prentun, og 500 kr. til Karls Einarssonar fyrir aðstodarvinnu hjá forseta Nd.]	kr.	840.00
2. Kostnaður við einstakar nefndir:		
A. Fjarveitinganefndir [þar af til skrifara nefndanna 400 kr. og ferðakostnaður fjarveitinganefndar Nd kr. 411.90]	kr.	811.90
B. Undirbúningsnefnd alþingishátíðar 1930 [aðstodarvinna 1000 kr., ferðakostnaður kr. 832.90]	—	1832.95
		— 2644.85
3. Símagjöld Alþingis [talstnaleiga o. fl.]	—	520.10
4. Símanot þingmanna [símtöl og símskeyti kr. 3244.60 (<i>fylgiskjal I</i>), stinavarsla kr. 1300.00]	—	4544.60
5. Þinghúsgarðurinn	—	343.30
6. Opinber gjöld [vatnsskattur]	—	482.50
7. Ýms gjöld:		
A. Blómsveigur á kistu Sveinbjarnar tónskálds Sveinbjörnssonar	kr.	52.00
B. Risnukostnaður forseta	—	1089.23
C. Málflutningslaun fyrir hæstarjetti og annar áfrýjunarkostnaður málsins: Húsnefnd Goodtemplarahússins gegn forsetum Alþingis og gagnsök	—	1607.83

D. Ljósmyndir af þingmönnum	—	197.00		
E. Kostnaður af þingskrifaraprófi	—	132.00		
F. Auglýsingar og frímerki	—	153.34		
			—	3231.40
				— 12606.75
			Samtals	kr. 237940.79

Skrifstofu Alþingis, 6. febrúar 1928.

Jón Sigurðsson.

Vibætur.
Alþingisreikningur 1927.

Þingfararkaup alþingismanna 1927

og símanot á kostnað Alþingis s. á.

Nöfn	Dagpeningar og verðstuðulsuppbót			Ferðakostnaður	Þingfararkaup alls	Símanot á kostnað Alþingis
	Dagpeningar	Uppbót 44 %	Dagpeningar og uppbót alls			
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
Árni Jónsson, 2. þm. N.-M., í Reykjavík	1200.00	528.00	1728.00		1728.00	131.80
Ásgeir Ásgeirsson, þm. V.-Ísf., í Reykjavík	1200.00	528.00	1728.00		1728.00	88.90
Benedikt Sveinsson, þm. N.-Þ., í Reykjavík	1200.00	528.00	1728.00		1728.00	144.40
Bernharð Stefánsson, 2. þm. Eyf., á Þverá	1248.00	549.12	1797.12	286.00	2083.12	56.25
Björn Kristjánsson, 1. þm. G.-K., í Reykjavík	1200.00	528.00	1728.00		1728.00	27.55
Björn Lindal, þm. Ak., á Akureyri	1284.00	564.96	1848.96	91.00	1939.96	81.90
Einar Arnason, 1. þm. Eyf., á Eyraalandi	1308.00	575.52	1883.52	188.00	2071.52	104.20
Einar Jónsson, 2. þm. Rang., á Geldingalæk	1296.00	570.24	1866.24	344.00	2210.24	35.90
Guðmundur Ólafsson, þm. A.-Húnv., í Ási	1440.00	633.60	2073.60	196.00	2269.60	155.20
Halldór Stefánsson, 1. þm. N.-M., á Torfastöðum	1608.00	707.52	2315.52	436.00	2751.52	98.55
Halldór Steinsson, þm. Snæf., í Ólafsvík	1380.00	607.20	1987.20	90.00	2077.20	96.70
Hákon Kristófersson, þm. Barð., í Haga	1452.00	638.88	2090.88	126.00	2216.88	158.60
Hjebinn Valdimarsson, 4. þm. Reykv., í Reykjavík	1200.00	528.00	1728.00		1728.00	35.10
Ingibjörg H. Bjarnason, 2. landsk. þm., í Reykjavík	1200.00	528.00	1728.00		1728.00	6.40
Ingólfur Bjarnarson, þm. S.-Þ., í Fjósatungu	1332.00	586.08	1918.08	270.00	2188.08	153.15
Ingvar Pálmason, 2. þm. S.-M., á Norðfirði	1332.00	586.08	1918.08	114.00	2032.08	40.30
Jakob Möller, 1. þm. Reykv., í Reykjavík	1200.00	528.00	1728.00		1728.00	
Jóhann Jósefsson, þm. Vestm., í Vestmannaeyjum	1284.00	564.96	1848.96	75.00	1923.96	150.00
Jóhannes Jóhannesson, þm. Seyðf., í Reykjavík	1200.00	528.00	1728.00		1728.00	
Jón Auðunn Jónsson, þm. N.-Ísf., á Ísafirði	1260.00	554.40	1814.40	66.00	1880.40	150.00
Jón Baldvinsson, 5. landsk. þm., í Reykjavík	1200.00	528.00	1728.00		1728.00	44.30

Jón Guðnason, þm. Dal., & Kvennabrekku	1272.00	559.68	1831.68	270.00	2101.68	200.95
Jón Kjartansson, þm. V.-Sk., í Reykjavík	1200.00	528.00	1728.00		1728.00	60.05
Jón Ólafsson, 3. þm. Reykv., í Reykjavík	1200.00	528.00	1728.00		1728.00	. . .
Jón Sigurðsson, 2. þm. Skagf., & Reynistað	1368.00	601.92	1969.92	297.00	2266.92	150.00
Jón Þorláksson, 3. landsk. þm., í Reykjavík	1200.00	528.00	1728.00		1728.00	3.50
Jónas Jónsson, 1. landsk. þm., í Reykjavík	1200.00	528.00	1728.00		1728.00	149.40
Jónas Kristjánsson, 6. landsk. þm., & Sauðárkróki	1320.00	580.80	1900.80	266.00	2166.80	135.90
Jörundur Brynjólfsson, 2. þm. Árn., í Skálholti	1332.00	586.08	1918.08	190.00	2108.08	36.25
Klemens Jónsson, 1. þm. Rang., í Reykjavík	1200.00	528.00	1728.00		1728.00	. . .
Magnús Guðmundsson, 1. þm. Skagf., í Reykjavík	1200.00	528.00	1728.00		1728.00	2.90
Magnús Jónsson, 2. þm. Reykv., í Reykjavík	1200.00	528.00	1728.00		1728.00	6.90
Magnús Kristjánsson, 4. landsk. þm., í Reykjavík	1200.00	528.00	1728.00		1728.00	1.00
Magnús Torfason, 1. þm. Árn., & Eyrarbakka	1260.00	554.40	1814.40	145.00	1959.40	81.90
Ólafur Thors, 2. þm. G.-K., í Reykjavík	1200.00	528.00	1728.00		1728.00	6.55
Pjetur Ottesen, þm. Borgf., & Ytrahólmi	1248.00	549.12	1797.12	15.00	1812.12	101.95
Pjetur Þórðarson, þm. Mýr., í Hjörsey	1356.00	596.64	1952.64	155.00	2107.64	44.00
Sigurjón Jónsson, þm. Ísaf., & Ísafirði	1320.00	580.80	1900.80	28.00	1928.80	150.00
Sveinn Ólafsson, 1. þm. S.-M., í Firði	1332.00	586.08	1918.08	126.00	2044.08	47.05
Tryggvi Þórhallsson, þm. Str., í Reykjavík	1200.00	528.00	1728.00		1728.00	41.65
Þorleifur Jónsson, þm. A.-Sk., í Hólum	1452.00	638.88	2090.88	460.00	2550.88	115.45
Þórarinn Jónsson, þm. V.-Húnv., & Hjaltabakka	1308.00	575.52	1883.52	241.00	2124.52	150.00
Samtals	43592.00	23580.48	77172.48	4475.00	81647.48	3244.60

Fylgiskjal II.**Skilagrein****fyrir prentpappír í Alþingistíðindi 1927.**

I. Pappírsleifar frá f. á samkv. síðasta þingreikningi	510 ⁷ / ₁₀ ris,	kr.	6589.98
II. Pappír, keyptur erlendis á árinu	579 — —		6709.80
	Alls 1089 ⁷ / ₁₀ ris,	kr.	13299.78

Jafnaðarverð ca. kr. 12.20 rísið.

Af pappír þessum hefir farið:

1. Í skjalapart og þingskjöl .	164 ¹ / ₄ ris,	kr.	2004.67
2. Í umræðupart	332 ⁴ / ₅ — —		4061.82
3. Til fjölrítunar á dagskrám o. fl.	6 ¹ / ₅ — —		75.67
	503 ¹ / ₄ — —		6142.16
En eftir er óeytt	586 ⁹ / ₂₀ ris,	kr.	7157.62
